קובץ
ספרי
ערב
רב

ספר א': שכר ועונש פרשת פנחס
ספר ב': שכר ועונש פרשת מטות

ט"ז בתמוז תשס"ז לפ"ק
יום שנעשה בו העגל על ידי הערב רב
עיה"ק בית שמש תובב"א

6

הוצאת:

"חברה מזכי הרבים העולמי"
מפעל עולמי להצלת הדת
מיסודו של הגה"צ רבי שלום יהודה גראס
כ"ק מרן אדמו"ר מהאלמין שליט"א

CHEVREH MAZAKEI HARABIM HOILUMI
MIFAL OILUMI L'HATZULAS HADAS
Under The Supervision Of Rabbi Sholom Yehuda Gross
The Head Of The Rabbinical Court Of Holmin

מצוה גדולה לזכות את הרבים

ולפרסם את כל ספרי הערב רב

בבתי כנסיות – בבתי מדרשות – בשמחות – לכל החברים וידידים

ולכל אחד ואחד מישראל – להציל את עם ישראל מן הערב רב

וכל המזכה את הרבים זוכה לבנים צדיקים

* * *

לקבלת הספרים בחינם:

להתקשר להרב אברהם ווייס

בבית המדרש "עטרת ישעיה" האלמין

רחוב נחל לכיש 24/3 • רמת בית שמש ארץ ישראל

Cong. Of Holmin, Nachal Lachish 24/3
Ramat Beth Shemesh 99093, Israel
011-972-548-436-784

בעזהשי"ת

קובץ ספרי

ערב רב

כרך ששי

ספר א': שכר ועונש פרשת פנחס, בו יבואר דיני ערבות תוכחה ומחאה

ספר ב': שכר ועונש פרשת מטות, הערב רב במשנת רבינו הגה"ק רבי הלל מקאלאמייא זיע"א

יום הנורא ט"ז תמוז
שהערב רב עשו את העגל

<u>יום הנורא "ט"ז תמוז" שהערב רב עשו את העגל ב שנת ב' אלפים תמ"ט לבריאת העולם:</u> טעו ישראל בהיותם למרגלות הר סיני (!), כי משה רבינו עליו השלום בושש לרדת מההר, וערבב השטן את העולם בחושך ואפילה, שיטעו לחשוב שמת (רש"י תשא), **ויקהל הערב רב על הזקנים ותבעום לעשות להם אלהים אחרים אשר ילכו לפניהם וכו'**, ומשלא שמעו להם **הרגום** (תנחומא בהעלותך, י"ד).

<u>הערב רב שחטו את חור</u>

ויפנו לחור בן כלב ומרים הנביאה, ויוכיחם, **ויהרגהו** גם כן (סנהדרין ז.), ויבואו לאהרן **"ויבן** (= הבין) **מחור הזבוח לפניו" ונתייירא שלא ירצחוהו נפש, ויעש ביצוע בדין** (שם), **ויצא** העגל הלז שנעשה מתכשיטי האספסוף ומעשה שטן הצליח שהיתה בו רוח חיים (רש"י תשא, ור' תוספות שאנץ סוטה י"ב).

הנשים לא התפרקו, על כן ניתן להם **ראש חודש כיום מועד** שלא תעשינה בו מלאכה (אורח חיים סימן תי"ז. ועיין עוד בלוח דבר יום ביומו מנהגי ראש חודש, ביום ל' בתשרי וביום א' בתמוז).

מהראוי **לקרוא קריאת שמע בחצי היום** כי בא שש, לפי מה שכתוב **בתיקונים, תיקון ע'** להגביר האמונה נגד הכפירה (מל"ח ט, ט).

בעזהשי"ת

ספר

שכר ועונש

פרשת פנחס

ערבות תוכחה ומחאה

ויכוח בין תלמידי הבעל שם טוב הקדוש זיע"א איזהו הדבר העיקרי שראש ומנהיג הדור צריך להשגיח עליו, והם שחיטה, עירובין, ומקוואות – חובה על רבני הדור לעמוד נגד פירצות הדור – ועוד

v

יוצא לאור שנת תשס"א לפ"ק

הספר נדפס לזכות הרבים,
ומתחלק בחינם לכל דורש ומבקש

בס"ד

הַסֵּפֶר נִדְפַּס לְזִכּוּת אֶת הָרַבִּים

וּמִתְחַלֵּק בְּחִנָּם לְכָל דּוֹרֵשׁ וּמְבַקֵּשׁ

v

ענין השכר ועונש הוא אחד מהיסודות הגדולים בקדושת ישראל וטהרתן

v

הרשות נתונה לכל מי שברצונו להדפים קטעים מספר זה או כל הספר בכל לשון שהוא בכל מדינה ומדינה, כדי להרבות תורה ויראת שמים בעולם ולעורר לבות אחינו בני ישראל לתשובה שלימה.

v

שם המחבר לא נזכר, כי לא הבאנו בו אומר הבא מן החדש רק דברים בשם אומרם, וקבל האמת ממי שאמרה.

בעזרת השם יתברך

פרשת פנחס - פרק מ'

שַׁעַר שָׂכָר וְעֹונֶשׁ
עֲרֻבוֹת תּוֹכָחָה וּמְחָאָה

ויכוח בין תלמידי הבעל שם טוב זכותו יגן עלינו, איזהו הדבר העיקרי שראש ומנהיג הדור צריך להשגיח עליו

בספר ברכות אברהם (פרשת ואתחנן) כתב שמעתי שתלמידי הרבי ישראל בעל שם טוב זכרונו לברכה היו יושבים ביחד ומתווכחים איזהו הדבר **העקרי שראש ומנהיג הדור צריך להשגיח עליו.**

יש מהם אמרו שהעיקר הוא להשגיח על הזביחה שיהיה השו"ב [השוחט ובודק] **ירא שמים, וכן בכל שאר ענינים השייכים לזה** כי חס ושלום מאכלות אסורים מטמטמים את הלב.

ויש שאמרו עירובין הוא העיקר כי הלכות שבת כהררים התלויים בשערה (חגיגה דף י' ע"א) **והאיסור חמור מאוד.**

ויש אמרו **מקוה היא העיקר להשגיח שהמקוה תהיה כשרה בלי שום חשש,** כי אם יסוד בנין האדם הוא חס ושלום בלי כשרות קשה לו מאוד להתגבר על הרע רחמנא ליצלן.

ואחר זה אמר להם מרן הריבש"ט ז"ל בזה הלשון, **תיתי לי כי בעת הזאת פלפלו גם כן במתיבתא דרקיע איזה מהם עיקר ואמרו כמר וכמר.** והסימן הוא במקרא (חבקוק ג')

בזע״ם תצעד ארץ ר״ת **״ז׳ביחה, ״ע׳ירובין, ״מ׳קוה, כל אלה הם יסוד הארץ.** עד כאן לשונו.

ראשי הגולה שהשפעתם מגיעים לכל העולם נתפסים על כל העולם מפני גודל כח השפעתם במחאה

״אמר רב פפא והני דבי ריש גלותא נתפסים על כולי עלמא.

א״ר חנינא מאי דכתיב ״ה׳ במשפט יבא עם זקני עמו ושריו״ אם שרים חטאו זקנים מה חטאו, אלא אימא על זקנים [פי׳ סנהדרין] שלא מיחו בשרים.

(שבת נד:)

מי שבידו לשפוט ואינו שופט נענש

רב יהודה הוה יתיב קמיה דשמואל אתאי ההיא איתתא קא צווחה קמיה ולא הוה משגח בה אמר ליה לא סבר ליה מר אוטם אזנו מזעקת דל גם הוא יקרא ולא יענה אמר ליה שיננא רישך בקרירי רישא דרישיך בחמימי הא יתיב מר עוקבא אב בית דין דכתיב בית דוד כה אמר ה׳ דינו לבקר משפט והצילו גזול מיד עושק פן תצא כאש חמתי ובערה ואין מכבה מפני רוע מעלליהם וגו.

(שבת נה.)

רישך בקרירי: אני שאני רבך איני נכוה אבל מר עוקבא שהוא ראש לי ולך ואב בית דין יכווה בחמין.

דכתיב בית דוד וכו׳. לא ענש אלא מי שבידו לשפוט.

מסירות נפש למנוע להחטיא את ישראל גורם שיעשו ניסים על ידו

אמר ליה רב פפא לאביי מאי שנא ראשונים דאתרחיש להו ניסא. ומאי שנא אנן דלא מתרחיש לן ניסא אי משום תנויי בשני דרב יהודה כולי תנויי בנזיקין הוה. ואנן קא מתנינן שיתא סדרי וכי הוה מטי רב יהודה בעוקצין האשה שכובשת ירק בקדרה ואמרי לה זיתים שכבשן בטרפיהן טהורים אמר

הויות דרב ושמואל קא חזינא הכא. ואנן קא מתנינן בעוקצין תליסר מתיבתא ואילו רב יהודה. כי הוה שליף חד מסאניה אתא מטרא. ואנן קא מצערינן נפשין ומצוח קא צוחינן ולית דמשגח בן אמר ליה קמאי הוו קא מסרי נפשייהו אקדושת השם. אנן לא מסרינן נפשין אקדושת השם. כי הא דרב אדא בר אהבה חזייה להיא כותית דהות לבישא כרבלתא בשוקא. סבר דבת ישראל היא, קם קרעיה מינה. אגלאי מילתא דכותית היא. שיימוה בארבע מאה זוזי. אמר לה מה שמך אמרה ליה מתון. אמר לה מתון מתון ארבע מאה זוזי שויא.

(ברכות כ.)

רב ומורה החביב על עדתו אינו סימן יפה

צורבא מרבנן דמרחמין ליה בני מתא לאו משום דמעלו טפי אלא משום דלא **מוכח** להו במלי דשמיא.

(כתובות קה:)

צדיק גמור שאינו מוחה הרי צדיק שאינו גמור ונענש בעון זה

בגמרא עבודה זרה (דף ד׳ ע״א) אמר רבי אבא בר כהנא מאי דכתיב חלילה לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע, ולא והכתיב והכרתי ממך צדיק ורשע. בצדיק שאינו גמור אבל צדיק גמור לא, והכתיב וממקדשי תחלו, ותני רבי יוסף אל תקרי ממקדשי אלא ממקודשי **אלו בני אדם שקיימו את התורה מאלף ועד תיו, התם נמי כיון שהיה בידם למחות ולא מיחו הוי להו כצדיקים שאינם גמורים** עד כאן לשונו.

תלמידי חכמים מתים בקצירת ימים על שאינם **נוקמים ונוטרים** כנחש על דברי תורה ויראת שמים.

(אבות דרבי נתן פרק כט)

אסור לו לדיין רב מורה ומנהיג לירא מפני איש באמירת תוכחה

בספרי פרשת דברים ״לא תגורו מפני איש״ וזה לשונו: לא תגורו מפני איש שמא תאמר מתירא אני מאיש פלוני שמא יהרגני, שמא יהרוג את בני ביתי, שמא ידליק את גדישי, או שמא יקצוץ את נטיעותי, תלמוד לומר לא תגורו מפני איש עד כאן לשונו, (הובא במגדול עוז).

הקדוש ברוך הוא העמיד את שם ועבר שיהיו מוחין ומתרין בדורם

ברבה פרשת וירא (סימן נב) על הפסוק ״ויהי כאשר התעו אותי אלקים מבית אבי״ וזה לשונו: א״ר חנין הלואי נדרוש הדין קריא בתלת אפין וניפוק ידוי בשעה שבקשו אומות העולם להזדווג לי עד שאני בבית אבי נתקיים עלי הקדוש ברוך הוא ובשעה שבקשו אומות העולם להתעות אותי נגלה עלי הקדוש ברוך הוא ואמר לי לך לך **ובשעה שבקשו אומות העולם לתעות מדרכיו של הקדוש ברוך הוא העמיד להם שני גדולים משל בית אבא שם ועבר והיו מתרין בהן** עד כאן לשונו.

ובילקוט על הפסוק הנזכר לעיל (סימן צ״א) כתב וזה לשונו: **ובשעה שבקשו אומות העולם להתעות אותי מדרכיו של הקדוש ברוך הוא העמיד להן הקדוש ברוך הוא שני גדולים משל בית אבא כגון שם ועבר והיו מתרין בהם** עד כאן לשונו.

מי שהיה בידו למחות ולא מוחה הגם שלמד ולימד ושמר ועשה הרי זה בכלל ארור ונקרא רשע

למד אדם ולימד, ושמר ועשה, והיה סיפק בידו **למחות ולא מיחה הרי זה בכלל ארור אשר לא יקים וגו׳** לא למד

אדם ולא עשה ולא שמר ולא למד לאחרים ולא היה סיפק בידו **למחות ומיחה הרי זה בכלל ברוך.**

(ויקרא רבה כה)

חובה על רבני הדור לעמוד נגד פרצת הדור

במדרש רבה רות ויהי בימי שפוט השופטים וזה לשונו: (יחזקאל י״ג) כשועלים בחרבות נביאיך ישראל היו מה השועל הזה מצפה בחרבות לכשיראה בני אדם לאיזה צד יהי בורח כך כשועלים בחרבות נביאיך לא עליתם בפרצות כמשה, למי היה דומה משה רבינו לרועה נאמן שנפלה גדר סמוך לחשכה עמד וגדרה משלש רוחותיה נשתייר פרצה ולא היה לו שעה לגדרה ועמד הוא בתוך הפרצה, בא ארי ועמד כנגדו, בא זאב ועמד כנגדו, אבל אתם לא עמדתם בתוך הפרצה כמשה, **שאילו עליתם בפרצות כמשה הייתם יכולין לעמוד במלחמה ביום אף ד׳** עד כאן לשונו.

(ועיין בילקוט יחזקאל קפיטל י״ג)

הפירצה באה מהגדולים

בבראשית רבה (פרשה כ״ו) וזה לשונו: בני אלקים רבי שמעון בן יוחאי קרא להון בני דייניא, תני רבי שמעון בן יוחאי כל פרצה שאינה מן הגדולים אינה פרצה, כומריא גונבין אלהיא מאן מומי ביה או מאן מקרב עד כאן לשונו. [פי׳ המתנות כהונה משל בהכומרים שהם כהני עבודת כוכבים גונבים עבודת כוכבים ומראים שאין בה ממש. מי ישבע שוב בה או מי יקריב אליה קרבן].

אברהם אבינו אינו מניח להקדוש ברוך הוא וממשיך להוכיח בני דורו

בשוחר טוב (קפיטל קי״ח) על פסוק ״מן המצר קראתי״ וזה לשונו: חמשה צדיקים עמדו בעולם נח ועבר ושם ואשור ואברהם, נח לא הקפיד לעבור אלא עמד ונטע לו כרם, שם ועבר הטמינו את עצמן, אשור אמר היאך אני דר בין שני

רשעים הללו הלך לו, שנאמר מן הארץ ההיא יצא אשור, **אברהם צדקתו עומדת לעד אינו מניח להקדוש ברוך הוא ואף הקדוש ברוך הוא לא הניחו שנאמר אני ד׳ אשר הוצאתיך** עד כאן לשונו.

הקדוש ברוך הוא מעמיד נביאים בגלות שיוכיחו את העם ויחזירם למוטב

בתורת כהנים פרשת בחוקתי והבאתי אותם בארץ אויביהם וזה לשונו: זו **מדה טובה לישראל שלא יהיו ישראל אומרים הואיל וגלינו בין אומות העולם נעשה כמעשיהם אני איני מניחם אלא אני מעמיד נביאי עליהם ומחזירן אותם למוטב תחת כנפי** ומנין שנאמר והעולה על רוחכם היה לא תהיה אשר אתם אומרים נהיה כגוים וכמשפחות האדמה אלא חי אני נאום ד׳ אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחימה שפוכה אמלוך עליכם על כרחכם שלא בטובתכם ממליך אני מלכותי עליכם, עד כאן לשונו.

הצדיק צריך למחות ולהתבזות ולסבול הכאות מישראל על כבודו יתברך שמו

אמר לה הקדוש ברוך הוא (למידת הדין) הללו צדיקים גמורים והללו רשעים גמורים (ולפיכך הצדיקים נצולין). אמרה לו היה בידם **למחות ולא מחו. אמר לה גלוי וידוע לפני שאם מחו** בהם לא היו מקבלין מהם. אמרה לו אם גלוי וידוע לפניך לפניהם מי גלוי ולפיכך היה להם **למחות ולהתבזות על קדושת שמך ולסבול הכאות מישראל.**

(מדרש תנחומא תזריע ט)

אין להחניף לשום איש בתוכחה

בתנחומא פרשת שופטים וזה לשונו: מעשה באחד שהיה לו דין עם מלך ממלכי בית חשמונאי ועמד לפני ר׳ שמעון בן שטח אמר ליה אין יש לי אצל המלך אמר ר׳ שמעון

בן שטח להם לאותן דיינים שדנין עמו אם משגר אני בשביל המלך אתם מוכיחים אותו אומרים לו הן שגר בשבילו בא ונתנו את כסאו וישב בצד שמעון אמר ליה שמעון בן שטח עמוד על רגליך ותן את הדין אמר ליה וכי דנין את המלך פנה לימינו כבשו הדיינין את פניהם בקרקע לשמאלו כבשו פניהם בקרקע בא המלאך וחבטן בקרקע עד שיצאה נשמתן מיד נזדעזע המלך מיד אמר לי׳ שמעון בן שטח עמוד על רגליך ותן את הדין שלא לפני אתה עומד אלא לפני מי שאמר והיה העולם שנאמר [דברי׳ י״ט] ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ד׳ מיד עמד על רגליו ונתן את הדין **לכך צריך שיהיו הדיינין נוהגין אימה בעצמן והבעלי דינין נוהגים אימה בעצמן כביכול להקדוש ברוך הוא הם דנין** שכך אמר יהושפט לדיינין כי לא לאדם תשפוטו כי אם לד׳ [ד״ה ב׳ ט׳] עד כאן לשונו. (ומעשה זה הובא גם כן במסכת סנהדרין דף י״ט ע״א קצת בלשון אחר).

קח את כל ראשי העם והוקע אותם, בראשי העם תלה על שלא מיחו בבני אדם.

(תנחומא בלק יט)

עוונות ישראל וחטאתם תלויים בראשי דייניהם

בילקוט (יחזקאל סימן שמ״א) וזה לשונו: בן אדם צפה נתתיך באמרי לרשע הה״ד ואשימם בראשיכם אם שמרתם את התורה הרי ראשיכם שמורים ואם לאו אינם שמורים **מלמד שאשמיהם של ישראל תלויים בראשי דייניהם** עד כאן לשונו.

בילקוט דברים (סימן תת״ב) ״ואשימם בראשיכם״ וזה לשונו: **דבר אחר אם שמרתם את דבריכם הרי ראשיכם שמורים ואם לאו אינם שמורים מלמד שאשמיהם של ישראל תלוים בראשי דייניהם וכן הוא אומר ״בן אדם צופה נתתיך לבית ישראל באמרי לרשע** וגו׳ ואתה כי הזהרת רשע ולא שב מרשעו ומדרכו״ וגומר, עד כאן לשונו.

כשאין הגדולים עושים מה שמוטל עליהם אשמת ישראל תלויה בראשם

כשישראל נשמעין לגדוליהן **ואין הגדולים עושים צרכיהן אשמה תלויה בראשיהן של גדולים, ואם לאו, תלוי בראשי עצמן. וכשאין הגדולים עושין צרכיהן,** מה כתיב ״ד׳ במשפט יבוא עם זקני עמו ושריו״ וגו׳ עד כאן לשונו.

צדיקים ומנהיגים שבדור צריכין למחות ולהתבזות ולסבול הכאות מישראל

בתנחומא פרשת תזריע כתב וזה לשונו: אמר לו הקדוש ברוך הוא לגבריאל לך ורשום על מצחן של צדיקים תיו של דיו כדי שלא ישלטו בהם מלאכי חבלה וימותו מיד ועל מצחם של רשעים תיו של דם כדי שישלטו בהם מלאכי חבלה נכנסה קטיגוריי לפני הקדוש ברוך הוא אמרה לפניו רבונו של עולם מה נשתנו אלו מאלו אמר לה הקדוש ברוך הוא הללו צדיקים גמורים והללו רשעים גמורים **אמרה לו היה בידם למחות ולא מיחו** אמר לה גלוי וידוע לפני שאם מיחו בהם לא היו מקבלין מהם, אמרה לפניו רבונו של עולם **אם לפניך גלוי וידוע, לפניהם מי גלוי, לפיכך היה להם למחות ולהתבזות עבור קדושת שמך ולקבל על עצמם ולסבול הכאות מישראל כמו שהיו הנביאים סובלין מישראל** שהרי ירמיה סבל כמה צרות מישראל וישעיה כמו כן דכתיב (ישעיה נ׳) ״גוי נתתי למכים ולחיי למורטים״ ושאר הנביאים, **מיד חזר הקדוש ברוך הוא ואמר למלאכי חבלה זקן ובחור ונשים וטף תהרגו למשחית** עד כאן לשונו.

הצדיקים צריכים למסור נפשם על קדושת השם שלא יחטא הדור

ובילקוט יחזקאל מוסיף על זה: קפצה קטיגוריה לפני הקדוש ברוך הוא ואמרה רבונו של עולם מפני מה

אתם חס עליהם, **איזה מהם נפצע מוחו עליך, איזה מהם נתן נפשו על קדושת שמך, באותה שעה אמר הקדוש ברוך הוא יפה למדה קטיגוריא הדא הוא דכתיב ״וממקדשי תחלו״** עד כאן לשונו.

(ילקוט יחזקאל קפיטל ט׳ סימן שמ״ט)

רב המחניף ואינו מוכיח ראוי שכל הקללות שבתורה יבואו עליו

רב המחניף למי שמלא עוונות בשביל בצע כסף שבידו ואומר לו ״צדיק אתה״ ראוי שיבואו עליו כל הקללות שבתורה, אבל מי **שמוכיח חבירו שיחזור בו נוטל ברכות אותו המתוכח אם קבל עליו וחוזר בו גם הוא מקבל ברכות.**

(ילקוט דברים תשצג)

אסור לרב לעצור ולהמנע מלומר דבריו

לא תגורו מפני איש אל תכנס דבריך מפני איש, שלא תירא מפני פלוני שלא יהרג את בנך, ושלא ידליק את גדישך, ושלא יקוץ נטיעותיך, כי המשפט לאלקים.

(ילקוט)

נח היה מוחה בדור המבול לכך נקרא איש צדיק

בבראשית רבה (פרשה ל׳ פסוק ז) וזה לשונו: איש כל מקום שנאמר איש צדיק מומחה, שכל ק״כ שנה היה נוטע ארזים וקצצן אמרו ליה למה כדין, אמר להון כן אמר מארי דעלמא דהוא מייתא מבולא על עלמא א״ל אין איתא מבולא, לא אתא אלא על ביתי׳ דההוא גברא, הדא הוא דכתיב ״לפיד בוז לעשתות שאנן נכון למועדי רגל״, אמר ר׳ אבא בר כהנא **כרוז אחד עמד לי בדור המבול זה נח** תמן אמרין כרוז ליה לפיד ליה בוז, שהיו מבזין עליו, והיו קוראין ליה ביזיא סבא, עד כאן לשונו, **הרי שרבותינו אמרו שהי׳ מוחים בדורם.**

וכן מובא במדרש רבה (איכה ב׳) וזה לשונו: והכו אל תחוס

עינכם ואל תחמולו בחור ובתולה טף ונשים תהרגו למשחית ועל כל איש אשר עליו התו אל תגשו וממקדשי תחלו, והאיך זה. אלא באותה שעה קפצה קטיגוריא לפני כסא הכבוד אמרה לפניו רבון העולם, **איזה מהן נהרג על שמך, איזה מהן נפצע מוחו על שמך, איזה מהן נתן נפשו על שמך,** עד כאן לשונו.

כשמנהיגי הדור וראשיו רואין דבר עבירה והופכין פניהם ממנו, גם הקדוש ברוך הוא עושה להם כן

ברבה איכה בפסוק ״ויצא מבת ציון כל הדרה היו שרי׳ כאילים״ וזה לשונו: רבי סימון בשם ר׳ שמעון בר אבא ורבי שמעון בן לקיש בשם רבי יהושע, מה אילים הללו בשעת שרב הופכין פניהם אלו תחת אלו **כך היו גדולי ישראל רואין דבר עבירה והופכים פניהם ממנו, אמר להם הקדוש ברוך הוא תבא שעה ואני עושה לכם כן** עד כאן לשונו.

המנהיגים צריכים להוכיח גם כשמבזים אותם ומלעיגים עליהם

ותוכחתי לא אביתם. זה ירמיה שכל תוכחה ותוכחה שהיה מוכיח את ישראל היו מבזין אותו ומלעיגים עליו. אמר להם ירמי׳ חייכם [עתיד] יום לבא, כשם שהייתם מלעיגין עלי ומשחקים בי, לשחוק ולהלעיג עליכם, מנין ממה שכתוב אחריו גם אני באידכם אשחק וגו׳.

(מדרש משלי פ״א פל״ב)

מי שאינו מוחה עובר על ג׳ לאוין

מי שרואה עוברי עבירה ואינו **מוחה** עובר בשלשה לאוין.

(זוהר הקדוש, חלק א׳, דף רלט:)

ענשים ופגעים קשים ומרים למי שאינו מוכיח

מי שבידו **להוכיח ואינו מוכיח** נלקה בצרעת.

(זוהר הקדוש, חלק ג׳, דף מו:)

הצדיק שנתפס בעון הדור הנגעים באים על פניו

מובא בזוהר הקדוש: **מי שהקדוש ברוך הוא מיסרהו בנגעים שתחת בגדיו הם יסורים של אהבה,** אך אם הם בפניו לא של אהבה הם, זולת אם נתפס בעוון הדור, שהיה בידו למחות ולא מיחה, אז אף אם הוא צדיק גמור מייסרו הקדוש ברוך הוא בעוון הדור, שהנגעים באים על פניו.

שכר המקנא לכבוד השי״ת

כל ההוא בר נש **דמקני** לה לקודשא בריך הוא לא יכיל מלאכא דמותא לשלטא בה כשאר בני נשא.

(זוהר הקדוש, חלק ג, דף כט:)

צדיק אינו נותן שינה לעיניו

הצדיק אינו נותן שינה לעיניו ביום ובלילה עד **שמוכיח הרשעים ומביאם שישובו בתשובה.**

(זוהר הקדוש, חלק א, כ:)

אברהם מודיע שיש מנהיג בעולם שיצרו ומנהיגו בוויכוחים הוכחה אוסף אסיפות ודורש לפניהם מחבר ספרים מעמיד ישיבות וראשי ישיבות עד שמחזיר האנשים לדרך האמת

ברמב״ם פרק א׳ מהלכות עכו״ם (הלכה ג׳) וזה לשונו: בן ארבעים שנה הכיר אברהם את בוראו כיון שהכיר וידע התחיל לשוב תשובות על בני ארץ כשדים ולערוך דין עמהם ולומר שאין זו דרך האמת שאתם הולכים בה ושיבר הצלמים והתחיל להודיע לעם שאין ראוי לעבוד אלא לא-לוה העולם ולו ראוי להשתחוות ולהקריב ולנסך כדי שיכירוהו כל הברואים הבאים וראוי לאבד ולשבר כל הצורות כדי שלא יטעו בהן כל העם כמו אלו שהם מדמים שאין שם אלוה אלא אלו כיון שגבר עליהם בראיותיו בקש המלך להורגו ונעשה לו נס ויצא לחרן והתחיל לעמוד ולקרוא בקול גדול לכל העולם ולהודיעם שיש שם א-לוה אחד לכל העולם ולו ראוי לעבוד

והיה מהלך וקורא ומקבץ העם מעיר לעיר וממלכה לממלכה עד שהגיע לארץ כנען והוא קורא שנאמר ויקרא שם בשם ד׳ א-ל עולם **וכיון שהיה העם מתקבצין אליו ושואלין לו על דבריו היה מודיע לכל אחד ואחד כפי דעתו עד שיחזירהו לדרך האמת עד שנתקבצו אליו אלפים ורבבות והם אנשי בית אברהם ושתל בלבם העיקר הגדול הזה וחבר בו ספרים והודיעו ליצחק בנו** וישב יצחק בגרר מלמד ומזהיר ויצחק הודיע ליעקב ומינהו ללמד וישב מלמד ומחזיק כל הנלוים אליו ויעקב אבינו למד בניו כולם והבדיל לוי ומינהו ראש והושיבו בישיבה ללמד דרך השם ולשמור מצות אברהם עד כאן לשונו.

הרב צריך לסבול ולהוכיח

כתב הרמב״ם ז״ל בספר המורה (ח״ג פרק כ״ט) בדבר מה שהיה לאברהם אבינו עליו השלום עם בני דורו, וזה לשונו שם באמצע הדברים: אין ספק אצלי שהוא עליו השלום כאשר חלק על דעת בני אדם כולם, **שהיו מקללים ומגנים ומבזים אותו התועים ההם, וכאשר סבל הכל בעבור השם, וכן הדין לעשות לכבודו,** עד כאן לשון קדשו. הרי שדייק הרמב״ם בלשונו הקדוש ״**וכן הדין לעשות לכבודו**״ כדי להורות לכל שאין זה מכח חומרא או מצד מדת חסידות **רק מצד הדין יש לעשות כן לסבול ולהתבזות בעבור כבוד שמו יתברך.**

הדיינים חייבים לריב את ריב ה׳

הרמב״ם בהלכות סנהדרין (פרק כ״ד הלכה ח׳) וזה לשונו: **וכן יש לדיין לעשות מריבה עם הראוי לריב עמו ולקללו ולהכותו ולתלוש שערו ולהשביעו באלקים בעל כרחו שלא יעשה או שלא עשה** שנאמר ואריב עמם ואקללם ואכה מהם אנשים ואמרטם ואשביעם באלקים, עד כאן לשונו.

המנהיגים חייבים לסבול מאנשי דורם

הרמב״ם פרק כ״ה מהלכות סנהדרין (הלכה ב׳ כתב) וזה לשונו: ״ואצוה את שופטיכם״ זו **אזהרה לדיין שיסבול את הציבור כאשר ישא האומן את היונק צא ולמד ממשה** רבן של כל הנביאים כיון ששלחו ברוך הוא במצרים ונאמר ״ויצום אל בני ישראל״, אמרו מפי הקבלה שאמר להם למשה ולאהרון על מנת שיהיו מקללים אתכם וסוקלין אתכם באבנים, עד כאן לשונו.

כהן משוח מלחמה מוכיח את אנשי המלחמה

בספר המצות (מצוה קצ״א) וזה לשונו: הוא שצונו **שנמנה כהן שיוכיח לעם תוכחת המלחמה** ויחזור מי שאינו ראוי לו להלחם או לחולשה בעבור שתהיה מחשבתו בענין יחייב לו מיעוט גבורה למלחמה והם ג׳ דברים שביאר הכתוב ואחר כך יכנסו למלחמה וזה הכהן נקרא כהן משיח מלחמה **ויאמר בתוכחת הלשון האמור בתורה ויוסף על זה מאמרים יעוררו הלבבות** למלחמה ויביאם לסכן את עצמם לעזור דת ד׳ לעבדו ולשמור מצותיו ולהנקם מסכלים המפסידים יושר המדינות והוא אמרו יתעלה כקרבכם למלחמה ונגש הכהן, עד כאן לשונו הזהב.

בית דין חייבים להעמיד שומרים שלא יבואו לידי עבירה

הרמב״ם הלכות יום טוב (פרק ה׳ כ״א) וזה לשונו: חייבים בית דין להעמיד שוטרים ברגלים שיהיו מסבבין ומחפשין בגגות ובפרדסים ועל הנהרות כדי שלא יתקבצו לאכול ולשתות שם אנשים ונשים ויבואו לידי עבירה וכן יזהירו בדבר הזה לכל העם כדי שלא יתערבו אנשים ונשים בבתיהם לשמחה ולא ימשכו ביין שלא יבואו לידי עבירה עד כאן לשונו.

רב המוכיח את הרבים עושה קורת רוח לפני קונו.
(תנא דבי אליהו רבה ג)

דבר הלכה ומסור גם ביד הפריצים יש למחות הגם שמזהירים שימירו דתם

בתשובת הרדב״ז (חלק א׳ סימן קפ״ז) כתב וזה לשונו: שאלת ממני **אודיעך דעתי באלו הפריצים העוברים עבירות ביד רמה ובשאט נפש וכשבאים לייסר אותם אומרים שימירו, האם נייסר אותם ולא נחוש או לא?**

תשובה כל ימי אני מצטער על זה כי על כן תפוג תורה ואין כח לכוף את הרשעים ועל זה אני מתפלל בכל יום שלא תארע תקלה על ידי אבל מכל מקום אגיד לך דעתי בזה, לכאורה היה נראה לומר להניח אותם לעבור על קצת מצות כדי שלא יעברו על כל גופי תורה, תדע דהא כתבו המפורשים דכייפינן לגרש בטענת מאיס עלי כדי שלא תצאנה בנות ישראל לתרבות רעה הרי שאנו מתירין לגרש שלא מן הדין משום שלא תצאנה לתרבות רעה, אבל כד מעיינת בה שפיר תשכח דאין מכאן ראיה כלל דבהך כפייה אין אנו עוברים על דברי תורה דכיון שכופין אותו עד שיאמר רוצה אני אנן סהדי דגמר בדעתו לגרש ברצון כדי לשמוע דברי חכמים וסמכינן אהך טעמא כדי שלא תצאנה לתרבות רעה, אבל להתיר דבר האסור כדי שלא תצאנה אין לנו וכל שכן שלא נתיר לעבור על שום מצוה מפני חששא זו, **ואם תאמר הא ניחא שלא נתיר אנו דבר של איסור, אבל לא נייסר אותו ולא נמחה בידו מפני חששא זו, הא ודאי ליתא שהרי כולנו עריבים זה לזה וקרא כתיב ואם העלם יעלימו וגו׳.**

ותו שאם באנו לחוש לזה תתבטל התורה לגמרי כיון שיתפרסם הדבר שבשביל חששא זו אנו מעלימים עינינו מהרשעים, בני עולה יוסיפו לחטוא וירבה הגזל והחמס והניאוף וכיוצא בזה ולא מתקיים התורה אלא בשרידים, וכן

מצינו בכל דור ודור שמיסרים את הרשעים ולא חששו לחששא זו, ותו דכי היכא דקיימא לן אין מעבירין על המצות ואין מדקדקים אם זו קלה או חמורה כך אין מעבירין על העבירות אף על פי שזו קלה וזו חמורה, וכיון שמוטל עלינו לייסרו על עבירה זו שבא לידינו אין מעבירין עליה, ותו דכיון שהוציא אותו מפיו סופו לעשותו, וכן ראינו כמה פעמים שאף על פי שלא נייסר אותו הולך ופושע בלא סיבה, ולכן ראוי לעשות המוטל עלינו ואם יצא יצא **ואנחנו נושענו מערבותו שאין אנו עריבים במומרים** והכי משמע קידושין ע״ב ע״א ממאי דאמר רבינו הקדוש בשעת פטירתו בדרך נבואה דר׳ אחי בר׳ יאשיה שמתינהו להנהו דאקפי פירא בכווריי וחללו שבת ואשתמוד משום דשמתינהו, ואיכא למידק מאי אשמעינן תלמודא בהך מלתא ורבינו הקדוש גופי׳ למאי הלכתא ניבא דבר זה, אלא לאשמעינן דאפילו אם נראה לחכמים מפני שהם מנדין או מחרימים או מיסרים יצא לתרבות רעה לא יניחו בעבור זה מלדון ומלעשות כהלכה, ולפי הנראה לא היה שם חילול שבת מן התורה אלא מדרבנן מדשמתינהו ותו לא, ואפילו הכי לא חשש, כל שכן בנידן דידן שעוברים על התורה דודאי מוטל עלינו לקיים תורתינו ויהיה מה שיהיה אחר כך, ואף על גב שכתבתי כל זה להלכה, מכל מקום יש למנהיג הדור להיות מתון בדברים כאלה, לפי שאין כל האנשים שווין ולא כל העבירות שוות, הא כיצד אדם שהוא רגיל בעבירות ובוטח בעצמו בטענתו אין חוששין לו ויהי׳ מה, ונעמיד התורה, ואם אינו רגיל, וקרוב הדבר שישמע, ממשיכין אותו בדברים עד שישוב מעט מעט ואין ממהרין להענישו מפני התקלה וכן כל כיוצא בזה והכל לפי ראות עיני הדיין והמנהיג, ובלבד שיהיו כל מעשיו לשם שמים. עד כאן התשובה. [ועיין בספר חסידים סימן קפ״א).

הפריש הרב מאיסור תורה לדעה אחת אפילו בשוק

בשולחן ערוך יורה דעה (סימן ש״ג סעיף א׳) וזה לשונו: הרואה כלאים של תורה על חבירו אפילו היה מהלך בשוק קופץ לו וקורעו מעליו מיד **ואפילו היה רבו** ויש אומרים דאם היה הלובש שוגג אין צריך לומר לו בשוק דמשום כבוד הבריות ישתוק ואל יפרישנו משוגג עד כאן לשונו.

חייבין להכנס בספק עונש מהשררה ולהחזיק הנידוי על שעבר בינו לבין קונו כדי להחזיק הדת והתורה

בשאלות ותשובות תרומת הדשן (סימן רע״ו) וזה לשונו:

שאלה חכם נידה אחד בשביל שהלך עם חבירו בערכאות של גוים ולא רצה לדון עמו בדיני היהודים כי סמך על תקיפתו עם הערכאות שיזכה בוודאי לפניהם, וכאשר נידה החכם על ככה גרם עם השררה שגזרו בקנס חמור שכל מי שיחזיק נידוי על זה פלוני ילקה בכובד וחומר, מחוייבים הציבור לכנוס בספק סכנה של עונש השררה שיחזיקו הנידוי ואולי יענשו או אין צריכין.

תשובה: יראה דלא מחוייבין ליכנס בסכנת עונש השררה בכהאי גוונא, והאריך וסיים וזה לשונו: אמנם נראה דוקא בכהאי גוונא שנתנדה בדברים שבינו לבין חבירו עבור עניני ממון וכהאי גוונא, שסוברין השררה שלהם הכח והממשלה לשפוט ולדון ולגזור ולצוות כרצונם, ואין כאן פריקת עול הדת והתורה אם הולך בתוקף ובאלמות עם חבירו, **אבל אם החרימוהו ונידוהו בשביל שעבר עבירות בפרהסיא בדברים שבינו לבין המקום ברוך הוא, כהאי גוונא מחייבינן נפשינו ליכנס בספק עונש כדי להחזיק דתינו ותורתינו, ומשום קדושת השם,** כדאשכחן פרק מי שמתו דר׳ אדא בר אהבה חזא להוא גברא דהוי לבוש מלבוש כלאים סבר דישראל הוא קרעינהו מיניה בשוקא, וחשיב התם דמסר נפשו

על קדושת השם, דמסתמא היה לו לירא מן הלובש ולא חש ומסר נפשיה, וצריך לתת לב לפי הענין עד כאן לשונו.

ביורה דעה סימן של״ד (סעיף מ״ח) וזה לשונו: אם נידוהו לאדם אחד על שעבר עבירה וגזר השר עונש על מי שיחזיק הנידוי חייבים ליכנס בספק עונש כדי להחזיק דתינו אבל אם נידוהו על דברים שבינו לחבירו כגון שהוליכו לערכאות אין אנו חייבים ליכנס בסכנת העונש עד כאן לשונו.

באין אפשרות למחות בוודאי שאסור להחניף

במסכת סוטה (דף מ״א ע״א) וזה לשונה: וכשהגיע ללא תוכל לתת עליך איש נכרי זלגו עיניו דמעות, אמרו לו אל תתירא אגריפס אחינו אתה אחינו אתה. בגמ׳ ע״ב תנא משמיה דר׳ נתן באותה שעה נתחייבו שונאי ישראל כליה שהחניפו לו לאגריפס. בתוספות דיבור המתחיל אותו יום, וזה לשונו: ירושלמי תני ר׳ חנינא ברבי גמליאל אומר הרבה חללים נפלו באותו יום שהחניפו לו, ותמוה הדבר לומר אם היה ראוי מדין תורה כיון דאמו היתה מישראל, ותירץ דלהיות מלך ישראל צריך להיות מאביו ואמו מישראל, וסיימו התוספות וזה לשונו:

וזו היתה החנופה שמלך בזרוע שלא כדין תורה והודו לו והחזיקו בכך, **נהי שלא יכלו למחות** היה להם לשתוק לא להחזיקו, **וזהו עונש החנופה בדבר עבירה שמחניף לחבירו מחמת יראתו מפניו ואינו חושש על יראת הקדוש ברוך הוא ועושה לעין של מעלה כאילו אינו רואה** עד כאן לשונו הזהב, ועיין במגן אברהם (סימן קנ״ו) בסופו שהביא דברי תוספות אלה שם בקיצור להלכה.

(מחנה חיים)

יחוס רק על כבוד ה׳

מי שיושב על כסא הרבנות לא יחוס על עצמו, רק על כבוד ה׳ יהיו ענייניו ולבו תמיד.

(שו״ת ״כתב סופר״ אבן העזר סימן מז)

משה הוכיח ויסר בפרהסיא במקום חילול ה׳

בפרשת כי תשא על הפסוק ״ויעמוד משה בשער המחנה״ כתב הרמב״ן וזה לשונו: וטעם ויעמוד משה בשער המחנה דבק במה שאמר, **כי כיון שראה את העם שהיו לשמצה ולקלסה באויביהם, וזה חילול השם, עמד בשער המחנה וקרא בקול גדול מי לד׳ אלי והרג בפרהסיא כל עובדי עגל כדי שישמע הדבר בקמיהם ויתקדש שם שמים בהם תחת החילול שעשו** עד כאן לשונו.

עונשו החמור של הדיין שמסלק עצמו מלהעניש את החייב בדין

ברקאנטי פרשת משפטים על פסוק ואלה המשפטים וזה לשונו: הדן דין אמת לאמיתו ונתפש (כיצד), כגון דיין שמדקדק דקדוקין לזכות לרשע, דתנינא בית דין מכין ועונשין שלא מן התורה כדי לעשות סייג לתורה, והדיין מסלק עצמו מלהענישו ומדקדק בענין הדין למצא פתח לזכות אותו מן הדין ממש, והוא דין (פי׳ והוא דין אמת לפי הדין אם לא שהשעה צריכה לכך, לבוש) **כשהקדוש ברוך הוא דן את העולם אותו הדיין נתפש עליו, ומסתלק מן העולם קודם זמנו, ואם לאו** (פירש שלא נתפש הדיין עצמו. לבוש) **עליו כתב לא נין ולא נכד בעמו כשעצמו אינו נתפש נתפש זרעו,** עד כאן לשונו.

אזהרות להמנהיגים שלא יעשה פשרות על חשבון התורה

בספר העקידה (שער כ׳ ומביאו גם כן בתשובת מחנה חיים חלק ב׳ אורח חיים סימן ה׳ באריכות עיי״ש) אחרי אריכות דברים על ענין

אם יש לבית דין להניח לעבור בפומבי חטא קל כדי שלא לגרום חטאים גדולים כגון איסור אשת איש כתב וזה לשונו:

ואני דנתי על זה פעמים רבות לפניהם ולפני גדוליהם והסברתי להם שהחטא הגדול אשר יעבור עליו איש איש מבית ישראל בסתר ושלא לדעת הרבים או ברשות בית דין, חטאת יחיד הוא והוא בעונו ימות, על ידי בית דין של מעלה, או על ידי בית דין של מטה, וכל ישראל נקיים כמו שהיה עון פלגש בגבעה, אם היה בית דין שלהם מוסרין האנשים הרשעים ההם לבדם ביד ישראל, **ואמנם החטא הקטן כשיסכימו עליו דעת הרבים, והדת ניתנה בבתי דיניהם שלא למחות בו, הנה הוא זמה ועון פלילי וחטאת הקהל כולו, ולא ניתן למחילה אם לא בפורעניות הקהל, כמו שהיה בבני בנימין, על השתתפם בעון, והוא היה עון סדום כמו שביארנו, שהם ובתי דינין שלהם הסכימו, שלא להחזיק יד עני ואביון**, ולכן הוא טוב ומוטב שיכרתו או ישרפו או יסקלו החטאים ההם בנפשותם, משתעקר אות אחד מהתורה בהסכמת הרבים, ומי שלא יקבל זה בדעתו אין לו חלק בבינה ונחלה בתורת אלקית, אמנם מה שנגפו על זה ישראל פעמים עם שכבר למדו ז״ל מסמיכת הסיפור טעם מספיק והוא עון פסל מיכה אשר לא מחו וכו׳, עד כאן לשון העקידה.

התבונן נא היטב באלו הדבורים שאין להתיר לעשות חטא קל כדי למנוע מלעשות חטאים גדולים, ולא כמו בדורותינו אלה בעונותינו הרבים אשר מהפכים דברי אלקים חיים ועושים פשרות ומוותרים הרבה גופי תורה, באמרם כדי להציל מעבירות יותר גדולות, ועל ידי זה ירדנו ירידה אחר

ירידה בעונותינו הרבים[1], אוי לנו מה שעלתה בימינו, ואין לנו להשען רק על אבינו שבשמים.

במה דורשים

צריך לדרוש מדברים שנכשלין בהם יותר מלדרוש להם פשטים.

(פרי חדש יורה דעה סימן פב)

תוכן דרשת הרב יהיה דברי מוסר

עיקר הדרשה צריך שתהיה ללמד את חוקי האלוקים ואת תורותיו... וגם להמשיך לב השומעים באגדה המדריכים ליראת השם למנעם מחטא לפניו יתברך שמו ובתשובה ולא יכון להראות את עצמו שהוא חכם ויודע לדרוש פסוק או מאמר בכמה פנים.

(ב״ח סימן ר״צ, ושירי כנסת הגדולה)

גדול הרודה עבריינים ומקיים לא תגורו יזכה למחיצת פינחס המקנא ורעה אליו לא תאונה.

(פתחי תשובה סימן שלד בשם בכור שור)

אמירת תוכחה דוחה סעודה שלישית

רב הדורש לעם חוקי האלוקים **ולהכניס בלבבם יראת שמים ונתאחר לבוא לבית המדרש לא יניח הדרשה בשביל סעודה שלישית לפי שלימוד תורה ויראת שמים לרבים קודם לכל המצוות שבתורה.**

(שולחן ערוך הגר״ז אורח חיים סימן ר״צ, ד)

מזה (מפינחס) ילמד האדם שיקנא את קנאת ה׳ צב-אות כשרואה איזה חילול השם או חילול התורה. ראה איך

---

1) ראה מה שכתב בענין זה בשאלות ותשובות חות יאיר סימן קמ״א, וכן ב״שובת מהרי״א״, ״יהודה יעלה״ חלק שני סימן ק״מ.

החזיק לו השם יתברך טובה וחנות וברית שלום, עד כאן לשונו.

(של״ה הקדוש בעשרה הלולים)

פרנס העוסק בצרכי ציבור אסור לו לסגף עצמו כי על ידי חלישותו יפסיד האחרים

בספר חסידים סימן תקכ״ז וזה לשונו: אדם שצריכים לו רבים אין רשאי לסגף עצמו[II]. אם רבים לומדים לפניו או מליץ למלך ולשרים ולשופטים וכיוצא בהם[III], כי אם לא יוכל לדבר אז אחרים מפסידים.

על כל אחד מישראל לשמור שהמצוה לא תתבטל כללות החיוב היא על המצוות שלא יתבטלו בעולם מאיש ישראל צריכין לרדות במקל למנוע עושק ורשע וגם להוכיח בנועם דברי אהבה להטות בני אדם ליישר עקמומית הלב. ויזהר להיות נאה דורש ונאה מקיים ואז יכניס אהבת ד׳ בלב השומע. (דברים יא, כב).

״כי אם שמור תשמרון״, צריך לדעת למה כפל לומר שמור תשמרון, עוד מה שמירה היא זאת... עוד ירצה לצוות על המצות שיהיו נשמרים בין ממנו בין מהזולת, והכונה בזה שלא

I I) עיין ירושלמי דמאי (פרק ז׳ הלכה ג) ומגן אברהם סימן תקע״א סעיף קטן ב׳, ועיין תענית י״א עמוד ב׳ אר״ש האי בר בי רב דיתיב בתעניתא ליכול כלבא לשירותיה, ועוד שם: אין תלמיד חכם רשאי לישב בתענית מפני שממעט במלאכת שמים, ועיין בשערי תשובה סימן תקנ״א סעיף ל״ו בשם תשובת הרשב״א ובש״ך יו״ד סימן רכ״ח סעיף קטן כ״ו שאם נדר להתענות ומתבטל מלמודו מותר להתיר אותו נדר וכן לשחוט ולבדוק ולהורות יש להתיר כי בכולם יש מצוה.

I I I) עיין ירושלמי ברכות פרק ה׳ הלכה א׳ **העוסק בצרכי צבור כעוסק בדברי תורה.**

יאמר אדם די לי אם אשמור את עצמי לבל עבור על אחת מהמצות ואין עלי להצר על ביטול המצות מהזולת, **לזה בא מאמר ה׳ שמור אתם תשמרון את מצות פירוש לבל יתבטלו מהזולת, ובנועם דברים אלו נתן טעם שחייב ה׳ לישראל בערבות, כי כללות החיוב היא על המצוה שלא תתבטל בעולם מאיש ישראל,** ולזה כל שמתבטלת הרי נעשה פשיעה בינותינו, כי התורה לנו ניתנה מורשה אל תקרי מורשה אלא מאורשה (פסחים מ״ט:) ועל האדם חיוב שמירת ארוסתו לבל תהיה נעלבת מהזולת, כמו כן הדבר הזה אשה יראת ה׳ הקנו לנו מן השמים עלינו חיוב שמירתה לבל ישלחו ידם במה שאין התורה חפצה, וזה יהיה ע״י הכח אשר יהיה ביד המצטווים לרדות במקל ולמנוע עושק ורשע, **גם להוכיח בנועם דברי אהבה וחיבה להטות לב בני אדם ליישר עקמומיות הלב,** והוא אומרו לעשותה לאהבה וגו׳ ללכת בכל וגו׳ ולדבקה בו, פירוש מאמר לעשותה על דרך אומרם (יבמות ס״ג:) נאה דורש ונאה מקיים, **גם אמרו רבותינו ז״ל** (ברכות ו:) **כל איש שיש בו יראת שמים דבריו נשמעין, שהבא להזהיר בני אדם ולהטותם אל הדרך הישר צריך שיהיה הוא קודם לכן עושה את כל המצות, והוא אומרו לעשותה ואז יכניס אהבת ה׳ בלב שומע,** והוא אומרו לאהבה פירוש פועל יוצא לשני שיפעיל פעולת אהבתו יתברך בלבות בני אדם לבל ישלחו יד בתורת ה׳, ואומרו ללכת בכל דרכיו כלל במאמר כל דרכיו לו׳ אפילו דברים שאינם במושג בנבראים והוא על דרך אומרם ז״ל (ב״מ פ״ה.) אם תוציא יקר מזולל כפי תהיה, ואמרו עוד ז״ל (סנהדרין י״ט:) כאילו בראו, וכפי זה מה ה׳ בורא ויוצר כמו כן המכניס אהבתו יתברך בלב עם ה׳.

(אור החיים דברים י״א, כ״ב)

מוכיח שמשבח העולם הבא וממעיט העולם הזה צריך שיכיר הכרה חושיית בטוב העליון, וישיג גם כן השגת טוב העולם הזה, דבלאו הכי יאמרו הבריות אם היה טועם הנאת עולם הזה ותענוגיו לא היה ממאסו. וגם בענייני עולם הבא לא יאמנו דבריו לשכל הטבעי אם הוא עצמו אין דבריו אלא מפי האמונה. (דברים יא, כו).

״ראה אנכי נותן״ וגו׳. צריך לדעת למה אמר לשון ראיה על הדברים, עוד אמרו אנכי, עוד למה אמר לשון יחיד כיון שכל הפרשה כולה בלשון רבים נאמרה, ונראה שהכוונה היא כי לפי שבא להבחירם בעולם העליון ולהמעיט כל טובות עולם הזה, וכדי שיתאמתו אצלם הדברים צריך שהמוכיח יהיה בו ב׳ עניינים, א׳ שיכיר הכרה חושית בטוב העליון, והב׳ שהשיג השגת טוב עולם הזה וקנייניו, כי אם המוכיח יהיה מושלל מקנייני עולם הזה לא יאמנו דבריו למשיגי טובת עולם הזה כי יאמרו אין אומרים למי שלא ראה יבא ויגיד שאם היה טועם טעמי הנאות גדולת העולם הזה וקנייניו ותענוגיו לא היה ממאיסו ובוחר בזולתו ובזה לא יטו אזנם לקבל דבריו, גם הבא להפליג בטוב עולם הבא לא יוצדקו ולא יאמנו דבריו לשכל הטבעי כל שהוא עצמו אין דבריו אלא מפי האמונה והוא לא ראה ולא ידע, ולזה אמר מושיע ורב האיש משה ראה אנכי פירוש אלי תראו ותצדיקו ותשכילו להצדיק הדברים, כי הוא השיג להכיר טוב עולם הזה כי היה גדול מאוד וגבור ומלך ועשיר גדול כאומרם ז״ל (שבת צ״ב.), ויפה דודי אף נעים גם בטוב העליון הכיר כי עלה שמים וטעם טעם עליון, ואחר שהשיג הכרה חושיות הכרת ב׳ דברים והשגתם אמר להם הדברים האמורים בענין כאשר אבאר, ואומרו ראה לשון יחיד כי ראיה זו כלן שוים בהכרתה כאיש א׳ שגלוי לכל השגת משה בעולם הזה ובעולם הבא.

(אור החיים דברים יא, כו)

הצדיק צריך לעשות למען העם שיחזרו בתשובה

לא תראה את שור וגו׳. פרשה זו באה לרמוז **בפרטות חיוב התוכחות שצריכין בני א-ל חי צדיקי עולם לעשות לעם ה׳,** והן אלה צדיקים יקראו לצד מעלתם אחים, כמו שהעירותיך שכינוי זה הוא מדריגה היותר מעולה שבכל כינויים אשר יתכנו בהם יחידי עם, (שמות רבה נ״ב) ואותם צוה ה׳ כי תראה את שור אלה הם בני אדם שנמשלו כבהמות והם צאן קדשים ולזה קראם שור ושה, אחיך שהוא הקדוש ברוך הוא, ויחס לו שם זה להעיר אל מי מקדושיו הוא מצוה שהם הצדיקים כמו שכתבנו.

ואומרו נדחים על דרך אומרו (לעיל ד׳) ״ונדחת והשתחוית להם״ וגו׳ **שהעובר פי ה׳ יקרא נדח,** ויצו ה׳ לבל יתעלם אלא ישיבם לאחיו הוא אלקי עולם וכפל לומר השב תשיבם, נתכוון **כי מתחילה ישיבם לדרך הטוב ובזה יתקרבו אל אביהם שבשמים, והוא אומרו תשיבם לאחיך.**

(אור החיים פרשת כו תצא פסוק כ״ב)

אלה דברי תוכחה דברים קשים
דיבור משה רק לאלה הדיינים

עוד ירצה להגיד הכתוב שכל מ׳ שנה שהיה משה רועה ישראל במדבר לא דבר להם קשות זולת אלה הדברים הוא שדבר קשות, והגם שמצינו שאמר להם (במדבר כ׳ י׳) שמעו נא המורים, **לא אמר דבר זה לכללות ישראל אלא לחלק א׳ שהיו מורים הוראה,** וכן אמרו בספר הזוהר, אבל לכל ישראל **לא דיבר קשות זולת אלה,** והוא מה שדקדק לומר אל כל ישראל פירוש אל כולם הוא שלא דבר קשות אלא אלה, אבל לקצתן ימצא שדבר קשות חוץ מאלה.

(אור החיים פרשת דברים)

רב צריך להוכיח בני עירו ולא יחשדם שישנאוהו על כך אלא יחזיקם בכשרות

עוד ירצה על דרך אומרם ז״ל (כתובות קה:) האי צורבא מרבנן דסנו ליה בני מאתיה משום דמוכח להו במילי דשמיא. ומעתה יאמר החכם למה לי קנאה למה לי שנאה ותחרות עם זרע ישראל ואחדל מהוכיח ואהיה אהוב ונחמד לכולן, לזה נתחכם ה׳ וקודם שצוהו להוכיח, צוה לבני ישראל שלא ישנאוהו ואחר כך צוהו להוכיח, שהרי ישראל מוזהרים מה׳ לבל ישנאוהו. ואם תאמר ומי יערבנו לעם שלא ישנאוהו, וישמרו מצות לא תשנא, לזה אמר ״ולא תשא עליו חטא״ פירוש, **שלא יחשדם בחטא זה אלא יחזיקם בכשרות.** ואומר לשון יחיד לשלול החשד אפילו מיחיד שיחזיק כל איש ישראל שלא ישנאו בשער מוכיח, ובזה יוכיח ויחזור ויוכיח עד שיקבלו מוסרו.

(אור החיים ויקרא יט, יז)

לפקח על כל דרכי בני אדם שלא יפרצו גדרי התורה

המורם מכל האמור דיצא לנו מוסר השכל על כל רב ודין המושל בגבורתו בקהל עדתו להיות עיניו פקוחות על כל דרכי בני אדם יחיד או רבים איש ואשה שלא יפרצו גדר התורה והמצוות

(אור החיים ויקרא יט, יז).

הדרוש של הרב בית המדרש הקהילה יהיה דברי תוכחה

עיקר הדרוש יהיה להזהיר להמון ישראל את כל תוקף פרטי העבירות שאדם דש בעקביו וענשן וכמה דינים שנכשלין בהם וכמו שכבר כתבו רבותא בתראי.

(החיד״א במחזיק. ברכה סימן רצ)

לגבי דין היושב על כסא ההוראה לא אמרינן מוטב שיהיו שוגגין דאף שיודע שלא יקבלו על ספק המועט שיקבלו

חיובא רמי עלה **להוכיח.**

(אברהם אזכר למהרא״ף, דף כט, אות מ)

מוכיחי הדור להחזירם למוטב ממתיקין הדינים ומרבים שלום בעולם, אבל כשחס ושלום הרע של הדור גובר עד שמקלקל התוכחה **והמוסר מזה נתקלקל שלום העולם ועל ידי זה נעשה גרוש חס ושלום ונעשה מחלוקת בעולם.**

(לקוטי עצות ערך תוכחה)

יורה לבני אדם עבודת אלקים ויוכיחם

בחובת הלבבות שער הכניעה (פרק ו׳) וזה לשונו: והתשיעי שינקום מן הרשעים לכבוד הבורא, ואל תשיאהו מחילתו לבני אדם בצד עצמו, למחול בדברי האלקים, או למי שידבר בנביאיו וחסידיו וסגולתו, ואל ינהג בעושק בני אדם איש את רעהו, כמנהגו במחילתו להם בעשקם אותו, אך יציל העשוק ויעזור להוציא מיד העושק, כמו שכתב (ירמיה נ״ח) דינו לבקר משפט והצילו גזול מיד עושק, ואמר (איוב כ״ט) ״ואשברה מתלעות עול״. ויורה בני אדם עבודת האלקים, ויוכיחם ויכלימם, ויצום על הטוב ויזהירם מן הרע בידו ובלשונו כפי יכלתו, וימהר לקחת דיני האלקים ממי שחייב בהם, ולא יכנע ולא ישפל בזה, כמ״ש בפנחס (תהלים ק״ו) ״ויעמוד פנחס ויפלל ותעצר המגפה ותחשב לו לצדקה לדור ודור עד עולם״, עד כאן לשונו.

לפעמים רק החכם המוכיח שומע הבת קול שמעורר לתשובה ועל ידי שאתה המוכח, שומע בקולו כשומע בכרוז מלכו של עולם

״ונשמע פתגם״ כבר ידעתם מה שאמר בזוהר (שמות ה, א; וע׳ אבות ו׳ ב): בת קול יוצאת בכל יום ומכרזת: ׳שובו בנים שובבים׳! (ירמיה ג, יד) ובת קול יוצאת מהר חורב ומכרזת: ״אוי להם לבריות מעלבונה של תורה״! דקשה, למי מכריזים,

והלוא אין אנו שומעים כלום? אלא ודאי אף על גב דאיהו לא חזי, מזליה חזי, כמו שאמרו במסכת מגילה (ג, א). וכן הכא נמי, אף על גב דאיהו לא שמע, מזליה שמע, כדכתיב (תהלים קלט, יד): ״נפלאים מעשיך״ לשון כסוי, כמו (דברים יז, ח): ״כי יפלא ממך דבר״; אפילו הכי, ״ונפשי יודעת מאוד״ (תהלים קלט, יד). וזהו שלפעמים מתעורר באדם רוח טהרה מקול הקורא לאוזן נשמתו, **ומכל מקום לא יזכה לזה רק השומע בקול החכם המוכיח.** והיינו דכתיב (שם יא, יא): ״והיה אם שמוע תשמע״, כלומר: **אם תשמע למוכיח באוזן בשר, תזכה לשמוע באוזן הלב כרוז מלכו של עולם. והיינו: ״נשמע פתגם המלך״** שעל ידי רוח הקודש ידעו בסיני זה הענין, ואמרו: ודאי שנשמע קול מוכיח, לפי שאז נזכה לשמוע פתגם המלך.

(שבט מוסר פרק י״ט)

כשהמנהיג מוכיח לא ידבר רע על ישראל ומשה רבינו עליו השלום נענש על זה

יהא אדם זהיר שלא לדבר דלטורין על ישראל; אפילו ישראל אינן עושים רצונו, רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל, לדבר עליהם דבר טוב. וראיה מפורשת מאליהו הנביא, כדאיתא בדברי רבותינו ז״ל (שיר השירים א, ו), ומגדעון (ילקוט שופטים סב, בשם ילמדנו) וכל שכן שירגיל אדם עצמו במידה זו, לדון את חבירו לכף זכות לעולם. ואפילו בתוכחה יהיה נזהר מלדבר שמץ רע על ישראל, שעל ידי שאמר משה רבנו, עליו השלום לישראל (במדבר לב, יד. ועיין ילקוט ראובני כאן): ״תרבות אנשים חטאים״, יצא ממנו בן בנו שנעשה עבד לעבודת אלילים. וכן גם כן הובא בספר החסידים (סימן קלז) באזהרה גדולה על זה.

(שבט מוסר פ״כ)

צדיק דווקא יכול להוכיח וגו׳, ולא אדם שאינו צדיק

נקרא ׳מוכיח׳, על שם שהוא דוקא יכול להוכיח, **משום שדבריו נשמעים** (ברכות ו, ב), לפי שהוא מנוקה מכל חטא, וכשאומר: טול קיסם מבין שניך, אינן יכולים לומר לו: טול קורה מבין עיניך (ערכין טז, ב). מה שאין כן שום אדם שאינו צדיק, שאין יכול להוכיח, לפי שאין דבריו נשמעים באמרם: טול קורה מבין עיניך.

(שבט מוסר פרק ל״ט)

הרב אינו יכול להסתפק בזה שיש ספרי דינים ומוסר

האליהו רבא הליץ על הדרשנים, דהבעלי בתים כבר יש להם ספרים שמתוכם ילמדו דינים ומוסר ואין צריך לדרוש ולהגיד להם, ועם האדון הסליחה, כי מה דעות יערוך קורא מן הספר ללשונותם לאיש על העדה המוכיח ומזהיר מה שעוברין עליו ואף זו מן התוכחות שלא למדו ספר או אינם מקימים.

(חיד״א מחזיק ברכה סימן רצ)

לוקים מאה מכות

בספר הפנים (דף כד, אות מה) מחא מאה עוכלי בעוכלי **על ראש הרבנים המתעצלים מלתקן פרצה זו על ידי** תוכחה **תדירית.**

מצות התוכחה היא חובה מכופלת על הראשים והמנהיגים החתם סופר ממשיל משל על זה:

בעת התחילו הפריצים להתבצבץ (בעיר פרעשבארג) עד שהתגברו והלכו מאד מאד, פתח החתם סופר ז״ל דברי תוכחת מוסר להשרידים אשר ה׳ קורא עליהם והמשל הזה אמר בדרשה אחת על אלה פורצי גדר כבזמנינו: ״מלך אחד היה לו בת אשר נפלה למשכב בחולי גדול, ומיד שלח אחרי אבירי הרופאים של בית המלך, אחרי הימים כאשר המלך הלך לבקר

את בתו החולנית מצא אחד מן הרופאים עומד לפני חדר משכבה מזוין בכלי זין, וילך אחת הנה ואחת הנה כאחד מאנשי מלחמה, שאל אותו המלך מה טיבו של דבר זה, אמר לו על משמרתי אדוני המלך אני עומד, הלא צוית אותנו שנהיה על ביתך להשגיח ולשמור מזג הבריאות של בית המלך ועתה כאשר שמענו וראינו שנפלה בתך לחולי גדול כל זמן שהיה מחשבה אצלינו שאפשר להביא לה מזור ותרופה היינו מחשבין ועושין כל דאפשר להיות לה רפואות תעלה, אמנם כעת אנו מבינים ויודעים שהחולי הזה אשר נפל על בתך אין לו רפואה בדרך הטבעי ואנושי לעולם, ואף גם שהחולי הזה טבעי שמדבק עצמו לכל המקרב אליו, ומעפש את האויר עד שכל השואב אותו האויר הוא בסכנה גדולה, ומתייראין אנו ודואגים על כל הנשאר לבית המלך שלא ישלוט בם החולי הזה חס ושלום על ידי התקרבות אל חדר משכבה. על כן הסכמנו יחד להיותנו שומרים הפתחים למחות בכל תוקף ועוז שאל יבא אחד מבני בית המלך אל חדרה, ואל יקרב אל פסח ביתה״.

זה המשל הנמשל אמר רבינו ז״ל **על כל איש מישראל מוטל מצות תוכחה כדאמר קרא הוכח תוכיח וקל וחומר על הראשים המנהיגים והם ממונים על בית מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא לשמור מזג בריאת בניו מה שנוגע לנפשם ולשמור נשמותם שלא תכלנה ולהזהירם ולומר להם זה הדרך לכו בה לחיי עולם** (זוהר דעת דף נ״ט).

מוסר השכל לרבנים מנהיגי הדור לעמוד על המשמר ולפעול לתיקון הדור

״אשר נשיא יחטא״ אמרו חז״ל אשרי הדור אם הנשיא מתוודה על חטאיו כי אנשים שזכו להיות גדולים ליהודים שקולם נשמע בכל המדינה או בכל המדינות, המה עומדים לנס לרבנים אשר אין גובה להם ומכירים ערכם שהם

רק שופטים ומורים לעירם, ואם הגיעה העת שיראו הריסות הדת וחרבן התורה או שנסוגו גבולי אמונה ונעקרו מסורות המנהיגים אשר בהם העמדו דלתים ובריחים בעד בית ישראל ישימו יד לפה ולא ידברו מאומה כי כל איש ואיש יאמר בלבו מי אני ומה אנכי לפתוח בשער פי אם ארזי לבנון ואדירי התורה ישבו להם ולא יניעו שפתם ולא ידרכו קשתם בקול ד׳ בכח, אין זה אלא אחת משתים, שגדולי חקרי לב יבינו שאין זה הריסת הדת וחורבן התורה, או בחכמתם כי רב ידעו כי ארץ נתנה ביד רשעים ואין מידם מציל כי לא ישמעו לקול הקורא עם ד׳, גם אם הוא איש אשר כגובה ארזים גבהו ועל כן תפוג התורה, כי יש גבוה מעל גבוה וגבוה עליהם, ואם הנשיאים יחטאו, אז ירדו שאר (מנהגים) [מנהיגים] עשר מעלות אחורנית זה אחר זה, כמחז״ל רבה ואתחנן (סימן רפ״ט) וזה לשונו: כרובם כן חטאו לי כבודם בקלון המירו (הושע ד׳) אמר רבי שמעון בר נחמני **שכל מה שהגדולים עושים הדור עושה, כיצד: הנשיא מתיר ואב בית דין אומר הנשיא מתיר ואני אוסר. והדיינים אומרים אב בית דין מתיר ואנו אוסרים. והשאר הדור אומרים הדיינים מתירין ואנו אוסרים. מי גרם לכל הדור לחטוא? הנשיא שחטא תחלה** עד כאן לשונו.

ולכן אשרי לדור שהנשיא מביא קרבן על חטאתו, ואם גברו הצרות ועתקו עונות שהנשיאים דעתם נוחה בזה שאין טוב אלא שתיקה, ולא לצאת חלוץ למלחמה להשיב לכל שואל מיד בזריזות ובשמחה על כל מנהג אשר רוצים הפושעים לשנות אז יורדים יתר הרבנים אחורנית עד שאבן מקיר תזעק על בית ישראל ועל עם ד׳ כי נפלו ברשת הפושעים והכופרים אשר אומרים ערו ערו עד היסוד בה מגלי טפח אפיקורסות ומכסים טפחיים המינות, ועל כן לא נתקררה דעת ישעיה בח״י קללות נמרצות עד שאמר ירהבו נער בזקן ונקלה בנכבד שזה יהיה ישועת ישראל שאם הזקן ישתוק לא ישתוק הנער

מלהגיד לעמו פשעו ואם הנכבד יכף עליו פיהו יפתח הנקלה פיו בשער אז יש לעמק עכור תקוה.

ועל כן בטחו בית ישראל בד׳ **ותתפללו שהגדולים יצאו למלחמה חלוץ לפני ד׳** ואם חלילה לא יעשה כן נחזק בעצמינו נער כזקן נקלה כנכבד ועלה כל איש מעירו **כי עת לעשות לד׳ שלא יאבד תורה מישראל ואמונה מבית יעקב** ומי שעשה נסים לאבותינו הוא יהי׳ בעזרתינו מהיום ועד עולם אמן.

(שערי חיים שער ג)

כשאין הרבנים מוכיחים על השכר והעונש תיכף מיד כשרואים עבירה בסתר מגיעים לזה שהפושעים נהפכו למנהיגי העם

מדי דברי בו לא אוכל להתאפק לדבר דבר על אופניו ושתים זו שמענו אשר אנחנו חטאנו או פשענו אם לא במרד ובמעל בכל זה נשכבה בבשתנו על כי לא דרשנו כמשפט את ד׳ אלקינו, אנו שואלים זה לזה על מה שעשה ד׳ ככה שעבדים עבדי תאוה משלו בנו רבים מתפרצים נגד אדוניהם המה הרבנים, ויתמהו איש אל רעהו מה חרי אף הגדול הזה שגוברים מצוקים על האראלים שפושעים וכופרים עומדים עלינו ונוטלים את רדידינו מעלינו. **הביטו! אנשים אשר מקדם לא היו באים בקהל ד׳ עתה המה הראשים ומנהיגים עלינו?** אך מה נאמר ומה נדבר ומה נצטדק טוב מזה לאמור. **אבל אשמים אנחנו, אנחנו חטאנו פשענו ומרינו ואתה ד׳ לא סלחת.**

למה העשירים והנכבדים יורדים מטה מטה?

מי יאמר זכיתי לבי אם באו אליו אנשים בלאט לאמר לא טובה השמועה אשר שמענו על אותו עשיר או אותו נכבד אשר עשה בדרך רחוקה אדוני דרוש נא עליו ותדע כי פלוני אלמוני הוא מממרים את פי ד׳ אם לא השיב הרב להם החשו

החשו גם אני ידעתי גם ידעתי שיש ויש אשר קרוב ד׳ בפיהם ולבם רחוק ממנו, **דעו למוכיחים ינעם לאמר לרשע צדיק אתה, אם לא העיז הרשע לעשות כזאת בעיר ולא זכר להאיש ההוא ולא פקדו בתוכחה למחות בידו והעביר אשמו מנגד עיניו.**

וכיון שלא מיחה בו עשה אחר כך פשעו בחדרי משכבו, וכיון שלא מיחה בו עשה אחר כך בשאר חדריו, ואחר כך בחצירו, ואחר כך בבית חבירו, ואחר כך בסמטא, ואחר כך ברשות הרבים, ואחר כך נגד בית הכנסת, ובין המצרים נעשה האיש ראש הקהל, או גבאי צדקה, או גבאי חברא קדישא, או קאנגרעס דעפוטירטער, ולא יוכל הרב לדבר נגדו אם לא במסירת הנפש, כל המחניף לרשע נופל בידו.

על כן למודי ד׳ בעיר גועו, והפושעים גברו חיל, ונעשים אלופים לראש, ואז כאשר המה עומדים בראש לא יכרעו מפני הצדיקים וחסידי עליון ויתהפכו כחומר חותם כל איש צר ואויב יחרף וינאץ כל קדושי עליון.

ילקוט איכה (סימן תתקצ״ט) וזה לשונו : (ירמי׳ אמר היה צריה לראש ורוח הקודש אומרת ואת למדת אותם עליך אלופים לראש עד כאן לשונו) הנביא קונן אנא ד׳ למה הרעות כה לעבדיך, שצוררי הדת ואויבי אמונה יהיו הראשים על בית ישראל, **והשיב הרוח הקודש מי עשה ככה הלא הצדיקים ואנשי מעשה החניפו לרשעים, כאשר פתחו שעריהם, ועמדו לפניהם בשבע כריעות ובשבע השתחויות, בחרו אותם לדעפוטירטען וראשי המדברים ולא בחרו בתלמידי חכמים וצדיקים אשר אוהבים ד׳ בכל לבבם ובכל נפשם, והא לכם אשר בחרתם,** הלא הוא הנבחר מגבול צדיקים וישרים וחסידים מי יפסול אותו שלא יהי׳ מושל עליכם אחר כך. **אבל אבותינו ורבותינו מדור דור מלפנים בישראל החכימו לגלות החנפים ורדפו אותם מדחי אל דחי למען לא יקומו רשעים בעדת צדיקים** שלא יהי׳

משולח מן גבול צדק כי כלל גדול שלוחו של אדם כמותו, וד׳ יסלח לעמו על שגגתם אשר שגגו. **אני הגבר ראיתי בעני עמי על כן לא כחדתי מלהגיד בקהל רב, זכור ואל תשכח! וקבלו האמת!** וד׳ יחדש ימינו כקדם ובא לציון גואל במהרה בימינו אמן.

(שערי חיים שער ד׳)

דברי התעוררות לענין מצות מחאה שאי אפשר לשום אדם לומר יצאתי ידי חובתי במחאה

יאמר נא ישראל מי האיש אשר יאמר זכיתי לבי טהרתי שהרימותי ידי אל ד׳ אם ראיתי מרעי כאח לי או משכני אשר יושב ממולי דבר פשע או פעולת רשע לא שמתי ידי למו פי אלא בהגיגי תבער אש ודברתי בלשוני והוכחתי בשבט פי, פעם רכות ופעם קשות, ופקדתי עליו חטאתו, ואם חם לבבו עלי ואמר מי שמך לאיש מוכיח מי נתנך להיות שופט עלי ולשמור עקבי ולהשמיע מוסרך לאזני, הכי לאב בית דין או לדיין או למגיד אשר שמת עיניך לנגדי לשמור צעדי, דע לך כי נואלת מאוד ואל תוסף שנית לכסלתך אל תפגע בי פן בפיפיות לשוני אצא לקראתך ונחמת באחריתך, ומכל אלה הדברים קשים כגידים לא נתתי מתג ורסן לפי לעצור בעדי רק דברתי והגדתי לרעי ושכני דע לך גם אם רע בעיניך אשר שמתי עיני ולבי עליך לא אכלה שפתי מלדבר להתווכח על המעשים אשר לא יעשו בישראל **כי כן צויתי מפי ד׳ הוכח תוכיח את עמיתך גם מאה פעמים** רק אם אשא על שכמי אלה המכות אשר מבית אוהבי כפי חק ומשפט אז אהיה כאיש אשר אין בפיו תוכחות.

מי הוא זה ואיזה הוא אשר מלאו לבו לאמור מלאתי ידי לד׳ לקיים מצות מחאה.

ואוי מיום הדין ואי מיום התוכחה בבוא עת מועד לכל חי וכי

יפקוד ד׳ על מעשי אנוש ועל פעולת אדם שיחופש וימצא כתוב: **צדיק זה חלל שבת, חסיד זה עבר על נדה, ירא אלקים זה עבר על נבלה וטריפה ושעטנז, קדוש זה עבר על איסור אשת איש,** וישתוממו כל אנשי אמונה וישאלו הלא צור תמים פעלו הכי נתחלף בין אוהב לאויב (הנה נשפט אתך על אומרך לא חטאתי) ויענהו ד׳ בסערה הלא היה בכחך למחות באיש פלוני אלמוני רשע מדוע לא זכרת אותו ולא פקדת עליו אשמו הרחק משכן רע אמרו בהתחברך עם רשע פרץ ד׳ את מעשיך צדיק ד׳ בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו, ואנן מה נאמר וסלחת לעונינו ולחטאתינו, וטהר לבינו לעבדך לזכות רבים אמן.

(שער חיים)

אזהרה על המנהיגים שיהיו עיניהם פקוחות על יחידי עירם שלא יצאו מן הדרך בשום מכשול ועון ובפרט על ידי ריצוי כסף

... ״ואהבת את ה׳ אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך״, ודרז״ל בסוף ברכות, ״בכל מאדך״, בכל ממונך. ואם כן אם בא יבא לידו דבר עבירה, ומכריחים אותו לעבור ואם לאו מקפחים פרנסתו, מוטב שיקפח פרנסתו ולא יהיה רשע לפני המקום. וכמו שמצינו במעשה הנורא דיוסף הצדיק זיע״א שאמרו בבראשית רבא (סוף סדר וישב,) שאמרה לו אשת פוטיפר אני מקפחת ופוסקת מחייתך, השיב לה יוסף הצדיק, ה׳ נותן לחם לרעבים. **ואפילו אם בא יבא מידו למחות, כשמטילין הצבור איזה חרם ונידוי, והוא אינו רוצה לעזור ולמחות בעוברי עבירה, מחמת שמתפרנס מהם, הוא נתפס בעונם,** כמו שכתוב הרב בנימן זאב (סימן רפ״ב) וזה לשונו:

וההוא בר בי רב, **דיש בידו למחות ואינו מוחה, בשביל שאומר שמתפרנס מהם, פשיטא שנתפס על אותו עון** יעיין שם. **כי מזה שמיע לן אזהרה גדולה, על ראשי עם קדש הרבנים, והבית דין והשוטרים בישראל, להיות עיניהם**

פקוחות כל אחד על יחידי עירו, שיהיו עובדים את ה׳, ולא יצאו חוץ מן השורה בשום מכשול עון, וכל שכן בדבר היוצא מן הכלל כולו, כאותם ההולכים למינים על ידי ריצוי ופיתוי ברצי כסף, צריכים לעמוד על נפשם ולמסור עצמן על קידוש ה׳ לבל ידח ממנו נידח, ולא יהיה חס ושלום פירצה זאת בימיו שיאבדו מתוך הקהל נפשות רבות מישראל, ויעשה כל טצדקי, ברכות וקשות, ובעצה והמלכה ותפלה, לא-ל נורא עלילה, כי למינים אל תהי תקוה, וכולם כרגע יאבדו [דף לז] וה׳ אלקים הוא יעזור אותו.

ונראה דלזה בא בכיון למינים אל תהי תקוה, אחרי ברכת השופטים, שהתפללנו השיבה שופטינו כבראשונה וכו׳, ואחרי סמוך, הוא ברכת המינים, כי למינים אל תהי תקוה, וכן אחריו מתחיל על הצדיקים ועל החסידים משען ומבטח לצדיקים, והוא כי הן אמת, כי כל ישראל בחזקת כשרים ואפילו רשע גמור אינו הולך למינים ברצון נפשו, כי אם בעבור בצע כסף, לזה אמר כי משען ומבטח לצדיקים, כביכול הקדוש ברוך הוא, והוא מזמין לו פרנסתו, והבוטח בה׳ חסד יסובבנו, וזה תלוי ביד השופטים שיהיו מרחיקים אותם. ולזה נסמכה ברכת שופטים עם למינים אל תהי תקוה, ומשען ומבטח לצדיקים בזה אחר זה להודיענו כדאמרן.

ומצינו במדרש רבי תנחומא סדר בשלח על פסוק עבור לפני העם, נראה מי סוקל אותך, התחיל לעבור, עמדו כל ישראל לפניו ונהגו בו כבוד ומורא. אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה כמה פעמים אני מצוה אותך עליהם שלא תקפיד כנגדן, אלא תנהיגם כרועה הצאן, שבשבילם העליתי אותך, ובשבילם תמצא חן וחסד וחיים וכבוד לפני עד כאן לשונו. **נמצא דמר דאתריה, צריך לעמוד על נפשו לבל יכשלו עמו וצאן מרעיתו בשום מכשול ועון.**

(תוכחת חיים פרשת בחוקתי)

אזהרה על ראשי העם שיהיו מתפללים תמיד שלא יכשלו אנשי דורם בשום חטא, ובפרט בשלש עבירות עבודה זרה גילוי עריות שפיכות דם נקי

ואביע אומר, שאם מצינו בדברי רז״ל שהזהירו הרבה על גדולי הדור להתפלל בעד אנשי דורם שלא תאונה אליהם רעה, שהוא שמירת וחיות הגוף כל שכן וקל וחומר שיש להם להתפלל תמיד כל הימים אשר לא יכשלו עם בני ישראל, בשום מכשול עון, כי מלבד כי כשרואהו חוטא בגלוי, **חייב להוכיחו ולמחות בידו מדין מצות הוכח תוכיח את עמיתך, ומדין כל מי שבידו למחות ואינו מוחה הוא נתפס בעונו,** וכמו שכתוב בשבת (דף נ״ד,) גבי פרתו של רבי אלעזר בן עזריה וכו׳ כמו שיעיין שם, עוד בה, כי **חייב להתפלל שלא יכשלו עם בני ישראל בעבירות** וכמו שכתב בתרגום יונתן בן עוזיאל סוף סדר מסעי, ״וישב בה עד מות הכהן הגדול״ וזה לשונו: ״ויתב בה עד זמן דימות כהנא רבא דרבי יתיה סגיא במשח דריבותא, ומטול דלא צלי ביומא דכיפורי בקדש קדשיא על תלת עבריין קשיין, דלא יתקלון עמא בית ישראל בפולחנא נוכראה ובגילוי עריותא, ובשדיות דמא אדם זכיא והוה בידיה לבטלותהון בצלותיה ולא צלי, מטול כן אתקנס למימת בשתא ההיא״, עד כאן.

הרי מבואר, **דמי שיכול [חייב] להתפלל על בני דורו שלא יכשלו בשום אחר משלושה עבירות**, ומפני זה אנכי תיקנתי, בסדר עבודה יום הכיפורים, בין בתפלת כהן גדול, בין בתפלת השליח ציבור, שאומר אחריו להתפלל, שלא יכשלו עם בני ישראל בשום חטא ובפרט בשלושה עבירות גדולות, עבודה זרה גילוי עריות שפיכות דם נקי יעיין שם, בסייעתא דשמיא.

ועוד צריך הרב הראש שלהם להתפלל תמיד בעד הצבור שלא יכשלו בשום חטא ועון, יען אמרו רז״ל והביאו רש״י בחומש סדר ויקרא על פסוק, ״אם הכהן המשיח יחטא

לאשמת העם״ וזה לשונו: ופשוטו לפי אגדה, כשהכהן גדול חוטא אשמת העם הוא זה, שהן תלויין בו לכפר עליהם ולהתפלל בעדם ונעשה מקולקל, יע״ש. ומאחר שכן כשיהיה הדור שלו זכאים, הוא סיוע גדול שלא יחטא הראש שלהם. ובלאו הכי קיימא לן, כל המתפלל על חבירו והוא צריך לאותו דבר, הוא נענה תחילה. ובודאי, מאחר שאמרו רז״ל כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו, הרי הוא צריך לתפלה זו שלא יחטא וכשמתפלל על הצבור הוא נענה תחילה.

(תוכחת חיים בחוקתי)

כל רב ודיין צריך להיות עיניו פקוחות על כל דרכי בני אדם

המורם מכל האמור, דיצא לנו מוסר השכל, על כל רב ודיין המושל בגבורתו בקהל עדתו, להיות עיניו פקוחות על כל דרכי בני אדם, יחיד או רבים איש ואשה, שלא יפרצו גדר התורה והמצות. ולא זו בלבד, כי אם זיכהו ה׳ להיות מושל גם על שאר עיירות וכפרים היושבים תחת ממשלתו צריך להיות חוקר ודורש במעשה בני העיר. **ובפרט על השוחט ומלמד תינוקות,** וגם שיהיה במקום ההוא לפחות חכם אחד מורה הוראה לדעת מה יעשה ישראל וכבר כתבתי בעניותי בזה בספרי הקטן תורה וחיים (מערכת ד׳ ד״ה דירה) יעש״ב בס״ד. ובספרי הקטן נפש כל חי (מערכת ד׳ ד״ה דירה יעש״ב).

(תוכחת חיים ויקרא עמוד צז)

להוכיח הפרנסים והעשירים

יש מפרשים טוב לשמוע גערת חכם, שיש אנשים הנוהגים לחבר שירי שבח לגבירים ופרנסים, והללו קוראים בהם וחושבים שבאמת אנשים גדולים הם, ובודאי שאין ראוי לשבח אנשים שיש בהם מדות רעות. **וטוב יותר אילו שמעו גערת החכם שהיה מגלה להם חסרונותיהם.**

(מכלול יופי, מעם לועז קהלת)

הקדוש ברוך הוא כורת עמו ברית

כל מי שיש בידו יכולת **למחות ומוחה ונוקם נקמות מהרשעים בעולם הזה, הקדוש ברוך הוא כורת עמו ברית ולזרעו אחריו** כמו שעשה לפינחס. (ראשית חכמה, שער הקדושה, פרק יב, בשם הר״י אבוהב זצ״ל)

הגאולה תלויה בדרשות תוכחה

ראו עיני **ספר חזיונות כתובים באצבע מיד הקודש רבינו הרב חיים ויטל** זצוק״ל בכתב ידו ממש ושם נאמר דרבינו האריז״ל היה מזהירו תמיד ובחלום ידבר בו שירבה דרשיו **להוכיח לעם ולהחזירם בתשובה ובזה תלויה הגאולה, ואין קץ לשכרו**

(מחזיק ברכה להחיד״א אורח חיים סימן רצ)

שכר גדול להמוחים

מי שמוחה לכבוד שמים אין מלאך המות שולט בו כשאר בני אדם (זוהר הקדוש חלק א׳ כט:) **והקדוש ברוך הוא כורת עמו ברית ולזרעו אחריו כמו שעשה לפנחס** (ראשית חכמה שעה״ח פי״ב בשם מהר״י אבוהב), **וזוכה לחלקו של הקדוש ברוך הוא** (תמיד כח.), וממשיך ברכות וטובות לעם (תמיד כח.), ויוצא מכלל ארור לכלל ברוך (ויקרא רבה כה), **ניצול מכל גזירות קשות** (ילקוט רות עה״כ וימת אלימלך) זוכה לבלות שנותיו בנעימים (אבות דרבי נתן פרק כ״ט) **כשיש גזר דין על הכלל הוא ניצול** (חומת אנך פרשת נח) וזוכה למלכות (סנהדרין קא:).

בעזהשי"ת

ספר

שכר ועונש

פרשת מטות

הערב רב במשנת רבינו הגה"ק רבן של ישראל רבי הלל מקאלאמייא זיעוועכי"א

ליקוט עצום ונפלא מספרי רבינו הקדוש הנ"ל על גודל הענין של תוכחה ואיך שצריכין ללחום נגד הערב רב שמקלקלים את כל עם ישראל בכל העולם כולו ועוקרים יסודי הדת כגון שחיטה מקוה ועירוב ועוד והם הם המעכבים את הגאולה רח"ל, והשכר הגדול המוכן למי שעוסק להציל את עם ישראל מן הערב רב, ומעורר את הרבים שלא יפלו ברשתם ח"ו.

v

יוצא לאור שנת תשס"א לפ"ק

הספר נדפס לזכות הרבים,
ומתחלק בחינם לכל דורש ומבקש

הספר נדפס לזכות את הרבים

ומתחלק בחנם לכל דורש ומבקש

v

ענין השכר ועונש הוא אחד מהיסודות הגדולים בקדושת ישראל וטהרתן

v

הרשות נתונה לכל מי שברצונו להדפים קטעים מספר זה או כל הספר בכל לשון שהוא בכל מדינה ומדינה, כדי להרבות תורה ויראת שמים בעולם ולעורר לבות אחינו בני ישראל לתשובה שלימה.

v

שם המחבר לא נזכר, כי לא הבאנו בו אומר הבא מן החדש רק דברים בשם אומרם, וקבל האמת ממי שאמרה.

בעזרת השם יתברך

פרשת מטות - פרק מ״א

שַׁעַר הַתּוֹכַחָה

מהרה״ק רבי הלל מקאלאמייע זי״ע

ואעמיד בשער מוכיח

הן היום יום גדול גדול ממש, שמחה בו אביע, שמחת לבי שמחת עם ישראל באהלי תורה יגיע, בבתי בני ישראל רבים מעון להניע, להסיר מעליהם עוונות ופשעי בית ישראל, לבל ילכד איש בעון אחיו להכשל, בחטאם בל יצוד ברשת להענש במעל, מברית הערבות שנכרת להגאל, באמירת תוכחה להעל, למחות לכל אשר בידו להגיע בשפתי דל.

שפתי תרננה באמרי בינה, ביום גילה ורינה, לבית ישראל זה היום עשה השם בו נגילה, גיל יגיל אבי האומה, גילה אחר גילה, שפתותיו בקבר תדובבנה, אשר הורינו דרכי תוכחה, לזכות הרבים בהוכחה, להדריכם בדרך ישרה, להסבירם דברי התורה, לאהב הבריות על אבינו שבשמים, לקרבם תחת כנפי השכינה מיומים, מצות ואהבת את ה׳ אלקיך כראוי לקיים. זאת היא העי״ר והדרך שבה נלכה ונתיישבה, להקריב לפניכם מנחה חדשה שהיא בעצם ישנה, בקצרי לפניכם קציר האומר, קטעים מספה״ק הנאמרים בארוכה, בעניני **ערבות - מחאה - תוכחה,** להאיר הדרך לפני העיוור בענינים אלו, ומצוה זאת חתומה באוצרות התורה, ואין בה גומר, ויד אדם מישראל אינה מגעתה, ומצוה זו רפויה בידם, בידי הדור המגשש באפילה, בין כותלי הישיבות לא

גרסו בה, המוני העם לא ידועה, המנהיגים - הרבנים ידם יד כהה בה, והעלם יעלימו ממנה, ורבה העזובה.

לזאת איכף ואהלל לשם, אשר עוררוני משמים לעורר לב העם, המונים גאונים רבנים ודיינים תלמידי חכמים יושבי אהלים, להתחזק ולהחזיק במצוה זו אשר רבה היא, וגודל מכשלתה אינה ידיעה, כי רבים וגם טובים יאמרו בלבם מה לי ולמצוות תוכחה מי אני כי אלך להוכיח לזולת ולמחות בו, אם פלוני חוטא מה לי ולו, מחשבה זו מחשבת פיגול היא, כי אין לומר ידינו לא שפכה את הדם,ואיך נוכל לעמוד על דם רעינו המון העם, ומה גם שעונש העון של הזולת יגיע גם אליהם, וילכדו ברשת עונשם גם בביתם, והרוצה להציל עצמו מחטאות העם, עליו למחות בהם ולהוכיחם, וללמדם תורה ומצוות לקיים בדרך ישרה להדריכם, או אז ינצל מפגעי הזמן המתרגשים בעולם, ויצא מכלל ארור לבוא לכלל ברוך אשר יקים, תפלתו תתקבל לפני אבינו שבשמים, תורתו תהא מתברכת בכפליים, ויסלק חרון אף מן העולם, ויוסיף טובה וברכה בעולם, חיים חן וחסד ימצא בעיני אלקים ואדם, בכוחו לבטל גזירות, דברו להקים, ולהגאל בגאולת עולמים, במהרה בימינו.

לכן אמרתי הטיבו חז״ל אשר דברו, חזקה על חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן, על כן בחנתי הדברים לייצגם כאמירתם וכנתינתם לתועלת המעיין, ונתתי לפני הקורא הדברים הנוגעים לענינינו דברי השאלות ותשובות שהזהיר והתריע בקול מוכיח חוצב להבות, קול שובר ארזי הלבנון על המחדל במצות תוכחה אשר איזן וחיקר תיקן ויסד בדברות קדשו מעולפת בספרים בנגלה נסתר ורמזים, כזוהר הרקיע מזהירים, משובצות אבני חן מתנוצצים, מפעולות האדם הגדול בענקים, בהירים זכים וישרים ומזוקקים, בקול ה׳ חוצב להבות אש, שנכתבו ונחרטו במסירות נפש, ובקול

בוכים בדמעות שליש, מורינו עטרת ראש עורכי מערכות ישראל לוחם מלחמת ה׳ בגיבורים **הגה״ק רבי הלל מקאלאמייא** זי״ע.

בעניני שכר ועונש והלכות תוכחה - מחאה - ערבות:

למנהיגים - רבנים - דיינים - פרנסים - ראשי הקהל וטובי העיר - מלמדים - תלמידי חכמים - ראשי ישיבות - ותלמידהון.

שדברים אלו הם דברים הנוגעים לרומו של עולם ונשגבים הם, והם מן העיקרים שכל קיום הדת תלוי בהם ויסוד קיום בית ישראל נשען עליהם.

וזאת למודעא כי נכנסנו לסבך הספק אם ליישר אורחותינו ולנקוט בדרך הארוכה לגמרי או שננקוט בדרך הקצרה לגמרי - (כי השאלות ותשובות במקורם בעניינים אלו הם באריכות גדולה מאוד) - כי לכל אחד מהדרכים מעלה וחסרון אית לי׳.

מעלת האריכות היא שעל ידי זה שיראו כל התשובה אפשר לדעת על איזה מהפירצות השונות שעורר בשעתו, ונוכל ללמוד מהן מוסר השכל גם לתקופתינו, אך כמובן שבזמננו היום ישנם פירצות שונות, חדשות וגם ישנות לכן אין בידינו להעלות את כל התשובה בארוכה ומרפא מפאת האריכות הגדולה, ומה גם שבספרנו זה שאנו עוסקים בו לא התרכזנו רק בענין הפירצה הלזו של עניני תוכחה שהמ״ע הזו נשכחה לגמרי וכוללת את כל התורה כולה.

הגם שמן הנכון והנחיצות הי׳ עלינו ללקוט מספריו הק׳ על כל פירצה ופירצה השייכת בתקופתינו לחוד, כדי לעורר לבות בני ישראל שיבואו על תיקונם. כמו שאנו מסדרים כעת על עניני שכר ועונש ותוכחה - מחאה - וערבות, (ועוד חזון למועד אי״ה).

המעלה והחסרון בדרך הקיצור שאפשר להבין היטב עניני שכר ועונש - תוכחה - מחאה - וערבות שבהם אנו עוסקים. והחסרון בה שאין אנו רואים לפנינו ענין הפירצה שעוסק בה בתוכחתו (באריכות).

ועל כן כדי לצאת ידי שניהם הקדמנו כמה פעמים קצת מדרך הארוכה, בדברים הנזכר לעיל, וחלקנום לקטעים, והוספנו לפני כל קטע (באותיות גדולות) מתמצית דבריו הקדושים, ועל ידי כן נחת ינחתו בו הקוראים בקל בין המאריכים ובין חבורת המקצרים. ומבין שניהם יתקלס עילאה. שיהיה קל לכל קורא למצוא בו דברי חפץ.

כמובן שהצגנו דבריו בלי תוספות ומגרעת כל שהיא, כי בנגיעה של חסר ויתר אפשר להחריב עולמות התלוים בכל קוץ וקוץ, כאשר ידענו שלפעמים כוון לאיזה דבר בתיבות הנראים כיתרות, ועל כן יראתי לנגוע בדבריו והעתקתי הדברים ככתבם וכלשונם.

ותקותינו חזקה כי תופשי התורה ישישו לקראתו, ויגילו בו בני ציון המצוינים בהלכה כמוצא שלל רב, כי באמת לא נראה כבושם הלזה בהלכות שכר ועונש תוכחה ומחאה ויראת שמים שהם יסודי הדת בכל דור ודור (ועיין בהקדמת מסילת ישרים בסופו), וכל מבין גם תלמיד יאמר האח חמותי אור, ועל ידי שילמדו בספר הנזכר לעיל ידעו האיך ואיך ללמד את העם דרך ד׳ ואת המעשה אשר יעשון.

השאלות ותשובות המקיפים כללים יסודיים ועיקרים הנוגעים לעניני תוכחה דלהלן, הם כולם מספר ״אבקת רוכל״ מהצה״ק רבי הלל קאלאמאייער זי״ע, אשר קיבץ כעמיר גורנה הלכות הנחוצות מש״ס ופוסקים וכו׳, אשר הם חיינו ולחמינו, והם מהלכות השכיחות יום יום, ואין הזמן גרמא לחפש חיפוש מחיפוש בעשרות החיבורים בענינים הנוגעים לתוכחה, וחלקנום לקטעים, ולתועלת המעיין הוספנו לפני כל קטע כותרת מתמצית דבריו הקדושים זי״ע.

באבקת רוכל כלל ח׳ כושל יקימון מליך ובו י״א פרטים, פרט א׳ וז״ל בשאלה נד:

נא אמור לי מגודל המעלות של המוכיח לשם שמים, ומה שכרו בעולם הזה, וגם אם מחויב להשתדל ולטרוח כדי לדרוש תורה ברבים.

המוכיח לשם שמים זוכה: לאריכות ימים מבטל גזירות משמח את המקום.

תשובה, הנני להשיבך על ראשון ראשון, ממעלות המוכיח לש״ש הוא שזוכה לאריכות ימים, וגם בכוחו אם גוזר גזירה הוא מבטלו, וגורם בזה לשמח את המקום. ולחזק דברי אלה אביא לך ראיה מן התורה, עיין (פסוק ט״ז י״ז במדבר סימן כ״ב) תוכחה מכונה הליכה, (כמדרש) על פסוק לכו חזו מפעלות ואמרו חכמינו זכרונם לברכה מוציא יקר מזולל, גוזר גזירה והוא מבטלו, (ושמעתי ממורי הגאון זללה״ה) מי שהוא מדריך רבים הגם שכבר כלו שנותיו הקצובים לו, מוסיפים לו ימים ושנים עבור טובות דורו. בזה אפשר לפרש כוונת הפסוקים, אל נא תמנע מהלך אלי כשאתה מדריך רבים יהי׳ כוונתך רק לש״ש, ולהמתיק הדבר יותר, אל״י מפרש דרך הרמז בראשי תיבות ״לאהבה ״את ״ד״

(כמדרש) אהבהו על הבריות, וא״כ תעשה אזי שכרך כי כבד אכבדך מאד, מאד זו זקנה (עיין ק״י ערך מאד) וגם מ״א״ד״ ראשי תיבות ״דרך ״מצותיך ״ארוץ, ״אשמרה ״דרכי ״מחטוא משום מזכה את הרבים אין חטא בא ע״י וגם תתגדל מדריגתך אצלי וכל אשר תאמר אלי אעשה, שבכחך תהי׳ לבטל גזירותי.

המסייע בזה להוכיח והמסבב לתוכחה
גם כן זוכים לכל אלו.

ולא לבד המדריך והמוכיח שזוכה לאלה, אלא גם המסייע והמסבב לזאת, גם כן שכרו אתו ופעולתו לפניו, ובכלל זה הוא כל אותן בני אדם הנותנים אכסניא לת״ח כאלה כדי להרבות כבוד שמים, וגם אותן מנהיגים הקוראים קריאה של חבה לת״ח כאלה שישבתו אצלם. עיין (איוב סימן ד׳ פסוק ג׳) הנה יסרתי רבים, יסרת לשון תוכחה ומוסר כפירש״י, וחוזר ומפרש במה, וידים רפות תחזק, אם ראית מנהיגי הדור שהיו עצלים ורפים במלאכתם היית מעורר אותם שיהיף זריזים ולא יעשו מלאכת ד׳ רמיה והם שמעו לתוכחתך, א״כ בדבר זה שהיית מעורר אותם, אתה רבים יסרת שתוכחה של המנהיגים נקרא על שמך, משום שגדול המעשה עיין (תרגום איכה סימן ד׳ פסוק ו׳) נביאים ומנהיגים מכונים ידים.

זוכה בעולם הזה לשכר של כבוד וברכה מפני
שהוא בבחינת זובח תודה יכבדנני ומכבדי אכבד.

וגם מה שכרו בעולם הזה, כבוד וברכה וחן וטוב. דהנה אמרו חכמינו זכרונם לברכה (סנהדרין מג:) על פסוק זובח תודה יכבדנני, הזובח יצרו ומתודה כאלו כבדני בשני עולמות, והכתוב אומר כי מכבדי אכבד, מעתה מסתבר מאחר שאמרו חכמינו זכרונם לברכה (ב״ב ט:) גדול המעשה יותר מן העושה, א״כ המנהיג המעורר בתוכחתו להיותם בבחינות זובח תודה. עאכ״ו שהוא ראוי לברכה זאת שהכתוב אומר כי מכבדי

אכבד, ובה אפשר לפרש כוונת (פסוק ט״ז י״ז במדבר סימן כ״ב) כי כבד אכבדך מאד כנזכר לעיל.

ולמקרא שכתוב ולמוכיחים יונעם ועליהם תבוא ברכת טוב, אפשר לפרש כוונת (פסוק ח׳ י״ט רות סימן ב׳) משום שבועז הוכיח את רות והדריך אותה ללמדה דרך אשר תלך בה, אל תלכי ללקוט בשדה אחר, על שם לא יהי׳ לך אלהים אחרים ולא תעבורו מזה על שם זה אלי ואנוהו, מש״ה אמרה נעמי יהי מכירך ברוך.

אם התוכחה הוא דברים היוצאים מן הלב הוא זוכה לטוב הבא לעולם בגלל תוכחתו הממשיך ברכת טוב.

אחז״ל (תמיד כח.) כל זמן שתוכחה בעולם טובה בא לעולם, ומסתבר שזהו רק אם דברי תוכחתו נשמעים והיינו אם תוכחתו הוא דברים היוצאים מן הלב ותוכחה מכונה הליכה. ובזה אפשר לפרש כוונת (פסוק י״ב תהלים סימן פ״ד) חן וכבוד יתן ד׳ (חן, ככתוב מוכיח אדם אחרי חן ימצא, וכבוד כנזכר לעיל מכבדי אכבד) וגם לא ימנע טוב להולכים בתמים לאותן המוכיחים לש״ש מאחר שעבור תוכחה טובה בא לעולם והוא גרם זאת, מכש״כ שגם הוא יהי׳ לו חלק בטוב. וגם מקרא מפורש ועליהם תבוא ברכת טוב.

כשהפרנסה מקופחת יהיה לבם אל ה׳ וירצו בתוכחה.

וזהו אפשר נמי כוונת (המשך פסוק י״ב, י״ג עמוס סימן ב׳) ועל הנביאים צויתם לאמר לא תנבאו הנה אנכי מעיק תחתיכם. להנזכר לעיל שעבור תוכחה טובה וברכה בא לעולם, מש״ה עבור על הנביאים צויתם ולא בנבאו א״נ״כ״י״ מעיק מפרש דרך הרמז ראשי תיבות ״נפשינו ״יבשה ״אין ״כל, ואז כשיהי׳ קפחתי פרנסתי כבר יהי׳ לבבכם נכנע אל ד׳ ויהי׳ רוצים בתוכחה, מש״ה מפרש דרך הרמז ״הנה ״אנכי ״מעיק ״תחתיכם ראשי תיבות ״תפריע ״את ״העם ״ממעשיו.

צור ילדך תשי כשבא להטיב לכם מתישים כוחו, מפני מיאוס התוכחה נתמעט שפע הטוב.

ובזה שע״י מיאוס תוכחה שפע נתמעט, אפשר נמי לפרש כוונת (פסוק י״ח דברים סימן ל״ב) צור ילדך תשי, פירש״י כשבא להטיב לכם מתישים כוחי, משום שאמרו חכמינו זכרונם לברכה תוכחה בעולם טובה בא לעולם, מש״ה מפרש דרך הרמז י״ל״ד״ך ראשי תיבות ״לא ״יפנה ״דרך ״כרמים עיין (פירש״י איוב סימן כ״ד פסוק י״ח) לא היו מקבלים תוכחה מן הטובים.

אם לא יפנה לדרך הטוב דרכי הצדיקים תשי נחלש ונתמעט הטובה בעולם.

א״נ לא יפנה דרך הטוב בדרכי הצדיקים וע״י הרעותי מעשי קפחתי פרנסתי, וזהו תשי, אבל הטיבותי מעשי הרביתי פרנסתי.

המוכיח זוכה למצוא חן, כמשה שזיכה את הרבים, כי מצאתי חן בעיני ה׳, מפני ואדעך בשם עבור שמותיך המורים על מוכיח אדם אחריו.

הכתוב אומר מוכיח אדם אחרי חן ימצא, ומשה זכה וזיכה את הרבים, ואמרו חכמינו זכרונם לברכה (סוטה) שנקרא בשם חבר משום שחיבר בנים למקום, ונקרא אביגדור שגדר פרצותיהן של ישראל, ואין לך שבח וכבוד וגדולה יותר מזה שנקרא בשמות אלה, בזה אפשר לפרש כוונת (פסוק י״ז שמות סימן ל״ג) כי מצאתי חן בעיני משום ואדעך בשם עבור שמך שנקראת בשם חבר ובשם אביגדור, ששמות אלה מורים על מוכיח אדם אחרי, מש״ה ראוי לך ובדין שתטול שכרך והיינו מציאת חן.

שייכות הפסוקים: הנותן אמרי שפר שפרו מעשיכם, בן פורת בן חן, שכרו חן.

ובדבר זה שעבור תוכחה והדרכה ראוי לו מציאת חן, אפשר לפרש כוונת (המשך פסוק נ״א כ״ב בראשית סימן מ״ט) הנותן אמרי שפר כמו בחודש שופר אמרו חכמינו זכרונם לברכה חדשו מעשיכם שפרו מעשיכם, ובדבר זה תופס אומנת אל, משה״ א״מ ר״י ראשי תיבות ״מה ״יקרו ״ריעך ״אל ע״י שמוכיח ומכריז ואומר שפרו מעשיכם, ועבור זה ראוי לו השכר שיהי׳ בן פורת, בן חן כפירש״י.

המנהיג המדריך המוכיח זקוק לחן שיתקבלו דבריו לכן זוכה לחן.

משום שהמנהיג המדריך המוכיח מהצריכות הוא שיהי׳ אהוב לאנשי דורו ויהי׳ חינו נטע בעיניהם, ואמרו חכמינו זכרונם לברכה (ב״ב צא.) מאן דיהיר אפילו באינשי ביתו לא מתקבל.

אהרן ובניו שעליהם מוטל להורות לעם ה׳ דרכי ה׳ הוזהרו שלא להתגאות כדי שיהיו אהובים על העם ויתקבלו דבריהם.

בזה אפשר לפרש כוונת (פסוק ב׳ ויקרא סימן ו׳) צו את אהרן העולה על מוקדה שאמרו חכמינו זכרונם לברכה המתעלה והמתגאה נידון באש, מדוע נאמרה אזהרה זאת לאהרן ובניו דוקא, משום שעליהם מוטל להורות לעם ד׳ דרכי ד׳. משה״ צו זירוז מיד ולדורות שלא להתגאות ורק לענוים יתן חן ומתוך כך שהוא אהוב להם ביותר תוכחתו נשמעת.

מן החיוב להשתדל בכל כוחו להוכיח, כי המקבל תוכחה הוא בכלל זובח יצרו, תודה ומתוודה, שבזה יכבדננו בשני עולמות, ומסתבר שהמוכיח הוא בכלל מכבדו ה׳ שכתוב בו כבד ה׳ מהונך מכל מה שחננך.

ועל שאלתך השלישית מדברי הבאים יבואר לך שמחויב להשתדל בכל כוחו לעשות כן (עיין משלי סימן ג׳ פסוק ט׳), כבד את ד׳ מהונך פירש״י מכל מה שחננך והנה אמרו חכמינו זכרונם לברכה (סנהדרין מג:) על פסוק זובח תודה יכבדנני זובח יצרו ומתודה כאלו כבדני בשני עולמות א״כ מסתבר המוכיח מהמעורר את העם לדבר זה שיהי׳ בכלל יכבדנני, ודאי גם הוא ממכבדי ד׳ הוא, שהרי אמרו חכמינו זכרונם לברכה גדול המעשה וגו׳.

פירשו חז״ל ממה שחננך אם יש לך קול נעים תהי׳ שליח ציבור. מסתבר דבכלל זה אם חננו ה׳ בלשון ובכוח לקרב לב בנים בוודאי מחוייב להשתדל לטרוח בזה בגרונו ולא תחשוב לקיים כבד ה׳ והונך ופירש״י מגרונך, נלמד שכר המייגע עצמו בכל כוחו שעה או שתיים לדרוש להמשיך לב בנים למקום בק״ן משכר שלש פסיעות שרץ נבוכדנצר עבוד כבוד ה׳.

בזה אפשר לפרש כוונת הפסוק כבד ד׳ מהונך שאמרו חכמינו זכרונם לברכה ממה שחננך אם יש לך קול נעים תהי׳ שליח ציבור, א״כ מלתא דמסתבר שאם נתן לו ד׳ לשון לימודים ובכוחו לקרב לב בנים לאביהם שבשמים שחיוב עליו להשתדל ולטרוח לעשות כן כדי להדריך עם ד׳. ויומתק הדבר יותר ממה שפירש״י מהונך מגרונך, והיינו כמקרא שכתוב קרא בגרון אל תחשוך, וזהו לשון כבד ד׳ שהרי ע״י שתדרוש תורה ותוכחה ברבים אתה מכבד ד׳ משום שעל ידי כן יסובב זובח תודה יכבדנני, ואם נבוכדנצר עבוד שלש פסיעות שרץ

עבור כבודו יתעלה, מה היה שכרו המייגע עצמו בכל כוחו שעה או שתיים לדרוש ברבים להמשיך לב בנים למקום מה נעים גורלו.

פירוש המשנה ״והעמידו״ תלמידים הרבה שע״י שישגיחו עליהם הזקנים להדריכם יהיו עומדים על מעמדם.

וכן תנן (באבות פ״א) והעמידו תלמידים הרבה, עיין תיו״ט שטרח לפרש הכוונה, ולמה דאיתא במדרש שע״י הדרכתן של הזקינים לדורם נעשים ישראל בבחינות עומדים, א״כ אפשר כונת והעמידו תלמדים הוא, שישגיחו עליהם להדריכם בכל מילי דמיטב במידות תרומיות וביראת שמים, שעל ידי כן יהיו עומדים.

החיוב לקצר לנפשו בלימוד תורתו עבור הדרכת הרבים.

בפרט ב׳ שאלה נה וזה לשונו: **מאחר שתלמוד תורה כנגד כולם, ואין לו בעולמו אלא ד׳ אמות של הלכה, אם החיוב הוא לקצר לנפשו בענין לימוד תורתו עבור הדרכות רבים, ואם מחויב הוא גם לבזות עצמו ולהקטין שמו עבור כבוד שמים. אם אהבת הרב לתלמידיו כל כך גדולה, עד כדי כך שמקצר עי״ז לנפשו ונשאר בבחי׳ ״עומד״ כמלאך, למוד הימנו.**

תשובה

מדברי הבאים יבואר שאלתך, איתא (בהפלאה) שמפרש מה שאמרו חכמינו זכרונם לברכה (בחגיגה) אם הרב דומה למלאך ד׳ צבאות למוד הימנו, אם אהבת הרב לתלמידיו כל כך גדולה שחפץ ללמדם להועיל ועל ידי כן לא איכפת לי׳ לקצר לנפשו, הגם שעבורם נשאר בבחינות עומד אזי למוד אצלו.

עיקר שמחת יהודא היתה זה שזכו למנהיגים כאלה

שחפצים לקצר לנפשם ולהיות בבחי׳ ״עומדים״ כדי לזכות הרבים וזה היה השמחה הגדולה, משום הכי גם החזיקו בידי המנהיגים כראוי, משא״כ בזמן שהמנהיגים נמנעים מלהשגיח על הדור והם כאילים גם המנהיגים לא מצאו מרעה.

ובזה נלענ״ד לפרש כוונת (פסוק מ״ד נחמי׳ סימן י״ב) כי שמחות יודא על הכהנים ועל הלוים העומדים היינו שהיתה עיקר שמחתם משום שזכו למנהיגים כאלה שחפצים לקצר לנפשם ולהיותם בבחינות עומדים כדי לזכות רבים וללות בנים למקום מש״ה גם המה דאגו להחזיקם כראוי, מעתה (פסוק מ״ד מפרש לפסוק מ״ג) מה היה השמחה הגדולה, ומש״ה גם המה השתדלו להחזיק אותם כראוי, משא״כ בזמן שהיה שריה כאילים להשגיח על הדרכות הדור מש״ה גם המה לא החזיקו אותם ולא מצאו מרעה.

משה רבינו ע״ה היה בבחי׳ ״מלאך״ שלא איכפת לו להיות ״עומד״ כדי להדריך את העם ולזכותם בתורה ומצוות כדי שיצאו ממצרים, וזהו וישלח ״מלאך״, ועל ידי כן ״ויוציאם ממצרים״.

ובזה אפשר נמי לפרש כוונת (פסוק ט״ז במדבר סימן כ׳) וישלח מלאך, מנהיג כזה שכל כך חפץ להדריך ולצדק הבריות שלא איכפת לי׳ עבור זה לקצר לנפשו ולהיות בבחינות עומד כמו מלאך, ועל ידי כן ויוציאם ממצרים, שהרי במצרים עסקו אגודות אגודות בתורה, וגם היום נזהרים שלא שינו שמם ולשונם, והיו גדורים מעריות. ואלמלא לא היה משה מתרצה להיותו עומד, אזי לא היה בכוחו לזכות הרבים כל כך שעבוד זה זכו לצאת ממצרים.

מנהיג כמשה שהוא מזכה הרבים ומקצר לנפשו בלימוד תורתו ובעבודתו כדי להטיב לדורו, הוא טובה גדולה לדור, וזהו משחית נפשו הוא יעשנה כמשה שקיצר לנפשו עבור טובת דורו.

עיין (ילקוט משלי רמז תתק״ט) על פסוק נואף אשה חסר לב, ר׳ יוסי בן זבידי כל המקבל עליו שררה בשביל ליהנות ממנו, אינו אלא כנואף שנהנה מגופה של אשה, משחית נפשו הוא יעשנה, כמשה שאמר ואם אין מחני נא, ולענ״ד אפשר לומר, משחית נפשו הוא יעשנה, כמשה, הכוונה משום שהיה מזכה רבים ועל ידי כן היה מקצר לנפשו בלימוד תורתו ובעבודתו עבור להטיב דורו, ומנהיג כזה הוא טובה גדולה לדור, מש״ה משחית״ נפשו״ הוא״ יעשנה״ ס״ת ״ולא ״תחניפו ״את ״הארץ שהרי על מי שראוי להוראה ואינו מורה נאמר עצומים הרוגיה, והכתוב אמר הדן הוא יחניף את הארץ.

וזהו שאמר משה שאהבה נפשו אומה שנתתי נפשו עבורם, טרחתי עבור דרכתם וקיצרתו לנפשי בעבודה ולימוד התורה וכרמי שלי בהמד״ר לא נטרתי בגלל זה.

ובזה אפשר נמי לפרש כוונת (המשך פסוק ו׳ ז׳ שה״ש סימן א׳) שאהבה נפשי אומה שנתתי נפשי עבורם, הכוונה שכל כך טרחתי עבור הדרכתם שהייתי מקצר לנפשי עבורם בענין עבודתי ולימוד תורתי באיכות ובכמות, והיינו כרמי שלי לא נטרתי כראוי עבור זה, בהמ״ד נקרא כרם.

ובזה אפשר לפרש להם יתן איש כל הון ביתו תורה ומש״ט ומקצר לנפשו, באהבה בשביל לקיים ואהבת את ד׳ לאהב בנים למקום, בוז יבוזו לו הקב״ה מחזיר לו בכפל לעולם הבא, כהמדרש המקטין עצמו על דברי תורה בעולם הזה נעשה גדול בעולם הבא.

ובזה אפשר לפרש כוונת (פסוק ז׳ שה״ש סימן ח׳) אם יתן איש כל הון ביתו (כזוהר) עותרא דבר נש תורה ומע״ט. והוא מקצר לנפשו להוסיף בקיום אלה באהבה, בשביל לקיים ואהבת את ד׳ לאהוב בנים למקום, בוז יבוזו לו (כתרגום יונתן), אנא מהדר לי׳ כפל לעלמא דאתא, והיינו כמדרש הנזכר לעיל המקטין עצמו על דברי תורה בעולם הזה נעשה גדול בעולם הבא.

וזה הכוונה בירושלמי עה״פ אל תבוז כי זקנה אמך אם נזדקנה אומתך ״עמוד״ וגודרה. היינו הגם שא״א לך לעשות כן רק באופן שתקצר לנפשך ולא תהי׳ בחחי׳ ״הולך״ בכ״ז תתרצה להיות בבחי׳ ״עומד״ כדי שתזכה לגודרה.

ובזה אפשר נמי לפרש כוונת לשון (ירושלמי פ״ט דברכות הלכה כ״ח) על פסוק אל תבוז כי זקנה אמך, אמר ר׳ זעירי אם נזדקנה אומתך עמוד וגודרה, לכאורה תיבות עמוד שפת יתר הוא, אלא הכוונה הגם שאי אפשר לך לעשות כן אם לא שתקצר לנפשך ולבלות זמן זמנים טובא ועל ידי כן לא תהי׳ בחחינות הולך כל כך בענין לימוד תורה וקיומה, אפ״ה תתרצה להיות בבחינות עומד כדי שתזכה לגודרה, וראיה מאלקנה שהיה הולך לדרכים רחוקים עבור להשמיע לרבים.

החיוב לבזות עצמו ולהקטין שמו עבור כבוד שמים להקרא מלמד דרדקא כדי להוכיח את העם וללמדם דרכי השם. שהרי אברהם ומרדכי למרות שלעצמם היו יכולים להגדל שמם מאד באם היו רוצים להניח הדרכת הרבים ולהקרא גאון הגאונים וראש כל בני הגולה, רק עבור אהבת ה׳ מסרו שמם דווקא וערב להם להיות נקראים מקרא דרדקא כדי לעשות נחת רוח ליוצרם.

ואם מחויב גם לבזות עצמו ולהקטין שמו עבור כבוד שמים עיין (ילקוט אסתר) וזה לשונו איש יודא היה מלמד שהיה שקול כאברהם דכתיב בי׳ ואברהם היה, אברהם מסר שמו על קדושת השם אף מרדכי כן עכ״ל, ועל בן יאיר, איתא במדרש שהאיר עיניהם של ישראל בתורה, בן שמעי, שנשמע תפילתו, אפשר הכוונה של שני הדרשות אחת היא (עיין מא״ד א״א דף ל״ג ע״ב) משום שהעונש של מסיר אזנו מתורה שתפילתו תועבה, א״כ מינה השכר של מאיר עיניהם בתורה הוא שתפילתו נשמעת, קיש שהקיש על דלתי הרחמים, אפשר הכוונה כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה מי שמוציא יקר מזולל ... גוזר גזירה והוא מבטלו, א״כ מרדכי שהאיר עיני ישראל בתורה היה בכוחו להקיש על דלתי הרחמים, אבל אדם שרוצה בכל אלה ללמד ולהדריך רבים מהצריכות הוא שלא יחוס על כבוד עצמו אם ישאר בבחינות עומד, או מסכן, ולא יהי׳ נקרא בשם גדול, וגאון וחריף, ונוח לו להיות בבחינות ונקלותי עוד מזאת ועם האמהות עמם אכבדה להורות לריקנים שבישראל עיקרי תורה, שמירות נדה, פרישה סמוך לוסתה, גוף נקי. קישר ציצית לשמה, הנחת תפילין במקום שמוחו של תינוק רופס, הרחקות לימוד ח״ז והרבה כיוצא באלה, הגם שעל ידי כן לא לבד שאינו מוסיף בחריפות ובבקיאות, אלא גם מה שכבר למד אינו בידו כל כך, עם כל זה עבור אהבות כבוד שמו שרצונו היא לצדק הבריות לא משים

לבו לכל אלה, וזהו אפשר כוונת המדרש אברהם מסר שמו, היה לו לומר מסר נפשו, אלא כנזכר לעיל שאם היה רוצה להניח הדרכות רבים היה יכול להיות בבחינות נגיד שמיה ולהיות לו שם בדורו להקרא גאון הגאונים וראש כל בני הגולה, אלא עבור אהבות ד׳ מסר שמו, שמו דייקא וערב לו להיותו נקרא בשם מקרא דרדקא כדי לעשות נחת רוח ליוצרו כפשטות הכתוב ונקלותי עוד מזאת, משום דוד זכה ללמוד וגם ללמד.

וזה הפי׳ גבי אלדד ומידד ״ויתנבאו ולא יספו״ מפרש התרגום ולא פסקין כי נבואה נקרא גם מה שמכריז ומשמיע לעם דברי תוכחות, היינו שלא הפסיקו מלהוכיח את העם הגם שבזה הקטינו עצמם מדריגתם ודביקותם בה׳ ולא חל עליהם עוד שפע אלקי ורוה״ק בגלל שהיו מעורבים בין הבריות וזהו מה שפירש״י ולא יספו, לא הוסיפו עוד להתנבאות בנבואה לעם בשליחות השם, ושני הפירושים צדקו יחדיו.

ובזה אפשר נמי לפרש כוונת (פסוק כ״ה סימן י״א במדבר) ויתנבאו ולא יספו עיין תרגום שמפרש ולא פסקין, אבל רש״י מפרש ולא יספו להתנבאות משום שלא התנבאו אלא אותו יום, ולענ״ד לפרש ששני הדרשות צדקו יחדיו, ואחד נותן טעם לחבירו, משום דבמשמעות תיבות ויתנבאו, יש שני כוונת, או שתחול עליו שפע אלקי ויאמר אותו נבואה לעם בשליחות ד׳, אבל לזכות למדרגה זאת צריך התבודדות ופרישות מכל עניני עולם, ומינה שלא יהי׳ מעורב עם הבריות ורק להיות תמיד מדבק עצמו בד׳, וזהו הנקרא בשם נביא אבל יש עוד משמעות אחרות בתיבות נביא, דהיינו שיתפס לעצמו אומנת מידת החסד דהיינו שמשתדל וטורח להוכיח ולהדריך וללמד לרבים דרכי ד׳ שהעושה כן נקרא נמי בשם נביא, (עיין פירש״י (שמות סימן ז׳ פסוק א׳) וזה לשונו כל לשון

נבואה אדם המכריז ומשמיע לעם דברי תוכחות והיא מגזירות ניב שפתים ובלע״ז קורין לו פרעדיגער) ואם ירצה אדם לעשות מלאכה זאת מלאכת ד׳ באמונה ולא ברמיה צריך להיות מעורב בין הבריות ולהשגיח על כל התנהגותיהם, ואהבתו למצוה זאת צריך שיהי׳ גדולה מאד עד שעבורה משליך אחר גוו גם אם תתקטן מדריגתו ודביקתו אל ד׳ ולא תחול עליו עוד שפע אלקי ורוה״ק, וזהו ויתנבאו נבואה כפשוטו, ולא יספו, לא הוסיפו עוד להתנבאות כפירש״י, וטעם הדבר שלא זכו עוד לשפע נבואה, לא היה עבור פחיתותם וקטנות מדריגתם, אלא שלא היו חפצים בכך, אלא ויתנבאו ולא יספו לא פסקו מאומנתם להדריך ולהוכיח ולהיותם בכלל מקרא דרדקא, שהרי הכתוב אמר עם האמהות אכבדה, ועל ידי כן לא באו לידי כך להתבודד ולדבק עצמו עם ד׳. ובחרו בהשפלה זאת כדי לעשות רצון ד׳ ולהרבות כבוד ד׳, משום שאמרו לנפשם טוב ארוחת ירק שאהי׳ רק בבחינות הדיוט, לא בת קול, ולא רוה״ק, ולא נבואה, אבל ואהבה שם, לאהב לב בנים למקום. משור אבוס שאהי׳ אני נקרא אצל אנשי דורי לאיש אלקים, ורואה, ועל ידי כן יסובב ושנאה בו, שעניי הצאן לא יהי׳ להם מי יאהב אותם למקום.

וזהו מה שנאמר בישעי׳ הערה נפשו למות השפיל עצמו ממדריגתו שהי׳ יכול להגיע למדריגות גדולות מאד אם לא היה טורח להטיב לאחרים בהדרכות, והטעם משום את פושעים נמנה לשעבדם לתורה.

ובזה שעבור להדריך רבים החיוב הוא לקצר את נפשו בתורה ובעבודה, אפשר לפרש כוונת (פסוק י״ב ישעי׳ סימן נ״ג) הערה למות נפשו, לשון שפלות המכונה מיתה, שהרי אי לא היה טורח להטיב לאחרים בהדרכתו, עד היכן היה יכול לזכות בגדלות מדריגתו בענין לימוד תורה ועבודה, אבל לעשות רצון ד׳ שחפץ להצדיק בריותיו, השליך כבודו אחר גוו

וקיצר לעצמו בתורה, והטעם, משום ואת פושעים נמנה, כתרגום לשעביד לאורייתא.

וזהו ויש צדיק אובד נעשה עני ויורד מעשירותו שהם תורתו ומעשיו הטובים, בצדקו שמעביר זמנו ומבטל מלימוד תורתו כדי לצדק את הבריות.

וזהו אפשר נמי כוונת (פסוק ט״ו קהלת סימן ז׳) יש צדיק אובד בצדקו, אובד לשון עניות, ועותרא דבר נש הוא תורה ומע״ט, בצדקו בשביל שחשקו לצדק הבריות מבלה זמנו עבור זה ומבטל עצמו מלימוד התורה.

הדורש לרבים דברי תוכחה ומוסר, כהקרבת חלב ודם, וזה הפי׳ הכהנים הלוים מלוים בנים למקום, בני צדוק שמצדיקין את הבריות להקרב אל ה׳ הגם שבזה מבטלין מתורתם ועבודתם והם בבחי׳ יעמדו לפנים ״עומדים״ ״להקריב לי חלב ודם״ ע״י שדורשים תוכחה ומוסר, מעדיפים לעשות כן משום לפני להגדיל כבוד שמו ית׳.

איתא (באבות דר׳ נתן ריש פרק ד׳) הדורש ברבים אגדות מוסר לש״ש כאילו הקריב חלב ודם. בזה אפשר לפרש כוונת (פסוק ט״ו יחזקאל סימן מ״ד) הכהנים הלוים המלווים בנים למקום, בני צדוק, אומנתם לצדק הבריות, המה יקרבו אלי, יקרבו שטרחו לקרב את ישראל לד׳, הגם שעבור זה נסתבב להם ביטול תורה ועבודה והיו בבחינות עומדים ולא הולכים כהסבר (הפלאה) רב דומה למלאך, אפ״ה להגדיל כבוד שמו יתעלה קצרו לנפשם להיותם בבחינות עומדים, וזהו ועמדו לפני, וזהו להקריב לי חלב ודם ע״י דרשות תורות מוסר שלהם (כאבות דר׳ נתן הנזכר לעיל) והיה דבריהם כל כך יוצאין מן הלב עד שגרמו ״המה ״יקרבו ״אלי ״לשרתינו ראשי תיבות ״אז ״יכנע ״לבבם ״הערל. ״הכון ״ישראל ״לקראת ״אלקיך כפירש״י שישובו מרשעתם.

וזהו בדרך רמז ״אל תבוז״ כי זקנה אמך, אלא עמוד וגודרה. תבו״ז ר״ת ״ואזבחה ״באהלו ״זבחי ״ תרועה שחשוב כהקרבת קרבנות. ז״ש ״ואורך ״בדרך ״זו ״תלך שגם כן ר״ת תבו״ז.

ומשום שלהדריך רבים על דרכי התורה חשובה כהקרבות קרבנות, אפשר נמי לפרש כוונת דרשת חכמז״ל על (פסוק כ״ב משלי סימן כ״ג) כי זקנה אמך אל תבוז, אלא עמוד וגודרה, שמפרש דרך הרמז שמפורש בתיבות ״ת״ב״ו״ז בראשי תיבות ״ואורך ״בדרך ״זו ״תלך, ודבר זה כל כך ספון וחשוב, מפרש דרך הרמז ראשי תיבות ״ואזבחה ״באהלו ״זבחי ״תרועה.

וזהו לא דברתי למנהיגים על קרבנות, רק שיוכיחו את העם.

וזהו אפשר נמי כוונת (המשך פסוק כ״ב, כ״ג ירמי׳ סימן ז׳) לא דברתי את אבותיכם (מנהיג נקרא אב) על דברי עולה וזבח, כי אם את הדבר הזה צויתי לאמר שהם יוכיחו וידריכו שמעו בקולי, ועולה וזבח כזה צויתי אותם.

המבזה עצמו עבור כבוד שמים גם כבודו מתרבה. המבזה כבוד שמים כדי להרבות כבודו כבוד שמים במקומו עומד, וכבודו נתמעט. עפי״ד חז״ל ומרדכי לא יכרע מפני שלא רצה להשתחוות לע״ז שעל בגדי המן ורצה להרבות כבוד שמים ולא חש לעצמו, לכן כבוד מרדכי נתגדל ומרדכי משנה למלך לא יכר״ע ר״ת ״על ״כן ״ירים ״ראש כבוד שמים וכבודו מתרבים.

אחז״ל המבזה עצמו עבור כבוד שמים, כבוד שמים מתרבה וכבודו מתרבה והמבזה כבוד שמים עבור להרבות כבודו, כבוד שמים במקומו עומד, וכבודו נתמעט, ובזה אפשר לפרש כוונת (פסוק ב׳ סימן ג׳ אסתר) ומרדכי לא יכרע, ואמרו

חכמינו זכרונם לברכה מה ראה על ככה, מה ראה מרדכי שלא השתחוה להמן, משום שהיה חקוק על בגדיו צורות ע״ז, והיה מרדכי רוצה להרבות כבוד שמים ולא חש על מה שיהי׳ נעשה עמו, ומה נעשה לבסוף מה הגיע עליהם, ומרדכי משנה למלך, וזהו לא ״י״כ״ר״ע מפרש דרך הרמז בראשי תיבות על ״כן ״ירים ״ראש כבוד שמים מתרבה, וכבודו מתרבה.

בפרט ג׳ וזה לשונו:

שאלה נו

אהובי למדינו נוסח וסדר של תוכחה,
ובא זה לשון יוכיח, וזמנה של תוכחה, ולמי יוכיח,
ואם כל אדם יכול להוכיח, או לא.

זמנה של תוכחה הוא בטרם יבוא העונש על אי התוכחה,
בטרם״ תבוא״ שנת״ הרעב״ שזה עונש על שהחכם שתק
מלהוכיח ס״פ ״מישרים ״תשפטו ״בני ״אדם.

תשובה, זמנה של תוכחה. עיין (תענית דף ח׳ ע״א) בלא לחש פירש״י (קהלת סימן י׳ פסוק י״א) אם החכם שותק מלהוכיח אזי עון זה גורם ששמים נעשים כנחושת מלהוריד טל ומטר, ובזה אפשר לפרש כוונת (פסוק נ׳ בראשית סימן מ״א) על דרך אסמכתא, בטרם״ תבוא״ שנת״ הרעב״ ס״ת ״מישרים ״תשפטו ״בני ״אדם, תדריך אותם בתוכחה בעניני קיומה של תורה ולא תמתין עד שתבוא הרעב ואז תגרום התוכחה שטובה בא לעולם ורעה מסתלקת מן העולם.

פייל סי

כל אדם חייב להוכיח בתנאי דלהלן. אם הוכיח ולא קבלו תוכחתו בוודאי גם אחר כך לא ישמעו לו, א״כ מדוע חייבה התורה הוכיח תוכיח אפילו מאה פעמים, הוא מפני שלא יתלה חסרון אי קבלת התוכחה בשומע או לא במוכיח עצמו שיאמר על עצמו שהוא הגורם לזה שאילו הי׳ לו ירא״ש כראוי היו דברי נשמעים ומתקבלים, וזה ולא ״תשא עליו חטא״ החסרון בו רק בך. ולכן אם יראה שאין תוכחתו מתקבלת אם הוא ירא שמים מפשפש במעשיו ובוכה לה׳ ומטיב דרכיו שהוכיחו קודם רק איש אחר שיש בו יותר ירא״ש כעת וקרוב הדבר שעתה ישמע לו ע״כ באופן זה הוא חייב להוכיח עד כמה פעמים, כי תשובה ומדריגות של ירא״ש אין לו גבול וכל מה שהוא יותר ירא וחרד אל ה׳ תוכחתו יותר מתקבלת. ובאמת חיוב התורה להוכיח הוא רק פעם אחת. רק מפני ולא תשא עליו חטא, שתתלה החסרון רק בך ותטיב דרכך נעשה עליך חיוב חדש לחזור ולהוכיחו.

ואם כל אדם יכול להוכיח עיין (פסוק י״ז ויקרא סימן י״ט) לא תשנא את אחיך בלבבך הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא, ואמרו חכמינו זכרונם לברכה הוכח תוכיח אפילו מאה פעמים, והדבר צריך טעם, דלכאורה הסברא נוטה להיפך דמאחר שלא רצו לשמוע תוכחתו מתחילה בודאי גם אחר כך לא ישמעו לו, א״כ למה חייבה אותו התורה לחזור ולהוכיח, ונלענ״ד לפרש הטעם, דהנה ראיתי (בספר הדרת אלי׳) שמפרש כוונת הפסוק ולא תשא עליו חטא, שאם אתה אמרת תוכחה לאחד והוא לא שמע לתוכחתך, לא תחלה הסרחון בו ולומר כמה חציף האי גברא ואיך כל כך עבריין הוא, אלא תאמר בלבבך שמא אני הוא הגורם שאילו היה לי יראת שמים דברים נשמעים, והבל פיו של צדיק עושה רושם, וזהו לא תשא עליו חטא, ע״כ, א״כ מסתבר מיד כשרואה

שאינו שומע לתוכחתו אזי אם הוא יראה ד׳ ודואג מעונשו של מי שאינו מדריך ומוכיח שהתורה אמרה דמו מידך אבקש, אזי מורא זאת גורם לו שהוא מתבודד ומפשפש במעשיו ובמידותיו ובוכה לד׳ ומתוך כך מטיב מעשיו, וכיון שכן אינו הוא אותו האיש שהיה מוכיח אותו מתחילה, שהרי מעתה איש אחר הוא ופנים חדשות באו לכאן, ולערך יראתו אל ד׳ שהוא לעת עתה עדיין לא קיים מצות תוכחה כלל, מש״ה מוטל עליו החיוב להוכיחו שקרוב הדבר כשיוכיחנו עתה ישמע לו, וכן עד כמה פעמים, שהרי תשובה ומדריגות של יראת שמים אין לו גבול, וכל מה שהוא יותר ירא וחרד אל ד׳, יותר ראוי שיהי׳ דברי תוכחתו בוקעים לבבות השומעים, מעתה התורה לא חייבו כלל להוכיח אלא פעם אחת, ואפ״ה אמרה תורה הוכח תוכיח אפילו מאה פעמים, וזהו ההמשך הוכח תוכיח, והטעם משום ולא תשא עליו חטא, אלא תתלה החסרון בך ומינה כשתטיב מעשיך החיוב עליך לחזור ולהוכיחו.

וזה אפשר לפרש ״סור מרע ועשה טוב״ שיהרהר בלבו תשובה כוללת על אזהרות שס״ה הל״ת וכל ענפיה ועל קיום הרמ״ח מצ״ע בכל דקדוקיהן שלא יהיה אפשר לומר קשוט עצמך וכו׳ טול קורה מבין עיניך. ואז יוכל להוכיח אחרים ולהיות ״בקש שלום ורדפהו״ לעשות שלום בין ישראל לאביהם שבשמים.

ובזה אפשר לפרש כוונת (פסוק ט״ו תהלים סימן ל״ד) סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו, הכוונה, דהנה כל קיום התורה היא נכללת בשני דברים, סור מרע באזהרות שס״ה ל״ת וכל ענפיה. וכן במצות עשה טוב קיום רמ״ח וכל דקדוקיהן, וכל זמן שהוא מרגיש בעצמו שיכולים לומר לו טול קורה מבין עיניך, אזי יהי׳ נסוג אחור מלהוכיח משום צפני׳ אמר התקוששו וקושו קשוט עצמך ואחר כך קשוט אחרים, א״כ כוונת הכתוב אפשר הוא, סור מרע ועשה טוב תהרהר

בלבך תשובה כוללת שתקבל עליך להיותך עבד ד׳ באמת ובתמים בכל כוחך, ואז תוכל להיות בקש שלום ורדפהו לעשות שלום בין ישראל לאביהם שבשמים

מה שאמרו התקוששו וקושו, או תמה אני אם יש בדור הזה מי שיכול להוכיח, זה רק לחומרא שעל המוכיח לתקן דרכיו מה יותר, אבל לא להקל שיתפתה ע״י היצה״ר שיש הרבה דיקדוקי תורה שאינו נזהר בהם ויכולים לומר לו טול קורה מבין עיניך, ולא יסמוך על מה שנאמר בספר מבשר צדק שאם אינו יודע בנפשו שהוא צדיק גמור לא יוכיח, להקל ולבטל מצות הוכח תוכיח שא״כ קצבה וזמן למצוה זו, רק יעשה מה שבכוחו להרהר בתשובה כמחז״ל התקוששו וקושו.

[מיהו דבר זה של התקוששו וקושו, ומה שאמר ר׳ טרפון תמה אני אם יש בדור הזה מי שיכול להוכיח, מסתבר דזהו רק נאמר לחומרא, דהיינו שיעשה המוכיח כל מה שביכולתו לתקן ולהטיב מעשיו, אבל חלילה וחלילה להקל, לא נאמר דבר זה, דהיינו שיצה״ר מתלבש בתואר צדיק ומסיחו שיהי׳ קל בעיניו מצות תוכחה משום שאינו במדריגות צדיק שיהי׳ הבל פיו עושה רושם, משום שבכמה דברים שהם גופן אזהרות התורה ומכש״כ בדקדוקי התורה יש הרבה שהוא אינו נזהר מלקיימן ויכולין לומר לו טול קורה מבין עיניך, שא״כ, אתה נותן קצבה וזמן למצות הוכח תוכיח, מכש״כ מה דאיתא בספר (דרכי צדק) וזה לשונו אם אינו יודע בנפשו שהוא צדיק גמור לא יוכיח, כי המוחין של רשע נופל על המוכיח וגורם לו קושי בעבודות ד׳ כמגריפה של טינופת שגורפין בו אי אפשר שלא ידבר בו מעט לכלך מכ״ל, שלא יסמוך על דבר זה להקל ולבטל מצות הוכח תוכיח, רק יעשה מה שבכוחו להרהר בתשובה כמחז״ל התקוששו וקושו ותו לא

ישמע ליצה״ר עוד המתלבש ביצ״ט שאומר לו עדיין אינך צדיק גמור].

החיוב לכל ירא ה׳ באמת שקודם תוכחתו יהרהר בלבו לעשות תשובה. משום שהבל פה תוכחות צדיק עושה רושם, וזהו רק אחר שעשה תשובה ראויה, לכן אמר הפסוק אחר ״ובנית ביתך״ המעש״ט, אז אם תוכיח אל תהי עוד חנם לא יהיו דברי תוכחתך לריק.

אחז״ל על פסוק התקוששו וקושו קשוט עצמך תחילה ואחר כך קשוט אחרים, משום הבל פה תוכחות צדיק עושה רושם, ובזה אפשר לפרש כוונת (המשך פסוק כ״ז, כ״כ, משלי סימן כ״ד) אחר ובנית בית הן המה מע״ט כמחז״ל, אז אם תוכיח אל תהי עד חנם, לא יהי׳ דברי תוכחתך לריק, עד, משמעו להדריך ולהוכיח (כפירש״י ישעי׳ סימן נ״ה פסוק ד׳) משא״כ אם תוכיח ועדיין לא בנית ביתך, אזי אין דברי תוכחתך יעשה רושם, מש״ה החיוב הוא לכל ירא ד׳ באמת שקודם תוכחתו יהרהר בלבו לעשות תשובה.

רק דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב, י״ל הכוונה בפסוק ״מציל נפשות עד אמת״, עד, פרש״י מוכיח על פניהם. שהתוכחה תהיה אמתית כפיו כן לבו רק אז הוא ״מציל נפשות״ נכנסים אל הלב.

ובזה שרק דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב, אפשר נמי לפרש כוונת (פסוק כ״ה משלי סימן י״ד) מציל נפשות עד אמת כפיו כן לבו, הוא מציל נפשות נכנסים אל הלב.

על ידי תוכחה ראויה הוצאת מן הלב יזכה לראות בבנין ירושלים.

וזהו אפשר נמי כוונת (פסוק י״א תהלים סימן ס׳) מי נחני עד אדום, בדרך שאלה ותשובה, מי נחני, לקיים מקרא

שכתוב לשפוט את הר עשו, התשובה מפרש דרך הרמז ״מי ״נחני ״עד ״אדום, ראשי תיבות ״מציל ״נפשות עד ״אמת אם יהי׳ להם לישראל מנהיגי אמת, משום עבור נביאיך חזו לך שוא ותפל ולא גילו על עונך נחרב ירושלים, ומינה שעבור תוכחה כראוי יזכה לראות בבנינה.

בזה שאין מוכיחים משום טול קורה או משום דברי ר״ט, יל״פ הפסוק ״והשטן עומד על ימינו״ לשבחו לפני ה׳ ועל ידי כן היה ראוי לקיים מצות תוכחה ובכ״ז לא קיים, בעצם זה שהשטן עומד על ימינו הוא ״לשטנו״.

ובדבר זה שחיוב התוכחה רק הוא אם אין יכולין לומר לו טול קורה מבין עיניך, ועל זה אמר ר׳ טרפון תמה אני אם יש בדור הזה מי שיכול להוכיח, אפשר לפרש כוונת (פסוק א׳ זכרי׳ סימן ג׳) והשטן עומד על ימיני לשטנו. דהיינו ששיבח אותו לפני ד׳ במע״ט שיש לו ועל ידי כן היה ראוי לקיים מצות תוכחה מאחר שהוא בבחינות כולך יפה ומום אין בך, ואפ״ה לא הוכיח וזהו לשטנו.

ההוכחה תועיל לאלה שיש להם תורה ומעש״ט וגם ענוה וירא״ש ועל ידי כן מחזיק שכל אחד ואחד שהוא יותר גדול ממנו בתורה וביראה שהאנשים האלה דומים לערבה שמחזיק בעצמו שאין בו לא תורה ולא מעש״ט, לאנשים כאלה תועיל התוכחה.

ולמי יוכיח, הנה (הפלאה) היה מפרש בדרך הלצה כוונת פסוק אל תוכח לץ פן ישנאך, ״ל״ץ ראשי תיבות ״למדן ״צדיק, דמי שמחזיק את עצמו שהוא בקי כל כך בידיעות התורה כמו המוכיח, וכן מי שמחזיק עצמו שהוא כל כך צדיק כמו המוכיח, על ידי כן אינו שומע תוכחתו, בזה היה נלענ״ד לפרש הטעם שתופס האתרוג בידו השמאלית והוא סמוך אצל ערבה, משום שערבה ישמע לתוכחתו כמדרש, והובא גם

(בפייט) יאגדו אלו עם אלו וילמדו אל את אלו, משא״כ לולב שהוא למדן, והדס שהוא צדיק, מה להם להדרכתו ולתוכחתו של הת״ח שהוא הוא האתרוג, אלא לערבה שיודע בעצמו שאין בו לא תורה ולא מע״ט, ומינה לבני אדם כאלה הגם שיש להם תורה ומע״ט אלא שיש להם ענוה ויראת שמים באמת ועל ידי כן מחזיק לכל אחד ואחד שהוא גדול בערכו בתורה וביראה יותר ממנו והם דומים לערבה, לאנשים כאלה תועיל תוכחתך.

יוכיח בלשון ובאופן שהדברי תורה שעליהם בנוי יסוד התוכחה ומלביש בהם דברי התוכחה יהיו דברים הראויים לשומעים דברים כאלו שהמה נעימים וערבים באזני השומעים, בבחי׳ שפתיים ישק משיב דברים נכוחים, על ידי כן תוכחתו יותר נשמעת, ויעשה רושם אצל השומעים ויהי׳ בבחי׳ עם נברא, משא״כ אם חידושי תורה שלו הם ממש בבחי׳ של מה בכך דבר זה גורם שגם תוכחתו אינו נשמעת.

באיזה הלשון יוכיח, שלמה הזהיר לאותן אנשים אשר כל כוחם בפה, וטורחים ליפות עצמם בעיני ההמון לדבר צחות, ועיקר חד״ת שלהם שעליהם יסוד תוכחתם, הם דברי מה בכך ומילי דכדי, שלא זה הדרך הנכון. ובזה אפשר לפרש כוונת (פסוק ב׳ משלי סימן כ״ז) יהללך זר ולא פיך, הזר שבא להלל אותך, לא יהי׳ כהילול שאתה פטיט, אלא יהללך זר, אותך בעצמותך יהלל שאתה ת״ח, ושאתה מגיד משרים, ואתה מפרש פירושי מקראות בדרך הקרוב למרכז האמת, ולא שיהלל רק פיך, וכן יהללך נכרי, ולא שיהלל רק שפתיך, משום שדבר זה הוא ברור שאם חד״ת שלו שהוא מתלבש בהם תוכחתו, הן המה דברים הראוים לשומעים והם בבחינות שפתיים ישק משיב דברים נכוחים, אזי על ידי כן תוכחתו יותר נשמעת, משא״כ אם חד״ת שלו ממש הם בבחינות מה בכך, דבר זה גורם שגם תוכחתו אינה נשמעת, לכן צריך לזהור

מאד אם כוונתו להיות לוקח נפשות ולאהב בנים לאביהם שבשמים מהצריכות הוא לייגע עצמו וגם להתפלל אל ד׳ שיחונן אותו שיהי׳ לו חד״ת כאלה שהם משובחים באזני השומעים שעל ידי כן יזכה שיהי׳ תוכחתו נשמעת, ולא כיש מהטועים שאומרים מאחר דלא נ״מ לדינא מלימוד אגדות, א״כ אין מהצריכות לייגע עצמו בלימוד אלה, ואני אומר דמהצריכות הוא לייגע עצמו כנזכר לעיל משום דבאמת נ״מ לדינא, ולא בדיני ממונות, אלא נ״מ לדיני נפשות כנזכר לעיל, שאם יאמר ברבים דברים כאלה שהמה נעימים וערבים באזני השומעים על ידי כן יזכה שיהי׳ דברי תוכחתו עושה רושם אצל השומעים ויהי׳ בבחינות עם נברא.

פייל די

אם הת״ח רוצה לדרוש ברבים דברי תוכחה ורצונו שיהיו דבריו נשמעים וימצאו חן אצל השומעים. העצה שתבחור בד״ת שראויים לאומרם שהם בבחי׳ דבש וחלב, גם אם לא יאמר אותם בלשון צח, תבחר בזה ״תחת לשונך״ במקום הלשון הצח והחיד״ת הם דברים הם מה בכך. ומלבד זה יהי׳ נאה דורש ונאה מקיים כי אם לא, לא יהי׳ נשמעים.

ובזה אפשר נמי לפרש כוונת (פסוק י״א שה״ש סימן ד׳) נופת חטופנה שפתותיך כלה דבש וחלב תחת לשונך וריח שלמותיך כריח לבנון, הכוונה, את כלה זה הת״ח כשתרצה לדרוש תורה ותוכחה ברבים ורצונך שיהי׳ דבריך נשמעים וימצא חן אצל השומעים, אזי עצתי שתבחור בד״ת כאלה שהן המה ראוים לאומרם והמה בבחינות דבש וחלב, ואז יועילו דבריך ויכנסו באזני השומעים גם אם תאמר אותם באיזה לשון גם אם אינו בלשון צח, וזהו דבש וחלב תבחור תחת לשונך, הכוונה, תחת שתבחור בלשון צח, וחד״ת שלך הם

בבחינות מה בכך, וזה לבד גם כן לא יועיל, כי אמרו חכמינו זכרונם לברכה חכמת המסכן בזויה הממסכן עצמו מד״ת שהוא נאה דורש ואינו נאה מקיים והכתוב אומר צדק לבשתי וילבשני, הלבש אותו מחלצות, וזהו וריח שלמותיך הנעשים ממע״ט שלך יהי׳ כריח לבנון, ואז יהי׳ דבריך נשמעים,

נוסח אמירת התוכחה יהי׳ מישרים בדרך פשרה כדבש וחלב, כי בדרך קשה בבזיונות וקללות לא ישיג תכליתו, שתוכחה בדרך זה אינו נכנס בלבות השומעים. וכן בנוסח של דרך פיוסים ובקשות ג״כ אינו מועיל, רק יערב דבש שהוא דין דברים קשים עם חלב שהוא רחמים, ואם אינו אומרן בדרך זה מוטב שלא אומרן. וזהו מישרים בדרך פשרה, תשפטו בנ״א בתוכחה.

ואיך יהי׳ נוסח אמירות תוכחתו, אם בבחינות לפידים, או בבחינות רכו דבריו משמן, עיין (פרש״י משלי סימן א׳ פסוק ג׳) מישרים, היא פשרה, עין (יחזקאל סימן כ״ב פסוק ב׳) התשפוט תרגומו התוכיח. ואיתא במדרש האומר תורה ברבים אם אינם ערבים לשומעיהם כדבש וחלב המעורבים זה בזה מוטב שלא אומרן, אפשר הכוונה הלא תכלית החכמה היא תשובה ומע״ט, וא״כ, אם יאמר תוכחתו רק בדרך קשות בבזיונות וקללות אזי לא ישיג תכליתו, שתוכחה בדרך זה אינו נכנס בלבבות השומעים שהרי נח אמר תוכחתו בדרך לפידים והיו מבזים אותו עבור כן, וכן אם נוסח תוכחתו רק הוא בדרך פיוסים ובקשות גם כן אינו מועיל שהמליץ אמר אל תהי מתוק הרבה פן יבלעוך, אלא תוכחתו צריך שיהי׳ בדרך פשרה ויערב דבש שהוא דין עם חלב שהוא רחמים, וזהו אפשר כוונת המדרש כדבש וחלב המעורבים זה בזה... ובזה אפשר לפרש כוונת (פסוק ב׳ תהלים סימן נ״ח) מישרים תשפטו בני אדם, ענין תוכחתך יהי׳ תמיד על דרך פשרה.

אם רוצה שיהיו דברי תוכחתו נשמעים צריך להזהר בד׳ דברים:

א. **שלא יוכיח בדרך קשות בבזיונות וקללות רק בדברי נחת.**

ב. **שישוב בתשובה מדיבורים אסורים שאין קטיגור נעשה סניגור.**

ג. והוא העיקר שהדברי תורה שבהם מלביש התוכחה יהא ראויים לאומרים כתפוחי זהב במשכיות כסף.

ד. שיהיו דברי תוכחתו יוצאים מן הלב, אם חסר אחת מהתנאים האלה תוכחתו ללא יועיל.

המוכיח כשירצה שיהי׳ דברי תוכחתו נשמעים צריך להיות נזהר בארבעה דברים, האחד הוא שלא יהי׳ מוכיח בבחינות לפידים כנח, אלא בדברי נחת, וגם שירחץ פיו בתשובה מדיבורים איסורים, שאל״כ אין קטיגור נעשה סניכור אם פיו מלוכלך בצואות עבירה של חשמ״ל ומדובקים שם אותן קטיגורים שנבראו מעבירות אלה, איך יזכה שתוכחה שיוצא מפה מלוכלך כזה שיעשה רושם בלב השומעים ומקטיגור יעשה סניגור, בתמי׳. וגם והוא העיקר שיהי׳ דברי תורה שאומר יהי׳ כתפוחי זהב במשכיות כסף, וגם שיהי׳ תוכחתו דברים היוצאים מן הלב, ובזה אפשר לפרש כוונת (פסוק ו׳ מלאכי סימן ב׳) תורת אמת היתה בפיהו, וגם עולה לא נמצא בשפתיו, וגם בשלום ובמישור הלך אתי שהיה תוכחתו במישור דברים היוצאים מן הלב בלי עקיבה, וגם בשלום בלא לפידים, מש״ה זכה ורבים השיב מעון, ואם חסר אחת מתנאים אלה תוכחתו ללא יועיל.

התוכחה נמשלה לגשם ושלג, שהאדם הוא קרוב אצל עצמו ודרכו ישרה בעיניו, וכששומע דברי תוכחה ורואה את עצמו שלא עשה כן, אזי כואב לו קצת, אבל כשמתבונן שדברי המוכיח אמתיים, הוא מקבל על עצמו מהיום והלאה לעשות כדבריו ושמח בהם, כהגשם הזה שמצער הבריות ומשום שתכליתו לטובה שמחים בו.

עיין (ישעי׳ סימן נ״ה פסוק י׳) כי ״כאשר ״ירד ״הגשם ״והשלג מפרש דרך הרמז בראשי תיבות ״כי ״הוא ״יכאוב ״ויחבש, אפשר להסביר הכוונה, שנמשלה התוכחה לגשם ושלג משום שאדם קרוב אצל עצמו ודרך איש ישר בעיניו כששומע תוכחה ומתוך כך רואה את עצמו שהוא לא כן עשה, אזי כואב לו קצת, אבל אחר כך כשנותן אל לבו שדברי המוכיח אמיתיים המה, אזי מקבל על עצמו לעשות כדבריו מהיום והלאה ושמח בהם, וכן הוא ממש המשל של גשם והשלג, משום הגשם מצער הבריות ואפ״ה משום שתכליתו לטובה שמחים בו.

בזה שאמרנו שהתוכחה לא יהי׳ בדברים קשים ובכעס הגם שלפעמים ראוי לכעוס עבור המעשים הלא טובים בכ״ז יהי׳ מתון מתון ישכח כעסו ויוכיח בנחת.

ובזה שלא יהי׳ ענין תוכחתו בבחינות לפידים, והגם שלפעמים ראוי לו לכעוס עליהם עבור מעשיהם אשר לא טובים עם כל זה יהי׳ מתון מתון וישכך כעסו ויוכיחם בנחת.

ובזה אפשר לפרש ״ואוהביו״ אלו המשתדלים לאהב בנים לאביהם שבשמים יתנהגו בדרך של ״כצאת השמש בגבורתו״, שאי׳ במדרש שהשמש קודם צאתה להאיר לעולם טובלת עצמה בים כדי להשקיט ולכבות חומה הגדול שאל״כ היה העולם נשרף.

ובזה אפשר לפרש כוונת (פסוק ל״א שופטים סימן ה׳) ואוהביו כצאת השמש בגבורתו וגו׳ הכוונה אוהביו המשתדלים לאהב בנים לאביהם שבשמים יתנהגו בדרך זה כצאת השמש בגבורתו, שאיתא (במדרש) שקודם צאתה להאיר לעולם היא טובלת עצמה בים כדי להשקיט ולכבות חומה הגדול שאל״כ יהי׳ העולם נשרף, כן על דרך זה יהי׳ ענין תוכחתך כנזכר לעיל בדרך פשרה תערובות דבש וחלב.

ובזה שצריך לערב בדברי תוכחה רחמים ודין דברי כיבושים עם דברי רכות יל״פ הכתוב ״טוב איש חונן ומלוה״ מלוה מחבר בנים לאביהם שבשמים, שזה יהיה בדרך ״יכלכל דבריו״ דברי התוכחה, במשפט שהוא תערובת של דין ורחמים.

ובזה שצריך המוכיח להתחכם לערב בדברי תוכחתו רחמים ודין דברי כבושים עם דברי רכות, אפשר לפרש כוונת (פסוק ה׳ תהלים סימן קיב) טוב איש חונן ומלוה מלוה, מחבר בנים לאביהם שבשמים כדאיתא (במדרש) מש״ה נקרא בשם לוי משום שעתיד ללות בנים למקום, אבל ענין ההתחברות יהי׳ יכלכל דבריו, דברי תוכחתו (כפירש״י דבר, דבר, דברי, משמען דברי תוכחה) במשפט, משמעו של משפט הוא תערובות דין ורחמים.

וזה אפשר ג״כ לפ׳ ״כחוט השני״ שנהפך מאודם ללובן לעשות מזדונות זכיות, כן יהי׳ ״שפתותיך״ שמדברות תוכחה יהי׳ בכח התוכחה לעשות מזדונות זכיות, ובאיזה אופן אפשר לזכות לכך ״ומדברך״ דיבורך תוכחה ״נאוה״ כנזכר לעיל. ואז לא רק הבינונים ישמעו לתוכחתך, אלא ״גם כפלח הרימון רקתך״ הריקנים שבך קודם התוכחה, יהיו לאחר התוכחה.

ובזה אפשר נמי לפרש כוונת (פסוק ג׳ שה״ש סימן ד׳) כחוט השני שפתותיך ומדברך נאוה כפלח הרימון רקתך מבעד לצמתך, הכוונה, כחוט השני שנהפוך מאודם ללובן לעשות מזדונות זכיות, כן שפתותיך שבכח התוכחה יסובב לעשות מזדונות זכיות, אבל עבור איזה תואר תוכחה תוכל לזכות לזאת, חוזר ומפרש שזהו רק ומדברך נאוה כפירש״י דיבורך, תוכחה נקרא דיבור שאינו מוכיח בדרך לפידים ואז אם יהי׳ התוכחה באופן כזה לא לבד שהבינונים ישמעו לתוכחתך אלא גם כפלח הרימון רקתך אפילו הריקנים שבך קודם התוכחה, עתה לאחר התוכחה מלאים מצות כרימון.

הדרך הנכון באמירת דברי תוכחה, בתחילה צריך לומר דברי פיוסים ודברים רכים וערבים כדי להמשיך לבבם. כשכבר נתרכך לבם יוכל לומר דברים קשים, ובסוף דבריו ג״כ יהי׳ דברי ריצוי ופיוסים.

דרך הנכון הוא שהמוכיח החכם צריך לכלכל דבריו במשפט, והיינו בתחילות תוכחתו צריך שיאמר להם דברי פיוסים ודברים רכים וערבים כדי להמשיך לבבם בדבריו הנעימים, ואחר כך באמצע הדרשה כשכבר נתרכך לבם יוכל לומר להם גם דברים קשים, ובסוף תוכחתו דהיינו בסיום הדרשה צריך שיהי׳ גם כן בדברי ריצוי ופיוסים.

וזהו, כשופר הרם קולך והגד לעמו פשעם ולבית יעקב חטאתם, כשתרצה להוכיח אותם על פשעם וחטאתם יהי׳ דברי התוכחה מסודרים כסדר תקיעת שופר, תקיעה רחמים, תרועה דין, תקיעה רחמים.

ובזה אפשר להסביר כוונת (פסוק א׳ ישעי׳ סימן נח) קרא בגרון אל תחשוך כשופר הרם קולך והגד לעמי פשעם ולבית יעקב חטאתם, הכוונה, הגד לעמי פשעם כשתרצה להוכיח אותם אזי כשופר הרם קולך יהי׳ דברי תוכחתך מסודרים בדמות ותואר כזה כמו הסדר והתואר של תקיעת שופר, שהוא תקיעה, תרועה, תקיעה, וידוע תקיעה הוא מורה על רחמים, ותרועה הוא דין, וחוזר ומסיים בתקיעה שהוא רחמים, כן באופן זה יהי׳ סידור אמירות תוכחתך.

וזה לא תעשון אתי, המנהיגים את העם בדרך של אלהי כסף לבד, ואלהי זהב לבד, לא תעשון לכם רק במידת הדין או רק במידת הרחמים המכונים זהב כסף, שבכל אחד מהם לחוד לא תועיל התוכחה ולא יגיע לתכלית המבוקש, כנזכר לעיל.

ובזה שענין התוכחה יהי׳ במשפט, שהוא תערובות דין ורחמים, אפשר לפרש כוונת (פסוק כ׳ שמות סימן כ׳) לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם, מנהיגים כאלה שענין התנהגותם בהדרכות דורם רק הוא במידת הדין או רק ברחמים, שזהו זהב וכסף, לא תעשו לכם, משום שכל אחד משני אלה הוא ללא יועיל ולא יבוא על ידי כן לתכלית המבוקש שיעשה דברי תוכחתו פרי קודש בלבבות השומעים שהרי הקפידה עליו תורה ביותר וגר לא תונה ולא תלחצנו, אפי״ה (המשך פסוק י״ט, כ׳, שמות סימן כ״ב) נאמר בלתי לד׳ לבדו, הכוונה מה שנוגע להדריכו בקיום מצות ד׳, בכל כה״ג מצוה היא גם ללחצו בדברי תוכחה והדרכה.

מפרש המשך הפסוקים ״ויצום אל בנ״י״ וגו׳ צוה להנהיג את ישראל בנחת ולדון אותם לכף זכות משום שאין אדם נתפס על צערו, לכן מה שאמרת עליהם הן בנ״י לא שמעו אלי אני איני מאמינך כי ״אלה ראשי בית אבותם״ היו אוהבי תוכחה, שהרי שמעו דברי קנטורים שהוכיח אותם אביהם ולא יצאו מאתו רק שמעו אותן וקבלו עליהם, ולכן הגוף נגרר אחר הראש, מסתמא כולם אוהבי מוסר המה, ובוודאי יומתק המדרש, ולא שמעו מקוצר רוחו של משה שלא סידר להם את תוכחתו.

ובזה אפשר לפרש כוונת (המשך פסוק י״ג י״ד שמות סימן ו׳)

ויצום אל בני ישראל ואל פרעה מלך מצרים להוציא את בני ישראל מארץ מצרים, אלה ראשי בית אבותם, הכוונה ויצום צוה להם להנהיג את ישראל בנחת ולדון אותם לכף זכות משום שאין אדם נתפס על צערו, מעתה מה שאמרתי עליהם בני ישראל לא שמעו אלי, אני איני מאמינך (וכפסיקתא, ולא כפסיקתא, עיין פירש״י שם פסוק י״ד) שהרי ראשי בית אבותם אוהבי תוכחה היו, שהרי שמעו דברי קנטורים שהוכיח אותם אביהם ולא יצאו ממנו אלא שמעו אותן וקבלו עליהם, מעתה בתר רישא גופו גריר, מאחר שראשי אבות ישראל אוהבי מוסר המה, מסתמא כולם אהובי מוסר. מכש״כ שיומתק פירש זה יותר למדרש ולא שמע מקוצר רוח, הכוונה מקוצר רוחו של משה שלא סידר להם את תוכחתו.

בענין התשובה תהי׳ סדר התוכחה קודם לעוררו שיכניע לבו לה׳ שלא יוסיף ברשעו ולא ירבה פשע על חטאתו, וכשכבר קיבל דברי המוכיח בזה, תהיה התוכחה לתקן מעשיו הרעים.

ואיך יהי׳ סדר התוכחה בענין התשובה (עיין יחזקאל סימן ג׳

פסוק י״ח) באמרי לרשע מות תמות ולא הזהרתו ולא דברת להזהיר רשע מדרכו הרשעה לחיותו, וקשה כפל הלשון ולא הזהרתו, ולא דברת, וכן להזהיר רשע מדרכו הרשעה, וחזר ואמר לחיותו, ואפשר לפרש הכוונה, דמסתבר דתחילה צריך לעוררו ולהזהירו שיכנע מהיות לבבו לד׳ בדבר זה שלא יוסיף ברשעו ושלא ירבה על חטאתו פשע, כמו אל נא תהי מריבה, מריבה לשון נקבה, מפרש (השל״ה) שלא תהי׳ המחלוקה פו״ר, וזהו אפשר כוונת הפסוק ולא הזהרתו מדרכו הרשעה לשון נקבה שלא יהי׳ רשעו פו״ר ואפ״ה כשכבר גבר על יצרו לקבל דברי המוכיח בזה, אזי עוד מדבר על לבו בדברי תוכחה, וזהו ולא דברת לחיותו, הכוונה לתקן מעשיו הרעים שעבורם הוא בבחינות מת, שיתחרט ויתנחם עליהם ועל ידי כן יהי׳ בבחינות חי.

המוכיח יוכיח כסדר לא יאחר המוקדם ולא יקדים המאוחר, דהיינו אדם שכבר נפל ברשת היצר צריך תחילה לדבר אל לבבו, שעין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיו בספר נכתבים לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו, ובעכר״ח אתה מת, ובעכר״ח אתה עתיד ליתן דין וחשבון, שעל ידי כן ירך לבבו להיות נכנע לפני ה׳ ממורא ועונש של יום הדין, וע״י תשובה מיראה זדונות נעשות שגגות, לאחר שכבר הורגל בתשובה מיראה ודבר אל לבו בענין הלד׳ תגמלו זאת הלא הוא אביך קניך ורוצה בטובתך עד שמביאו לידי כך שמתלהב בלבבו אהבת ה׳ ויראת הרוממות וע״י תשובה כזאת השגגות נעשים זכיות.

וג״כ צריך המדריך והמוכיח ליתן דעתו על סדר תוכחתו שלא יאחר המוקדם ולא יקדים המאוחר, והיינו אדם שכבר נפל ברשת יצרו והלך זמן זמנים הרבה אחר תאות לבו ועבר על כמה דברים שהזהירה תורה מלעשות אותם, צריך תחילה המוכיח לדבר אל לבבו שיש עין רואה, ואוזן שומע, וכל

מעשיו בספר נכתבים לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו, ובע״כ אתה מת, ובע״כ אתה עתיד ליתן דין וחשבון, ואימות יום הדין, עד שעל ידי כן ירך לבבו להיותו נכנע לפני ד׳ ממורא ועונש של יום הדין ואז ע״י תשובה מיראה נעשה מזדונות שגגות, ואחר זמן מה כשכבר הורגל בתשובה מיראה אזי מדבר עוד אל לבו בענין הלד׳ תגמלו זאת, הלא הוא אביך קניך ורוצה בטובתך, וכל הפרשה של יראה עד שמביאו לידי כך שמתלהב בלבבו אהבת ד׳ ויראת התרוממות ואז בכח תשובה כזאת שגם אותן שגגות נעשים זכיות.

וזה כפל הלשון ״הוכח תוכיח״. תחילה תוכיח אותו לעשות תשובה מיראת העונש שזדונותיו יעשו שגגות ואחר כך תוכיחו עוה״פ שיעשה תשובה מאהבה ואז ״ולא תשא עליו חטא״ שאפילו עון שוגג לא ישאר לו מאחר שע״י תוכחתך יהפכו לזכיות.

ובזה אפשר לפרש כוונת (פסוק י״ז ויקרא סימן י״ט) הוכיח תוכיח, כוונת כפל הלשון הוא, תחילה תוכיח אותו לעשות תשובה עבור יראת העונש ותריח לו בזה שיעשה זדונותיו שגגות ואחר כך תחזיר ותוכיח שיעשו תשובה מאהבה ואז ולא תשא עליו חטא, אפילו עון שוגג לא ישאר לו שיענש מאחר שתגרום לו בתוכחתך שיהפכו לזכיות.

וזה ״ואוהביו״ המאהבים בנים למקום העצה היא שיכלכלו מעשיהם מעט מעט, כצאת השמש בגבורתו שאינו זורח בפעם אחת.

וזהו אפשר נמי כוונת (פסוק ל״א שופטים סימן ה׳) ואוהביו, הן המה המאהבים בנים למקום, עצה הנכונה שלא יפסעו פסיעה גסה בהדרכתם אלא מעט מעט, וזהו הדמיון כצאת השמש בגבורתו שאינו זורח בפעם אחת.

אפ״ל להנזכר לעיל שהתוכחה בדברים קשים בלי שיהיו מלובשים בדברים אהובים ונעימים הנאמרים בנחת ומענה רך, הם דומים למי האוקייאנוס המלוחים שלא נמתקו ואינם מתקבלים על לב שומעם שאדם קרוב אצל עצמו ודרכיו ישרים בעיניו, לכן מהצורך שיתלבשו בדברים רכים וערבים להשקיט קצת מליחותך דוגמת מי הגשם הנשאבים בעבים מהאוקאנוס וממתקים אותם, וזהו ״יערף כמטר לקחי״ דברי תוכחתי יעריפו עליכם בנחת שיהיו ממותקים כמטר מי הגשמים, ואז אקוה ״תזל כטל אמרתי״ שיהי׳ הכל שמחים בו כטל הזה.

ולהנזכר לעיל שהמוכיח לא יוכיח בדברים קשים לומר המחלל שבת מות יומת, או הכרת תכרת, וכיוצא באלה, אלא צריך שדברי תוכחתו יהי׳ מלובשים בדברים אהובים ונעימים הנאמרים בנחת ומענה רך, ורק על ידי כן יוכל להמשיך אליו לב ההמון (והנה אמרו חכמינו זכרונם לברכה (פ״ק דתענית) שהעבים המוריקים גשם על הארץ שואבים מימיהם מים אוקיינס לדעת ר׳ אליעזר, והקשה הגמרא והלא מי אוקיינס מלוחים המה, ומתרץ שהעבים ממתקים אותם) כן אפשר לומר, התוכחה בפני עצמו בלי מיתוק מלוחים המה, ומשום שאדם קרוב אצל עצמו מתוך כך כל דרכיו ישרים בעיניו ומום אין בו ומינה כשמוכיחי׳ אותו כואבים לו דברי התוכחה משום שעל ידי כן נראה שדרכיו עקושים ועקומים ועל ידי כן להרבה בני אדם אינם מתקבלים ואינם נשמעים מש״ה מהצריכות הוא שיתלבשו בדברים רכים וערבים להשקיט קצת מליחותם, בזה אפשר לפרש כוונת (פסוק ב׳ דברים סימן נ״ב) יערף כמטר לקחי, דברי תוכחתי שאני רוצה לומר לכם יעריפו עליכם בנחת שיהי׳ ממותקים כמטר, דוגמת המטר, הגם שהמים שהוא שואב המה בעצמם

מים מלוחים, עם כל זה העבים ממתקים אותם, ואז אקוה תזל אמרתי כטל שיהי׳ הכל שמחים בו.

מי נהר ובארות אין מועילים להצמיח כמו מי הגשמים. מפני שהגם שהעבים ממתקים את מי האוקיינוס הוא רק שיתמעט כח המלח והגפרית שבהם, אבל קצת נשאר בהם שזה מועיל להרקיב ולעפש הזרע שיצמיח, משא״כ מי נהרות אין בהם כח מלח וגפרית כלל, לכן אין מועילים כל כך. לזאת התוכחה שצריך להיות מעורב מדין ורחמים לכן אמרה התורה ״יערוף כמטר לקחי״ התוכחה תהי׳ כמטר בתערובת גפרית ומלח, שזה מועיל להזריע בלב בנ״י ממה שיהי׳ רק בדברי פיוסים מתוקים כמי נהרות.

איתא (בספר הברית, בשם חכמי הטבע) שאם משקה השדות והגינות במי נהר או במי בארות אינו מועיל כל כך להצמיחם כמו מי הגשמים. והטעם, משום שהעבים שואבים מימיהם מים אוקיינס שאצלם יש הרבה מלח המלח וגפרית והעבים רק ממתקים אותם רק כל כך שיתמעט כח המלח והגפרית שבהם, אבל קצת נשאר בהם, משום דבר זה מועיל יותר לרקבים ולעיפוש הזרע ולהצמיח, משא״כ במי נהרות אין בהם כח מלח וגפרית כלל, מש״ה אינם מועילים כל כך, ולהנזכר לעיל באזהרות אלהי כסף לא תעשו לכם דהיינו שהתוכחה צריך שתהי׳ מעורב מדין ורחמים, בזה אפשר לפרש כוונת התורה שאמרה יערף כמטר משום שצריך גם שיהי׳ תערובות דבש בתוכחה שהוא דין. והוא מועיל יותר להזריע בלבבות ישראל פרי קודש ממה שיהי׳ מוכיח רק בדברים רכים ופיוסים שהם דוגמות חלב.

וזהו הפירוש מריח מים ע״י תוכחת יפריח לעשות פרי קודש, אבל רק בדרך מריח שר״ת מ׳ענה ר׳ך י׳שיב ח׳ימה.

ובזה שצריך שיהי׳ נזהר בתוכחתו שלא תהי׳ בבחינות לפידים, אפשר לפרש כוונת (פסוק ט׳ איוב סימן יד) מריח מים יפריח, היינו ע״י תוכחת מוסר אגדות הנמשלו למים יפריח לעשות פרי קודש, אבל אז דוקא אם דברי התוכחה נאמרים בנחת, וזהו שמפרש דרך הרמז מ״ר״י״ח״ ראשי תיבות ״מענה ״רך ״ישוב ״חימה (עיין משלי סימן ט״ו)

תוכחה מכונה הליכה, ״בשלום ״ובמישור ״הלך ״אתי ר״ת ״הלא ״ארחץ ״בהם ״וטהרתי, ע״י שהתוכחה היתה במישור בדרך פשרה היא נכנסת בלב השומעים ומועיל לטהר לבבם עד שבאים למדריגה של ר״ת ״ואתם ה״דבקים ב״ד׳ אלקיכם שהוא אותו הר״ת הנזכר לעיל.

ובזה אפשר נמי לפרש כוונת (פסוק ו׳ מלאכי סימן ב׳) בשלום ובמישור הלך אתי, תוכחה מכונה הליכה (כמדרש), אבל לא היתה תוכחתו בבחינות לפיד בוז, אלא דרך פשרה (עיין משלי סימן א׳ פסוק ג׳ פירש״י מישרים היא הפשרה, דרך חלק ומישור שוה לזה ולזה) ״זהו ״בשלום ״ובמישור ״הלך ״אתי מפרש דרך הרמז ראשי תיבות ״הלא ״ארחץ ״בהם ״וטהרתי הכוונה תוכחה בדרך פשרה היא נכנסת בלב השומעים ומועיל לטהר לבבם עד שיבואו למדריגה זאת ראשי תיבות ״ואתם ״הדבקים ״בד׳ אלקיכם שמקבלים על עצמם לקיים תרי״ג עיין (תנחומא סוף שלח)

על הכהנים מוטל הדרכת הציבור כמו שכ׳ שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהם. ולא הקפדן מלמד. והכהנים רגזנים. ותוכחה אינה נשמעת רק כשנאמרת בנחת, לכן הי׳ הציווי אמור אל הכהנים ואמרת אליהם, כפרש״י להזהיר גדולים על הקטנים, שהחיוב על הגדולים ללמד לקטנים מהם בידיעות התורה לכן מרומז בתיבת ״א״מ״ו״ר ר״ת ״וקצר ״רוח ״מרים ״אולת שינהגו עצמם בארך רוח.

בזה אפשר נמי לפרש כוונת (פסוק א׳ ויקרא סימן כ״א) ויאמר ד׳ אל משה אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם לנפש לא יטמא בעמיו, על הכהנים מוטל בהדרכות הציבור כמקרא שכתוב שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהם, ותנן (באבות) ולא הקפדן מלמד, והכהנים רגזנים המה שהרי מש״ה תקנו להם גט מקושר ותוכחה רק נשמעת אם נאמרה בנחת ולא בבחינות לפידים, מש״ה כוונת הפסוק אמור אל הכהנים ואמרת אליהם כפירש״י להזהיר גדולים על הקטנים היינו שחיוב ההדרכה מוטלת על הגדולים ללמד לקטנים מהם בידיעות התורה, מש״ה רמזה התורה בתיבות אמור, יש אם למקרא ״א״מ״ו״ר ראשי תיבות ו׳קצר ״רוח ״מרים ״אולת, אלא ינהגו עצמם להיותם ארך רוח.

כשיד ישראל תקיפה אין חיוב לערב בתוכחה לערב מענה רך אלא אומר לו עשה מה שציותה תורה ואם לאו מלקים ומוסרים אותו, רק בזמן הגלות שבעווה״ר יד יראי ה׳ מטה מצוה דוקא להנהיג בנחת. מפרש בזה הפסוק והגדת לבנך וגו׳ (שמות י״ג)

ואם דבר זה לערב בתוכחתו רכות וקשות הוא חק עולם ולא יעבור או לא, דהנה מסתבר דכשיד ישראל תקיפא והאמת הוא ברום המעלות אזי אין צריך המנהיג והמדריך

להחניף לרשע בתוכחתו כי שמא ואולי מתוך כך ישמע לו, אלא אומר לו עשה מה שצותה תורה, ואם לאו מלקים ומייסרים אותו, משא״כ בזמן הגלות שבעוה״ר יד יראי ד׳ מטה וגברה החנופה, ואין אחד יכול לומר לחבירו מעשי גדולים ממעשיך, אז דוקא מצוה להנהיג בנחת, בזה אפשר לפרש כוונת (פסוק ח׳ שמות סימן יג) והגדת (דברים קשים כגידים) ומה הן דברים הקשים, עשה ד׳ לי כפירש״י לי ולא לו שאילו היה שם לא היה נגאל, וזהו התשובה לרשע שאמרו חכמינו זכרונם לברכה אף אתה הקהה את שיניו אבל זהו רק מותר לך לעשות כן ביום ההוא, ביום ההוא דייקא, שיד ישראל תקיפא ולא בזמן אחד, וזהו ל״א״מ״ר״ ראשי תיבות ״מוסר ״רע ״לעוזב ״אורח.

בפרט

ד׳ וזה לשונו:

שאלה נז

איך יוכל האדם לבוא לידי כך לזכות את הרבים, ושיהיו דבריו נשמעים לעבודתו.

מבאר מהפסוקים שכדי לבוא לידי זיכוי הרבים צריך להתאמץ ולהרבות בתפילה מעמקי הלב ובדמעות שליש ורק על ידי תפילה יוכל לזכות את הרבים. אברהם אבינו טרח בעשיות אשל אכילה שתיה לויה והיה גם כן נוסע ממקום למקום כדי לקרב בנים לה׳.

סיבת מלחמת אמרפל עמו מפני שהיה טורח ומשתדל לפרסם אמונת האמת, לכן מסר אברהם נפשו לקנא קנאת ה׳ והתחזק ללחום עמו. הסט״א מסבב סיבות שונות כדי למנוע לאותן אנשים שרוצים לילך בעקבותיו של אברהם. צריך להתפלל ולבכות לה׳ בשביל כבוד שמו שיתפרסם

ויתקדש שיתבטל עצת הרשעים הרוצים לרדוף אותו שלא להרבות כבוד שמים.

תשובה

מדברי הבאים תמצא מבוקשך, אב״א קרא, ואב״א סברא,
אמרו חכמינו זכרונם לברכה (ברכות דף לב:) מע״ט צריכים חיזוק, ואיתא (במפרשים) כוונת חיזוק הוא שצריך לשפוך שיחו לד׳ עבורם, מעתה מסתבר אם במע״ט כאלה שהמה רק נוגעים לעצמו אין אדם זוכה להם רק בהתאמצות תפילה. מכש״כ וקו״ח לזכות את הרבים שאיכות מצוה זאת גדולה מאד, כמה תפילות מעמקי לבבו ובדמעות שלוש צריך לשפוך עבור זה כדי לזכות לה, ועל פסוק ואהבת את ד׳ איתא (בתנדב״א) אהבהו על הבריות כאברהם אביך שטרח לעשות אשל באכילה ושתיה, לויה, וגם היה הולך ונוסע כדי לקרב בנים למקום, ואיתא (בזוהר) שעיקר סיבות מלחמות אמרפל עם אברהם היה משום שאברהם היה טורח ומשתדל לפרסם אמונת האמת, מש״ה מסר אברהם נפשו לקנא קנאת השם וחיזוק לבבו ללחום עמו, וכן דרכו של סט״א שמסבב סיבות שונות כדי למנוע לאותן אנשים שרוצים לילך בעקבותיו של אברהם, מעתה אפשר לפרש כוונת (פסוק ואהבת) ולהוסיף נופך על מחז״ל שאמרו ואהבת אהבהו על הבריות כאברהם אביך, ומפרש דרך הרמז עבור מה יכול זכות לזאת ו״א״ה״ב״ת״ ראשי תיבות ״אלקים ״בשמך ״הושיעני ״ובגבורתך ״תדיננו (פסוק ג׳ תהלים סימן נ״ד) והכוונה שצריך להתפלל ולבכות לד׳ עבור זה, בשמך, בשביל כבוד שמך שיתפרסם ויתקדש ובגבורתך תדיננו, כפירש״י לנקום נקמתו, והיינו לבטל עצת הרשעים שרוצים לרדוף אותי שלא להרבות כבוד שמים.

שמואל הנביא התפלל לה׳ בעד העם שיזכה שיהי׳ דברי תוכחתו והדרכתו נשמעים אצלם להזריע ולהשריש בלבבם לעשות פרי קודש.

ובדבר זה שאין אדם זוכה לזכות את הרבים, אם לא כשמרבה להתפלל לד׳ עבור זה, אפשר לפרש כוונת (פסוק כ״ג שמואל א׳ סימן י״ב) גם אנכי חלילה לי מחטוא לד׳ מחדול להתפלל בעדכם, וחוזר ומפרש מה הוא ענין התפילה שאזכה והוריתי אתכם בדרך הטובה והישרה, דהיינו שאזכה שיהי׳ דברי תוכחתי והדרכתי נשמעים אצליכם להזריע בלבבכם לעשות פרי קודש ולהוליד מע״ט עד שתבואו למדריגה זאת שתהי׳ חפצים בקיום תרי״ג, מש״ה ״והוריתי ״אתכם ״בדרך ״הטובה מפרש דרך הרמז בראשי תיבות ״ואתם ״הדבקים ״בד׳ ״אלקיכם, וזה לשונו (תנחומא סוף שלח) כל זמן שאתם מדובקים במצות נאמר עליכם ואתם הדבקים בד׳ אלקיכם, וימתק כוונה זאת בפסוק יותר, עם התרגום, וזה לשונו ואליף יתכון דתהכון באורח תקנא וכשרא, הוסיף התרגום תיבות דתהכון, לומר כנזכר לעיל שעיקר תפילתי הוא שאזכה שתוכחתי יהי׳ נשרשים בלבבכם מעתה הרי לך שני כתובים הבאים כאחד שרק ע״י תפלה יוכל לזכות לזכות רבים.

מבאר איך מצד הסברא הוא שלזכות לבוא לידי זיכוי הרבים הוא רק על ידי תפילה. הבל פיו של צדיק בתוכחתו עושה רושם בלבבות השומעים.

זה שיש בכח דברי התוכחה לבקע לבבות האבנים, תלוי בצדקות וקדושת המוכיח, צבוע דבריו נאמרים בחינם והלב נשאר ערל כבראשונה. ירא השם אבל לא כראוי דבריו עושין רושם ונשארים ציצין המעכבין, יראי השם באמת תוכחתו גורם להסיר העולה לגמרי ונשאר ציצין שאינם מעכבין, ירא השם במדריגה של רשפי אש שלהבת י-ה תוכחתו מסיר הערלה ולא נשאר שום שמץ.

מצד הסברא, דהנה איתא (בספרי חן) דהבל פיו של צדיק בתוכחתו עושה רושם בלבבות השומעים. ובזה אפשר לפרש כוונת (פסוק ח׳ שמות סימן י׳) ״ויאמר ״אליהם ״לכו ״עבדו את ד׳ מפרש דרך הרמז בראשי תיבות ״ומלתם ״את ״ערלת ״לבבכם, ומעלות התשובה חשובה כל כך שהיא יותר מכל הקרבנות ככתוב שמוע מזבח טוב, וזהו לכו עבדו את ד׳ למול ערלת לבב זהו עבודה הנבחרת לד׳, אבל איך יוכל האדם לבוא לידי כך שערלה הכבושה בלבבו יהי׳ בכוחו למול אותה ולהסירה מכל וכל, מש״ה חוזר ומפרש מי ומי ההולכים, תוכחה מכונה הליכה, אבל לאו כל אנפין שוים מאיזה פה קדוש יוצא התוכחה הזאת שיהי׳ בכוחו לבקע לבבות האבנים, דבר זה תלוי בצדקות ובקדושות של המוכיח, אם הוא מהצבועים אזי דבריו מילי דכדי הם ולבבם נשאר ערל כבראשונה, ואם הם יראי השם אבל לא כראוי אזי תוכחתה עושה רושם, אבל נשארים בהם כמה ציצין המעכבים, ואם הם יראי השם באמת אזי תוכחתם גורם להסיר הערלה לגמרי אבל עדיין נשארים ציצין שאינם מעכבים, אבל אם הם יראי השם באיכות של שרפי אש שלהבת י-ה אזי תוכחתם המה חרב פיפיות שמסיר הערלה ולא נשאר ממנה שום שמץ, מש״ה

מפרש דרך הרמז בראשי תיבות ״מי ״ומי ״ההולכים ״וברותי ״מכם ״המורדים, ברותי, לשון נקיון שאטהר לבבם ע״י תוכחה זאת.

בהיות שביראת ה׳ ואהבתו יש כמה וכמה דרגות שונות זו למעלה מזו שבהם תלוי כח הפעולה של תוכחה מסתבר שכפי מה ששופך לבו אל ה׳ במר נפש שיהי׳ בעזרו ולא ישליכו מלפניו אזי האיזמל הזה של דברי תוכחתו יותר חרוץ ויותר מתוקן למול את ערלת הלב לגמרי ולא נשאר אפילו ציצין שאינן מעכבין.

וכיון שכן שתוכחה היוצא מפי צדיק, בכוחה למול ערלת לבב, א״כ מאחר בענין יראת ד׳ ואהבתו יש כמה וכמה וכמה מדריגות שונות זו למעלה מזו וזו למעלה מזו א״כ מסתבר כפי מה ששופך לבבו אל ד׳ שיהי׳ בעזרו אל תשליכני מלפניך וצועק במר נפש (הגם שהוא עני מדוכא וביתו ריקן מכל וטפלא תלוי בו, עם כל זה עיקר תפילתו מעמקי לבבו רק הוא ואני קרבת אלקים לי טוב) אזי כמה חריף וכמה מתוקן האיזמל הזה של דברי תוכחתו למול את ערלת לבב מכל וכל ולא ישארו אפילו ציצין שאינן מעכבין.

כח דברי התוכחה שיהי׳ נשמעים תלוי כפי איכות יראת שמים שיש למוכיח, וכשיראתו אל ה׳ בבחי׳ קטנות הוא כאינו מוכיח כלל. כשאין לו יראת שמים אזי לא רק שאין תוכחתו מגדל צמחי תשובה, אלא שגם אין נשרש ואפילו הרהור תשובה אין נגרם ע״י. אם יש לו יראת״ש בבחי׳ קטנות נשרש קצת מהתוכחה בלב רק להרהר בתשובה, אבל אינו גורם לידי עשיית דבר טוב. אם יש בו יראת״ש באמת אבל לא אהבה עזה לה׳ אזי תוכחתו גורם לא רק שיהרהר בתשובה, רק גם לעשות מעש״ט, אבל לא הוי בר קיימא, שאחר זמן חוזר לסורו, כשיראתו בבחי׳ גדלות תוכחתו גורם להרהר בתשובה, וגם לעשות מעש״ט, ושיהי׳ בר קיימא מעתה ועד עולם.

ובזה שיהי׳ דברי תוכחתו נשמעים תלוי כפי איכות יראת שמים שיש לו, אפשר לפרש כוונת (המשך פסוק י״ד, ט״ו. ויקרא סימן י״ט) לא תעשו עול במשפט בענין תוכחה הנקרא משפט, לא תעשו עול, משום שלפעמים הגם שאתה מוכיח ומדריך עם כל זה כאילו לא הוכחת אותו כלל, והטעם, משום שיראתך אל ד׳ בבחינות קטנות הוא, וזהו ההמשך ויראת מאלקיך, וא״ת מאחר שאני מוכיח מי יודע מחשבות לבי מש״ה נאמר ויראת מאלקיך אני ד׳, שהכתוב אומר אני ד׳ חוקר לב, ומעתה שיהי׳ דברי תוכחתי גורמים להזריע בלבבות ישראל שיולידו מע״ט, תלוי ביראת שמים של המוכיח, שאם אין לו יראת שמים כלל אזי תוכחתו לא לבד שאינו מגדל צמחי תשובה אלא גם בל ישורשו, אפילו הרהור תשובה אינם גורמים, ואם יש לו יראת שמים אבל רק בבחינות קטנות אזי נשרש קצת מתוכחתם בלבבם שיהרהרו מיהת בתשובה, אבל אינו מביא לידי מעשה דבר טוב, ואם יש לו יראת שמים באמת, אבל לא אהבה עזה לד׳ אזי גורם תוכחתו לא לבד שיהרהרו בתשובה אלא גם לעשות מע״ט, אבל בבחינות זרע

שאינו של קיימא, שאחר זמן מה חוזרים לסורה, אבל אם יראתו של המוכיח בבחינות גדלות הוא אזי גורם תוכחתו שיהרהרו בתשובה וגם לעשות מע״ט וגם להיותם נאמנים לד׳ מעתה ועד עולם, מש״ה ו״י״ר״א״ת״ מפרש דרך הרמז בראשי תיבות ״ומספר ״את ״רובע ״ישראל (עיין אבקת רוכל ח״א דף קנט ע״א) הכוונה כפי איכות היראה הוא מספר של רובע כנזכר לעיל.

מפרש הפסוק דובר ישרים שכפיו כן לבו יאה״ב ר״ת ״יחזק ״את ״בדק ״הבית, זוכה שדבריו נשמעים ומטיבים מעשיהם.

ובזה אפשר נמי לפרש כוונת (פסוק י״ג משלי סימן ט״ז) ודובר ישרים יאהב (דובר היא תוכחה, כפירש״י דבר, דבר, דברי) שכפיו כן לבו, אזי י״א״ה״ב ראשי תיבות ״יחזק ״את ״בדק ״הבית, יזכה שיהי׳ דבריו נשמעים ויטיבו מעשיהם, הצריכים בדק משא״כ אם פיו ולבו אינם שוים, אזי אינם נכנסים אל הלב (מע״ט מכונים בית כמחז״ל על פסוק ובנית ביתך)

מפרש הפסוק: כי המצוה הזאת תוכחה שהיא קרוב אליך הדבר מאד לקיימה, המצוה המסויימת והחשובה, כשיוכיח בדברים היוצאים מן הלב, ויהי׳ פיו ולבו שוין.

ובזה אפשר נמי לפרש כוונת (המשך פסוק י״א י״ד דברים סימן ל׳) כי המצוה הזאת. היא מצוה תוכחה, וראיה לדבר, מפרש דרך הרמז ה״מ״צ״ו״ה״ ראשי תיבות ״ושפטו ״את ״העם ״משפט ״צדק, (א׳ מתחלף בה״א) תוכחה מכונה משפט, המצוה, המצוה המסויימת וחשובה והיינו שיוכיח אותם בדברים היוצאים מן הלב וזהו קרוב הדבר מאד לקיים מצות תוכחה, וחוזר ומפרש אימתי, אז דוקא בפיך ובלבבך לעשותו שיהי׳ דברי תוכחתו יוצאים מן הלב.

מפרש הפסוק: ושפטו את העם משפט תוכחה מכונה משפט, צדק עבור לצדק את הבריות, ובאופן זה יכנסו ללב השומעים, ואז תהי׳ מצוה החשובה קרובה, שזה תלוי אם דברי המוכיח יוצאים מן הלב, לכן ר״ת המצוה ״ושפטו ״את ״העם (הא׳ מתחלף בה״א) העם משפט צדק תוכחה אמיתי על ידי כן יסובב ״וישובו ״איש מ׳דרכו ״הרעה, שהם ר״ת של ״ושפטו ״את ״העם ״משפט.

וזהו אפשר נמי כוונת (פסוק י״ח דברים סימן ט״ז) ושפטו את העם משפט צדק שיהי׳ התוכחה דברים היוצאים מן הלב, ועיקר תוכחתו יהי עבור צדק, לצדק את הבריות, וא״כ יעשה, יזכה שיהי׳ דברי תוכחתו נכנסים ללב השומעים, מש״ה ״ושפטו ״את ״העם ״משפט, מפרש דרך הרמז בראשי תיבות ״וישובו ״איש ״מדרכו ״הרעה מש״ה מפרש המדרש המצוה הזאת רומזות על מצות תשובה, משום מצוה תשובה שתהי׳ קרובה תלוי אם דברי המוכיח הם דברים היוצאין מן הלב שאז בודאי נכנסים אל הלב, מש״ה המצוה ראשי תיבות כנזכר לעיל ״ושפטו ״את ״משפט ״צדק על ידי כן יסבב ראשי תיבות ״וישובו ״איש ״מדרכו ״הרעה.

גם כשהדברים יוצאים מן הלב אבל אם אין פיו ולבו שוים אזי תוכחתו כלא חשובה ונענש כאילו לא מיחה שהעבירה נקראת על שמו.

ובזה שרק דברים היוצאין מן הלב נכנסים אל הלב, אבל אם מוכיח ופיו ולבו אינם שוים, אזי תוכחתו כלא נחשב ונענש כאילו לא מיחה כלל כמחז״ל בידו למחות (שבת נו:) ואינו מוחה נקראת העבירה על שמו, בזה אפשר לפרש כוונת (המשך פסוק י״ג צפניה סימן ג׳) שארית ישראל לא יעשו עולה, וקשה, ישראל משמעו ת״ח וגדולי ישראל, א״כ איך יעלה על דעת שיעשו עולה, מש״ה לישב קושיא זאת סיפא דקרא בא

לפרש, ולא ידברו כזב (תוכחה נקרא דיבר) הכוונה כשהם מוכיחים אנשי דורם אזי דברי תוכחתם המה דברים היוצאין מן הלב ולא בפיו ובשפתיו כבדוני ולבם רחוק ממני, משום שאם לא היה תוכחתם בדרך זה, אזי העולה שאנשי דורם עושים נקרא עליהם ויומתק לפרש זה דרך הרמז עולה״ ולא״ ידברו״ כזב״ ס״ת ״והוריתי ״אתכם ״בדרך ״הישרה אזי אין כזב בתוכחתו.

ואשפטה אתכם לפני ה׳ ר״ת ״החי ״יתן ״אל ״לבו ששמואל אמר שתוכחתו תהי׳ רק לשם ה׳ בלי תערובת מחשבה אחרת על ידי כן תוכחתו יכנס בלבם, ואז התיצבו יהי׳ להם מעמד ומצב כפרש״י (נצבים) תוכחות הקללות והיסורים מקימין ומציבין אתכם.

ובזה שרק דברי תוכחה הנאמרים באמת נכנסים ללב השומעים, אפשר לפרש כוונת (פסוק ז׳ שמואל א׳ סימן י״ב) ואשפטה אתכם לפני ד׳, תוכחה נקראת משפט ואשפטה אתכם לפני ד׳, שתהי׳ תוכחתו רק לשם ד׳ בלי תערובות מחשבה אחרת על ידי כן אקוה שיהי׳ תוכחתי נכנסים בלבכם, מש״ה מפרש דרך הרמז בראשי תיבות ״ואשפטה ״אתכם ״לפני ״ד׳, ״והחי ״יתן ״אל ״לבו כתרגום אי אית לי׳ מדעם ביש ישבקיניה, ועל ידי כן התיצבו יהי׳ לכם מעמד ומצב (כפירש״י ריש נצבים), תוכחות הקללות והיסורים מקימין ומציבין אתכם, וזהו ועתה, רומז על תשובה.

המעורר בתוכחתו שיעשו תשובה הוא מכבד את ה׳, וזהו המצוה על הכהנים לכן אמר ועתה אליכם המצוה הזאת הכהנים, אם לא תשמעו ולא תשימו על לב לתת כבוד לשמי, הגם שהמנהיגים החנפים אומרים תוכחה שזה מחיוב ההתמנות שלהם, אבל אין דבריהם יוצאים כלל וזהו מפני שלא שמו על לב, שעל ידי כן יתנו כבוד לה׳ שיתוודו על עוונם.

ובזה אפשר נמי לפרש כוונת (המשך פסוק א׳ ב׳ מלאכי סימן ב׳) אליכם המצוה הזאת הכהנים אם לא תשמרו ואם לא תשימו על לב לתת כבוד לשמי וכו׳ הכוונה מצות תוכחה והדרכה כנזכר לעיל, ה״מ״צ״ו״ה״ ראשי תיבות ״ושפטו ״את ״העם ״משפט ״צדק ועל הכהנים נאמר רבים השיב מעון, והכתוב אומר זובח תודה יכבדנני הזובח יצרו ומתודה, א״כ המעורר בתוכחתו שיעשו תשובה כש״כ שהוא מכבד , אבל אז חטאו והכהנים לא אמרו איה ד׳, הכוונה נהי שגם המנהיגים החנפים אומרים תוכחה משום שדבר זה מחיוב של התמנות שלהם, אבל לבם בל עמם, א״כ תוכחה כזאת משום שאינם יוצאים מן הלב אינם נכנסים ללב השומעים וכאילו לא הוכיח כלל וכלל, וזהו ואם לא תשימו על לב לתת כבוד לשמי, על לב דייקא.

מפרש הפסוק הולך לשון תוכחה, לדודי הוא רק בעבור כבוד שמו ית׳, למישרים בלא רמיה כפיו כן לבו, תוכחה כזאת בבחינת אני ישנה, דובב שפתי ישנים מלהיב לבבם לאהבת ה׳, עד שאומרים אני לדודי, רצונם להדבק בה׳ ולעשות רצונו.

ובזה אפשר נמי לפרש כוונת (פסוק י׳ שה״ש סימן ז׳) וחכך כיין הטוב הולך לדודי למישרים דובב שפתי ישנים עיין (מדרש תנחומא) וילך משה, אין וילך אלא לשון תוכחה, וזהו

הולך לדודי למישרים שכוונת תוכחתו הוא רק עבור כבוד שמו יתעלה, וזהו למישרים בלא רמיה, אלא כפיו כן לבו, מש״ה תוכחה כזאת גורמות לעורר שפתי ישנים שהיו מתחילה בבחינות אני ישנה כפירש״י ונתלהב לבבם לאהבת ד׳ עבור תוכחתו, עד שאומרים אני לדודי רצוני לדבק בד׳ ולעשות רצונו.

מפרש הפסוק טוב לשמוע גערת תוכחת, חכם שהוא רק לקרב לב בנים לה׳.

ובזה שרק תוכחה היוצאת מן הלב נשמעת, אפשר לפרש כוונת (פסוק ה׳ קהלת סימן ז׳) טוב לשמוע גערת חכם, תוכחה נקרא גערה, אבל רק תוכחה כזאת חשובה היא אם כוונת המוכיח רק הוא לקרב לב בנים אל ד׳, מש״ה מפרש דרך הרמז ל״ש״מ״ע״ ראשי תיבות ״שמחה ״לצדיק ״עשות ״משפט (תוכחה נקרא משפט, והוא פסוק במשלי) ומאחר שהיא לו שמחה, ע״כ שכוונתו עבור ד׳ הוא, שהרי תוכחת החנפים רק הוא עבור קרדום לחפור בה, ולשמחה מה זו עושה.

ובזה אפשר נמי לפרש כוונת (פסוק כ״ה בראשית סימן מ״ט) ברכת שדיים ורחם פירש״י שיהיו הזכרים מזריעין טפה 3הראוי להריון והנקבות לא ישכלו עובריהם, ועל דרכו בקודש אפשר לומר עוד כוונה אחרת, שיהי׳ המדריכים והמוכיחים אומרים ראוי להריון מע״ט (מנהיגים מכונים שדיים כפירש״י על פסוק ושדי כמגדלות) וגם אצל השומעים יעשו תוכחתם פרי קודש שיטיבו מעשיהם, וזהו ורחם שלא ישכלו עובריהם שלא יעשו אחר כך עבירות שתהי׳ מכבה מצוה.

מבלי עזר מה׳ אינו יכול להגיע שיהי׳ דברי תוכחתו נכנסים בעמקו לבביהם להיות נשרשים לעשות פרי קודש וצריך סייעתא דשמיא שיהי׳ בכוחו לטהר לבבו שלא יהיה לו שום תערובת פניה בזאת אין לך סברא אלימא וחזקה יותר מזה שצריך להתפלל בבכיה אל ה׳ להיות בעוזרו.

ובזה שיהי׳ דברי תוכחתו נשמעים תלוי אם הם דברים יוצאין מן הלב, לקיים מצות אהבת צדק לצדק את בריותיו, ובאמת גוף דבר זה צריך סייעתא דשמיא שיהי׳ בכוחו לטהר לבבו שלא יהי׳ לו שום תערובות פני׳ בזאת, ואלמלא עוזרו אינו יכול לו, מעתה אפשר לפרש על דרך רמז כוונת (פסוק י״ט סימן י״ט שמות) משה ידבר והאלקים יעננו בקול (כל ת״ח נקרא בשם משה עיין חולין) דבר, דבר, דברי משמעו דברי תוכחה, וזהו משה ידבר, מוכיח, והאלקים יעננו כפירש״י מסייעו ב״קו״ל״ ראשי תיבות ״קרעו ״לבבכם ״ואל ״בגדיכם שיהי׳ דברי תוכחתו נכנסים בעמקי לבביהם להיותם נשרשים לעשות פרי קודש, וכיון שכן שמבלתי עזר ד׳ אין לו כח שיהי׳ תוכחתו עושה פרי קודש, אין לך סברא אלימא יותר מזה שצריך להתפלל בבכיה אל ד׳ להיות בעזרו.

זה שאמר משה לא אוכל עוד לצאת ולבוא בדברי תורה שתכלית חכמה תשובה ומעש״ט מפני שנוטל ממנו הרשות ואין לו עוד עזר מה׳ בזה, שהבטיחו בזה כל זמן שהיה רועה ישראל.

ובזה שיהי׳ דברי תוכחתו נשמעים ויעשו פרי קודש, תלוי בעזר ד׳, אפשר לפרש כוונת (פסוק ב׳ דברים סימן ל״א) לא אוכל עוד לצאת ולבוא פירש״י בדברי תורה. והכוונה שיסובב מתורתו ״ומלתם ״את ״ערלת ״לבבכם שהיא ראשי תיבות של ״אוכל ״עוד ״לצאת ״ולבוא, שהרי תכלית חכמה רק היא תשובה ומע״ט, משום שנוטל ממנו הרשות, מש״ה אין

בכח תורתי ותוכחתי לעשות כן שיהי׳ דברי בוקעין לבבות השומעין מאחר שניטל ממנו הרשות ועל ידי כן אין לו עזר עוד מהבטחות אלקים יעננו בקול שרק ד׳ הבטיח אותו בזאת כל זמן שהוא רועה ישראל.

מאחר ורק הבל פיו של צדיק עושה רושם, ומשה היה עניו מאד, לכן אמר ״מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בנ״י ממצרים״ שזהו תלוי בתשובה, ״מי אנכי״ שאזכה ע״י תוכחתי לקרב לבם אל ה׳ ועל ידי כן ״וכי אוציא את בנ״י ממצרים״ ושאזכה בתוכחתי לעוררם לתשובה ולהוציאם מהקליפות המכונה מצרים שעל ידי כן יצאו ממצרים כפשוטו.

ובדבר זה שיהי׳ תוכחתו נשמע תלוי בגודל צדקת המוכיח, ומשה היה עניו מאד, בזה אפשר לפרש כוונת (פסוק י״א שמות סימן ג׳) ויאמר משה אל האלקים מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בני ישראל ממצרים, הכוונה, משום שהגאולה והקץ תלוי בתשובה, ואיתא (בספרי ח״ן) תשובה מכונה יציאת מצרים משום שעל ידי כן יוצא מיד הקליפה המכונה מצרים, וזהו שאמר משה מאחר שרק הבל פיו של צדיק עושה רושם, מי אנכי וכי אוציא את בני ישראל ממצרים, הכוונה, משום שהגאולה והקץ תלוי בתשובה, ואיתא (בספרי ח״ן) תשובה מכונה יציאת מצרים משום שעל ידי כן יוצא מיד הקליפה המכונה מצרים, וזהו שאמר משה מאחר שרק הבל פיו של צדיק עושה רושם, מי אנכי וכי אוציא את בני ישראל ממצרים שאזכה ע״י תוכחתי לקרב לבבם אל ד׳ מש״ה וכי אוציא ו׳ מוסיף, שע״י שאזכה בתוכחתי לעוררם לתשובה ולהוציאם מיד הקליפות המכונה מצרים, על ידי כן אוציאם נמי מצרים כפשוטו.

ובדבר זה שהדרכתו ותוכחתו יהי׳ נשמעים תלוי בגודל צדקתו, אפשר לפרש כוונת (פסוק י״א דברים סימן ל״ג) ופועל ידיו תרצה, הכוונה מה שהוא טורח בענין הדרכתו

ללמד לרבים תורה ויראה שזה מכונה יד, תרצה, תהי׳ בעזרו וגם יהי׳ מקובל לפניך וע״י מה, ברך ד׳ חילו תעמוד על ימינו שיזכה כל ימי חייו לרבות מע״ט ויהי׳ מאנשי חיל כהסבר (מהר״מ אלשיך) פסוק אנשי חיל, מכל מצוה נברא פרקליט, והצדיק הבורא אותם הוא ממונה עליהם להיותו נקרא איש חיל ועל ידי כן יותר יועיל הדרכתו.

א״נ לא לבד שיועילו דברי תוכחתו אצל עם ד׳ הבינונים שיצדיקו יותר מעשיהם, אלא אפילו בריקנים שמתחילה היו בבחינות מת חולל, רשעים נקראו מתים, גם כן יהי׳ דברי תוכחתו בוקעים בלבבם שישובו אל ד׳, וזהו אפשר הכוונה ברוך ד׳ חילו אפילו חללים שבו.

ובזה אפשר נמי לפרש כוונת (פסוק ד׳ איוב סימן ד׳) ״כ״ו״ש״ל יקימון מיליך, ומפרש דרך הרמז עבור מה זוכה שיהי׳ דברי תוכחתו נשמעין, מש״ה ראשי תיבות ״וריח ״שלמותיך ״כריח ״לבנון, אם זוכה להרבה מע״ט שעל ידי כן יהי׳ לו מלבושי פאר ומחלצות ועל ידי כן יהי׳ תוכחתו נשמע.

בפרט ה׳ שם וזה לשונו:

שאלה נח

הגיד נא לי מה הם הטובות הבאות עבור תוכחה:

הטובות הבאות עבור תוכחה: באה גאולה, כי בזמן החורבן נתחייבו גלות מפני ששנאו בשער מוכיח ולא הוכיחו זה את זה, נשמע מזה שכשיהי׳ אוהבי תוכחות יזכו לגאולה, כי מכלל לאו נשמע הן.

תשובה

מדברי הבאים תמצא מבוקשך, עבור תוכחה גאולה בא, על פסוק מנעי רגלך מיחף (ירמי׳ סימן ב׳ פסוק כ״ה)

אמרו במדרש מנעי רגלך מחטא שלא תבוא לידי יחף בגולה, ולענ״ד להוסיף נופך, מנעי רגלך מיחף שלא תבוא לידי חטא, הכוונה חטא המסוים שעבורם נתחייבו בעונש גלות, משום שאחר מקניני התורה הוא להיות אוהב תוכחות, מיח״ף מפרש דרך הרמז בראשי תיבות ״פן ״יהי׳ ״חכם ״בעיניו, (מ׳ מתחלף בבית), ועל (פסוק משלי) אל תהי חכם בעיניך, פירש״י לשנוא את מוכיחך, ואז בזמן החורבן נתחייבו גלות משום שנאו בשער מוכיח ולא הוכיחו זא״ז, מינה כשיהי׳ אוהבי תוכחות יזכה לגאולה, כי מכלל לאו נשמע הן.

וזהו שאמר הידעתם האם אוהבים אתם, את לבן מי שמלבין עוונותיכם היינו התוכחה ויאמרו ידענו, ויאמר להם השלום לו, ויאמרו שלום, ואז כשאוהבים את התוכחות אז, והנה רחל בתו כנס״י, שבפשעם שולחה אמם, באה עם הצאן, ישראל צאן קדשים, שבזכות תוכחה יהי׳ קיבוץ גליות.

ובדבר זה שבזכות שאוהבים תוכחות גאולה בא, אפשר לפרש כוונת (המשך פסוק ה, ו׳, בראשית סימן כ״ט), הידעתם את לבן איתא במדרש מי שילבין עונותיכם כשלג אם אתם אוהבים אותו, ויאמרו ידענו, ויאמר להם השלום לו, ויאמרו שלום היפך שנאו בשער מוכיח מלעיבים במלאכי אלקים ומתעתעים בנביאיו, ואז כשיש אהבות תוכחות סמכה תורה והנה רחל בתו באה עם הצאן, כנס״י מכונה רחל ובפשעכם שולחה אמכם, ובזכות אהבות תוכחה באה עם הצאן, ישראל צאן קדשים ככתוב ואתנה צאני צאן מרעיתי, ובזכות תוכחה יהי׳ קיבוץ גליות.

ב) תוכחה גורם למחולת עוונות, היינו שזורע בתוכחתו בלב השומעים תשובה ומעש״ט, וכן כשהחכם יושב ודורש והעם שומעים הקב״ה מוחל להם עוונותיהם.

וגם תוכחה גורם למחילות עוונות (עיין אבקת רוכל ח״א דף קנ״ט ע״א פירש פסוק ומספר את רובע ישראל) והיינו שגורם בתוכחתו להזריע בלבב השומעים תשובה ומע״ט, וגם נלענ״ד להוסיף נופך ״ומספר ״את ״רובע ״ישראל מפרש דרך הרמז בראשי תיבות ״והוא ״רחום ״יכפר ״עון כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה כשחכם יושב ודורש והעם שומעים מוחל להם עונותיהם.

מסביר הכתוב על ראש המטה פרש״י שהיתה מטתו שלימה ולא היה בה רשע. הלא יעקב הוכיח קשות לראובן שמעון ולוי כלי חמס מכירותיהם, פחז כמים, אך הכוונה הוא כתיב מקודם ויהי אחרי הדברים האלה, דברים הכוונה לדברי תוכחה, אחרי שיעקב הוכיחם ושמעו לתוכחתו ולא יצאו נמחל להם עוונותיהם והי׳ מטתו שלימה שלא הי׳ בה.

ובזה אפשר לפרש כוונת (המשך סימן מ״ז, מ״ח, בראשית) על ראש המטה, פירש״י על שהיתה מטתו שלימה ולא היה בה רשע, ולכאורה קשה, הלא יעקב בתוכחתו קנטר לראובן ושמעון ולוי, ואמר להם כלי חמס מכרותיהם, פחז כמים, ואפשר לישב, דאיתא במדרש כל מקום שנאמר דבר דברי דברים הן דברי תוכחה, ואמרו חכמינו זכרונם לברכה כשחכם יושב ודורש והעם שומעין מוחל להם עונותיהם. וזהו אפשר כוונת המשך הפסוקים ויהי אחרי הדברים האלה, דברים דייקא, שהוכיח אותם יעקב, והמה היו שומעים לתוכחתו ולא יצאו, ע״כ שהיו אוהבי תוכחה מש״ה וישתחו על ראש המטה שהיתה מטתו שלימה שלא היה בה רשע.

״אם ״תטיב ״שאת ר״ת שא״ת, שזה ר״ת ״אוזן ״שומעת ״תוכחות שעל ידי כן נסבב שא״ת מחילה וסליחה.

ובזה שע״י שמיעות תוכחה יסבב מחילות עונות, אפשר נמי לפרש כוונת (פסוק ז׳ בראשית סימן ד׳) הלא ״אם ״תטיב ״ש״א״ת ראשי תיבות גם כן ״ש״א״ת, שהכוונה הוא שע״י הרמז בראשי תיבות ״אוזן ״שומעת ״תוכחות שעל ידי כן יסובב שאת משמעו מחילה וסליחה.

הנה אנכי שולח לכם את ״א״ל״י״ה הנביא, מדוע לא נאמר אליהו. כי אלי״ה ר״ת ״לא ״אבה ״ד׳ ״השחיתך וע״י תוכחתו שישיב לב אבות על בנים לא יהי׳ צורך להכות את הארץ חרם, וכן אלי״ה ר״ת ״הכון ״לקראת ״אלקיך ״ישראל, שזה מטרת שליחותו בתוכחתו.

ובזה אפשר נמי לפרש כוונת (פסוק כ״ג מלאכי סימן ג׳) הנה אנכי שולח לכם את ״א״ל״י״ה הנביא, קשה מ״ט לא נאמר אליהו, אלא לרמז בזה ראשי תיבות ״לא ״אבה ״ד׳ ״השחיתך משה״ה שולח את אליה שע״י תוכחתו יגרום להשיב לב האבות על בנים ולא יהי׳ צריך להכות את הארץ חרם, וגם ״א״ל״י״ה רומז בראשי תיבות ״הכון ״לקראת ״אלקיך ״ישראל, זהו ענין שליחתו בתוכחתו.

אם אין שומעים לתוכחה אזי נוטל המוכיח הרבה מזכותיהם, והם נוטלין העבירות מהמוכיח ונעשים מבחי׳ חיים למתים. אם העם מקשיבים למוכיח על ידי כן נעשו מרשעים מתים חיים. לכן אמר שמעו התוכחה, כי נגידים אדבר לשון תוכחה, הוא כמו הנגיד שיש בידו להמית ולהחיות כן אמירת התוכחות יסובב להמית או להחיות.

ובזה שע״י ששומעין לתוכחה יסובב מחילות עון, אפשר נמי לפרש כוונת (פסוק ו׳ משלי סימן ח׳) שמעו כי נגידים אדבר, ואיתא במדרש מה נגיד יש בידו להמית ולהחיות,

תוכחה נקרא דיבור, ואם העם מקשיבים לתוכחות המוכיח אזי אשרי להם משום שמתחילה היו בבחינות רשעים מתים, ועתה ע״י ששמעו לתוכחה נעשו בבחינות חיים, ואיתא (בספר חסידים) שאם אינם שומעים לתוכחה אזי נוטל המוכיח הרבה מזכיותיהם והם נוטלין העבירות מהמוכיח ונעשו מבחינות חי מת, ובענין מיתה שמשמעו השפלה שעבור זה נקראו רשעים מתים, יש כמה וכמה מדריגות, וזהו כי נגידים אדבר, בכח התוכחה שאני אומר על ידי כן אני כמו הנגיד שיש בידו להמית ולהחיות, כן ע״י אמירות תוכחה יסובב להמית או להחיות.

כל זמן שתוכחה בעולם טובה בא לעולם וברכה בא לעולם.

עיין (רבה בראשית פרשה כ״ב) הלא אם תטיב שאת, ברכה, כמו וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם, והנה אמרו חכמינו זכרונם לברכה כל זמן שתוכחה בעולם טובה בא לעולם וברכה בא לעולם, ובזה אפשר לפרש כוונת (פסוק ז׳ בראשית סימן ד׳), משום שראוי הוא מי שהוא בעל תשובה שישתדל לעורר אחרים בתוכחתו לתשובה, וזהו הלא אם תטיב, פועל יוצא, שתשתדל להטיב לאחרים, אזי שאת, ברכה, כמדרש הנזכר לעיל שע״י תוכחה ברכה, ותבלין לפירוש זה, מסייע דרך הרמז, הלא״ אם״ תטיב״ שאת״ ס״ת ״מישרים ״תשפטו ״בני ״אדם, מישרים, משמעו תוכחת מישור בלי עקיבה, תשפטו, הוא תוכחה, וזהו וישא אהרן את ידיו אל העם, ידיו דייקא, הכוונה הדרכתו שהרי עליו אמר הנביא רבים השיב מעון, ובזכות הדרכה ותוכחה ויברכם.

עבור תוכחה באים גשמי ברכה לעולם.

וגם עבור תוכחה באים גשמי ברכה לעולם, עיין מאמרו חכמינו זכרונם לברכה (תענית דף ח׳ ע״א) בשביל ביטול תוכחה גשמים נעצרים. בזה אפשר לפרש כוונת (פסוק ב׳ תהלים סימן נ״ח) ״מישרים ״תשפטו ״בני ״אדם שיהיו

מוכיחים לש״ש בדברים היוצאים מן הלב, ואז מפרש דרך הרמז בראשי תיבות ״בעבורו ״אל ״תמנע ״מים.

ובזה אפשר נמי כוונת (המשך פסוק ל״ג, ל״ד איוב סימן ל״ח) החרים לעב קולך ושפעת מים תכסך, אפשר הכוונה שנמשך לפסוק שלפניו, ״אם ״תשים ״משטרו ״בארץ מפרש דרך הרמז בראשי תיבות ״מישרים ״תשפטו ״בני ״אדם כמחז״ל הנזכר לעיל גשמים נעצרים עבור ביטול תוכחה. ומינה בזכות תוכחה יכול להתפלל על הגשמים. וזהו אפשר נמי כוונת (פסוק ב׳ תהלים סימן י״ט) ומעשה ידיו (יד, מכונה ההדרכה) הדרכות המנהיגים איך היא. מגיד הרקיע. שאם אין תוכחה גשמים נעצרים.

עבור תוכחה חרון אף מסתלק מן העולם.

וגם עבור תוכחה אמרו חכמינו זכרונם לברכה **חרון אף מסתלק מן העולם,** עיין (מא״ד ח״ב דף כ״א ע״ב הסבר פסוק אחר הדברים האלה) ועתה נלענ״ד להוסיף נופך ״ה״א״ל״ה ראשי תיבות ״ליראה ״את ״השם ״הנכבד שכוונת תוכחתו רק הוא לכבוד שמו. אז בכח תוכחה זאת חרון אף מסתלק. וגם ״חמת ״המלך ״אחשורוש ראשי תיבות ״אבן ״חן ״השוחד. תשובה מכונה שוחד. ועבור שהתוכחה גרם זאת. מש״ה כשך חמת.

ובזה אפשר נמי לפרש כוונת (המשך פסוק ט׳. י׳. שמות סימן ל״ב) עם קשה עורף הוא פירש״י מחזירין קשה ערפן לנגד מוכיחיהם מאנו לשמוע, בזה מיושב המשך הפסוק הניחה לי ויחר אפי ואכלם, משום כל זמן שתוכחה בעולם חרון אף מסתלק מן העולם, ומאחר שהן המה קשה עורף כפירש״י. מש״ה ויחר אפי חס ושלום.

ובזה שע״י התוכחה חרון אף מסתלק מן העולם, אפשר לפרש כוונת (פסוק י״א במדבר סימן י״ז) ״והולך

״מהרה ״אל ״העדה (תוכחה מכונה הליכה, כמדרש) ועל ידי כן יסובב ראשי תיבות ״וישיבו ״איש ״מדרכו ״הרעה דהיינו שתוכיחם בדברים היוצאים מן הלב משום כי יצא הקצף, וע״י תוכחה הנאמרת באמת יסולק חרון אף מן העולם.

תוכחה יסובב שיגדילו בניהם בנחת

וגם ע״י תוכחה יסובב שיגדלו בניהם בנחת, **דהנה על פסוק לא ילבש גבר שמלת אשה,** מפרש (השל״ה) מי שהוא מנהיג וראוי להיות גבר בגוברין ותהי׳ הדרכתו בבחינות יקוב הדין את ההר ולשבר מלתעות עול. לא ילבש שמלת אשה להיותו רך לבב ורחמים. ואמרו במדרש וי לדרא דאיתא דברייתא, ועל קיומה של תורה נתנו את עולליהם ויונקים להיותם ערבים. ומנהיגים נקראו נשים. כמדרש על פסוק היפה בנשים. וההדרכה מכונה יד. בזה אפשר לפרש כוונת הפסוק על דרך אסמכתא ידי נשים רחמניות. מנהגים כאלה שהדרכתם הוא בבחינות רחמניות ואין להם רוח איש אחזרי לומר טול מקל והך על קדקדם (סוברים ההמון עם שזהו מנהגי טוב שכל הנהגתו הוא רק ברכות) ובאמת החכם שעיניו בראשו יודע שידי נשים רחמניות כאלו בשלו ילדיהן של הדור גורמין חס ושלום שיתמשכנו עוללים ויונקים כמו שפירש״י על פסוק לא תבשל גדי, אלא אין רחמים בדין ויוכיחו ויחזרו ויוכיחו עד שתהי׳ קיומיה של תורה כראוי ואז יסובב למען תחי׳ אתה וזרעך.

יחזקאל הנביא הבטיח את ישראל שם ד׳ והסירותי את לב האבן, וסתם ולא פירש מה הוא אותו הסרה, ולענ״ד דרך הרמז מפרש מה הוא משם כופר נפש איש עושרו, וע״י תוכחה טובה בא לעולם וברכה בא לעולם, וסט״א היודע זאת מגדולות איכות מצוה זאת לשמוע תוכחה, משית לכמה אנשים להיתם אוטמים אזנם משמוע תורה ולהיותם שונאים בשער מוכיח, וזהו ״והסירותי ״את ״לב ״האבן ראשי תיבות

״ולמלמדי ״לא ״הטיתי ״אזני. וגם ראשי תיבות ״וכי ״אדבר ״המה ״למלחמה, אדבר הוא תוכחה, כשהיו שומעים לחכם שתכלית דרשתו ברבים הוא להוכיח, היו לוחמים עמו ואז כשלב האבן הזאת יסיר, אלא יהי׳ אוהבים לשמוע תוכחה, אז ראשי תיבות של ״והסירותי ״את ״לב ״האבן הוא, ״לד׳ ״אלקינו ״הרחמים ״והסליחות.

והנה פנחס זה אלי׳ יש לו שני מיני התמנות, התמנות אחת הוא, (כסוף מלאכי) **שיסבב בתוכחתו להשיב לב בנים אל אבות,** והתמנות השני הוא (כמדרש) על פסוק וריעשי׳ ואלי׳, וזכרי׳, וירוחם, וזה לשונו כשבא ־ להרעיש עולמו עבור עונות ישראל אזי אלי׳ מזכיר זכות אבות אזי מרחם ־ עליהם, מעתה אפשר לומר שהפסוק הנני נותן לו את בריתי שלם, יש אם למקרא שלום, וגם יש אם למסורה שליש (עיין בהע״ט) ששני אלה מורים על שני מיני התמנות שלו, דהיינו, אותו ההתמנות שמזכיר זכות אבות, אבל אין בכוחו להשיב לבבם אל ד׳ אזי עדיין אין הזמן לעקור ולבער הטומאה מן הארץ, ורק יש בכוחו להחליש ושיהי׳ נשבר כוחו של סט״א, אבל לא שיהי׳ מחייה גמורה, מש״ה יש אם למסורה ״ש״ל״י״ם מפרש דרך הרמז בראשי תיבות ״שיתה ״ד׳ ״מורה ״להם, אבל **ההמנות הראשון מסבב את ישראל בתוכחתו שיעשו תשובה,** על ידי כן יסובב יש אם למקרא **״ש״ל״ו״ם,** שהוא ראשי תיבות **״שמם ״מחית ״לעולם ״ועד** שתהי׳ מחייה גמורה ויתבטל סט״א מכל וכל.

בפרט ו׳ שם בשאלה נט וז״ל:

נא תבאר לי מה שאחז״ל לא הרבה ירושלים אלא ביזו בה ת״ח מה חרי האף דגדול של עון פרטיי הזה.

כשהאמת מושלת אזי ביכלת הצדיקים להדריך את העם וללמדם דרכי התורה והיראה ונעה רצונו יתב׳ משא״כ אם חשך השמש והצדיקים מושפלים אזי גם הדרכה נתמעט. וזהו יקר כבוד, בעיני ה׳ הוא אצלו המיתה לחסידיו כשהם מושפלים עבור כבוד שמו ית׳. ויקר הוא אצלו.

בזמן התלמידי חכמים היתה הסיבה והגורם של חורבן ירושלים, מפני שביזו את התלמידי חכמים לכן לא שמעו לתוכחתם והדרכתם וזה גרם לבטל קיומה של תורה בכללה ועברו על הרבה גופי תורה ולכך נחרבה ירושלים.

תשובה

מדברי הבאים יבואר שאלתך, הכתוב אומר ברבות צדיקים ישמח העם, הטעם משום שאז שהאמת מושלות אזי ביכולתם להדריך וללמד דרכי התורה והיראה ולשבר מלתעות עול, ועיקר ריח ניחוח לפניו הוא שאמר ונעשה רצונו, והכל הולך אחר המעמיד, משא״כ אם חשך השמש והצדיקים מושפלים, אזי גם הדרכתם נתמעטו, בזה אפשר לפרש כוונת (פסוק ט״ו תהלים סימן קט״ז) יקר בעיני ד׳, כבוד הוא אצלו המותה לחסידיו לאותן בני אדם שאומנתם הוא להתחסד עם קונם ומשתדלים להרבות כבוד שמים אם כבודם מושפלת אצל המון עם, זהו יקר אצלו, משום על ידי כן אין בכוחם ללמד ולרומם קרן התורה (מוח, משמעו השפלה, כזוהר על פסוק וימת מלך מצרים) וזהו משום שביזו בה ת״ח ולא יהי תוכחה והרדכה בעולם, על ידי כן בא לידי כך שעברו על הרבה גופי תורה.

ובזה אפשר נמי לפרש כוונת (פסוק ל״ו דברים סימן ל״ב) **כי יראה כי אזלת יד אמרו חכמינו זכרונם לברכה נתמעטו התלמידים,** אפשר הכוונה שנתמעטו התלמידים מחשיבתם אצל ההמון עם, עיין (סוף כתובות) דור שבן דור בא קטיגוריא בין ת״ח פירש״י הרבה מסתינים ומלמדים עליהם חובה, ומסבתר שמתוך כך אין תוכחתם והדרכתם נשמעת, וזהו ואפס עצור ועזוב שאין להם כח לעצור העם שילכו בדרכי התורה.

וזה בית ישראל סנהדרין מנהיגי הדור, נפלה כבודם נתמעט, לכן, לא תוסיף קום בתולת ישראל מפני שנתמעט חשיבותם אין כח השפעה להקים אנשי דורם משפלותם, ולכן אנכי נושא עליכם קונה.

ובזה אפשר נמי לפרש כוונת (המשך פסוק א׳. ב׳. ג׳. עמוס סימן ה׳) בית ישראל, מכונים נהדרין, או שאר מנהיגי דור, וזהו אנכי נושא עליכם קינה בית ישראל נפלה, (תיבות נפלה נמשך לפניו ולאחריו) מש״ה מאחר שנתמעט כבודם, מש״ה נפלה ולא תוסיף קום בתולת ישראל מאחר שנתמעט חשיבתם אין להם כח להקים את אנשי דורם משפלות מדריגתם. מש״ה שינה ואמר בית ישראל בתולות ישראל. וזהו ״היוצאת ״אלף ״תשאיר ״מאה ראשי תיבות ״תפריעו ״את ״העם ״ממעשיו שיהי׳ בכוחם להוכיח.

ואנ״י ר״ת ״אזניהם ״הכבידו ״משמוע, וליכא המצת מידת החסד שהבטיחה תשובה לרשעים כשאמרו מה אנוש כי תזכרנו, אבל כעת אני מביא וברש״י מכון להסכים אתם.

ובזה אפשר נמי לפרש כוונת (פסוק י״ז בראשית סימן ו׳) ואני הנני ביא פירש״י הנני מוכן להסכים עם אותם שזרזוני ואמרו מה אנוש כי תזכרנו, אבל אני שמעתי למידת החסד שהבטיחה שתסבב תשובה לרשעים, מש״ה עתה ״ואני

״הנני ״מביא מפרש דרך הרמז בראשי תיבות ״ואזניהם ״הכבידו ״משמוע, מש״ה או ליכא המלצת מידת החסד מש״ה הנני מוכן להסכים לאבד העולם, וזהו ״ואני ״הנני ״מביא ראשי תיבות ״וברותי ״מכם ״המורדים.

מתחילה כתבו על הזקנים תיו חיים. תיו ר״ת ״ודובר ״תמים ״יתעבו כמאחז״ל גלוי וידעוע לפניך שלא היו מקבלין תוכחה, ואין בהם עון על שלא הוכיחם.

ובזה אפשר נמי לפרש כוונת מחז״ל (שבת דף נ״ה ע״א) שכתבו מתחילה על הזקינים תיו חיים, משום תיו ראשי תיבות ״ודובר ״תמים ״יתעבו כמאמרו חכמינו זכרונם לברכה גלוי וידעוע לפניך שלא היה מקבלין תוכחה, א״כ אין בהם עון בזה שלא הוכיחו אותם

אם הצדיקים רוצים להדריך את דורם ואינם רוצים לשמוע תוכחתך מגיע העונש לדור.

ובזה אפשר נמי לפרש כוונת פסוק דור טהור בעיניו שיש לו מנהיגים המכונים עינים שהמה צדיקים ורוצים להדריך את דורם בדרך הישר, ועם כל זה מצואתו לא רוחץ שאינם רוצים לשמוע תוכחתם ראוים להם עהעונש יקרוה עורבי נחל.

זה ששונאים הוא רק התוכחה בעיניי שמיא שבעבירות שבין אדם למקום, ובמצוות שבין אדם לחבירו הם רוצים בתוכחה, וזהו שאמרו חז״ל ת״ח שבני העיר אוהבים אותו, הוא משום שאינו מוכיחם במילו דשמיא, ומוכיחם רק במצוות שכליות.

אבל לא ששונאים כל התוכחות, הלא דבר זה הוא נגד המוסר והשכל, אלא שהמה רחוקים מיראת ד׳ וקיום תורתו עד שהכתוב אומר מלעבים במלאכי אלקים ומתעתעים

בנביאיו, ולא נאמר בנביאים משום שאם רק מוכיחים על מצות שכליות גמ״ח ודבריסש בין אדם לחבירו בתוכחה זאת המה חפצים מש״ה אינו יכול לומר מתעתעים בנביאים, אלא בנביאיו דייקא, אם תוכחתם הוא בשמירות שבת, ונדה, ועריות. וזהו אפשר נמי כוונת מה שאמרו חכמינו זכרונם לברכה צורבא מרבנן דרחמי לי בני מתא משום דלא מוכח להו במילי דשמיא, היינו שכל תוכחתו רק הוא במצות שכליות, צדקה, (מענשהייט)

הרשע מבייש להמוכיח רק כשמוכיחו לשמור המצוות וחוקי התורה, אבל כשתוכחתו הוא רק במצוות שכליות גם הרשע שומע לו, לזאת מה שהביא לחורבן ירושלמים הוא ביטול קיומה של תורה שנגרם ע״י בזיון ת״ח.

ובזה אפשר נמי לפרש כוונת (פסוק ז׳ משלי סימן ט׳) ״ומוכיח ״לרשע ״מומו מפרש דרך הרמז בראשי תיבות ״לשמור ״מצותי ״וחוקותי דוקא אם מוכיח אותו באלה, אזי מומו, מבייש הרשע להמוכיח, משא״כ אם ענין תוכחתו הוא רק במצות שכליות, אזי גם הרשע שומע ל, כנודע ומפורסים. וכיון שכן אין הטעם שחרבה ירושלמים עבור בזיון ת״ח לבדו, אלא משום שדבר זה גרמא הוא לבטל גיומה של תורה בכללה ר״ל.

מה שיש בנ״א שמבזים המוכיח הוא טפשות גדולה מצידם.

ויש בני אדם מאותן המתפרצים של אלבד שאינם שומעים לתוכחת המוכיח, וגם מבזים אותם, עוד מוסיפים ברשעתם ללחום עמו ולרדוף אותם, זה מורה על גודל טפשותם, שהרי אם מכח תאות לבם ויצה״ר המסית אותם המה אנוסים שלא לשמוע תוכחתו אבל מלחמה ושנאה עבור מה עושים, הלא המה יודעים שהמוכיחים אינם אומרים דברים בדויים מלבם רק אומרים מה שצוה התורה, מש״ה

מפרש דרך הרמז בראשי תיבות ״וכי ״אדבר ״המה ״למלחמה. ״אולת ״הוא ״לו ״וכלימה.

בפרט ז׳ שם בשאלה ס׳ וזהו לשונו:

תודיעני איך, ובמה, יסבב המוכיח לדמשיך ולפתוח לבם של בני ארם לעוררם משכורותם מעניני עולם הזה כדי שיהי׳ תאבים לשמוע תוכחתו

ע״י ההסברה שתכלית האדם בעולם הזה הפרוזדור הוא רק לתקן עצמו במע״ט כדי שיכנס לטרקלין העולם הבא ורק בחיים אפשר לתקן את אשר עוות, והאדם אינו יודע עתו שמא ימות למחר, ושוב יום אחד לפני מיתתך אמרו, זה יביא שישמעו לעשות תשובה.

עי״ זה שמסבירים הרבה פעמים ההבדל הגדול שבין קניני העולם הזה לקניני העולם הזה לקנינו העולם הבא ורחוקים הם זה בעניני העולם הזה שגם אם יצליח ברום ההצלחות, כל מה שהיא טורח בעניני העולם הזה הוא רק קנין המדומה, אבל בעצם הם ר הבל וריק הוא כי גם כי יעשיר איש לא ירד אחריו כבודו, יראי׳ כי בשעת פטירתו של אדם אין יכולים ללוות אותו, א״כ מה יתרון לו בעושר והצלחמה כזאת, אבל עניני העולם הבא לא כן הוא שהם קנין לו בעצם ומלוין אותו בשעת פטירתו אזי בלי ספק שגם אם לבו מגושם ונתקשה

כאבן בתאוות העולם הזה ישקר וימס כדונג.

תשובה

מדברי הבאים תמצא מבוקשך, הנה אמרו חכמינו זכרונם לברכה עולם הזה דומה לע״ש, ועולם הבא דומה לשבת, ועולם הזה רק פרוזדר הוא, וכל תכלית האדם שבא לכאן רק היה עבור לתקן עצמו במע״ט כדי שכעת יכנוס

לטרקלין, בזה אפשר לפרש כוונת (פסוק ל״א ויקרא סימן ט״ו) בדרך סרס המקרא ״והזרתם ״מטומאתם ״את ״בני ישראל מפרש דרך הרמז בראשי תיבות ״אין ״מעשה ״וחשבון ״בשאול, ועל ידי כן שתאמר להם שרק היום בעודנו בחיים יוכל לתקן את אשר עוות, ושוב יום אחד לפני מיתתך, ולא ידע אדם את עתו שמא ימות למחר, על ידי כן יסובב שישמע לך לעשות תשובה, וזהו והזרתם מטומאתם את בני ישראל, וגם תאמר להם גדולות איכותה של מצות תשובה, שבזכות זה זוכים ישראל לריבוי עם כמחז״ל על סתירות הפסוקים והיה מספר, ולא יספר, מש״ה מפרש דרך הרמז ״והזהרתם ״מטומאתם ״את ״בני ראשי תיבות ״וארבה ״אותך ״במאד ״מאד.

עיין (פסוק י״ח ויקרא סימן י״ט) לא תקום ולא תטור את בני עמך ואהבת לריעך כמוך אני ד׳, אפשר לפרש הכוונה בדרך סרס המקרא, כאילו היה כתיב ואהבת את בני עמך לריעך, שתטריח ותשתדך לקיים מצות ואהבת את ד׳ דהיינו לאהבהו על הבריות כאברהם לקרב לב בנים לאביהם שבשמים, נקרא ריעך, ככתוב ריעך וריע אביך אל תעזב. אבל ע״י מה יוכל להתלהב בלבבם אהבת ד׳ ותורתו, מאחר שיצה״ר ואהבת עולם הזה ותאותיו משכר את לב האדם ומבלבל שכלו, מש״ה בא דרך הרמז ומפרש זאת, ״לריעך ״כמוך ״אני ״ד׳, ראשי תיבות ״כי ״יעשיר ״איש ״לא ״ירד ״אחריו ״כבודו גם אם יצליח ברום ההצלחות, והיינו כל מהשטורח בעניני עולם הזה הוא רק קנין המדומה, אבל בעצם רק הבל וריק הוא, וראיה, כי בשעת פטירתו אין יכולים ללוות אותו, א״כ מה יתרון לו בעושר והצלחה כזאת, משאכ קניני עולם הבא אם טורח ומשתדל בהם לקיים אמת קנה, ובכל קנינך קנה חכמה, זהו לו קנין בעצם, ועל זה מפרש דרך הרמז ״ו״א״ה״ב״ת מפרש דרך הרמז בראשי תיבות בהתהלכך ״תנחה ״אותך (כברייתא דאבות) בשעת פטירותו רק לוין אותו תורה ומע״ט בלבד, וכן

״וא״ה״ב״ת ראשי תיבות ״בשכבך ׳שמור ״עליך (א׳ מתחלף בעין) דהיינו ממורא של חיבט הקבר, וממורא של נגעי בני אדם. וגם ראשי תיבות ״והקיצות ״היא ״תשיחך כשיקיצו אותך ליתן דין וחשבון היא תמליץ בעדך, וגם תשים נגד עיניך מה דאיתא (בתנחומא סוף שלח) מעלות ומדריגות הטורח בקיומה של תורה, וזה לשונו כל זמן שאתם מדובקין במצות נאמר עליכם ואתם הדבקים בד׳ אלקיכם, וזהו ״ו״א״ה״ב״ת ראשי תיבות ״ואתם ״הדבקים ״בד׳ ״אלקיכם. מעתה אם ישים נגד לבם ונגד עיני שכלם ויבאר להם דברים אלה פעם אחת ושתיים ושלוש מה בין קניני עולם הזה לקניני עולם הבא ואיך רחוקים המה זה מזה מאד מאד, אזי בלי ספק שאם לבם מגושם ונתקשה כאבן בתאוהת עולם הזה יהי׳ נשבר ונימס לבבם כדונג ויבכו ויתחננו לד׳ הצלינו מטיט ואל אטבעה שלא יהי׳ נפשינו משוקעים בעניני עולם הזה ואל תשליכני מלפניך, וטר לבנו לעבדך באמת.

האדם נברא בתנאי אם יעשה מעשׂיו יאכל מה שמוכן לו, ואם יפתה אחור נגעים חלקו (מדרש תדש״א)

איתא (במדרש תדש״א) למה בפ׳ יולדות למעלה הימנו מאכלו של אדם, ולמטה הימנו נגעים, אלא העיד המקום על הנולד הוי המתבונן ביאזה תנאים בראתי אותך אם עשית מע״ט אכול מה שתקנתי לך, ואם תפנה אחור, כתיב אחריך נגעים,

על הנברא להתבונן אליזה תכלית בא לעולם, כדי היום לעשותם, ולא יאמר איך בכוחו לעשות כל אלה, כי התורה סמכה לזה והתקדשתם והייתם קדושים אדם מקדש עצמו מעט מקדשון אותו הרבה, מקדש עצמו מלמטה מקדשין אותו מלמעלה, והבא לטהר מסייעין אותו.

ולענ״ד על דרך המדרש אפשר לומר עוד כוונה אחרת,

והמשך הפרשיות כך הוא. אתה הנולד תתבונן עבור איזה תכלית באת לזה העולם והיינו עבור היום לעשותם. וא״ת איך כוחי לעשות אלה. מש״ה כתיב מלפניו והתקדשתם והייתם קדושים, אדם מקדש עצמו מעט מקדשין אותו הרבה, אדם מקדש עצמו מלמטה מקדשין אותו מלמעלה, והבא לטהר מסייעין אותו,

הסמיכות של מצות מילה לבריאת האדם, שע״י הסרת ערלה החיצונית יש לו עזר וסעד שיהי׳ בכוח להסיר הערלה הפנימית.

וגם נסמך לו ביום השמיני ימול, שאיתא (כמדומה בזוהר), שע״י הסרת ערלה חיצוניות יש לו עזר וסעד שיהי׳ בכוחו להסיר ערלה פנימיות לקיים ומלתם את ערלת לבבם,

מרחמי ה׳ הוא שגם אם כבר חטא שולח לאדם נגעים כדי לעוררו משינת אולתו ולעשות תשובה. אם ה׳ דואג עבור טובת האדם ורוצה להיות בעזרו איך מלאו לבו לבגוד בו ובקיום תורתו.

וגם מרחמי ד׳ שאפילו אם כבר חטא (וידבר ד׳ זהו רחמים ל״א״מ״ר״ ראשי תיבות ״משגבי ״לא ״אמוט ״רבה) שולח נגעים על אדם כדי לעוררו משינת אולתו ולעשות תשובה וכהבטחות שלשה כתובים הבאים כאחד כאשר ייסר איש את בנו, אני ד׳ נוצרה, אני ישנה ולבי ער, מעתה אם ד׳ דואג עבור טובתך ורוצה להיות בעזרך איך מלאך לבך לבגוד בו ובקיום תורתו.

מאותו היום שחטא משתתף בו רוח חיצונית נחרט בצורתו דור בביתו להרע לו. (זוהר)

ז״ל (הזוהר דף רכד) האי יומא דחטא אשתתף ברוחא דלבר ואתקין בדיוקנא דהאי בר נש ודייר בביתו לאבאשא לי׳, ובזה

אפשר לפרש כוונת (פסוק ט״ז דברים סימן א׳) ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו, תוכחה מכונה משפט, צדק משמעו שיצדיק מעשיו (עיין פירש״י תהלים סימן צ״ד פסוק ט״ו) והיינו שתוכיחו אותו מדוע גרם במעשיו שסט״א דר אצלו, נקרא אח לישראל, וזה יומתק לפרש״י גרו על עסקי דירה ועבור שהוא נושה לד׳ בפשעה של תורה ניתן לו (עקזעקיציאן) בביתו.

מה על חוב של בי״ד של מטה שמגיע לו כתב על ממן כמה היה מתבייש והיה עושה כל מיני עצות שיהי׳ אפשר לשלם או להתפאר עם בע״ח, כש״כ וקו׳ הוא בחוב שפגם בנפשו ונכתב בפנקס הפתוח בשם עבריין ופושע וממכעיסי ה׳ עד היכן החיוב להתאמך בכל כוחו ולא ליתן שניה למיניו ותנומה לעפעפיו עד שיתקן עוותו.

וישים אל לבו אם נתנו לו מב״ד של מטה (עקזעקיציאן) על חוב כזה שהוא רק עניני דממונו, כמה היה מתבייש והיה עושה כל טצדקא דאפשר לשלם לו, או להתפשר עם בעל חובו כדי שתסיר ממנו בושה זאת, א״כ כש״כ וקו״ח נגד חוב כזה שפגם בנפשו ועבור כן הוא נכתב בפנקס הפתוח בשם עבריין ופושע וממעיסי ד׳ עד היכן החיוב שיתאמץ בכל כוחו ולא ליתן שנה לעיניו ותנומה לעפעפיו עד שיתקן עוותו, וזהו ובין גרו לאותו (עקזעקאציאן) שדר אצלו והוא רק בביתו בבחינות (קאמעניק איינוואהנער)

אלמלא לא היה למזיקים מסכה על פניהם שיאן יכולים לראותו דרכה את האדם לא היו בנ״א יכולים להתקיים בעולם, כשמגיע הזמן שהחוטא ראוי להענש, מורידים המסכה מעל פניהם והאדם שהם רואים אותו ניזוק.

איתא שאלמלא לא היה למזיקים פורמא על פניהם ועל ידי כן אינם יכולים לראות את האדם, לא היה בני אדם

יכולים להתקיים בעולם, ואז כשהגיע הזמן שהחוטא ראוי הוא להיותו נענש, אזי מסירים הפורמא מעל פניהם והאדם שהם רואים אותו ניזוק. ובזה אפשר לפרש כוונת (פסוק ט׳ בראשית סימן ג׳) ויאמר לו איכה, הקליפות מכונים מצרים משום שבכוחם להיותם מצירים לאדם, וזהו איכה, איך מלאך לבך להיות מעוברי רצונו, וחטא שלך יגרום להסיר הם הפורמא ויהי׳ בכוחם לרואת אותך, ואז איכה, הלא כמעט רגע תהי׳ חלילה בכל רעה, מש״ה מפרש דרך הרמז בראשי תיבות א״י״כ״ה ״כי ״יראו ״אותך ״המצרים. וא״כ איך עלה על דעתך לחטוא.

בפרט ח׳ שאלה סא

עבור שמצות תוכחה היא אחת מהמצות שהם גדולות מאד באיכותם מש״ה טורח יצה״ר בכל מיני הסתות להתעצל אותו בקיומה, איך ובהמה יחזק את לבבו שיהי׳ בכוחו להתגבר עליו

בזמן התלמידי חכמים היתה הסיבה והגורם של חורבן ירושלים, מפני שביזו את התלמידי חכמים לכן לא שמעו לתוכחתם והדרכתם וזה גרם לבטל קיומה של תורה בכללה ועברו על הרבה גופי תורה ולכך נחרבה ירושלים.

תשובה

מדברי הבאים יבואר שאלתך, אמרו חכמינו זכרונם לברכה אין לך כל טפה שיורד מלמעלה שאין עולה כנגדה מן התהום שני טפות, והנה תוכחה אם השומע הוא ירא שמים אזי עבור תוכחות המוכיח נשבר לבו לאהבת ד׳ ויראתו, ולא לבד שאותן דברי תוכחה נרשמים על לוח לבו מה שאמר לו המוכיח ומקבל על עצמו לקיימן, אלא גם הוא מוסיף מעצמו לעשות הרבה מע״ט גם מה שלא הוכיח אותו המוכיח עליהם,

כמקרא שכתוב ישמע חשמע חכם ויוסיף לקח. ובזה אפשר לפרש כוונת (המשך פסוק א׳ ב׳ דברים סימן ל״ב) האזינו שמים הן המה החשובים (עיין בעה״ט) ותשמע הארץ, הן המה הפחותים מהם, אלו ואלו אני קורא אותם שישמעו לתוכחתי אבל בענין קבלות התוכחה יש הפרש ביניהם, השמים, אצלם יערוף כמטר לקחי שכנג כל טפה מלמלה באים שני טפות מלמטה והיינו שיוסיפו במע״ט גם על מה שלא הוכחתי אותם עליהם, אבל ותשמע ארץ, רק תזל כטל שיקבלו עליהם מיהת לקיים על מה שהוכחתי אום עליהם משום שאצל טל לא מצינו זאת שעולה מלמטה לחלוחות מים כנגדם.

מסיר בזה טענת היצר שאין בכוח להוכיח על כל מצוות התורה ואזהרותיה, ולכן מסיתך שתנוח התוכחה, והוא מפני שבזה שתוכיח על קיום איזה מהמצוות אזי ישמע חכם ויוסיף לקח.

ובה יהי׳ לך תשובה על מה שמסית אותך יצה״ר שלא תוכיח משום שטוען אטו יהי׳ בכוחך להוכיח לכל מצות התורה ואזהרותיה, וא״כ הנח להם, אלא לא כן הוא שבאמת המון עם בענין קיום המצות המה מלאים שגיאות ובזה שתוכיח אותם על קיום איזה מהמצות אזי ישמע חכם ויוסיף לקח.

מסיר הסתת היצר וטענתו שלא ישמעו לתוכחתו. (בפ׳ המהר״מ אלשיך) אמור ואמרת, תוכיח ותחזור ותוכיח, ולא תאמר מדוע אטריח עצמו הרי אינם רוצים לקבל תוכחה, משום שלא ימלט שלא יהיה אחד מהם שישמע תוכחתך מקבל עליו לעשת כן, וכל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עלום מלא.

עיין (פסוק ב׳ דברים סימן ל״ב) יערוף כמטר לקחי, היא התורה המכונה לקח טוב, רצוני שתהי׳ תוכחתי יעשה פרי קודש בלבבות השומעים כמטר, והנה (מהר״מ אלשיך)

מפרש פירש פסוק אמור ואמרת, תוכיח ותחזור ותוכיח, וא״ת שאינם רוצים לקבל תוכחה ולמה אטריח עצמי שתהי׳ יגיעתי לריק, אני אומר לך עם כל זה תוכיח ותחזור ותוכיח משום לנפש לא יטמא בעמיו, שלא ימלט שלא יהי׳ אחד מהם שישמע תוכחתך ויקבל עלו לעשות כן, וכל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא, והנה חאז״ל (בתענית דף ט׳ ע״ב) על פסוק לאיש עשב הארץ, מטר אפילו בשביל אחד, וזהו אפשר כוונת הפסוק, שלא תתעצל במצות תוכחה, משום שיצה״ר מסית אותך שאינם רוצים לשמוע, ואז אחזץufs.ל אם ראית דור שאין התורה חביבה כנס הש״מ אמרה יערוף מכטר לקחי, כמטר דייקא שיורד משים אפילו בשביל אחד, כן אתה תוכיח ותחזור ותוכיח, משום לנפש לא יטמא, ודבר זה שאפילו אחד לא יהי׳ שישמע לתוכחתך, זהו מן הנמנע, ובזה תנצח ליצה״ר על הסתתו שניה.

מפרש בסימוכין הפסוקים בהסרת טענית והסתת היצר לבל יוכיח.

ועבור שמצות תוכחה קשה לקיימה כראוי, משום שיצה״ר מסיתו ומורה לו היתר בכמה דרכים להיות שב ואל תעשה במצוה זאת, מעתה אין רחוק לומר שזהו אפשר כוונת (פסוק י״ב דברים סימן ז׳) ״והיה ״עקב ״תשמעון ץאת ״המשפטים, מפרש דרך הרמז בראשי תיבות ״הוכח ״תוכיח ״את ״עמיתך שאמרו חכמינו זכרונם לברכה הוכח תוכיח אפילו מאה פעמים, ולקיים מצות תוכחה באופן כזה אדם דש בעקב, ופוק חזי אפילו בני אדם כאלה שהמה חרדים על דבר ד׳ מתעצלים במצוה זאת, בזה מיושב נמי סמיכות פסוק שלפניו ושמרת את המצוה לשון יחיד, ואחר כך אמר עקב תשמעון היינו שתשגיח בתוכחתך שאחרים יקיימו תרי״ג,וגם י״ל כוונת הסמיכות הוא התקוששו וקושו.פייל דזשעי

בפרט ט׳ שאלה סב

הגיד לי איך יהי׳ התנהגותו של מנהיג שיהי׳ יוצא ירי שמים בענין הדרכתו ותוכחתו והשגחתו על עם ד׳ השוכנים תחת רגלו, ועל הבאים לחסות חתח צילו:

א

מסביר באריכות שהמזכה הרבים המנהיג הגם שלפעמים שנראה לו שבזה שהוא מסדבר עם אנשים כל כך הרבה שמות על כל סוגי ענינים מהנשמע בעולם או אצל כל מיני אנשים נדמה לו על אחר שהוא מבטל זמן בלי תועלת ותכלית, וכאב לו על זה. אל יפול ברוחו מפני שבלי זה לא היה מעודכן באינפור מצוות שונות הנצרכות וזועקות לתיקון כגון מינוי רב: שחוטה, סופראות, לימוד תשב״ר, שידוכין וכדומה, וע״י שמדבר עם האנשים יש לו הידיעות הנכונות והנצרכות ידוע איך לכלכל הענינים בזיכוי הרבים, ונכלל בכלל שעל ידם עת לעשות לה׳ הפירו תורתיך ופעמים שביטולה היא קיומה.

תשובה: מדברי הבאים יבואר שאלתך, לא לחנם אחזאל שיחות חולין של ת״ח צריכים לימוד, ואספרה לך מה שהיה מרגלא בפומיה (דמורי הגאון זללה״ה) אז דוקא כשבא אצלי נגיד ממרחק ושואל ממני שאתן לו בחור בטוב שרוצה להתחתן עמו ולהחזיק אותו לתורה ועבודה (והרב לתלמידו אהבתו עליו לדאג עבוד טובתו גם בעניני עולם הזה כאהבת האב על בנו) אין בכוחי לחקור בזמן מועט על טבעו וטיב אנשי ביתו ועל מעמדו בענין עושרו אם הוא תוכו כברו או לא, משום שכן דרך מכמה קצינים אם רואים שנסוגים אחור מנכסיהם ואם יתחתנו עם קצינים כמותו יצטרכו ליתן הנדן מיד במעות מזומנים וזה אין בכוחם אזי מתחסדים ואומרים שרוצים להיותם ממחזיקי תורה ועל ידי כן יהי׳ נשאר הנדן

בידם, וא שכוונתם רק לפי שעה או גם לעולם או אם הוא מהמחדשים ויוכל להיות שיטהו לדרך אחר חס ושלום, וגם על טיב זוגתו אם היא אוהבת תורה ונדיבות לב משום שעיקר החזקה הנקרא (קאסט געבען)תלוי באשתי וגם מה טיבו של בתו אם היא יראת ד׳ ואהבת תורה, או אם היא בעלת מום, או חולנית, כיד שאדע אם אתרצה לבקשתו ממני. או לא.

מתווה דרך איך צריך להראות רב

וגם אם בא לפני אקרו״ט מאיזה קהילה שאתן להם עצה לאיזה ת״ח יתנו המשרה של קהילתם על שכמו להיות להם לרב ומורה, אזי מיד אין בכוחי למלאות משאלותם, הגם אם יש בזכרוני שזה כמו עשר שנים יצאו מישיבתי כמה בחורים שהיו אז יראי השם ומופלגי תורה ונשאו נשים וקבעו דירתם בכמה מקומת זה בכה וזה בכה, אבל אדם עשוי׳ להשתנות, כעת אני אינו יודע באיזה דרך בחרו להם לילך אם הם ראוים לאיצטלא זאת להנהיג הציבור, אם הם יראי ד׳ באמת, ואם אהבות לימוד התורה גברה אצלם לשים עבורה לילות כימים ואם מקיימים בלימודם הפוך בה והפוך בה, ועל ידי כן חשקם לתפוס ישיבה להרביץ תורה בישראל, ואם חלק ד׳ אותם בחכמה, כי הרבה טפשות עישה, ואם אין להם מידת הכעד וגאוה, ואם הם שונא בצע, ואם הם בקיאים באגדה להמשיך בנים למקום, וגם לעת כזאת בעקבות משיחא שקליפות נוגה רוצה להתגבר אם כבר נתפסו בראשתה אם בחרו להם ליתן חינות ללימודי ח״ז להרכיב אותה עם לימוד התורה שהיא באמת להמבין והיודע כעבותות העגלה חטאה, וראש פרעות אויב לחטווא בהנה מתחיל בהשתות לשנות לשון עברי ללשון לע״ז, וזה מושכי העון בחבלי השוא, ועון זה נחשב אצל הרבה בני אדם כלא, ובבחינות אדם דש בעקביו. שזהו התחלות ההתקרבות והתדמות לאוה״ע לשמוע להסתתם של שובי שובי השולמית שלא תהי׳ כל כך שלימה באמונתך.

כשבאים לבקש ולברר על שוחט, סופר, מלמד שהם גופי תורה ויש שכל גופי תורה נשען עליהם אין באפשרות לענות על אתר.

או אם בא לפני איזה אלופי קהל שרוצים לקבל עליהם שוחט, וסופר סת״ם, ומלמד להועיל להדריכם את בניהם לתורה, ושאלתם ממני שאני אברר להם את אלה, על כל אלה וכיוצא באלה, אין בכוחי להשיב להם מיד, משום שכל אלה הן המה עמודים שכמה גופי תורה ויש מהם כל גופי תורה נשען עליהם, ותורה אמרה כל המעמיד דיין שאינו הגון כאילו נוטע אשירה, ועתיד לפרע ממנו וגם ממעמידו,

מכח חומר הנושא יש היתר להעביר זמן רב כדי לברר ע״י מה ששומעים חדשות מאנשים מה שנעשה בעירם ומדברים לכאורה דברים בטלים אבל כהוונה היא לשם שמים לתכלית הרצוי.

עבור זה לחומר הנושא צריך האדם התחכמות גדול ומתינות ליתן עצה לאלה, ועבור ז הגם שתורה אמרה ודברת בם ולא בדברים בטלים, וגם כן הזהירה התורה ואמרה אומנם אלם יעשה אדם עצמו כאלם (חוץ מלדבר בד״ת ולהתפלל, ולצורך פרנסתו) וגם אמרו חכמינו זכרונם לברכה אזניים השומעים דברים כאלה שהזהירה התורה עליהם נכיות תחילה, אבל התורה גם כן אמרה גדולה עבירה לשמה, וגם כן אמרה לעולם יהי׳ אדם ערום ביראה, ורחמנא לבא בעי, ואיתא (ספרי חי״ן) אם כוונתו לש״ש יש בכח האדם שהוא בבחינות שם דרך דשם אחרחותיו לעלות דבר חול לדברי קדושה, **התרתי לעצמי כמה פעמים לבלות זמן זמנים** (אם באו אותן מוכרי עופות (מסערדאהעל לעירי) בכל שבוע כנהוג ליום השוק וזוגתי הרבנית היתה רגילה לקנת מהם, ומתוך כך באו גם אצלי) שעות קטנות לשאול מהם חדשות מהנעשה

בעירם, ואזי מספרים לי ששם יש תורניי אחד שחמיו מחזיק אותו על שולחנו שמשים לילות כימים בענין לימוד התורה עם תלמידים, והוא חס וישר וירא אלקים וכל כוונתו רק להרבות תורה ויראה, שי שלו השגחה יתירה על התלמידים שתהי׳ יראת ד׳ חתולתם ללמוד בכל יום חצי שעה בספרי מוסר, וגם בדינים הנצרכים תמיד (מש״ע או״ח) וגם אהוב להמון עם שלומד עמהם בכל שבת בדברי תורה כאלה שמיוסדים על יראת ד׳, רק להרבות כבוד שמי, והרב הצדיק שיש להם בעירם אוהב אותו כנפשו, וכל תוכחתו רק הוא על רוממות קרן התורה, ועל הרחקות לימודי ח״ז ועל שמירת יסוד, ועל שמירות דת משה ויאהדות, והוא שונא בצע,

ואחר כך מספרים ששם יש קצין אחד שזוגתו היא אשה גדולה במעשיה ונותנת מזונות לבחורים מידי יום ביום, וגם ידיה שלחה בכישור להחזיק עניי לומדי תורה שבעירה, ומשתדלות לפתות את בעלה שילך בכל יום לעת ערב ללמוד אצל (ש״ס חברא, או משניות חברא) וגם טורחות בכל כוחה לסבב לגדל בנותיה על ברכי היכאה והצניעות, ובתוך הדברים אומרים שבעלה רוצה להתחתן בבנותיו עם לומדי תורה, והוא עשיר מופלג.

ובתוך הדברים מספרים ששם יש נגיד אחד שנשרפה (מאשיען גראלנים) שלו וירד מנכסיו, אבל למרחית העין עדיין נושא ונותן כמקדם בלי שום גרעון, (אבל באמת מלאכתו נעשית ע״י אחרים והוא בבחינות יש מתעשר ואין כל) ויש לו בנות שרוצה להתחתן עם בני תורה.

וגם מספרים ששה יש שוחט אחד שיש לו מחלוקות עם הרב עבור שהוא קל ביראת שמים וגם אין לו הרגשה כראוי, ועבור שהוא חונף, והולך רכיל, הרבה מבעלי בתים מחזיקים בידו נגד רצון הרב הצדיק, אבל יש שם בן תורה אחד שלומד

כעת להיות שו-ב והרב הוא לו אוהב נאמן משום שהוא חרד על דבר ד׳,

וגם מספרים ששם יש מלמד אחד שעושה מלאכתו באמונה יתירה הוא ממצדיקי רבים להשגיח על התלמידים ללמדם לגמור ולסבור ולהשריש בלבבם יראת השם, וללמדם דינים הנצרכים מאד, בענין שמירות גוף נקי, ולברך ברכות כראוי, ודיני אמן, ומוכיח אותם שלא להתחבר עם אותוהמחבקים חיק נכריה, הגם שמעורר עצמו על ידי כן שנאה וקיפוח פרנסה מאבותיהם של אלה, והוא מבני ביתו של הרב הצדקי דשם,

וגם מספרים שאצלם דר סופר אחד שהות מומחא מאד באומנתו וגם ירא וחרד על דבר ד׳ וכל תפילין שיצאו מתחת ידו מלבד שהוא נזהר בכתיבתם, ותיקונים, ותיקן הבתים כראוי בעינן ריבוע התיתוחרא שהיא עשוי׳ מעור קשה מאד, וגם מכין להם בתים ממתכת הנקרא (בלעך) וזה משמר ומועיל שלא תתקלקל הריבוע, נוסיף על זה, לכל איש ואיש אשר הוא מוכר את התפילין ועישה הקשר למידת ראשו שיניח תפילין כדי ן שתהי׳ סופו של הקציצה בהתחלות עיקרי השיער ומתוך כך הוא עני מדוכא משום עבור אלה מבלה זמנים טובאואשתו צועקות הב הב ואומרת לו הלא אם תבטל זמנך בלאה היית יכול לכתוב כמה זוגות תפילין, והוא אינו שומע לה.

הרבה דברים כאלה וכיוצא באלה שמעו אזני, הגם שלפי שעה היו מכאיבים אותי משום תורתי אימתי נעשית ומתי אעשה גם אנכי לביתי, אבל הבוחן לבות יודע ועד שכל פטפוטי דברים האלה אני כותב אותם על לוח לבי, ויש מחר שהוא לאחד זמן שיבואו אצלי אלופי קהל שמבקשים לקבל רק להדריכם ולנהלם על מי מנוחות התורה, או עבור לקבל שוחט, או סופר סת״ם, או מלמד תינוקת, או שיבואו אצלי

קיצינים שרצונם להשיא בנותיהם לת״ח, אזי יהי׳ לי דברים הדברים האלה ששמעתי אז קיצורין לעינים, ועת לעשות לד׳ הפרו תורתך, פעמים ביולה של תור הזה קיומה.

ובהנזכר לעיל פי׳ מאמר חז״ל ״כיון שנצרך אדם לבריות נשתנה פניו לכמה גוונים״ דהיינו שהוא נצרך להרבה בני אדם לייעץ להם לטובתם, ע״כ משתנה פניו, פעם לבקי בעיני העולם הזה, פעם לסוחר, פעם לפאליטיקאנט, וכדומה.

ובזה היה מפרש (מורי הגאון זללה״ה) כוונת מחז״ל (פ״ק דברכות) ״**כיון שנצרך אדם לבריות נשתנה פניו לכמה גוונים**״ והיה לו לומר כיון שצריך, אלא אדם כזה שבני אדם צריכים לו בשאלות ובעצות,אותו אדם אינו רשאי לסגור עצמו מן הבריות ולהתבודד רק בלימוד התורה, אלא צריך להיות בקי גם בהויות העולם בענין מסחר, ודברים שבין אדם לחבירו, ובענין ישוב הארץ, וכיוצא באלה הרבה וגם לדבר עם כמה בני אדם המבקשים כן ממנו, וזהו כיון שנצרך אדם לבריות שהוא נצרך להרבה בני אדם ליעץ אותם לטובתם, ע״כ משתנה פניו לכמה גוונים, דהיינו על פי רוב יהי׳ לו תואר צדיק וחסיד שתורתו היא אומנתו ויראתו חתולתו, ולפעמים צריך להיות לו גוון של (וועלטס מענטש) וגעוון של סוחר וגוון של (פטליטיקער) וכיוצא הרבה, כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה שלא יהי׳ אומרים אין ת״ח בקיאים במעשינו, ע״כ.

ההבדל בין רב ומנהגי לבין כל אדם במצות התוכחה, כל איש ישראל כשרואה את חבירו שעובר עבירה חיים להוכיחו ויתן לא אבן על הרב והמנהיג מוטלת חובה יתירה מזה והוא לחקור ולדרוש סליק הוא התנהגותו של כל אחד ואחד שהם תחת דגלו בקיום התורה והמצוות.

והנה מצות תוכחה מוטל על כל אדם איש לא נעדר אפילו

תלמיד לרב כפשטות הקרא הוכח תוכיח את עמיתך, והיינו כשהוא רואה בכחבירו דבר מגונה צריך להוכיחו, ולכאורה קשה מה יתרון של המנהיג בחיוב מצות תוכחה יותר מעל כל אדם עד שאמרו חכמינו זכרונם לברכה (שבת דף נה) על זקנים שלא מיסו בשרים, ואפשר לומר שאר כל אדם רק מחויב להוכיח כשרואה שחבירו עושה איזה עבירה ותו לא משא״כ המנהיג עליו מוטל החיוב לחקור ולדרוש איך הוא התנהגותו של כל אחד ואחד אשר הם תחת דגלו בעניני קיום התורה ומצותיה,עיין (בעה״ט ריש נצבים) ראשיכם טפכם שאצל הראשים צריך להיות אהבות ישראל כמו האב על בניו הקטנים לדאוג עבור טובתם ללמוד עמהסהלכות שבת דהיינו דינים כאלה השכיחים ומצוים תמיד, ודיני נדה הצריכים, ופרישה סמוך לודתה, ודין גוף נקי, והרבה כאלה,

ובזה אפשר לפרש כוונת (פסוק ט״ז דברים סימן א׳) בעת ההיא פירש״י מאחר שאתם ממונים על הציבור אתם משועבדים להם מש״ה שמוע בין אחיכם משמעו לשון הוה כמו שפירש״י זכור יום השבת לקדשו תנו לב לזכור תמיד, וזהו שמוע שצריכים אתם להיות מעורבים בין הבריות ולא תיה׳ קמצן שלא לבטל שום זמן מלימוד תורתך, אלא הפרו תורתך משום עת לעשות, ולדברי עמהם דברים הדברים מדברים שונים ומתוך כך יודע לך הרבה עניני יראת שמים שהם נכשלים בהם, הזכרות ש״ש לבטלה, עבירות ח״ש״מ״ל. אונאה במו״מ, ועון ריבית לשקר במשקולו, ואביזרייהו דג״ע, ואז אם תעשו כן, ושפטתם צדק, תקיימו מצות תוכחה מצוה חמה לצדק אותם.

מסביר תכלית דרשת הרב, ואיך צריכה להיות.

ועבור שתכלית הדרשה הוא חשובה ומע״ט להורות לעם ד׳ דרכי ד׳ מש״ה צרריך להיות המנהיג עיניו בראשו שלא יקצר במקום שאמרו להאריך דהיינו שא יהי׳ כוונתו

כדורש ברבים כדי להשמיע לעם גודל חריצות שכלו במה שמתרץ המדרש דבר דבר על אופניו, ומה שמבאר המשך כוונת הפסוקים בבחינות תפוחי זהב במשכיות כסף ותו לא, שא״כ איזה תועלת יהי׳ מדרשה כזאת להמון עם שאינם בקיאים במדרש ובמקרא, וגם להבקיאים והמבינים נהי שגם המציה היא להשמיע לעם יקר תפארת גדולות התורה וזהו בכלל מכבד את התורה, אבל סוף סוף אין זה תכלית המבוקש של מצות ויקהל משה, אלא עיקר התכלית הוא להשיב רבים מעון ולעוררם לתשובה ולא יהי׳ ערומים בלא מחלצות, עבור זה החיוב הוא שכל דברי תורתו שהוא אומר צריך לשבר אותם לשברים קטנים ולשאול מד׳ מענה לשון כדי שאפילו הנשים והילדים יבינו תכלית המכוון.

מפרש הפסוק כי תראה ערום וכ׳ וברצונך להחזיר בתשובה, צריך להסביר הדברים באופן שיבינו לחלק הדברים כפרוסת לחם.

בזה אפשר לפרש כוונת (המשך פסוק ז׳ ישעי׳ סימן נ״ח) אם תרצה לזכות כי תראה ערום (בלא מצות) וכסיתו ועניים מרודים הם עניי הדעת תביא בית, שיזכו למע״ט הנקרא בית, וגם וכל מוטה, כל דבר שנוטה מדרכי התורה תנתקי, אזי, הלא פרוס לרעב לחמך, תורתך הנקרא לחם שאתה דורש להם צריך אתה לשברים לשברים קטנים ולשברי שברים

בפרט י׳ שאלה סג

עשה רצוני, ואמור לי איזה דברים שעל ידי כן יהי׳ לבב השומעים צמאים לשמוע דבר ד׳.

על ידי עצם מצות שמיעת התוכחה נגרר מצות ומלתם את ערלת לבבכם, וזהו מרומז בתיבת ״את״.

תשובה: מדברי הבאים יבואר שאלתך, עיין (דברים סימן

י׳ פסוק ט״ז) ומלתם את ערלת לבבכם, לכאורה תיבות את, מיותתר, והיה די שיאמר ומלתם ערלת, אלא משום שהכתוב אומר השמן לב העם הזה ואזניו הכבד פן באזניו ימשע ולבבו יבין ושב ורפא לו, מש״ה מסית אותו יצה״ר להיתו אוטם אזנו מלשמוע תוכחות מוסר מש״ה הוצרכה התורה לומר ומלתם את ערלתם לבבכם, את מרבה ערלת האוזן כדכתיב ערלה אזנים משמוע ועל ידי כן שתשמע תוכחה מצוה גוררת מצוה, יסובב נמי ומלתם ערלת לבבכם ויהי׳ חפצים לעשות רצון ד׳.

שלא יהי׳ שונא התוכחות

ובזה אפשר נמי לפרש כוונת (פסוק יד משלי סימן ד׳) באורח רשעים אל תבוא, וסתם ולא פירש מה הוא אורח רשעים, מש״ה אפשר לומר שדרך הרמז מפרש מה שמקצר דרך הפשט, דהנה על פסוק אל תהי כחם בעיניך פירש״י לשנוא את דברי מוכיחך, מעתה קרוב הדבר לומר שגם כאן דרך הרמז מפרש כוונת הפסוק ב״א״ר״ח״ ראשי תיבות ״ראיתי ״איש ״חכם ״בעיניו תקוה לכסיל ממנו, מעתה קרוב הדבר שגם כאן הזהיר שלמה שלא יהי׳ שונא תוכחות.

עיין (פסוק ה׳ בראשית סימן כ״ט) ויאמר להם הידעתם את לבן, ואיתא (במדרש) מי שילבין עונותיכם כשלג, דהיינו שאתם אוהבים את ת״ח המדריכים דרכי תורה, ולענ״ד להוסיף נופך, ל״ה״ס״ראשי תיבות ״לקחת ״מוסר ״השכל עיין (משלי סימן א׳) כי על ידי כן יסובב הלבנות, העונות ותיבות הידעתם נמשך לפניו ולאחריו.

אי אפשר לפדות עצמו מדין וחשבון עי״ז שירבה בצדקה.

ומשום שיש הרבה בני אדם שיצה״ר מעוור עיניהם באמרו עבור שעושים הרבה צדקה על ידי כן פודים את הצמם מדין וחשבות (עיין לעיל דף מו ע״א) ואין צריכים לזהור בכל אזהרות שהזהירה התורה, מש״ה בא דרך הרמז

ומפרש שלא כן הוא, וזהו ״ויאמר ״כי ישובין ״מעון ראשי תיבות ״וא ״ישקל ״כסף ״מחירה.

כששומא תוכחה מתאהב אצל הקב״ה בעין אחת, וכשמקיים דברי התוכחה נעשה אהוב בשבע עיניים.

עיין (שבת דף פ״ח ע״ב) לבבתני באחת מעיניך מתחילה באחת מעיניך ולכשתעשה בשתי עיניך, ופירש״י מתחילה בקבלה שקבלת התורה אחת היא, וכשתקיימם שתיים יש, ועל דרך זה יש עוד לפרש כוונה אחרת, כפי מה שחנני ד׳ לפרש במקום אחר, ב״א״ח״ת״ הכוונה עלד רך הרמז בראשי תיבות ״אל ״תהי ״חכם ״בעיניך (כפירש״י משלי) לשנא דברי מוכיחך, ובזה הקבצה משבח ראשי תיבות ישראל שהם אוהבים לשמוע תוכחה, אבל לא תעשה שבזה לבד די, מש״ה אמרו חכמינו זכרונם לברכה שמיעה לחוד רק אחת מגוונת טובות היא, משא״כ לכשתעשה אם אחר כך תהי׳ נזהר לקיים דברי התוכחות ששמעת, אזי תהי׳ אהוב אצל ... בשתי עינים.

פרק יא

בפרט יא׳ שאלה סד:

מטובך תאמר לי מה ראיתא בספרים שע״י תוכחה והדרכה נשבר כה עמלק, וגם יסבב מזה מגנה מאויבים, איך רמוז דבר זה בתנ״ך,:

על ידי שעושים חסד שמדריכים בני הדור נשבר כח אדום ומואב.

תשובה: מדברי הבאים יבואר שאלתך, עיין (שמות סימן ט״ו פסוק ט״ו) ״אילי ״מואב ״יאחזימו ״רעד, הכוונה, מפרש דרך הרמז, טעם הדבר בראשי תיבות ״מה ״יקרו ״ריעד ״אל, אותן ת״ח שתופסים מידת החסד להדריך

את דורם, על ידי כן נשבר כח אדום ומואב היפך וילכו בלא כח לפני רודף מנא הוא הס״מ משום שריה כאילים שלא הדריכו את אנשי דורם.

ע״י תוכחה והדרכה כראוי נשבר כח.

ובזה אפשר נמי לפרש כוונת (המשך פסוק ו׳, ז׳, בראשית סימן ל״ב) ״וישובו״ ״המלאכים״ ״אל״ ״יעקב״ נאמר, מפרש דרך הרמז בראשי תיבות ״והודעת ״להם ״את ״הדרך ״ילכו וגם ס״ת ״ללכת ״בדרכיו ״ולשמור ״מצותיו עבור זה יהי׳ עיקר תוכחתך ועל ידי כן תהי׳ בטוח ״ל״א״מ״ר ראשי תיבות ״משגבי ״לא ״אמוט ״רבה משום שע״י תוכחה ועל ידי כן תהי׳ בטוח ״ל״א״מר ראשי תיבות ״משגבי ״לא ״אמוט ״רבה משום שע״י תוכחה והדרכה כראוי נשבר כח עשו היפך שריה כאילים וילכו לפני רודף בלא כח, מש״ה ויחץ העם, ״ו״י״ח״ץ ראשי תיבות ״יהלמני ״צדיק ״חסד ״ויוכיחנו.

ובזה אפשר נמי לפרש כוונת (פסוק ב׳ תהלים סימן נ״ח) מישרים״ תשפטו״ בני״ אדם״ הכוונה שתהי׳ נזהרים במצות תוכחה והדרכה כראוי ע״כ תזכה מה שמרומז בס״ת, ״מהרסייך ״ומחריביך ״ממך ״יצאו היפך וילכו בלא כח.

משה זכה וזיכה השבים זכה למדריגה של ידע ה׳ פנים אל פנים, כן זכה גם להכניע את פרעה ועבדיו שהם סט״א ופמליא שלם.

ובזה שע״י הדרכה כראוכי נכנעים האויבים, וגם אמרו חכמינו זכרונם לברכה לומד תורה ברבים לש״ש נותן בו חכמה, דעה, בינה, והשכל, אפשר לפרש כוונת (המשך פסוק י׳, י״א. י״ב, דברים סימן ל״ד) לכל יד החזקה (הדרכה מכונה יד) כדתנן משה זכה וזיכה את הרבים מש״ה זכה למדריגה זאת ידעו ד׳ פנים אל פנים, וגם זכה להכניע את פרע הועבדיו הוא סט״א וגונדא דילי׳.

ובזה אפשר נמי לפרש כוונת (פסוק ט״ו בראשי סימן מ״ט) ויט״ שכמו״ לסבול״ ס״ת ״ותתן ״טרף ״לביתה, כפירש״י שונה הרב לבתלמידים חוק הקצוב להם, וזהו שפרישי״ לסבול עול תורה ועל ידי כן זממה שדה כפירש״י בזמם וברסן את איש שדה, וזהו ויט שכמו לסבול כנזכר לעיל על ידי כן ויהי למס אויות סמל, עבד לו, מעתה אפשר לומר שפירש התרגום עם פירש״י צדקו יחדיו, שע״י הדרכה של לימוד התורה זכה לנצח.

המלמד תורה ברבים וממשיך לקיים לקרבם על ה׳ ערכו גדול מאוד שיש בה גם תורה וגם גמ״ח, שעי״ז תכפר גם עוונות שאין מתכפרים בקרבן.

ללמד תורה ברבים ולהמשיך לבם לקרבם אל ד׳ ערכו גדול מאד, שהרי אמרו חכמינו זכרונם לברכה אפילו עלעון כזה שאינו מתכפר בזבח ומנחה, אבל בתורה ובגמ״ח מתכפר, ולימוד כזה להדריך רבים אית ביה תרתי תורה וגמ״ח, וס״מ יודע מה רב כוחו של המדריך, מש״ה טורח ומשבדל לבטל מצוה זאת, וזהו וילחם ברפידים רפו ידיהם הוא הדרכה בדברי תורה, וזהו אפשר שמפרש דרך הרמז, עבור מה טורח סט״א שבטל מצוה זאת משום שגדול ערכו, והיינו ״וילחם ״עם ״ישראל ״ברפידים ראשי תיבות ״בחסד ״ואמת ״יכופר ״עון,

ע״י שמשה זיכה את הרבים זכה שעוג נפל בידו

ובזה שעבור הדרכה כראוי אויביו נופלים תחתיו, אפשר נמי לפרש כוונת (פסוק ל״ד במדבר סימן כ״א) אל תירא אותו כי בידך נתתי אותו, והיה לו לומר נתתיה לפניך, מ״ט אמר בידך, אלא לרמז משום משה זיכה את הרבים, מש״ה בשביל ידך, הדרכה מכונה יד תזכה שיפול לפניך ותנצחו.

הגדולה שבנדיבות הוא להדריך וללמד תורה, עבוד הדרכת הרבים נכנעים כל הדינים.

ובזה אפשר נמי לפרש כוונת (פסוק ג׳ מלכים ב׳ סימן כ״ג) ויכרות הברית ללכת אחר ד׳, הכוונה אפשר כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה (סוף פ״ק דסוטה) אחרי ד׳ תלכו, מה הוא גומל חסדים, והגדולה שבנדיבות הוא להדריך וללמד תורה, משה״ה קרא יאשי׳ לכהנים וללוים שלא יהי׳ מן הכהנים אשר לא אמרו איה ד׳, ומהנביאים כאלה שא גילו על עונך, אלא ידריכו וילמדו את דורם כראוי, וזהו שמפרש דרך הרמז ״ויכרות ״הברית ״ללכת ״אחר ״ד׳ ראשי תיבות ״והודעת ״להם ״את ״הדרך ״ילכו, ועבור שכח של המדריך רבים גדול ערכו עד שעבור זה נכנעים כל הדינים, אולי תבוטל גם הגזירה שבפרשה שלפניה.

ע״י שמכניעים עצמם לעולה של תורה נשבר כח עמלק של יבוא לעולם.

בזה אפשר נמי לפרש כוונת (פסוק י״א שמות סימן י״ז) ״ירים ״משה ״ידו, מפרש דרך הרמז ראשי תיבות ״מקוה ״ישראל ״ד׳, מה מקוה מטהר כך ע״י הסתכלות למעלה ולשעבד לבם לד׳ יסובב מחילית עון כמדרש, וקוב״ה ואורייתא חד הוא, ואז כאשר״ ירים״ משה״ ידו״, מפרש דרך הרמז בס״ת ״משלחי ״רגלי ״השור וחמור משום שע״י שמכניעים עצמם לעולה של תורה נשבר כח עמלק שלא יבוא לעולם (עיין אבקת רוכל ח״א דף י״ג ע״ב ד״ה בנביאים)

מפרש פסוקים בהקדמה זו שע״י הדרכת הדור כראוי נשבר כחו של עמלק

זה שע״י הדרכה כראוי נשבר כחו של עמלק, אפשר לפרש כוונת (פסוק ד׳ מיכה סימן ו׳) ואשלח לפניך את משה אהרן ומרים כתרגומו משה לאלפא מסירת דינין, אהרן

לכפרא על עמא, (כמתני׳ דאבות) אוהב את הבריו ומקרבין לתורה (כפסוק מלאכי) ומרים לאוראה לנשיא. וזהו שמפרש דרך הרמז ״ו״א״ש״ל״ח ראשי תיבות ״והשב ״לשכנינו ״שבעתיים ״אל ״חיקם זה עמלק.

ובזה אפשר נמכי לפרש כוונת (פסוק ב׳ תהלים סימן נ״ח) האומנם אלם צדק תדברון מישרים תשפטו בני אדם, דיבור לשון תוכחה, יהי׳ כוונתך לצדק את הנוכח ועל ידי כן יהי׳ נכנסים אל הלב. וזהו אומנם ״א״ל״ם מפרש דרך הרמז בראשי תיבות ״להסיר ״אדם ״מעשה (עיין איוב סימן ל״ג פסוק י״ז כתרגום לאעדאה בר נש מן עובדא בישא) ועל ידי כן ישבר כח עמלק, מש״ה מפרש דרך הרמז, ס״ת של מישרים״ תשפטו״ בני״ אדם״ הוא, ״מהרסיך ״ומחריביך ״ממך ״יצאו.

וזהו אפשר נמי כוונת (פסוק י״ג קהלת סימן ח׳) אשר״ איננו״ ירא״ מלפני״ אלקים״, מפרש דרך הרמז בס״ת ״ולי ״מה ״יקרו ״ריעך ״אל, הכוונה, אנשים כאלה שתופסים אומנות מידת החסד להדריך וללמד שהיא הגדולה שבגמ״ח, על ידי כן כל הדינים נכנעים וכפופים להם...

וזהו אפשר נמי כוונת (המשך פסוק ט׳. י׳, תהלים סימן צ״ז) אוהבי ד׳, הן המה המאהבים בנין למקום, מש״ה מאד נעלית על כל אלקים (עיין יסוד שורש העבודה בשער הכולל פרק ה׳ מגודל מדריגות מזכה רבים שכל אמרי דדינינן נכנעים ונכפפים לו)

ובזה שע״י שמזכה רבים נשבר כח עמלק ויש בכוחו לבטל גזירות , אפשר נמי לפרש כוונת (פסוק קס״ה תהלים סימן קי״ט) שלום רב לאוהבי תורתך, המאהבים לימוד התורה לאחרים היפך רפידים רפו ידיהים מלהדריך, מש״ה ״ש״ל״ו״ם רב (להרבות ולהרחיב תיבות שלום) מפרש דרך הרמז ראשי תיבות ״שמם ״מחית ״לעולם ״ועד. על ידי כן ראשי תיבות ״מה ״שאלתך ״וינתן ״לך, מוציא יקר מזולל.

ובזה שעבור הדרכות רבים נכנע עמלק, אפשר לפרש כוונת (מדרש רבה בראשית פרשה ס״ה) וזה לשונו בזמן שקולו של יעקב מכנס, אפשר הכוונה כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה (ברכות דף ס״ג ע״א) הילל אומר עת לכנס ועת לפזר, אם ראית דור שתורה חביבה פזר, ואם לאו כנס, מש״ה בזמן שקולו של יעקב מכנס דהיינו שאינם רוצים בהדרכה אזי מרמז לעשו והוא אתי, משום שראוים לעונש, ותבלין לפירש זה הוא, סצת של יעקב״ והידים״ ידי״ עשו״ הוא, ״יען ״וביען ״במשפטי ״מאסו, ומינה אם קולו של יעקב מפזר, אזי נשבר כח עמלק.

ובזה אפשר נמי לפרש כוונת המדרש, ר׳ יושעי אמר כשבא עמלק להזיק את ישראל מתחת כנפי אביהם שבשמים, אמר משה רבש״ע רשע זה בא לאבד בניך מתחת כנפיך, ס״ת שנתתי להם מי יקרא בו. ואיתא במדרש על פסוק מה יקר חסדך אלקים, שכרן של גומלי חסדים, בצל כנפיך יחסיון, בצל כנפי השכינה, והגדולה שבגמ״ח הוא להדריך ולהוכיח לעם ד׳ בדרכי ד׳ ואז נשבר כחו של עמלק, והוא גרם קרך בדרך, בגמצח, רפידים רפו ידיהם שלא תהי׳ הדרכה כראוי, וזהו להזיק את ישראל מתחת כנפי אביהם שלא ידריכו ולא יקיימו מצות גמצח, ואז מה יעשו עניי הצאן אם רועה אין להם, ומינה שע״י הדרכה כראוי נשבר כחו :פייל על

עבור תוכחה והדרכה לרבים יסובב הגנה מאויבים שנופלים בידיהם.

וגם עבוד תוכחה והדרכה יסובב הגנה מאויבים, הכתוב אומר משום שריה כאילים ראשו של זה בצד זנבו של זה, מש״ה נענשו וילכו בלא כח לפני רודף, ומכלל לאו נשמע הן שאם יש תוכחה והדרכה אזי יש להם הגנה מאויבים שהאויבים נופלים בידיהם, ובזה אפשר לפרש כוונת (פסוק כ׳ בראשית סימן י״ד) ברוך אל עליון אשר מגן צריך בידיך,

תרגומו דמסר שנאך בידך, והיה לו לומר בך, מדוע אמר בידיך, אלא לרמז עבוד מה זכה אברהם שגבר על שונאיו, משום שאברהם תפס אומנת חסד ופרסם שם ד׳ להדריך לבאי עולם הדרך ילכו, וההדרכה מכונה יד, כמחזיל על פסוק אזלת יד, וזהו שרמזה תורה מגן צריך בידיך, בשביל הדרכתך

ע״י שהתוכחה רפויה ואין בדרכה לצאן קדשים יש בכח עמלק להזיק את ישראל, ופליטה הנשארת הוא רק מרחמי ה׳.

מעתה אם תראה בעיני שכלך בהרבה מקומות איך טורח עמלק הרשע הוא הסט״א למעט ולרפות תוכחה והדרכה מצאת קדשים, ועל ידי כן יש בכוחו להזיק את ישראל חס ושלום, ומזה יסובב כי גבר אויב, תו לא תקשה לך קו׳ מה נשתנה (עיין אבקת רוכל ח״א שאלה קל״ב) ופליטה הנשארת שם רק מרחמי ד׳ הוא, לכן תבחרו לכם בכל המקומות מגידי אמת שכל תכליתם לאהב בנים לאביהם שבשמים ועל ידי כן יסובב וגבר ישראל.

פרק יב

בפרט יב׳:

אם לא מציל את נשמתו של חבירו עובר על לא תעמוד על דם ריעך

להלן (בכלל ט׳ פרק א) באי״ד כתב וזל״ק: שהרי אם הדבר נוגע רק להצלות ממון חבירו, או הצלות גופו, שהוא רק חיי שעה, גזרה תורה ואמרה לא תעמוד על דם ריעך. על הצלות נשמתו שהוא חייעולם עאכו״כ שמחויב לעשות כל מה שבכוחו להשתדל בהצלתו. וגם אם בסכנות יחיד של חייש עה כך. סכנות רבים וחיי עולם עאכו״כ. ולחזק דברי אלה, יתנו

עידיהן ויצדקו ביאורי מקראי קודש הבאים, עיין (תנחומא סוף שלח) משל לאחד שהיה מושלך לתוך המים הושיט לו הקברניט את החבל, אמר לו תפוס הכבל הזה בידך ואל תניחהו שאם תניחהו אין לך חיים, אף כאן אמר להם לישראל כל זמן שאתם מדובקים במצות נאמר עליכם ואתם הדבקים בד׳ אליקכם חיים כולכם היום, והייתם קדושים בזמן כאתם עושים את המצות אתם מקודשים ואימתכם מוטלת על האומות רשתם מן המצות ועשיתם העבירות מיד מחוללים אתם חס ושלום.

מלחמת גוג יהי׳ שקודם יסבב להחטיא את ישראל שלא יקיימו התורה ועל ידי כן יהי׳ שנואים למקום ואז יהי׳ בקל להזדווג להם.

ובזה מפרש (השל״ה כוונת המקדש) שיאמר גוג אזדווג לפטרונם ואחר כך אזדווג להם דהיינו שיסבב סיבות מסיבות שגנות להסית ולהחטיא את ישראל שלא ישמרו קיום התורה ועל ידי כן לא יהי׳ להם פטרן בשמים (כתנחומא הנזכר לעיל) שיהי׳ שנואים למקום ואז בקל יהי׳ בכוחו להזדווג להם (עיין ילקוט בהעלותך) על פסוק וכי תבואו מלחמה, הכתוב מדבר במלחמות גוג שנאמר ונושעתם מאויביכם מלחמה כזאת שישראל נושעים מנו ואין אחריה שיעבוד.

עיקר מלחמת גוג יהי׳ לבטל אותם מלימוד התורה.

ולענ״ד להוסיף נופך על פירש (השל״ה), שכוונת הפסוק הוא שעיקר מלחמות גוג יהיף שיסבב לבטל אותם מלימוד התורה שהרי הכתוב אומר וכי״ תבואו״ מלחמה״ בארצכם״ על״, מפרש דרך הרמז בס״ת, ״להכרית ״עולל ״מחוץ ״בחורים ״מרחובות (ה׳ מתחלף בעין, ויו, בבית, י׳, במס באי״ח ב״ש), שיסבב לבטל בתי מדרשים שלומדים שם תורה ברבים (שנקראים חוץ, וגם רחובות) ואז תו לא יהי׳

להם אותו ההבטחה על כן יאמר בספר בזכות לימוד התורה, מלחמות ד׳, ד׳ ילחם לכם, וכן בארצכם, תורה נקראת ארץ, עיין תרגום על פסוק גיבור בארץ יהי׳ זרעו, משום שסט״א יודע שכל זמן שישראל מדובקים בלימוד התורה ובקיום המצות הן המה בבחינות כארי׳ וכלביא מי יקימנו.

פרק יג

בתקופה קשה כזו כמה חסר ויש צורך לישראל בכל מדינה ומדינה במנהיגי אמת שידריכו ויוכיחו את העם לאהב את לבבם לה׳ ולתורתו..

ואז בזמן ובעונה כזאת כמה וכמה מהצריכות הוא שיהי׳ להם לישראל בכל מדינה ומדינה הרבה מנהיגי אמת וגודרי גדר ועומדי בפרץ ולחזק בדק לימוד התורה ושמירתה ושלא יעלה הפורץ עליהם. שיחזיקו לבבם של ישראל בתוכחתם ובהדרכתם ואהב את לבבם לד׳ ולתורתו שלא לזוז מתורתו זיז כל שהוא ולנחם אותם ולדבר על לבבם ולא להחליף עולם עומד בעולם עובר וטוב מעט ביראת ד׳ להיותם מעוטים בקטנות מדיריגתם (עיין סוטה דף׳ ע״א) ותענוג רוחניי נצחי בתענוג זמניי וגשמיי משום שהכל הולך אחרי המנהיג והמעמיד ובתר רישא גופו גריר, ושיהי׳ איבירי לב להיותם בבחינות אם יתן איש כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו (ולא יהי׳ בכלל לאנדעם, פערעטער, תורה נקרא ארץ) שעבור הנאות וטובות עצמם או בניהם וחתניהם להשיג עושר ושם, וכבוד, אין הצר שוה בנזק המלך מלכו של עולם, כי קוב״ה ואורייתא חד הוא, דהיינו עבור להשיג התמנות ושררה, לעשות כרצון איש ואיש, ומהריסייך ומחריביך ממך יצאו להתיר עצמם לסתור ולפרוץ כמה מגדרי התורה כדי להחניף לרשעי׳.

איזה רועים תעמיד על הצאן בעת כזאת שגדודי האומות מתחברים על הצאן לפתותם להתחבר עמהם.

ובזה אפשר לפרש כוונת (פסוק ז׳ שה״ש סימן א׳) איכה תרעה איכה תרביץ (כמדרש) איזה רועים תעמיד עליהם בעת כזאת על עדרי חביריך, פירש״י גדודי האומות, ולענ״ד להוסיף נופך על פירושו גדודי, אומות כאלה שהם חביריך דהכוונה של לשון חביריך שטורחים ומשתדלים בפתויים ובהסתות להחליש דתינו ולחבר אותך עמהם (כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה משה נקרא חבר שטרח לחבר ישראל לד׳ ולתורתו) כפירש״י על פסיק שובי השולמית, דהיינו לקיים מקרא שכתוב שלא יזכר שם ישראל, מתחכמים להשפיל כל יראי ד׳ הנקראים (ארטהאדאקס) באמת, שלא ליתן להם ששם וכבוד, ומי שיאות להם הליות מהמחדשים יש לו חיזוק מהם בכמה מיני דרור וחירות, ומחשבתם בזה להחליש קיום דתם, כי שמא על ידי כן שיראו עצמם מבוזים ומושפלים יתאחדו עם המהרסים כידוע ומפורסים בכמה מדינות.

מדוע טבענו ביון מצולה בגלית במי מצולות ים, מפני שאין מעמד אין לישראל צדיקים מנהיגים שגורמים להם בהדרכם עמידה.

משום בעת כזאת אם נתמעו בישראל מנהיגי האמת עד היכן תוכל להגיע שקיעות שמשה של תורה ותשליך אמת ארצה, בזה אפשר לפרש כוונת (פסוק ג׳ תהלים סימן ס״ט) טבעתי ביון מצולה ואין מעמד, טבעתי בגלות כתרגום שם וזה לשונו טמעית בגלותא במיא דמצולתא, ועם הדבר, משום ואין מעמד, אין להם לישראל צדיקים מנהגים כאלה שגורמים להם בהדרכתם עמידה, כדאיתא (במדרש) במקום אחר, הזקינים שבדור גורמים לישראל שיהי׳ להם עמידה, וכפירשצי הקללת והיסורים מקימין ומציבין אתכם לפני, משי״ה ״ביון

״מצולה ״ואין ראשי תיבות ״בחרתיך ״ולא ״מאסתיך כפירשצי ואוהב את יעקב, אבל לא הועיל אצליכם שתטיבו מעשיכם, משום ואין מעמד.

מה נעשה לאחוינו ביום שידובק בה, שלא יהיו להם מנהיגים כאלה..

ובזה אפשר נמי לפרש כוונת (פסוק ח׳ שה״ש סימן ח׳) על דרך סרס המקרא וכאילו היה כתיב מה נעשה לאחותינו ביום שידובר בה ושדיים אין לה, שמתלחשים עליה שלא יהיף להם מנהיגים כאלה המשפיעים להם הדרכה כזאת לאהב אותם לד׳ ולתורתו, אלא השריים תהי׳ מתלמידי (סעמינאר) ר״ל וזהו שמתלחשים להכחידה כליון הנפש חס ושלום.

הקב״ה מקונן ומצטער על עוני ודלות הדור מפני שנתמעט ההדרכה אין ישראל ראויים להיות משכן ה׳,וזה הכל שהמנהיג עצלן והשגחתו על הדור מעוטה.

ובזה אפשר לפרש כוונת (פסוק ל׳ ירמי׳ סימן כ״ה) שאוג ישאג על נוהו, למה שמפרש (הזוהר) כוונת פסוק ועשו לי מקדש שע״י קיום תרי״ג יש בכח האדם לקדש ולטהר כל בנין גופו להיות משכן לד׳, אבל אם אזלת יד שנתמעט ההדרכה ותופני שתורה לא ידענו, אזי כשל עוזר ונפל עזור וזהו ישאג על נוהו, הקבצה מקונן ומצטער על עוני ודלות הדור שאין ישראל ראוים להיות משכן ד׳ עבור מעשיהם אש רלא טובים ולא משום שנקצץ האילן ונסתם המעין וזרע קודש מצבתה של אברהם אוהבו נתהפך להיותו זרע מריעים ובנים משחיתים ולא יזכרו עוד בשמם אני חומה ליהותם מאמינים בני מאמינים, חלילה וחלילי להוציא שם רע על בתולת שיראל לומר שמרוע לבבם עשו כל זאת, אלא סיבות הדבר רק הוא יצש״א״ג, מפרש דרך הרמז בראשי תיבות ״ילבש ״גבר ״שמלת

״אשה, כמו שמפרש השל״ה אזהרה למנהיג שלא יהי׳ עצלן ורך לבב בהנהגות אנשי דורו, אלא צריך להיות מחבירי לב לשבר מלתעות עול ולרומם קרן האמת, ואז חטאו ככתוב כהנים לא מרו איה ד׳. משום שסטא טורחות שימנה עליהם רק מנהיגים כאלה שעבור מיעוט השגחתם על הדור קיומה של תורה יורדת מעט מעט מטה מטה. וכעת יוכל להסתעף מזה מקרא שכתוב לכו ונכחידם מגוי חס ושלום.

ולא נאמנו ישראל בברית קיום התורה, מפני ולבם מנהיג הדור משול ללב לא נכון עמו.

וזהו אפשר נמי כוונת (פסוק ל״ז תהלים סימן ע״ח) ולא נאמנו בבריתו היא קיום התורה, הטעם הוא משום ולבם לא נכון עמו (מנהיג הדור נקרא לבם, כמפרשים שהוא מחייה אותם בהדרכתו כמו הלב המחיה את הגוף) ומה יעשו עניי הצאן. אם רועה נאמן אין להם, מש״ה והוא רחום יכפר.

מן החיוב לקונן על עוני הדור ועל שפלות התורה, שזהו הכל בגלל המנהיגים שגורם בהדרכתו שיעשו מהתורה קרעים קרעים.

ומכש״כ שיש לקונן על עוני הדור ועל שפלות התורה בכמה ארצות שלא לבד שקיומה של תורה נסוג אחור עבור עצלות ושב ואל תעשה של השגחות המנהיגים בענין ההדרכה אלא גם בפועל בקום ועשה שבמקום הצדק שמה הרשע שבמקום שהיתי לו להמנהיג להדריך ולהוכיח לסבב רוממות קרן התורה וקיומה, ונהפוך הוא שגורם בהדרכתו לעשיתה קרעים קרעים, אוי לעינים שכך רואות, ובזה אפשר לפרש כוונת (פסוק י״ג איכה סימן ב׳) גדול כים שברך מי ירפא לך, מפרש דרך הרמז בראשי תיבות ש״ב״ר״ד״ ״כי ״רב ״שבענו ״בוז היינו תחת אם ישראל עושים רצונו ע״י מנהיגי אמת אזי ניתן להם מד׳ (עהרנמעדאליע) ונקראים בשם כובד

אבן שנתכבדו מד׳ להיותם נקראים בשם אבן, (כמדרש) מה האבן אינו זז ממקומו מכל הרוחות שמנשבים בו כך ישראל אינם זזין מאמינתם בכל הסחות ופיתוים, משא״כ אם יש להם מנהיגי שוא אז ירדו מכבודה ירידה גדולה ונקראים בשם בוז היפך כובד, שהרי כמה הריסות ושינויים וחלופים וכמה מיני (רעפארם) גרמו להם מנהיגיהם בקיום התורה. וזהו ש״ב״ר״ד״ מפרש דרך הרמז בראשי תיבות ״כי ״רבים ״בני ״שוממה אם אותן מלומדי ח״ז ששמו העולם (כפרש״י בראשית) שלמדו ח״ז מעזא ועזאל הם בבחינות רבים שהן המה החש בים והגדולים שבישראל (עיין משמעות לשון רבים פירש״י תהלים פסוק ב׳ סימן ג׳)

עם ישראל בבחי׳ תעיתי כשה אובד, לכן כמה החובה להתפלל לה׳ ולקבוע בזמנים ידועים לערוך תיקון חצות על מעמד הדור שהוא ירוד וק״ו הוא שאם על צרות הגוף עוני, חולי, שבי, ביזוי, מצוה מן התורה היא לזעוק להתפלל ולהתחנן לפני המלך מש״ע, עד כמה והיכן גדול החיוב בזה על צרות הנפש של חיי נצחיו.

ואז להמבין והיודע רואה בעיני שכלו שישראל בכללן בארצות אלה הן המה בבחינות תעיתי כשה אובד, לכן כמה מהחיוב הוא להתפלל אל ד׳ ובעתים ידועים לעשות תיקן חצות במר נפש על מעמדן של ישראל אשר אצלם כעת רד היום מאד ולהתאבל ולקונן במר נפשו ולהספיר על התורה כי חוללה תפארתך ונפלה נזרך, שאם על הצרות הגוף עוני חולי, ושבי, ביזוי, מצוה מן התורה היא לזעוק ולהתפלל, עד היכן תתגדל חיוב מצוה זאת על צרות הנפש של חיינצחיי שלו (עיין קיצור חרדים סוף יום ב׳). והו על הוה, וצרה על צרה, ועוני הדור על עוני הדור, נכפל ונשתלט אם רואה ומשגיח בעין שכלו שגם לראות צרות הדור ולהצטער על זאת ולצעוק אל ד׳ בבכייה, גם כן עינים להם ולא יראו והם אטימא לבא, ומעט מזעיר הן

המה המשימים מעמדן של ישראל על לבם והומים עבורם לצעוק אל ד׳ בבחינות ממעמקים קראתיך, על דבר זה יסובב להיות נהפך לבו בקרבו ויבכה אל ד׳ בבחינות מי יתן ראשי מים וכו׳.

אז אם תפילתינו הוא רק עבור השלמות נפשינו לעשות רצונו ודמעותינו רק הוא מיראת שלא יגזלו מאתנו חיי נפשינו, אזי מובטחים אנו מאתו יתעלה שלא לבד שישמע צעקתינו כהבטחות ״ובקשתם ״משם ״את ״ד׳ שמפרש דרך הרמז בר״ח ״והפלא ״ד׳ ״את ״מכותך שאחזעל זו שכחות התורה ומי שאינו מגושם להיותו כעיר פרא, וכפרת הבשן אזי אצלו קללה זאת שקולה כנגד כל צ״ח קללות, שאם היינו במדריגות אלקים אתם ובני עליון כולכם ושבילי דאורייתא שהם שבילי דרקיע היה גלוים לנו והיה לנו שתום העין בהשגות התורה, עיין (הקדמות הרמב״ן על התורה) מה נכלל בהשגות התורה, ועתה נתקיים בנו נשי עמי תגרשום מבית תענוגיה מלכה ושריה בגוים אין תורה, ותחת שהיה לנו מקדם שתום העין לכנוס לפני ולפנים להשיג השגות התורה בסודותיה ורזא דרזין שעבור השגה זאת היינו במדריגות ותחסרהו מעט מאלקים. כל שתה תחת רגליו, ואז איך היה על ידי כן מדריגתינו בענין יראתו ואהבתו אל קיום התורה, עתה חשך הים ונסמת עין השגותינו שאפי׳ עבור פירורי פירורי׳ דאורייתא בדור האחרון היתם להשיג דבר מה בידיעות נגלה ג״כ צריכים אנו ליגיעה רבה ועל ידי כן בבחינות יראתינו ואהבתינו אל דאנו בדיוטא התחתונה כי זה תלוי בזה. ומינה ועבדים משלו בנו (כתנחומא סוף שלח) איך ירדנו מאגרא רמא רמא לבירא עמיקתא עמיקתא, אז הובטח לנו ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך.פייל עם

כשאין לעם מנהיגים אמתיים, העם הוא כשה אובד והמה כיתומים בלא אב מנהיגי אמת, שהמנהיג צריך להיות לישראל בהדרכתו בבחינה כמו אב לבנים הקטנים ובהעדר זה הם בדיוטא התחתונה ואז הקב״ה יגאל אותם.

א״נ י״ל בכוונת ירידה התחתונה, משום שאמרו חכמינו זכרונם לברכה בתר רישא גופו גריר, והכל הולך אחר המעמיד, א״כ אם בא עת ועונה כזאת נשתמעטו התלמידים המחזיקים את ישראל להחזירן למוטב, ומנהיגי שוא המתעים את עמי המה לרוב, ואז עם ד׳ המה כשה אובד, וזהו הוא באמת הירידה התחתונה (כבעה״ט ריש נצבים) שמהנהיג צריך להיות לישראל בהדרכתו בבחינות כמו אב לבנים הקטנים, ומה יעשו אותן צעירי הצאן אם אביהם נסתלק מהם בקטנותן והלך בדרך למרחוק, ולחזק דברי אלה אביא לך ראיה שהאמת אתי בזה, שהרי [illegible] הבטיח בתורתו הקדושה שבעת כזאת כשיראה כי אזלת יד שירחם עליהם לריב ריבם, ואמרו חכמינו זכרונם לברכה נתמעטו התלמדיים, ועל זה פירש״י תלמידים כאלה המחזיקים את ישראל החזירן למוטב, וצריך הסבר מאין הוציא רש״י לפרש כן, ואפשר משום שדרך הרמז מסייע לו, משום שהיה לו לתורה לומר הולכות ודייק ואמרה אזלת, לומר לך א״ז״ל״ת״ מפרש דרך הרמז בראשי תיבות ״לך ״אזבח ״זבח ״תודה הגורמים לישראל בהדרכתם להחזיקם למוטב, ולכאורה זה סתירה (למדרש) הנזכר לעיל שהבטיח ואמר לכשירדו למדריגה תחתונה יגאל אותם, אלא מכאן ראיה למה שאמרתי אם ישראל המה יתומים בלא אב מנהיגי אמת, זהו מדריגה התחתונה, מעתה שני הבטחות ד׳ דברים אחרים המה.

וזהו כי דלונו מאד במעשה החסד להדריך את העם עזרנו על דבר כבוד שמך שהבטחתנו.

ובזה אפשר לפרש כוונת (המשך פסוק ח׳ ט׳, תהלים סימן ע״ט) כי דלונו מאד (מאד, הוא עיטרא דחסד, והגדולה שבגמ״ח הוא להדריך וללמד) אז עזרנו על דבר כבוד שמך, משום קוב״ה ואורייתא חד הוא, ואי אתה עושה תורתך ¬לסתר שהבטחת לנו אזלת יד, על עבדיו יתנחם,

גם כשרואים שהשפע והפרנסה נתמעט ולבבם נשבר ואם היו מוכרחים אותם היו מקבלים בעת כזאת והסיבה מפני שלא איכפת למניהיגם להורות דרך הטוב והישר.

ובזה אפשר נמי לפרש כוונת (פסוק ל״ו דברים סימן ל״ב) כי יראה כי אזלת יד, שנתמעט השפע, והפרנסה, כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה (פ״ק דע״ז) על פסוק משך ידו את לוצצים ואז לבבם נשבר ונכנע היפך וישמן ויבעט, מש״ה אם היו מוכיחים אותם והיו אומרים להם סיבות העניות הוא, חילול שבת, פגם ברית, ביטל תורה, אזי קרוב הדבר שהיו שומעים להם, ואפ״ה אפס עצור ועזוב שליכא עוזב ומנהל, מזה מוכח שלא יאכפת להו כלל להורות להם דרך הטוב והישר, אז על עבדיו יתנחם שזהו מדריגה התחתונה.

כשאין לדור מנהיגי אמת אז הבטיח לכל השי״ת שתבוא ישועתן של ישראל על ידו.

ובזה שהובטח לנו לכשירדו למדריגה התחתונה דהיינו כשלא יהי׳ לדור מנהיגי אמת, אזי ידין ד׳ עמו ועל עבדיו יתנחם, אפשר נמי לפרש כוונת (פסוק ג׳ איכה סימן ה׳) כשיבוא דור כזה ״יתומים ״היינו ״ואין ״אב שאין לישראל מנהיג ומנהל הנקרא אב, אזי מפרש דרך הרמז ראשי תיבות ״ההוא ״אמר ״ולא ״יעשה שהבטיח לנו בדור עני כזה להושיעני, וגם ראשי תיבות ״ובעת ״ההיא ״ימלט ״עמך (א׳ ״מתחלף בעין) שזאת היא הבטחתו ככתוב שחה לעפר נפשנו קומה עזרתה לנו, מש״ה אנו מתפללים ראשי תיבות ״ואמרו ״הושיענו ״אלקי ״ישענו, ומהו הישועה שאנו מתפללים עבורה, מפרש ״דרך הרמז בראשי תיבות ״אורך ״ואמיתך ״המה ״ינחוני (כפירש״י תהלים סימן מ״ג פסוק ג׳) אלי׳ ומשיח, אבל כדי שנזכה לזאת אנו מתפללים גם כן ראשי תיבות ״השיבנו ״ד׳ ״אליך ״ונשובה. עבור אלה מותר וגם

מצוה לנו להרבות בתחנונים עד שנזכה ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים.

פרק יג

בפרט ג מלך במשפט בשאלה א וז״ל:

אם מותר למכור נפשות ישראל ולמוסרן ליד סט״א עבור פרנסתו או לא, ואת״ל אסור, תאמר לי שורש ההיתר של הספקות הרבנים:

תשובה הט אזנך ושמע נא מילי בביאור (הפסוק ח׳ במדבר סימן י״ח) ומתוכם יבואר שאלתך:

על הכהן מוטל החיוב להדריך וללמד את אנשי דורו דרכי ה׳ - חכמתו ית׳ גזרה לצוות לישראל שיתנו לו תרומה שיהא פנוי מטרדות עולם הזה ויהי׳ דעתו ולבו צלולה רק לחזק בדקן של ישראל בעניני התורה ומצוותיה

במדבר סימן י״ח פסוק ח׳: ״וידבר ה׳ אל אהרן ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי לכל קדשי בני ישראל לך נתתים למשחה ולבניך לחק עולם״:

קשה מאחר דאמר משמרת תרומותי לשון רבים, כבר נכלל בזה תרומה גדולה ותרומות מעשר, ומ״ט אמר את משמרת, איזה תרומה יש עוד לרבות, ואפשר לומר משום שתורה נקראת תרומה (כמדרש) ״ת״ר״ו״מ״ה נוטריקון תורה שנתנה במ׳ יום, **ועל הכהן החיוב מוטל להדריך וללמד לאנשי דורו דרכי ד׳ כדכתיב שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו, גזרה חכמתו יתעלה לצוות לישראל שיתנו לו תרומה כדי שיהיה פנוי מטרדות עולם הזה ויהי׳ דעתו ולבו צלולה רק לחזק בדקן של ישראל בעיניני התורה ומצותיה,** וזה **את משמרת תרומותי, שעליך מוטל החיוב לחזק שמירות התורה בלב כל ישראל.**

אין לחשוש שאם הרב הכהן יקח תרומות לא יהי׳ דברי תוכחתו נשמעים להמון עם אחרי שפניו ישתנו ככרום להיות נצרך להם לפרנסתו - משום שהרי כל הברכה תלויה בתורה והוא כמו עובד אדמת השר ומביא לו עשירית הקציר

וא״ת הלא שלמה אמר מלך במשפט יעמיד ארץ ואיש תרומות יהרסנה, אם הרב והמנהיג הוא ככהן המסייע בבית הגרנות יהרסנה, **מעתה איך היה דברי תוכחתו נשמעים להמון עם אם פרנסתו היא באופן כזה שפניו משתנות ככרום להיות נצרך להם ולמתנותיה,** וי״ה אמרה תורה לא כן הוא, לא כמו שעלתה על דעתך עלתה על דעתי ולא מחשבותי מחשבותיכם, שזה שצויתי לישראל ליתן לכהן תרומה אינו בדוגמת ובדרך עשיר הנותן לעני צדקה, אלא למשחה פירש״י בשם (ספרי) לגדולה הכוונה כמו האיש הכפריי שפרנסתו וחיותו שעובד אדמתו של השר והפחה הנקרא (גראף, באראן) והיה בתבואות, אזי הוא מביא עשירית של הקציר להשר, הנקרא בלשונם (צעהנט) והיעלה על דעתו אז שהוא הוא נותן זאת לשר בדרך מתנה בתמי׳ - הלא הוא יודע בעצמו שהאדמה שהוא עובד אותו והבית שיושב בה הכל הוא של השר, **מעתה אם תלמוד עמהם ותדריך ותוכיח אותם אחרי דבריך לא ישנו ויחלו כמטר לך,** מאחר שהם יודעים שעיקר פרנסה ושפע שבא לעולם הוא רק עבור התורה שהרי הארץ ומלואה וכל אשר בה רק בראשית ברא אלקים עבור התורה שנקרא ראשית ואלמלא יצויר שתפסוק התורה חס ושלום הארץ כנגד תבלה וכלא היה תהיה, וזה הוא כוונת המשך הפסוק למשחה, ובזה אפשר להסבר גם סוף פסוק ״ולבניך ״לחק ״עולם, שגם אם יבא זמן של עולם התיקין שיתקיים הקרא אפס כי לא יהיה בך אביון, אפ״ה מתנות כהונה לא יתבטלו, אלא חק עולם יהיה מטעם הנזכר לעיל.

מה שהרב, המנהיג נוטל הספקתו וצרכי ביתו הוא שלא מן הדין מפני שעיקר מינויו הוא ללמד עם ה׳ תורה ולקרב לב בנים לאביהם שבשמים ובזה נסתם פיו מלהוכיחם ורק משום עת לעשות לה׳ מותר שאי אפשר בענין אחר

ומדהוצרך תורה לומר שמתנות כהונה שהוא נוטל הן המה בבחינות למשחה שלא יהיה על ידי כן ידיו רפויות מלהדריכם ולנהלם, מינה מוכח שאם לא היה למשחה, היה על ידי כן ידיו אסורות מהיות להם עוצר ועוזב וערל שפתיים ולא איש דברים מלהוכיחם, **מעתה מאחר שעיקר מצות ההתמנות שציותה תורה שופטים תתן לך, הוא עבור ללמד עם ד׳ תורה ולקרב לב בנים לאביהם שבשמים כדכתיב ״ושפטו את העם משפט צדק״**, והספקיתו וצרכי ביתו שנוטל המנהיג עבור זה הוא שלא מן הדין, רק משום עת לעשות הפרו תורתך ואי אפשר בענין אחר.

על המנהיג להתחכם שיהי׳ הכנסותיו רק בדרך למשחה, ולא יפשע לבזות עצמו בשביל בצע וחימוד ממון לשאול בפיו כי יהי׳ נמאס אצל המון עם ולא יהי׳תוכחתו נשמעת, הרי דאסור להפסיד נפשות בשביל פרנסתו

[כמחז״ל על פסוק עשוק יהולל חכם עוסק יהולל חכם ואי סייפו לא ספרא].

על כן כל מנהיג חכם שיראת ד׳ אמת בלבבו צריך שיכלכל דבריו במשפט ויתחכם בכל עניני הכנסותיו בכל יכולתו ובמה דאפשר לו שיהיו רק בבחינות ״משחה, ומכש״כ שצריך להשגיח על עצמו שלא יהיה בבחינות על פת לחם יפשע גבר שלא תהיה אהבת בצע וחימוד ממון גורם לו לבזות עצמו, ולהרבות סעודתו בכל מקום וכיוצא באלו לשאול חלקו בפיו (כמחז״ל פסחים דף מ״ט ע״א בענין ת״ח המרבה סעודתו בכל מקום*).

---

*) ז״ל (ברכי יוסף בשם תשו׳ זקן אהרן סי׳ ב׳) כל ת״ח שיש בידו חילול השם אסור לשמוע דברי תורה מפיו ולסמוך על הוראתו, ועל ידי כן יהיה בעיני ההמון משול כחרס הנשבר ואז ע״י שהוא בזוי ונמאס אצל המון עם, איך יהיה דבריו ודברי תוכחתו נשמעים, מעתה אותן רודפי שלמונים איך עיניהם חשך מראות ומדוע לא יהיה עיניהם בראשיהם לחשוב שכר עבירה כנגד הפסידה, **הנכון הוא להרויח ממון ולהספיד נפשות,** כיהמה בעיניהם הרחבה להרבות כבוד ביתם ופרנסתם מביאים עצמם לידי כך שהמה כאלם לא יפתח פיו ובבחינות כשם שמצוה לומר וכו׳ ויהיה לאחור ולא לפנים**).

אם לפני למעלה ממאה שנה היה המצב כן אנן בדור ירוד כזה מה נענה אבתריה וד״ל

היודע ומבין אמיתתן של דברים אלו, **ועד היכן פרצה המכשלה הזאת, ואיך לעת עתה נראה לעין שכמה קהילות שהיה מלפנים תורה ויראה יחדיו נצמדים, ועתה ירדו אחורנית, יראי חטא נמאסו ותורה מונחת בקרן זוית, וסיבות הדבר משום שמנהיגיהם כולו אוהב שוחד ורודף שלמונים ונושכים בשיניהם ומתעים את עמי, ועל ידי כן מעלימים עין מלהדריך ולהוכיח לעשות כרצון איש ואיש, ולפעמים [אם הוא הפסד מרובה] גם להחניף ואומר לרשע צדיק אתה ולטהר טמאים ולטמא טהורים. וכ״כ האמת נעדרת ואזלת יד יראי השם, שהגם שדבר זה הוא גלוי ומפורסם לכל.** עם כל זה מטה ידם ורפתה רוחם של שארית הפליטה יראי ד׳ באמת מלהוכיח ומלפרסם ומלהודיע צערן לרבים, יביאם הדבר הזה [שרואים התורה קרעים קרעים ועם כל זה העוני והצער רק נקרבם סוגרת ומסוגרת ולבא לפומיה לא גלי׳] שישפכו שיח מעמקי לבבם ערב ובוקר וצהרים לפני שומע קול בכיות בברכת השיבה שופטינו כבראשונה, והסר

ממנו יגון ואחנה. כי אין בן דוד בא עד שיכלו שופטים רעים מישראל. כמחז״ל על מי לנו להשען על אבינו שבשמים.

פרק יד

בשאלה ב וז״ל:

מטובך שתבאר לי כוונת הפסוק היו שריה כאילים היתכן לומר שחרש ומסגר ונשוא פנים העלימו עין מלהוכיח:

תשובה מביאור הפסוק שאפרש לך יבואר שאלתך:

תמיה האם אנשים כמו החרש והמסגר ביטלו מצות תוכחה בשאט נפש?

איכא סימן א׳ פסוק ו׳, ״ויצא מן בת ציון כל הדרה היו שריה כאילים לא מצאו מרעה וילכו בלא כח לפני רודף״. ואמרו חכמינו זכרונם לברכה מה איל זה ראשו של זה בצד זנבו של זה, אף ישראל שבאותו דור כבשו פניהם בקרקע ולא הוכיחו זה את זה, קשה מאד הלא אז היה כמה גדולי ישראל בתורה ובמעשים חרש ומסגר זקן ונשוא פנים שנושאים פנים לדורו עבורו למעלה, וכי אנשים כאלו בטלו מצות תוכחה בשאט נפש בתמי׳.

מתרץ, מפני שפרנסתם באה להם בדרך בזיון ונבזו בעיני המון עם דברי תוכחתם לא נשמעו ומצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע - ביזו בה ת״ח שפרנסתם היה בדרך בזיון ולא מצאו מרעה לכן לא היה תוכחה כנזכר לעיל והיה חרון אף בעולם

אלא משום שאמרו חכמינו זכרונם לברכה על פסוק מלך במשפט יעמיד ארץ ואיש תרומות יהרסנה. אם הוא בענין פרנסתו הבא לו בדרך בזיון ושפלות דומה לכהן המסייע בבית הגרנות, יהרסנה, שעל ידי כן הוא נבזה בעיני ההמון,

ודברי תוכחתו אינם נשמעים, ואמרו חכמינו ז״ל כשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע. מעתה אפשר לומר שכוונת הפסוק הוא שמתרץ ונותן טעם מדוע היו שריה כאילים ולא הוכיחו, משום שבאותו הדור בזו בה ת״ח כדכתיב ויהי מלעיבים במלאכי אלהים והיתה פרנסתו בדרך בזיון בבחינות איש תרומות, וזהו לא מצאו מרעה, מש״ה ראו המה עצמן שהזמן גורם שיהיה כאילים שמצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע, וכל זמן שתוכחה בעולם חרון אף מסתלק מן העולם, מש״ה גרמו במניעות החזקתם וילכו בלא כח לפני רודף. א״נ י״ל [כר״י מטראני] הנזכר לעיל משום שלא החזיקו ידי ת״ח לא זכו לתבלין של תורה, ומינה שלא היה בכחן להיות גבור כובש את יצרו, וזה הוא וילכו בלא כח, שלא היה לכם כח תבלין של תורה על ידי כן הלכו לפני רודף מלא, הוא היצה״ר).

תוכחה מגולה לראשי הקהל - הקצינים - פני העיר בענין פרנסת הרב על שרי העיר ראשי הקהל מוטל החיוב שפרנסתו של הרב והת״ח יהיו בבחי׳ מלך במשפט, גדלהו משל אחיו שיהי׳ יותר מאויים ומכובד ודברי תוכחתו יהי׳ נשמעין

תוכחות מוסר היוצא מזה הוא ששרי העיר הן הם מנהיגי הקהילה הנקראים בשם ״ראשי הקהל, וטובי העיר״ וכל הקצינים. ופני העיר עליהם החיוב מוטל שיראו לעשות כל מה שבכחם שיהיה פרנסת הרב ות״ח הממונה עליהם בבחינות מלך במשפט, שאל״כ יכינו עצמם להיות עתידים ליום הדין הגדול והנורא כשיבוא הזמן לתבוע עלבונה של תורה ועצלות ושפלות ידי מקיימה, שיאמרו להם אתם בערתם כרם ד׳ צבאות לעשותו כרם בזוי ודל, משום שאם היה פרנסת הרב בבחינות מלך במשפט, ובבחינות כהן הגדול

מאחיו, גדלהו משל אחיו, אזי היה יותר מאויים ומכובד ודבריו דברי תוכחתו היתה נשמעות יותר בעיני המון עם.

פרק טו

בשאלה ג וז״ל:

עבור מה מצוה הוא לטובי ופני העיר העיר לסבב שיהי׳ הרב ות״ח שלהם מאויים ומכובד:

תשובה מפירוש הפסוק שאפרש לך יבואר שאלתך:

כשישראל זוכים להיות להם ת״ח צדיקים מנהיגי אמת שכל חפצם ותשוקתם להדריך בניו של מקום לעוררם ולהקיצם על ידי הת״ח הצדיקים מנהיגי אמת השמים עין פקיחא להורות להם הדרך ילכו בה ומלמדים אותם איך יקיימו מצוות וכו׳ נבנים מחדש והבנין השני גדול כבודו מהראשון לכן מצוה פני העיר לסבב שיהי׳ הרב ות״ח שלהם מאויים ומכובד

אסתר סימן י׳ פסוק ב׳ ג׳), ״וכל מעשה תקפו וגבורתו ופרשת גדולת מרדכי אשר גדלו המלך הלא הם כתובים על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס כי מרדכי היהודי משנה למלך אחשורוש וגדול ליהודים ורצוי לרב אחיו דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו״:

קשה למה סיפרה לנו תורה עד היכן היתה מגיע תקפו וגבורתו של אחשורוש וכי איזה תועלת ומוסר יוצא לנו מזה, ועוד איזה שייכות המשך יש לשני סיפורים האלו פרשת גדולת מרדכי ותקפו וגבורתו של אחשורוש, שהרי בודאי לא לחנם סמכו הכתוב להדדי. ואפשר להסביר, דהנה משלי שלמה הבטיח תומכיה מאושר, הכוונה מי שמסבב ויישתדל להרים קרן התורה ולהאדירה שכרו הוא שיתרבה גדולתו והצלחתו עד לרוב, וכללא הוא בעלוז צדיקים רבה

תפארת, ברבות צדיקים ישמח העם, וכלפי שאמרו חכמינו זכרונם לברכה גדול המעשה, מעתה מאחר שאחשורוש גידל והגביה ונשא את מרדכי, ועל ידי כן נסתבב שהיה בכחו וביכלתו של מרדכי להרביץ תורה ויראה ביתר שאת וביתר עז, ולהרים קרן הצדיקים ולשבר מלתעות עול כדכתיב ״ורבים מעמי הארץ מתיהדים כי נפל פחד מרדכי עליהם״, ואם כך עשו אוה״ע, מה עשו המון עם מישראל, בלי ספק הגם שהיו מתחלה בבחי׳ ריקנים, עתה נעשו להיות בבחי׳ כולך יפה רעיתי ומום אין בך, ועבור שאין ... מקפח שכר כל בריה, מינה מסתבר שראוי כאשר ציוה ד׳ אלקינו באיכותן ובכמותן, אבל משום שכל אלה היה בעוכרינו הלא דמות, ותואר. ותבנית. של עבודתינו וקיום מצותינו ופרקליטים הנעשה מהם,איך המה דלות ורעות תואר מאד. ומינה אם כשל עוזר ונפל עזור, איזה הידור. ואיזה נוי ויופי. ואיזה תפארת והוד יהיה לבנין מקדש כזאת הנעשה מאבנים גרועות ויסודות דלות וחלושות כאלה.

אבל בכל זאת יש תקוה לאחריתינו וגדול יהיה כבוד הבית האחרון, **והוא אם זוכים ישראל שיש להם ת״ח צדיקים מנהיגי אמת שכל חפצם ותשוקתם להדריך בניו של מקום ולעוררם ולהקיצם משנתם,** ולהשגיח עליהם בעין פקיחא מאד מאד לומר להם זה הדרך לכו בו ומלמדים אותם איך יקיימו מצות, ואיך יהיו נזהרים משמירות ל״ת, ומזהירים אותם להיותם מן הזריזים ובבחינות מצוה שבא לידך אל תחמיצנו ולא מן הנרפים לומר לכשאפנה אשנה, אלא לעשות דבר יום ביומו. כי אגירא דיממא אנן, ולי בני ישראל עבדים בלי הפסק.

ומזהירים אותם בפה רך ותוכן לבנים תתנו הן המה קיום המע״ט כי מהם נקח לעבוד את ד׳ ולבנות מקדשו. וגם אם כבר נתעצלו וחסרו ממלאכתם, מעורר אותם בדברי חן. ובדברי ריצוי, לאמר מה עשית. הלא אם חכמת

חכמת לך.ואם לצת לבדך תשא,ואל תתהלל ביום מחר, וכצל ימינו עלי ארץ. ותמול לעד לא ישוב, וכי יפקוד מה אשיבנו, ומה אשיב שולחי דבר, לכן כל אשר בכחך עשה עד אשר לא תחשך השמש והירח.

ועבור שהמה באמת משורשם ומיסודם זרע קודש מצבתה בניו של אברהם שלבבנו היה נאמן לה׳, ורק מטרדות והצרות והתלאות נכבה קצת אהבתם ונתבלבלה אמונתם, לכן מריח מים יפריח ועשה קציר כמו נטע, **אם דברי תוכחתו של המנהיג האמת היוצאים מהלב בוקעים ויורדים למול את ערלת לבבם עד שגורמים שאותו המעט אהבת ה׳ שעדיין נשאר בלבם להגדילה ולהלהיבה עד שמתוך כך משימים על לבם כל הדברים האלו ורואים ומביעים אמיתתן ומה גרמו לנפשם בקטנות מעשיהם,** כמאמר החכם זדון לבי עשה לנפשי את אשר אויבי לא יכול עשוהו, ועל ידי כן מתחרטים באמת ומסכימים בלבם מעתה לילך רק בדרכי התורה והיראה ובזה מתקנים כל מה שעוותו וקלקלו, ואז מדריגתם תתגדל עוד יותר מאשר בתחילה, וגם מתחננים אל ה׳ בבכייה שימחול להם על עצלות עבודתם ויהיה בעזרם שיהיו עובדי ד׳ באמת.

ועל ידי כן נסתבב שכל אותן החרבות, והריסות,ושברים,ובקועים, שנתהוה במקדשם עד שלא היה ראוי להיות מושב אלהים, עתה ע״י תשובה בבכייה בדמעות אהבה, ובכמה חרטות מעמקי לבם, ואחר שקבלו על עצמם שבכל משך ימי חייהם בכל יום לעת ערב יהיה ממארי דחושבנא, לא לבד שכל אלה החסרונות והפגמים נבנה ונתקנה על מכונם, אלא כל הבנין הזה בכללו יהיה נעשה בתכלית היופי,והתפארת, והנוי, הרבה מאד יותר מאשר היה בתחילה קודם שנחרב, כמחז״ל מקום שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד, **ומי הוא שגרם כל אלה, הוא רק תלמידי חכמים מנהיגי האמת שע״י תוכחתם נפחו בלבם**

אהבת ה׳, ושמם ראוי להם אל תקרא בניך אלא בונייך ומעתה שם של בונייך נאה וראוי להם לא לבד לשם התואר, אלא לשם העצם.

פרק טז

בשאלה ב וז״ל:

הגד נא לי עד היכן מגיע מעלות המלמד להועיל לרבים:

תשובה מביאור הפסוק הבא תמצא מבוקשך:

על ידי קיום מצוות התורה כראוי יגבר איש שיהי׳ גופו נעשה מקדש אבל המה מעיטים

במדבר (סימן ט״ז פסוק ט׳), ״המעט ״מכם ״כי ״הבדיל ״אלהי ״ישראל ״אתכם ״מעדת ״ישראל ״להקריב ״אתכם ״אליו ״לעבוד ״את ״עבודת ״משכן ״ה׳ ״ולעמוד ״לפני ״העדה ״לשרתם, אפשר להסביר דהנה כבר נודע לכל שכל כך יקרה וספונה וחשובה מצות תורתינו הקדושה שע״י קיומן כראוי בכח יגבר איש שיהיה גופו נעשה מקדש ומשכן ד׳, כפירוש (הזהר) ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, אבל ראיתי בני עליה שיהיה מתהלכים בצדקם מאליהן ויהיה בכחם לעשות מקדש כזה ולא יהיה צריכים סעד לתומכם, והמה מועטים.

פרק יז

בשאלה ג וז״ל:

איך תהיה אהבת המנהיג האמת אל אנשי מקומו ודורו:

תשובה מביאור המדרש שאפרש לך תמצא מבוקשך.

עיין (ילקוט רמ״ז תכ״ח וזה לשונו): לפי שהיתה נפשו של משה עגומה עליו אמר הכל הביאו נדבתן למשכן ואני לא

הבאתי, אמר לו חייך שדיבורך חביב עלי מכל אלו, תדע לך שמכולן לא קרא הדיבור אלא למשה שנאמר ויקרא אל משה.

משה רבינו שהיה יכול להשלים את נפשו בהשגות גדולות ולהגיע על ידי כן למדריגות שאין לתאר ומקדשו בגופו היה מטוהר ומזוכך בכל מיני יופי והידורים עד שהיה ראוי להיות קדשי הקדשים, וכל זה השליך אחרי גוו וגזל את נפשו וקיצר לעצמו כדי לטרוח ללמוד עם קטנים ממנו זוהי הדוגמא של מנהיג אמיתי באהבתו לאנשי דורו

ואפשר לפרש הכוונה, משום דאיתא (בתנחומא) על פסוק ״ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם״, בתוכו לא נאמר אלא בתוכם שעיקר רצון השם הוא שיקיימו ישראל רמ״ח מצות עשה ויהיו נזהרים בכל מיני זהירות משמירות ל״ת שס״ה, ועל ידי כן יקדשו ויטהרו ויזככו בנין גופס שהוא בדמות ובצלם התורה רמ״ח אברים ושס״ה גידים, ועל זה נאמר כי הוא חייך ואורך ימיך, כי קיומה של תורה גורמת לו לבנין עדי עד,ואז ראוים המה להיותם מקדש, ושתהיה השכינה שרויה בתוכם, זה הוא כוונה (הנחומא) הגם שאין זה לשונו, וסתמא תנן (באבות) **שתורה העידה על משה שזכה וזיכה הרבים,** וכל כך היתה אהבתו עזה אל עם ה׳ להדריכם וללמדם להועיל עד שהיה עבור זה נקל בעיניו להשליך נפשו אחרי גוו ולהיות עוכר שארו ולגזול את נפשו ולקצר את עצמו בהשגות התורה באותו עת וזמן שהוא טורח ללמוד עם קטנים ממנו, שאם לא היה עושה כן אלא היה טורח בזמן זה שהיה לומד ומדריך לאחרים, עבור עצמו ולהשלים את נפשו ולהשיג השגות גדולות ולעלות מעלה מעלה עד היכן היתה מגיע מדריגתו, ואי היה מקדשו דהיינו בנין גופו מקודש ומטוהר ומזוכך בכל מיני יופי ובכל מיני הידור עד למעלה ראש עד שהיה ראוי להיות קדשי קדשים.

פירוש על פי הנזכר לעיל דברי הילקוט שמאחר שלא עסק בהשלמת נפשו היתה נפשו עגומה עליו שהכל הביאו נדבתן למשכן בני המקדש בגופם לזכות ל״ושכנתי בתוכם״ ואני כפי ערכי לא עשיתי מאומה, התשובה היתה שדיבורך חביב עלי מכל אלו שכל מה שזכו אלו הוא על ידי דיבורך שבטלת מתורה עבור ללמוד עמהם ולזכותם

וזה **אפשר כוונת לשון** (הילקוט) **לפי שהיתה נפשו של משה עגומה עליו,** משום שכפי גדלתו ואהבתו אל ה׳ והשגתו הגדולה עדיין לא פעל ועשה שום דבר, ובית מקדשו חרב ושמם הוא כי ערך וכפי הגדולה שהיה בידו וביכולתו להגדילה ולהאדירה, כמו שאמר ר׳ אבוהו ואני אמרתי צדיק יגעתי לתוהו והבל כחי כליתי, מש״ה אמר הכל הביאו נדבתן למשכן ואני לא הבאתי, והכוונה מבוארת שהכל בנו מקדש להיות זוכים להבטחה של ושכנתי בתוכם ואני כפי ערכי וידיעתי לא עשיתי מאומה [שהרי התורה העידה עליו שהיה עניו מאד מכל אדם] אמר לו ... חייך שדיבורך חביב עלי מכל אלו, הכוונה שהרי כל נדבתן מה שהן הביאו למשכן וטהרו וקדשו את בנין גופם, הלא רק אתה הוא הגורם המעשה והמסבב אותם לזה שבטלת עצמך מתורה עבור ללמוד עמהם ולזכותם, תדע לך שמכולן לא קרא הדיבור אלא למשה שנאמר ויקרא אל משה.

משה זכה שהדיבור לא יקרא רק לו משום אלף זעירא שהיה מלמד לקטנים ולא היה איכפת לו קיצור נפשו במיעוט השגתו

ולהמתיק דבר זה יותר אפשר להסביר הראיה שמביא מפסוק זה ״ויקרא ״אל ״משה, דהנה איתא בספר [פענח רזא] שנתן רמז על מה דאיתא (במדרש) שמתחילין ללמוד עם התינוקת ספר ויקרא, משום שקרבנות טהורין ותינוקת טהורין, ואמר שזה הוא הרמז בתיבות ויקרא נכתב

בתורה אל״ף זעירא כמו מלפנו מבהמות הארץ, אלופי ומיודעי, וזה אלוף זעירא שלומדים אותו עם הקטנים עכ״ל הזהב - ועפ״י דרכו נלענ״ד לומר כן על דרך (התנחומא) כנזכר לעיל משום שמשה היה מצטער והיתה נפשו עגומה שלא הביא נדבה למשכן כנזכר לעיל, ואמר לו ... דיבורך חביב עלי מכל, דהיינו כנזכר לעיל מה שאתה הדרכת אותם ולמדת אותם לטהר גופם ולעשות משכן הגם שעל ידי כן קצרת לנפשך, תדע לך שמכולן לא קרא הדיבור אלא למשה שנאמר ״ויקרא אל משה״, ומעתה רמזה לנו התורה בתיבות ויקרא מדוע באמת זכה משה להכבוד הזה יותר מכולן שרק לו קרא הדיבור ולא לאחר, משום א׳ זעירא שהיה מאלף ומלמד לקטנים ממנו ועבור אהבת השם ולהרבות כבוד שמו ולקרב לב בנים לאביהם שבשמים לא היה איכפת ליה קיצור נפשו במיעוט השגתו (א״נ יש לומר דיבורך הכוונת מלשום ״מדברך נאוה, ״דבר אחד לדור).

תוכחה נוראה למנהיגים יראי ה׳ באמת

מכאן תוכחה גדולה לכמה מנהיגים הגם שהם יראי ה׳ באמת, שאינם משגיחים על עדת ה׳ צאן קדשים כראוי, ורק כל דאגתם לשקוד על דלתי בהמ״ד יום יום למלאות נפשם בנגלה ובנסתר, ולפי גודל שמשם אין הקטנים החלושי ראות כח בהם להסתכל ולהנות מאורם. ועל ידי כן הן המה העם ההולכים בחשך, מעתה מה יתרון להם ומהיוסיף להם אם יסיימו ש״ס, וזוהר, במהדורא קמא, ותנינא,ותליתאי, ויחברו כמה חיבורים, וידרוש מדי שבת בשבתו לפני לומדי תורה חידושי תורה של חריצות ובפלפול רב [אטו ... חדי בפלפולא כזה אם בכל שווקים וברחובות של עירו שהוא צופה עליהם מחללים שבת בפרהסיא בעניני מו״מ, וכל פינות העיר עקובה מדם מתערובות בחורים ובתולות בסוד משחקי׳ סוחטי הילדים, וכ״כ עבירה זו נעשה להם כהיתר,

עבור שמעולם לא אמר להם אדם דבר בזה, עד שדומה בעיניהם כי דברים האלו מכלל וקראת לשבת עונג הוא] - בבוא יום פקודתם ופקודות אנשי דורם עמהם לבוא ולהראות לפני אביהם שבשמים [והמנהיגים האלו מלובשים במעיל, וצניף, ולבושי מחלצות, בכל מיני אדור והוד, והמה מלובשים בבגדים קרועים, בבגדים צואים, ויש מהם בבלויי סחבות, ויש מהם גם ערום ויחף, וחשופי שת] וכשיראה מעמדן ומצבן בשפל המדריגה בעוני וחוסר כל, ישאלו אז להרועים ומנהיגיהם מדוע היו צאני לבזה, ומדוע לא יגעתם לטרוח לנהל עלות, ולחבוש הנשברות, ולחזק הרפות, ללמדם ספר ועניני קיום מצות ה׳ ועל ידי כן להלבישם ולנעלם תחש, ומדוע היתה מצוה זאת קלה בעיניכם, הלא אני כתבתי והזהרתי בתורה ״ולארץ לא יכופר לדם אשר שופך בה, כי אם בדם שופכו״, ואם על רציחה של חיי זמניי כך, על רציחה של חיי נצחיי עאכו״כ, הלא ידעתם שהמון עם עבור חסרון ידיעתם בתורה המה מלאים שגיאות*) הגם שלבם נכון עם ה׳ שהרי אם מדריכים אותם ואומרי׳ להם הדרך אשר ילכו בה, אזי רובו דרובו שותים בצמא את דברי התורה ותוכחתו כי המה גם היום בני אברהם, באמת שכתבה עליו התורה ומצאת את לבבו נאמן לפניך, מה ישיבו אז לשולחם דבר כשיאמרו להם מדוע בזיתם את דבר ה׳ שגזרה ואמרה עת לעשות לה׳ הפרו תורתך, והיא עת לעשות לד׳ יותר כמו בזמן כזאת שנתקיים בנו בעוה״ר כעת שנטו מים עד ים לבקש דברי ה׳.

***1.** [אזכיר דבר אחד לדוגמא וממנו תדין על השאר. הן אמת שעל כל בי עשרה שמתפללין שכינתא שריא, אבל צא ובקש איך תמצא אותן עשרה יחד שחרדים לדבר ה׳, ועבור כן מהדרין שיהיה להם בית הכבוד בנוי בגג ובדלת וגם שוהים שם זמן מה לקנח עצמם בהרבה ניירות עד שיהיה הנייר האחרון נקי ממשהו טינופת, עיין (מא״ד ח״א דף ו׳ ע״ב) כי הרבה מהמון עם. הגם שיש להם בתים לשבת, אבל שיהיה לו בית

הכבוד בנוי, בגג, ובדלת, להיות לו למחסה מזרם וממטר, מזה לא ידעו כלל וכלל שדבר זה מן הצריכות ומן החיוב הוא וידוע לכל כי מהנמנע הוא מבלעדי אלה להיות לו גוף נקי - וכן מי מהמון עמון הגם שהם יראים יודעים ומכירים עד היכן מגיע עבירה זו של פגם ברית, דהיינו שיהיה נזהר לשמור את עיניו מלהסתכל בעריות, ולשמור את פיו מלדבר נבלה, ומכש״כ בימי שחרותו ובחרותו שלבו חם ואש התאוה גדולה מאד ומינה נעשה מה שנעשה - וביום החשבון כשידונו אותם בעונשים נוראים הראוים על עון של רציחית ושפיכות דמים יזעקו דיין האמת הלא מעולם לא עשינו אלו, ואז יגידו להם, כ׳ ע״י ישיבות סוד משחקים בתערובות נשים ובתולות וחיבוק ונישוק ומקשה עצמו לדעת גרמו לשפוך זרעם והן המה דם נקי אשר שפכו ואז יבכו בכי רב ויקללו את יומם ויאמרו אוי לנו כי שקר נחלו אבותינו, הן המה הרועים ומנהיגים הרעים שבהעלמות עיניהם מללמד אותנו, גרמו לנו כל הרעה הזאת, הלא בוחן לבות וצופה נתסרות אתה וגלוי וידוע לפניך שמעודנו עד כלות ימי חיינו היתה תמיד אהבתינו ותשוקתינו לילך בדרכי היראה והתורה, אבל דבר זה לא ידענו, ומעולם לא עוררנו אדם להודיענו גודל העבירה זאת - וכן הרבה כאלו - מעתה אטו יהיה מקום לזעקתם של אלו, הלא מקרא מלא הוא משוד עניים ומאנקת אביונים עתה אקום יאמר ה׳].

פרק יח

בכלל ג פרט א וז״ל:

(**ויקרא** סימן כ״ה פסוק ל״ה) ״וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו גר ותושב וחי עמך״, קשה כפל הלשון, וכי ימוך ומטה ידו, וכן והחזקת בו, וחי עמך.

יש בידו למחות ולא מיחה בא לידי עניות - בכלל מצות גמילות חסד לדבר על לב היורד מנכסיו לעוררו שישים אל לבו מדוע עשה לו ה׳ ככה

ונלע״ד ליישב דהנה מי שיש לו אמונה בשלימות, ויודע שהגם שהש״י הוא מגביהי לשבת, עם כל זה עין רואה שלו משפילי לראות ומה׳ מצעדי גבר כוננו, וכל צעדיו יספור, ואין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא א״כ מכריזין עליו מלמעלה, מכש״כ אם היה עשיר ומשופע בנכסין וירד מנכסיו, ונעשה עני כל כך עד שהוא צריך לבריות, [שבודאי דבר גדול זה, שהרי להיות עני הוא אחת מארבע דברים שאמרו חכמינו זכרונם לברכה שחשובה כמתים], מי חשיד קב״ה דעבד דינא בלא דיינא, מכש״כ דינא רבה כזה, שאיוב אמר על זה בחרתי מעוני, ורמיא עליו שיפשפש במעשיו ולחפש בדרכיו ולהטיב אותם, אבל כללא הוא שאין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים, ואין אדם רואה חובה לעצמו, **מש״ה בכלל מצות גמ״ח שרמיא תורה עלינו לגמול חסד זה עם זה, הגדולה והחשובה שבמצות גמ״ח הוא לעורר אותו העני ולדבר אל לבו ולהקיצו משנתו משינת אולתו** [ויעורר אותו במתק שפתיו להוכיחו ולהזכירו על אותן עונות שאמרו חכמינו זכרונם לברכה שעונשן הוא עניות, משקר במידות ובמשקלות, מלוה בריבית, המתגאה והכועס, אם לא היה נזהר כראוי בשמירת הברית, עבור עון חילול שבת, מעלים עין מצדקה, ביטול תורה, **״יש בידו למחות ואינו מוחה״**, או שאין לו שלום בית, או שאין עובד ה׳ בשמחה וכיוצא באלו], כמו שאמר משה בספרו איוב כושל יקימון מיליך, ולהסביר לו ולבאר לו שתכלית הנגעים והיסורים שהשם מוכיחו ומיסרו, הוא כאב את בן ירצה, וגם לומר לו תרתי גהינם למה לך, אם חס ושלום לא תתקן מה שקלקלת, וחשוב על עונותיך הש״י יקבל עליך ויאמר לשוא הכיתי את בני מוסר לא לקחו.

בזה שתומכו במתנת יד לא יצא יד״ח שהרי הקב״ה יכול ליתן לו ואם חכמתו יתעלה גזר שיהיה עני ואביון הרי יענישו לאבד גם זה - רק שיעוררו על הנזכר לעיל ובדברים היוצאים מן הלב

ואם לא כן תעשה ואלא רק תגמול לו חסד לתמכו ולסעדו במתנת ידך, בזה לא יצאת ידי חובתך, שהרי גם היה יכול ליתן לו, וגם לא היה צריך לטול ממנו עשרו ולעשותו עני, וע״כ יש דברים בגו, מעתה גם אם תעשרהו, עדן לא קיימת מצות והחזקת בו, דהרי כבר הי׳ עשיר, וענשו בעוני, מעתה מה יועיל ומה יוסיף לו אם עתה כעת תעשרהו בנדבתך, אם חכמתו יתעלה גזרה שיהי׳ עני ואביון הלא בודאי עוד יעניש אותו שיאבד גם את אלה, והמשתכר משתכר אל צרור נקוב, אלא שמע בני וחכם איזה הדרך שתקיים בו מצות גמ״ח באמת, ובאיזה אופן שתוכל להושיע אותו מעניו וצרתו, דהיינו אם תעורר אותו על כל הנזכר לעיל ותאמר לו אם און בידך הרחיקהו, אם תשוב עד שדי תבנה, ואז אם ראשיתך מצער אחריתך ישגה מאד, ובודאי דברים היוצאין מן הלב נכנסין אל הלב, דבריך יעשו אצלו רושם ויעשה שורש למטה, ופרי למעלה שיתחרט ויתנחם על מעשיו הראשונים, ויקבל על עצמו מעתה לעשות רק רצון ה׳, ואז אם גם תתן לו כפי מסת ידך בה קיימת מצות גמ״ח בשלימות, כי מעתה יוכל להיות שישלח ה׳ ברכה במעט שנתת לו.

וזהו כי ימוך אחיך - במעשים טובים ומטה ידו עמך - שירד מנכסיו אז החובה מלבד והחזקת בו, גם וחי עמך - לעוררו שיהי׳ בבחי׳ חי צדיק

וזה הוא אפשר כונת כפל הלשון, כי ימוך אחיך, הכוונה במעשים טובים כמו ימך המקרה, ודבר זה יגרום לו ומטה ידו עמך שירד מעשרו ומנכסיו היפך ממה שכתבה

התורה ״אם בחוקותי תלכו״ ואזי ״נתתי גשמכם בעתם״ ואז רמיא עליך לא לבד והחזקת בו שתתן לו כפי נדבת ידך, אלא גר ותושב וחי עמך, שתראה בחכמתך לדבר עמו ולעורר את לבו איך היו דרכיו, איך היו מעשיו, ותבקש ממנו בדברים רכים שלא יהי׳ קשה עורף ויקיים ומלתם את ערלת לבבכם, וע״י תשובה יקרע גזר דינו, וזה הוא וחי עמך כמחז״ל ובניהו בן יהוידע איש חי, דהיינו שהי׳ צדיק.

אי נמי ומטה ידו עמך - אל תניחהו שיפול לגמרי מהדרך הטוב רק מיד שיתחיל לנטות תחזקהו כל זמן שלא הורגל והושרש בעבירה אז בוודאי יועילו דבריך וחי עמך ויחזור למוטב

אי נמי נוכל לומר שכל כוונת הפסוק הוא על עניות במעשים וכמו שפרש״י, ״מטה ידו״ שאל תניחהו שירד ויפול ויהי׳ קשה להקימו, אלא חזקהו משעת מוטת היד, כן יש לומר מיד כשמתחיל לנטות מרדכי התורה ולהיות מטה ידו ולעבור עבירה, מיד תחזקהו ותוכיחהו, כי מאחר שלא הורגל עדיין בעבירה ולא הושרש בה בוודאי יועילו דבריך וחי עמך ויחזור למוטב, משא״כ אם כבר מושרש זמן רב בטומאה, ועבר עבירה ושנה בה נעשה לו כהיתר, אז קשה להקימו.

ובזה אפשר גם כן לפרש כוונת המדרש וזה לשונו: כי ימוך הדה״ד אשרי משכיל אל דל אמר ר׳ יונה נותן לא כתיב אלא משכיל הוי משכיל איך לזכותו והבן.

בכלל ג פרט ב וז״ל:

חכמה ומוסר אוילים בזו

ציווי התורה לירא מרבו ומתלמיד חכם כדי שיהי׳ הולך אצלם תמיד וישתה בצמא דבריהם ולא ישנה מהם, ועל כן אמרו אוהב תוכחות מהמ״ח דברים שהתורה נקנית בהם והרב או הת״ח ידריך אותו ויוכיחו ברך ובקשה

עבור כי מילייהו של תוה״ק נפישין מי יאמר זכיתי לבי חף אני מבלי פשע, ואין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, וכל הנגעים אדם רואה חוץ מנגעי עצמו, וכל דרכי איש זך בעיניו, מש״ה בשאלה האחת המיוחדת ששאל מעם קרובו והיא יראתו הטהורה, שאמר מה ה׳ שואל מעמך כי אם ליראה, ראה והבין שאם רק נהי׳ מצויים לירא ממנו ולא לזולתו. גם היא לא תתקיים ולא תוכל עמוד, מש״ה הזהיר אותנו להיות לנו עוד מורא אחת, והיא מורא רבך ומורא של תלמיד חכם, ורמז לנו אזהרה זו בתיבת ליראה את ה׳ אלהיך, ואז טובים השניים מן האחד, ואיש את רעהו יעזורו, ויחדיו יהיו תמים, כי על ידי שיהי׳ לו מורא מן ת״ח ומרבו יהי׳ הולך אצלם תמיד, ויתחבר עמהם, ויהי׳ מתאבק בעפר רגליהם וישתה בצמא את דבריהם, ואחרי דבריהם לא ישנה, ואז טוב לו ולאחריתו, ולא לחנם אמרו חכמינו זכרונם לברכה **אוהב תוכחות היא אחת מן מ״ח מידות שהתורה נקנית בהם, וכל זמן שתוכחה בעולם טובה בא לעולם וחרון אף מסתלק מן העולם,** כי מאחר שרואה הרב או הת״ח שהוא מכובד בעיני העם, וייחלו כמטר לו והמה רעבים וצמאים לשמוע את דבריו, אזי בודאי לא יניח שום דבר ממה שצותה תורה שלא יגיד להם, **וידריך אותם ויוכיח אותם פעמים ברכות, פעמים בקשות, עד שיסבב להשיב אותם מדרך הרע ולהסיר נפשם מני שחת.**

כשביזה התוכחה ולא ילך לחכמים אזי מצוה שלא לומר וליכא תוכחה ושוגה ולא ידע במה יכשל

אבל אם רואה הת״ח שהאמת נעדדת ולא יאהב לץ הוכח לו, וחכמה ומוסר אוילים בזו, ועבור כן אל חכמים לא ילך, על דור חשך כזה אמרו חכמינו זכרונם לברכה כשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע, **ואז כשליכא תוכחה, ויצר לב אדם, הוא השאור שבעיסה, מסיתו ומטעהו, אין ספק שברוב אולתו ישגה,** והמה ״עוזבים ״אורחות ״יושר ״ונלוזים ״במעגלותם ״ולא ״ידעו ״במה ״יכשלו.

מעשי האנשים האלו הגם שהוי שוגג כי לא ידעו בין ימין לשמאל ראויים לקרותם פושעים מזידים ומורדים בעבור שלא רצו לשמוע התוכחה שהרב רצה להדריך ולהוכיח וללמד את העם דעת

ואם נרצה לדון על מעשיהם הרעים של אנשים כאלה [אשר גורמים בסרבנותם ובקשה ערפם, אשר חכמיהם וטוביהם ומנהיגיהם, הגם שהמה צדיקים באמת ואינם מנביאיך שלא גלו על עונך, וגם אינם מן אזלת יד נתמעטו התלמידים כפירש״י (סנהדרין דף צז) אלא כל חפצם ותשוקתם הוא להרבות עבדי ה׳ ולהשיב לב בנים לאביהם שבשמים, ורק משום שהמה שנאו בשער מוכיח, אל תטיפו יטיפון לא יטיפו לאלה, לא יסג כלימות, עבור כן ישימו יד לפה] מה הם אם זדונות או שגגות, כי לכאורה רק שגיאות המה עבור כי כל ימי מספר חייהם המה רחוקים מיראה ומתורה ומתוכחה ולא ידעו בין ימין ושמאל, אבל טעותא הוא דא, הגם שבמעשיהם המה באמת שוגגים, ואפ״ה ראוים המה לקרותם פושעים ומזידים ומורדים, **הלא לא אלמן ישראל ויש תהלה לה׳ ת״ח יראי ה׳ באמת בכל מקום ומקום, הרוצים ללמוד ולהדריך ולהוכיח וללמד דעת את העם, ואם המה מאותן שנאמר**

עליהם ותפרעו את עצתי ותוכחתי לא אביתם, ועבור כן מנעו מלהוכיח, הלא המה בעצמם לדמם יארובו.

וזהו שאומרים בוידוי על חטא... בזדון ובשגגה על חטא... בזלזול הורים ומורים, הסמיכות שבאמת החטא הוא שגגה למעשה כי לא הדריכו ולא הוכיחו אתם החכמים, אבל הסיבה לזה היא שהיו בוזים להם ולכן השוגג הוא זדון

וזה אפשר כוונת המשך נוסח הודוי ״ועל ״חטא ״שחטאנו ״לפניך ״בזדון ״ובשגגה, ״ועל ״חטא ״שחטאנו ״לפניך ״בזלזול ״הורים ״ומורים, דהנה קשה מאד וצריך הסבר איך מתודה ואומר על חטא שחטאנו בזדון ובשגגה, הלא זה דברי שאי אפשר אם הוא שגגה אינו זדון, ואם הוא זדון אינו שגגה, מש״ה בא הודוי של אחריו ומפרש הכוונה באמת מה שחטא היה בשגגה, משום שמנהיגיהם וחכמיהם לא הדריכו ולא הוכיחו אותם ולא למדו עמהם, ואפ״ה השוגג הזה זדון הוא משום שסיבת הדבר שלא הוכיחו ולא הדריכו, הן המה היו בעוכרי שארם ונפשם,עבור כי היה מלעיבים במלאכי אלהים ומתעתים בנביאיו, וזה הוא ״על ״חטא ״שחטאנו ״לפניך ״בזלזול ״הורים ״ומורים.

תוכחת מוסר לאותן עשירים שמיד שיש להם ריבוי שפע אינם מכניעים עצמם לעול התורה ואינם שומעים לקול הרב ללמוד ממנו תורה יראה ומוסר רק בועטים בהם ומתרחקים מן התורה ומהחכמים ואין משגיחים עליהם ואין מוכיחים אותם שילכו בדרך הישר ומתים באוולתם

ויצא מזה מוסר ותוכחה גדולה **ליש מעשירי עם שמיד שיש להם ריבוי שפע אינם רוצים להכניע ערפס לעולו של תורה, ומתוך כך בועטים בת״ח ואינם שומעים לקול מוריהם ולא לבד שביתם אינה בית וועד לחכמים, וגם המה אל החכמים לא ילכו להיותם מתאבקים בעפר רגליהם, וללמוד**

מהם תורה ויראה ומוסר, אלא כל כך מסיתם הסט״א להיות רחוקים מתורה שגם אם לפעמים קוראים אותם החכמים ושולחים אחריהם שיבואו אצלם, זדון לבם כל כך השיאם לדחות אותם בלך ושוב ולא ידעו ולא יבינו כי בנפשם הוא, כי כמים הפנים אל פנים, כי כפי מה שהם מתרחקים מהם, כן החכמים האלו ירחיקו עין השגחתם והדרכתם מהם מלהוכיח אותם ולהשגיח עליהם, לומר להם זה הדרך וזו העיר לכו בה, ועל ידי כן ימותו באולתם.

בבוא יום הגמול לא יוכלו לומר לא אמר לנו אדם דבר מעולם, כי הרי מאסו בדבריהם ובתוכחתם ובזה גרמתם שלא הוכיחו ולא הדריכו אתכם לכן כגמול ידכם ישולם לכם

ובבוא יום הגמול ויוכיחו אותן על פניהם, ויאמרו להם מדוע כזאת וכזאת עשיתם, ואז יאמרו בבכי ובצעקה, עבור כי יראה כי כלתה אליו הרעה מאת המלך, שלא אמר לי אדם דבר מעולם, ואז יאמרו לו אוי לרשע רעה כי גמול ידיו יעשה לו, הלא אתה שהיית שונא את חכמים והיית מואס בדבריהם דברי תוכחתם, והיית חבר לאיש משחית המתלוצץ על יראי ה׳ באמת, ובזה גרמת לנפשך שלא הוכיחו ולא הדריכו אותך, ורדה והשכבה את הערלים.

פרק כ

פירוש כוונת הכתוב

דברי הימים ב׳ סימן ל״ו פסוק ט״ז: ״ויהי מלעיבים במלאכי האלהים ובוזים דבריו ומתעתעים בנביאיו עד עלות חמת ה׳ בעמו עד לאין מרפא״.

מתי היסורים מאושרים וטובים כשיש לו אמונה חזקה שמה׳ הוא לו, ולא בדרך מקרה אז גורמין לו להטיב דרכיו, אבל לכופר לא יועילו היסורין, כי תולה הבאות במקרים

ידוע ומפורסם שזה שאמר הכתוב אשרי הגבר אשר תיסרנו י-ה, מתי היסורין המה מאושרים וטובים, אז דוקא אם המקבל היסורין יש לו אמונה חזקה שמה׳ באה לו כל זאת ולא במקרה והזדמן, ועל ידי כן גורמין לו היסורין להטיב דרכיו ולתקן מעשיו אשר לא טובים, משא״כ אם כופר בהשגחת ה׳, או שהוא מסתפק בהשגחות ה׳ אם הוא עין רואה לכל פרט ופרט ולכל דבר ודבר או לא, לו ולכיוצא בו לא יועיל היסורין, ופרעה יוכיח.

כדי שהרשע ישוב מדרכו יכול להיות מכח ב׳ דברים. א. שיוכיחו אותו בדברי תוכחה ומוסר ויעוררו אותו שירחם על נפשות בניו ובנותיו; ב. על ידי שמענישו ה׳ ביסורין קשין ברדיפות או בחלאים רעים

והרשע שישוב מדרכיו אשר לא טובים, יכול להיות עבור אחד משני דברים, **או שיבואו ת״ח ונביאים ויכיחו אותו על פניו, מדוע בזית דבר ה׳ לעזוב את תורתו הלא הוא עין רואה ואזן שומעת והוא העד והדיין והמוכיח [הלא אהבתך ורחמיך על בניך ובנותיך, כרחם אב על בנים, ומדוע עשית מעשים כאלו ולא יראת שיתמשכנו ויתפסו בניך ובנותיך עבור עוניך כמחז״ל בעון אבות בנים מתים]**, בע״כ אתה חי, בע״כ אתה מת, בע״כ אתה עתיד ליתן דין וחשבון, **ואח לא פדה יפדה איש, ולא יועיל הון ביום עברה, ועל מי בטחת לעשות מעשים כאלו שיגרמו לנפשך אבדון ובאר שחת, ועל ידי כן יוכל להיות שיכנע לבבו הערל ויעזוב רשע דרכו.**

או שיענשהו ה׳ ביסורים קשים שיהי׳ נרדף משונאיו ויתנו אותו במאסר ליתן בסד רגלו או שיהי׳ מיוסר בחלאים

רעים, ועל ידי כן ירד וימס לבבו להתחרט על מעשיו המגונים.

הכופר בהשגחה וגם מבזה ת״ח אבד ממנו מנוס התשובה ואחרית רשעים נכרתה

אבל איש כזה שכופר בהשגחות ה׳, ותולה כל הדברים המתהווים והמתרגשים בעולם במקרים ובהוראות משטרי הכוכבים, וגם מבזה ת״ח ונביאי ה׳, ממנו אבד מנוס התשובה, ולא נשאר לו אלא הפסוק אחרית רשעים נכרתה, עבור שאין דבר שיקיץ אותו משינת אולתו.

מה שבא בגזירת ה׳ נקרא מלאך השם, אם השליחות לטובה הוא נקרא מלאך ה׳ [רחמים], אם השליחות הוא דין ועונש נקרא מלאך אלקים [דין]

וידוע דכל דבר שבא ע״י גזירת השם ובמצותו נקרא מלאך, כמו שנאמר ״עושה ״מלאכיו ״רוחות, כי גם הרוח שסוער הוא מלאך השם, אך אם השליחות זה הוא לטובה נקרא מלאך ה׳, ואם השליחות זה הוא דין ועונש ראוי לקרוא אותו מלאך אלקים.

קודם חורבן המקדש ענשם הקב״ה בכמה צרות קשות, רק תלו הדבר במקרים לכן לא הועיל להם, הנביאים הוכיחום ולא הועיל להם מפני שביזו אותם

והנה קודם שחרב בית המקדש ענש ויסר את ישראל בכמה וכמה צרות ע״י מלכי ארם, ומלכי אשור, וע״י מלכי מצרים, אבל משום שתלו כל הדברים האלו במקרים, לא תועיל להם, **וגם נביאים הוכיחו אותם יום יום השכם ושלוח וגם כן לא הועילו אצלם משום שהיו מבזים אותם.**

וזהו ויהיו מלעיבים במלאכי אלקים הצרות שענשם הקב״ה המכונים מלאכי אלקים שנשלחו לעוררם אמרו שהם מקרים ומתעתעים בנביאיו ולא היה תוכחתם נשמעת ולא נשאר דרך להשיבם, עד עלות חמת ה׳ בעמו לאין מרפא ובעל כרחו החריב ירושלים והגלה אותם מארצו

וזה הוא אפשר כוונת הפסוק שרצה לומר שלא נשאר לפני ה׳ דרך להשיבם, מש״ה בע״כ החריב ירושלים והגלה אותם מארצם, וזה הוא אפשר הכוונה, ויהיו מלעיבים במלאכי אלהים, אותן גדודי ארם ומפלשתים ומצרים שהיו לישראל צרות מהם שהיו בוזזים וגוזלים וחומסים אותם, באמת הם היו מלאכי אלקים ומשמים נשלחו לעוררם משינת אולתם, אבל הם היו מלעיבים ומלעיגים על זה, ואומרים שלא מה׳ הוא זה, וגם כן מתעתעים בנביאיו ולא היה תוכחתם נשמעים אצלם, מש״ה עד עלות חמת ה׳ עד לאין מרפא.

פרק כא

בכלל ג פרט ג׳ וז״ל:

תוכחה בעולם טובה בא לעולם

אסתר סימן ב׳ פסוק א׳ אחר הדברים האלה כשך חמת המלך אחשורוש, אמרו במדרש כל מקום שנאמר דברי, דברים, אינו אלא לשון תוכחה, ועוד אמרו חכמינו זכרונם לברכה **כל זמן שתוכחה בעולם טובה באת לעולם וחרון אף מסתלק מן העולם,ואיתא בהגדה אחשורוש רומז על שראשית ואחרית שלו.**

תוכחה לפנים נאה דורש ואינו נאה מקיים אינה עושה רושם, אינה גורמת לסלק חרון אף

וזו הוא אפשר כוונת הפסוק, אחר הדברים האלה כשך חמת המלך **אז כששמעו תוכחת מוסר ע״י כן מסתלק חרון אף**

מן העולם, ונשכך חמת המלך מלכי המלכים, אבל יש תוכחה ויש תוכחה, יש תוכחה שהיא רק מלפנים, נאה דורש ואינו נאה מקיים, כנהוג בעוה״ר לע״ע בכמה מנהיגי הדור, שהמה נביאים חזו לך שוא ותפל, תוכחה כזאת אינו עושה רושם בלב השומעים, ופשיטא שאינה גורמת לסלק חרון אף מן העולם.

אבל תוכחה כזאת שיוצא מפה צדיק, והמה דברים היוצאים מן הלב וכל תשוקתו ומגמתו לקרב לב בנים לאביהן שבשמים, אזי על תוכחה כזאת נאמנים דחז״ל שאמרו דברים היוצאין מן הלב נכנסים אל הלב, והמה גורמים לסלק חרון אף מן העולם.

התוכחה גם כשהיא לש״ש צריכה להאמר בלשון יהודית - טעות היא ביד האומרים לומר תוכחה בלשון נכרים ויוכל לקרב עי״ז יותר את לב הרשעים

וזה אפשר הכוונה אחר הדברים האלה, ה׳ הידועה המיומן והמובחר שבדברים, ויש דברים שבאמת כוונת המוכיח הוא לש״ש אבל הוא מאותן שאמר ישעיה הוי חכמים בעיניהם לבחור לו דרך נגד מה שאסרו חז״ל כי הם גזרו על לשונם וסיפרו לנו שדבר זה שלא שינו לשונם גרמה לאבותינו שנגאלו ממצרים, והוא לפי דעתו השפילה משליך דברי חז״ל ארצה, ויאמר בלבו שכך ראוי לעשות לשנות לשון יהודית, ללשון נכרים, ועל ידי כן יוכל יותר לקרב לב הרשעים לה׳, ובאמת שקר בימינם של כל האומרים כן כמבואר במקום אחר באריכות, מש״ה אמר איזה דברים ואיזה תוכחה חשובה לפני המקום, וגורמת לשכך חמת המלך דוקא תוכחה כזאת ודברים כאלה שנאמרים בלשון יהודית, וזהו אפשר כוונת המלך (סי׳ א׳ ב׳ מגילת אסתר), ומדבר כלשון עמו, אחר הדברים האלה כשך חמת המלך:

פרק כב

התורה מורה לנו שלא נסור אחר שכל אנושי ולא נלך אחר שרירות לבנו כי המה מטעים את האדם

שמות סימן כ״ג פסוק כ״ו, ״את מספר ימיך אמלא״ עיין בעל הטורים שם שהביא מסורה של ג״פ ״אמלא, ״אוצרותיהם ״אמלא, ״מספר ״ימיך ״אמלא, ופי ״אמלא תוכחות.

אפשר להסביר כוונת המסורה דהתורה רצה להורות לנו ולהדריכנו שלא נתור אחר שכל אנושי, ולא נלך אחר שרירות לבנו ולומר כי אז שלום יהי׳ לנו, כי באמת רק עיני בשר לנו, והמה קצרי ראות, ואנו קרוצי חומר ויסודינו מעפר, ומה כחינו ומה גבורתינו, כי הנסיון מעיד על זה כי לפעמים הולך אדם איזה דרך ועושה מעשים כאלו אשר לפי ראות עיניו הדרך ישר ונכון הוא, והמעשים המה מצודקים וטובים, ואחר זמן לא כביר רואה שטעה בדרכו ודמיונו היה כוזב לו ונודע לו שלא זו הדרך ולא זו העיר, ומעשים אשר לא יעשו עשה, **לכן אמר שלמה אל בינתך אל תשען ושומע לעצה חכם.**

מי שאינו עומד על דעתו ומרגיל עצמו לאהוב מוסר ותוכחה - זוכה לרב טוב הצפון ולאור באור החיים - בלעדי התוכחה לא יוכל לזכות לזה

והזהיר עוד הפעם אל תהי׳ חכם בעיניך, שמע עצה וקבל מוסר ויהי׳ אוהב תוכחת ולא יהי׳ קשה עורף לעמוד רק על דעתו, כי אם האדם מרגיל עצמו במידה זו להיות אוהב מוסר ותוכחה אזי מידה זו תביאנו ותוליכנו לזכות לרב טוב הצפון ולאור באור החיים, כמו שאמר שלמה אוזן שומעת תוכחת חיים בקרב חכמים תלין, מה שלא יוכל לזכות לזה מבלעדה.

אדם קרוב אצל עצמו ככל דרכו ישר בעיניו ואינו רואה נגעי עצמו

וטעם הדבר משום שכללא היא אדם קרוב אצל עצמו ומביאו קירבתו ואהבתו אל נפשו שכל דרך איש ישר בעיניו, וכל הנגעים אדם רואה חוץ מנגעי עצמו, ולדעתו עליו הכתוב אומר כלך יפה רעיתי ומום אין בך ואינו רואה חובה לעצמו ואדם אחר מאלף מצאתי.

קיום העשין בפועל הלא תעשון שלא יביאנו תאות עולם הזה לבטל רצון יוצרינו

ובאמת מילייהו נפישין כי עבור שרצה לזכות את ישראל הרבה להם תורה ומצות צוה אותנו לקיים בפועל, ובקום ועשה רמ״ח מצות עשה והזהיר אותנו בשב ואל תעשה בשמירת לא תעשה שס״ה ושנרחיק עצמנו במה דאפשר ובכל יוכולתינו שלא יביאנו תאות עולם הזה והסתת סט״א וחיילותיו להדיחנו לבטל רצון יוצרינו, עבור רצון יצרנו, כי עבור שהעיר קטנה ואנשים בה מעט, שכל בנין גופינו הן רמ״ח אברינו וכן שס״ה גידינו עבור שמעפר יסודם כולם נוטים מצד טבעם לילך אחר עצת מלך זקן וכסיל, ולשמוע לאיש מסכן וחכם, אותן אנשים מעט המה.

מי יאמר זיכיתי לבי - אם האדם היה נברא בתואר מלאך רוחניי

ע״כ אמר שלמה מי יאמר זכיתי לבי טהרתי מחטאתי ואין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, כי אם הי׳ בורא את האדם בעולם הזה בתאר ובדמות מלאך וכשאר אישים רוחניים אזי לא היה יראת שמים וקיומה של תורה גדולה כל כך ולא היה השגיאות כל כך מצוים ושכיחים.

עתה שנברא בדמות אדם מאדמה גשמי - לא ישכח ולא יבטל על ידי טרדתו מעניני העולם הזה שום דבר מקניני העולם הבא וצרכי הנשמה שעבורה נברא

משא״כ עתה שנברא אדם בדמות אדם מאדמה והיא גשמי ויש לו הרבה התקרבות והתחברות לעניני עולם הזה לדברים ההכרחים שאי אפשר לו להתקיים מבלעדיהם ולדבר זה צריך השגחה יתירה ועינא פקיחא וסייעתא דשמיא וצריך תפלה על זה שהשם יהי׳ בעזרו ויחוננו בבינה ובדעת שיהי׳ שם דרך ושיוכל לשקול בפלס ובמאזני משפט כל דרכיו, דהיינו לילך ולהנות מעניני עולם הזה ולבטל זמנו היקר רק עבור דברים כאלה הצריכים לו מאד מאד שחייו ובריאות גופו תלוי בזה ולא יותר - ושלא ישכח ולא יבטל ע״י טרדתו מן עולם הזה שום דבר מקניני עולם הבא וצרכי הנשמה שעבורה נברא, כי קניני הגוף וקניני הנפש מתנגדית זה לזה, ונעשו צרות זו לזו, וכשזה קם זה נופל.

אם האדם הולך אחר עניני עולם הזה - הנשמה שרויה אצלו בחיי צער דוחק ועוני

כי אם אדם הולך אחר עניני עולם הזה למלאות תאות לבו אזי עיניו הnשע וטח מראות עד שבא לידי כך ששוכח וסובר שזה היא תכליתו לאסוף מקנה וקנין, ועינים לו ולא יראה כי כצל ימינו עלי ארץ, וכל עולם ומלואה רק מה הוא ומינה עבור שמזון הנשמה וחיותה הוא קיום התורה ומצותיה, הוא שרויה אצלו בחיי צער ודוחק ועוני כי ארוחתה ארוחת תמיד ממנו היא דלה ורזה בכמות ובאיכות, וימי חייה ושלותה דהיינו לקיים התורה ומצותיה בכל פרטיה ודקדוקיה, כדכתיב ״כי היא חייך ואורך ימיך, וחיי עולם נטע בתוכינו״ הן המה מעט ורעים.

יש שהוא אכזרי וגוזל את שארה -ויש שרק פוקדה לתת לה מעט אחת לשנים או ג׳ ימים - ויש שנותן לה פעם אחת בשבת

כי יש שהוא אכזרי וגוזל את שארה היא מזון התורה עד שרק פוקדה ליתן לה מעט אחת לשני ימים או לשלשה ימים, ויש שרק נותן לה פעם אחת בשבת שאז יקח מועד ללמוד דבר מה, ועל ידי כן פניה זועפים והיא דלה ורעת תואר מאד, כי עליות הגוף היא הכנעת הנפש.

מי הוא זה שיוכל להתפאר ולומר אורח חיים פן תפלס

וא״כ מי זה הוא ואיזה הוא אשר יוכל להתפאר ולומר אני שמעתי לקול משלי שלמה שהזהיר ואמר אורח חיים פן תפלס, פלס מעגל רגליך - הלא מעט מעט מזעיר המה אנשים כאלה וראיתי בני עלייה והמה מועטים, משה״ה אמרו חכמינו זכרונם לברכה בברייתא (דאבות) שאחד מן מ״ח דברים שהתורה נקנית בהם הוא שיהי׳ אוהב תוכחות.

המרגיל עצמו לאהוב תוכחות

ואם אדם מרגיל עצמו במידה זו אזי על ידה קרוב הוא לדרך החיים ולכל מידות טובות כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה (ברכות) על פסוק כנחלים נטיו כאהלים נטע ה׳ מה טיבו של אוהלים, אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות, אצל נחלים, אלא מה נחלים בני אדם יורדין לתוכן כשהן טמאין, וטובלין ועולין טהורין, כן בתי מדרשים בני אדם יורדין לתוכן כשהן מלאין עונות ויוצאין מלאים זכיות, כי ע״י ששומע דברי תורה דבר דבור על אופניו הנאמרים באמת, אזי חיך אוכל יטעום, ועל ידי כן משים על לבו איך היו דרכיו ומעשיו ואיך הי׳ ראוים להיות כפי מה ששמע, ונודע לו עתה שכן הוא האמת הברור, ומה יהי׳ סופו אם חס ושלום לא יתקן את עצמו ואת דרכיו, ולא יחיש לבקש רפואות תעלה לאבריו הנימוקים ומוכאבים

אשר מכף רגל ועד ראש אין בו מתום ומה טובו ומה יפיו וגדלו וחשיבתו אם ישוב לה׳ ויחפש דרכיו וייטיב מעשיו כמחז״ל במקום שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורין אין יכולין לעמוד.

מאבד עצמו לדעת

כל אלה הדברים משים אותם לנגד עיניו פעם ושתיים ושלש, ואז יודע לו בבירור, ויתאמת אצלו שהאמת כן הוא כי קושטא קאי, ואמת יש לו רגלים, ועל ידי כן יכנע לבבו הערל ויקבל על עצמו מהיום והלאה לקיים אחת אחת מה שציותה תורה ומלתם את ערלת לבבכם ולכוף ערפו לעולו של תורה, ומצותיה הנעימים, ולהרחיק עצמו ממותרות תענוגי עולם הזה שהרי כפי הבנתו וידיעתו לע״ע רואה שהרבה ימים ושנים שעברו לו הי׳ במחשך מעשהו, ועתה נודע לו שכפי דרכו ומעשיו אשר עשה בהן, ראוי לקרותו בשם מאבד עצמו לדעת, שהרי אם האדם שופך את דמו והורג את עצמו עונשו הוא גדול ונורא כמבואר (ביו״ד סימן שמ״ד) ובאמת מה עשה, ורק גרם לקרב ולמהר מיתתו, הלא בלאו הכי סוף האדם למות.

הזמן הוא יקר מכל - יש קונה עולמו בשעה אחת מכש״כ בהרבה שעות

מעתה דון קו״ח אם המאבד חייו שהוא רק חיי שעה נקרא רוצח ומאבד עצמו לדעת, ועונשו נורא מאד עד שאין מתעסקין עמו, ואין מתאבלין עליו - הזמן הוא יקר מכל, כי יש קונה עולמו בשעה אחת מכש״כ בהרבה שעות, ואם הוא היה מוכה בסנורים והלך כמה וכמה שנים אחר יצרו לקנות עניני עולם הזה והצלחתו, ועל ידי כן לא פנה ולא טרח להצטייר עצמו ולהכין צידו לנפשו ליום שכולו ארוך, ועוד הוסיף באולתו לא לבד שהי׳ מבלה זמנו לריק ולתוהו ולהבל נדף וללא יועיל, אלא גם הרע לעשות ושחת לנפשו לילך

בדרכים הרעים אשר עבורם אבדון ומות יראה ולבאר שחת ולטיט היון ירד, לצערה ולהכאיבה, ולהדאיבה, כדכתיב ואת נפש אויבך יקלענה בכף הקלע, ומכש״כ וקו״ח ששמו אשר יקראו לו הוא רוצח, ועוכר שארו, ומאבד עצמו לדעת, מאחר שהי׳ יכול להטיב לנפשו לקנות בזמנו ובעתו ובשעתו חיי עד וחיי נצחיי ורב טוב הצפון, והוא עסק בהבל הבלים ובמעשים רעים ובמגונים.

על ידי דברי תורה ומוסר מתנחם על דרכיו - ואומר בפה מלא אנא השם חטאתי

ובשום אדם דברים ומחשבות אלה על לבו, גורמין לו להיות לבבו נשבר ונדכא ולהיות במסתרים תבכה נפשו, והגם שהי׳ לבו מתחילה ערל וקשה עורף, אבל ע״י דברי תורה ודברי מוסר שיוצאין מן הלב ונכנסים אל הלב גורמים לו, שאם אבן הוא נימוח ואם ברזל הוא מתפוצץ עד שמביאים אותו לדרך כזה שלבו מלא אהבת ה׳ ומתנחם על דרכיו ואומר בפה מלא אנא השם חטאתי וישר העותי,ומעתה אני מתחרט לכל מה שעשיתי ולא אשוב בדרך הזה עוד כל ימי חיי.

עד כאן דברנו מגודל החיוב לשמוע תוכחה מצד השכל ומצד הסברא, שהרי נראה לעין חשיבות התוכחה ותועלתה מה היא, ועד היכן מגיע.

גם האיש התורניי - יודע שרק ההולך ומתנהג עצמו על פי דברי תוכחה אלה

כי אפילו האיש התורניי והגם שיש לו מעט ידיעה מתורה שבכתב ושבע״פ וע״כ צריך להודות שכל אלה הדברים דברי תוכחה אמיתים המה ומיוסדים על אדני צדק ויושר והוא יודע מעצמו שרק ההולך ומתנהג עצמו על פי דברי תוכחה אלה, הוא הולך באור נוגה בדרך צדיקים ולא זולת וממנו אין לגרוע ולא לנטות שום נטייה, ועם כל זה הגם שיודע

בנפשו שכל אלה דברים כנים הם אפ״ה אם לא שמע אותם לעת עתה מהמוכיח שהוא ירא ה׳, לא היה משים על לבו שום דבר כדי להטיב דרכיו ומעשיו משני טעמים, חדא שאין חבוש מתיר עצמו מבית אסורים, ושנית והוא העיקר עבור שכללא הוא שכל דרך איש ישר בעיניו.

גודל ערכה וחשיבותה של תוכחה

ועוד הוסיפו ואמרו חכמינו זכרונם לברכה בגודל ערכה וחשיבתה של תוכחה, וזה לשונו:

כל זמן שתוכחה בעולם טובה בא לעולם וחרון אף מסתלק מהעולם והכוונה הפשוטה היא שהרי התורה הבטיחה ואמרה אם בחוקותי תלכו שתהי׳ עמלים בתורה ומצותי תשמרו, אזי אתן לכם שפע, ונתתי גשמכם בעתו וכו׳, וכן הוא המסורה וזאת התורה וזאת הברכה, וחס ושלום להיפך אם נוטה אדם מדרכי התורה, אזי צור ילדך תשי אם בא להטיב לכם אזי אתם מתישים כוחו וגורמים לשבר הצינורות ותלך השפע דרך עקלתון, וכן הוא במשנה (סוף קידושין) ר״ש בן אליעזר אומר ראית מימיך חיה ועוף שיש להן אמנות והן מתפרנסין שלא בצער והלא לא נבראו אלא לשמשיני ואני נבראתי לשמש את קוני, אינו דין שאתפרנס שלא בצער, אלא שהרעותי את מעשי וקפחתי את פרנסתי, ועליו נאמר פותח את ידיך ומשביע לכל חי והוא צועק ואמר הרחב פיך ואמלאהו כי מצדי לא יב׳ר כי אני ה׳ לא שניתי ולי הכסף ולי הזהב, ורק אתם ע״י מעשיכם הרעים גורמים מה שגורמים.

מעתה ששמעתם תוכחה וקבלתם על עצמכם להטיב דרככם איש איש לפי ערכו

אבל מעתה ששמעתם תוכחה וקבלתם על עצמכם להטיב דרככם מסתבר שתוכחה זו תגרום להביא טובה לעולם דהיינו עבור שמקבל על עצמו מעתה בכל יום ויום לקבוע

עתים לתורה, וכשיגיע שעה זו בע״כ מפנה עצמו מכל עסקיו וטרדות, איש איש לפי ערכו. והשגתו בלימוד בתורה הן גמר׳ בעיון ולחדש חידושי חורה, או גמר׳ בלי עיון אם ידו יד כהה ואין משגת יותר, או ללמוד ש״ע, מדרש, ספרי מוסר בלה״ק, או בלשון אשכנז הנקרא (יידיש טייטש) או אפילו אם הוא מנוקד אם אין יודע לקרות בענין אחר, כי כללא הוא שדי לא מצאנו שגיא כח ורק מבקש ושואל מכל אדם לעבדו כפי יכולתו וכחו והשגתו.

ובכלל זה יקבל על עצמו כל האמור להלן

ובכלל זה לגדל את בניו רק לדרכי תורה ויראה, ובכלל זה להחזיק ענייי לומדי תורה, ואשרי לו אם יקבל על עצמו לעשר כל נכסיו, וכן יקבל על עצמו מצות שמירת שבת בכל פרטיו ודקדוקיו, וזה אי אפשר אם לא שילמוד בעצמו בכל שבת הלכות שבת, בחיי אדם או שילך לשמוע בלימודם, ואחרון הכביד שיקבל על עצמו לתקן פגם ברית אשר חטא בו בנעוריו במזיד בשוגג, בשוגג קרוב למזיד, ובאונס, הן שחטא בטומאת שפתים וטמא פיו בדברי נבלה בעזות, או שהיי מן המנאפים ביד, בחיבוק ובנישוק, או מחולות, או שחטא בראית עינים לעבור על לא תתורו אחרי עיניכם להסתכל בעריות ועל ידי כן נעשה מה שנעשה, מכש״כ אם נכשל בגופן של עריות אשר על כל אלה באים עונשים גדולים ומרים ובכללן היא מיעוט שפע ודקדוקי עניות.

כשרק שמקבל עצמו כל אלה תשובתו מקובלת, ואשרי לו ולנפשו כי כבר קנה לו חיי העולם הבא

אבל כשמקבל על כל אלה בלב נשבר ונדכה לתקן מה שיהיה ביכולתו, אזי בהסכמה זו לבדו, אשרי לו ולנפשו כי כבר קנה לו חיי עולם הבא, ומכש״כ אם זוכה שלבבו הטהור הנאנח והנדכה שואב מים וגרם להזיל דמעות עיניו, שזה טובה

רבה ותועלת גדול לתקן אשר פגם בברית, כי התורה העידה כי קרוב אליך הדבר מאד ולא ישמע לעצת יצרו הרוצה להדאיבו ולהעציבו ואומר לו שכבר הוא לאחר יאוש,ואין תקוה לאחריתו ולתקן עוותותו, חלילה וחלילה לשמוע ולהאמין לו, אלא בפיך ובלבבך לעשותו, הבטיח שאם יאמר בפיו חטאתי ונחמתי ופיו ולבו שווין בזה, אזי תשובתו מקובלת.

מובן מעצמו זה שעל ידי תוכחה טובה באה לעולם

מעתה מובן מעצמו **מה שאמרו חכמינו זכרונם לברכה כי ע״י תוכחה טובה בא לעולם מאחר שהטובה** רק היתה נמנעת ונסוגה אחור עבור מעשיו הרעים דהיינו המקטריגים שברא הן מעכבים אותה וגורמים לו רעה, מעתה מיד שהוא ע״י תוכחה הטיב ותקן את מעשיו ועל ידי כן מכרית ומבער אותן, יש מקום ודרך פנוי שיבוא הטובה לעולם, שהרי מאתו יתעלה לא יבצר והוא כל יכול ורוצה להטיב.

פרק כב

בכלל ג׳ פרט ג וז״ל:

שלמה אמר (במשלי) עטרת תפארת שיבה בדרך צדקה תמצא דמשמעות פשטות הקרא הוא שיהי׳ אדם זוכה לאריכות ימים שיהי׳ בן שבעים לשיבה, זה הוא רק ימצא בדרך צדקה שהוא דרך התורה שנקראת צדקה, וקשה מאד הלא אנו רואין בעינינו כמה רשעים ופושעים ומורדים שכחול ירבון ימים.

שיבת הרשעים אינה עטרת תפארת לאדם מבין ויודע מפני שעברו ימיו לריק

לכן נלע״ד לפרש כוונת הפסוק בדרך אחר דהנה יש לדייק על יתור לשון הקרא עטרת תפארת שיבה, היה לו לומר בקיצור שיבה בדרך צדקה תמצא ותו לא, אלא חדא מתורצת

בחברתה, אלו אמר בקיצור שיבה בדרך צדקה תמצא הי׳ קשה קושי׳ ראשונה, משא״כ עתה שאמר עטרת תפארת שיבה, דודאי יש שיבה ויש שמגיעים גם לגבורות הגם שהמה אינם הולכים בדרך צדקה, אבל אותה זקנה ואותה שיבה אינה עטרת תפארת לאדם מבין ויודע.

שיבת אברהם עטרת תפארת בדרך צדקה שבא בימים ימיו חיים ומעידים שלא עבר עליו יום אחד לריק - למד בכל יום שו״ע וספרי מוסר ולא שיקרא רב

אבל השיבה הזאת שהיא עטרת ותפארת, שיבה כזאת אי אפשר להמצא רק בדרך צדקה, דהנה התורה ספרה לנו שבח על אבינו אברהם שהי׳ זקן ובא בימים, וקשה מה גבר מגוברין, ומה מעלתו ומדרגתו של אברהם אבינו בזה יותר מכמה בני אדם שהאריכו ימים כמותו וגם יותר ממנו הגם שהיו רשעים,ומפרש (הזוהר) שבחו של אברהם אבינו היה שמכל ימי חייו לא עבר עליו אפילו יום אחד לריק שלא פעל ועשה בו עם קונו לעבדו ולקיים תורתו ועל ידי כן כל הימים אשר חי הן המה שלו ממש קנין בעצם, ובבוא יום פקודתו יום שהוא בית מועד לכל חי אז כל הימים מכל שני חייו אשר חי ילכו עמו וילוו אותו ויעידו עליו לפני יוצר כל יום יום בשעתו ובזמנו, אני יום רביעי בשבת עטרה לחודש ניסן שנת תקפ״ו קיים אברהם בי מצות גמ״ח בכל דקדוקיה ופרטיה רק לכבוד שמו יתעלה, ונשא ונתן באמונה ולא גזל, ולא אינה, ולא רימה, ולא עשק, ולא השיג גבול לכל אדם, הן גוי, הן ישראל, הן עשיר, הן עני, גדול וקטון, איש ואשה, ולמד תורה לשמה על מנת לעשות, דהיינו שלמד בכל יום ש״ע וספרי מוסר ולא להתיהר ולהתפאר שיקרא רב ושיהי׳ עשיר או שאר מחשבות פסולות.

גם לומד תורה לקטנים הגם שחיסר מעצמו מידיעות התורה - הדריך בניו ובנותיו על דרכי התורה

וגם לימוד תורה לקטנים ממנו לקיים ואהבת שיהי׳ ש״ש מתאהב על ידך, הגם שבזה הי׳ עוכר שארו לגזול ולחסר את עצמו מידיעות התורה שהיה יכול להוסיף וללחום מלחמות ה׳ ומסר נפשו ומאדו עבור להרבות כבוד שמים שעיקר מלחמתו עם אמרפל היה עבור הנפש אשר עשה בחרן כמבואר (בזוהר) והדריך בניו ובנותיו על דרכי התורה וכן מעיד כל יום ויום מימי חייו וזה כוונת התורה ואברהם זקן בא בימים שהביא ימיו עמו ולא אבד אפילו אחד מהן.

בני אדם שטורחים כל ימי חייהם ולא נחים עבור לאסוף קנין בזיון וחרפה לו בזקנותו ושוטה נקרא

אבל אותן בני אדם שטורחים ולא נחים כל ימי חייתם עבור לאסוף קנין המדומה והבלי עולם הזה ולהשיג כבוד וגדולה והון ונחלת שדה וכרס, כל עוד אשר מוסיף ימים והולך, לא די שאין ראוי לו עטרת וכבוד עבור זקנתו אלא אדרבה ראוי לו בזיון וחרפה והי׳ ראוי באמת שיקרא בשם העצם שלו, שוטה, שהרי אמרו חכמינו זכרונם לברכה (בחגיגה) איזה שוטה זה המאבד מה שנותנין לו.

מה אם נותנים לאדם מעה ונאבדה נקרא שוטה מכ״ש כשמאבד אפילו שעה אחת ובוודאי כל ימיו הוא יותר כסיל ושוטה שאפילו ברגע אחד בתענוג אחת מפסיד חיי נצחיי שלו

מעתה במעט עיון תדע ותבין שכנים דברי, ומה אם נותנים לו לאדם מעה כסף שהיא רק מתנה קטנה בערכה ואפ״ה עבור שיוכל לקנות בה לחם ומזון חיי שעה, והוא אינו שומרה כראוי עד שנאבדה ממנו, ראוי הוא שיקרא בשם שוטה, מעתה דון קו״ח ובן בנו של קו״ח הלא תנן יפה שעה

אחת בעולם הזה מכל חיי עולם הבא שהרי יש קונה עולמו בשעה אחת, ואם אין אני לי מי לי וכשאני לעצמי מה אני ואם לא עכשיו אימתי, שהרי ימינו כצל עובר, ותמול לעד לא ישוב, ואם אדם רוצה לילך בדרך התורה והחכמה יוכל לקנות בימיו ובזמנו היקר מכל, עולם נצחיי ושכר הצפון אשר עין לא ראתה, והוא סכל והולך אחר תאות לבו אחר תענוגים כאלה שהמה רק כמו רגע ועבור זה מפסיד חיי נצחיי שלו.

בבוא ימי זקנה יתלוש ויערוט בשערו - אבל אז יהיה מעוות לא יוכל לתקון

וידעתי גם ידעתי שכעת בבוא ימי הזקנה והירידה ויום הפירוד ויראה עצמו ערום עריה מתורה וממע״ט, אז יתלוש וימרוט בשערו ויקרע את בגדיו, מה עשית לנפשי איך הייתי אכזר על עצמי, מה יש לי עתה מכל אותן הימים ימי שלוה וימי משתה ושמחה שהייתי מתענג בהן בכל מיני תענוגים, אבל אז יהי מעוות אשר לא יוכל לתקון, כי חבל על דאבדן ולא משתכחין, וא״כ האיש אשר הוא חי רק עבור להנות מעולם הזה ותענוגיו כנזכר לעיל, בכל יום אשר חי יותר בעולם הזה ומאבדו לריק, על ידי כן הוא יותר כסיל ויותר שוטה.

הלזקן כזה ראוי שיכבדו עבור זקנותו, תימה

ואם זכה לחיות שבעים שנה וכולם הי׳ כלא הי׳ ולא לו יהי׳, היש טפש ושוטה וכסיל יותר מזה, שהי׳ בידו וברשותו לקנות חיי עד וחיי עולם וחיי נצחיי והשחית אותן ואבדן בידים ובשאט נפש, וקנה בהן אש לא נופח ואבדון נצחיי, הלזקן כזה ראוי שיכבדו אותו עבור זקנתו, אתמהא, הלא זקנתו בושה היא לו וטוב ממנו הצעיר לימים והנפל.

אם הלך בדרכי התורה ובקיום המצוות כל ימיו שהיא צדקה שיבה זו שכל ימיו אתו לכבוד ולתפארת

מצינו שקיומה של תורה ומצותיה נקרא צדקה שנאמר וצדקה תהי׳ לנו כי נשמור לעשות, וזה אפשר כוונת הפסוק עטרת תפארת שיבה, איזה זקנה ואיזה שיבה שהוא לבעליה לכבוד ולתפארת, זה הוא רק בדרך צדקה תמצא, אם הלך כל ימיו בדרכי התורה ובקיום מצותיה שאז כל יום מימי חייו אחד מהם לא נעדר, שכולם המה שלו ושכרו את ופעולתו לפניו, וזקנה כזאת הוא זקנה של תפארת.

זקן שעברו ימיו לריק הוא כתינוק בן חמש בהצטרף כל המצוות שעשה במשך ימי חייו - וטוב ממנו הנפל

משא״כ האדם שאינו בא בימים, באמת אינו זקן מאחר שכל ימיו עברו עליו לריק, ויוכל להיות שאותו שהוא בן שבעים שנה אם יחפש ויבדוק ויצטרף צירוף אחר צירוף ימצא **שפעם אחת בשבוע אמר אמן יהש״ר ולפעמים מצוה אחרת, עד שלעת עתה הוא כתינוק בן חמש שנים מאותן שנים שראוי לומר עליו שהמה שלו,** ופקח עיני שכלך וראה עד היכן מגיע כחו של יצה״ר להדיח ולהסית את בני אדם ולהשחית את נפשם עד שמכל שנותיו שהם שבעים שנה, חמש וששים מהם המה בטלין ומבוטלין ואבודים מהם [והלואי שיהיה רק אבודים הלא יהיה צריך ליתן דין וחשבון, ולקבל עליו עונש הנורא והאיום על עבירות שעשה ופעל בהם וטוב ממנו הנפל] וחמש שנים המה שלו אשר יבואו עמו ליום הדין להראות מה פעל ועשה בעולם, וכדי בזיון וקצף.

גם לזקן כזה יש צרי ומזור בלא ספק ובשוב רשע מרשעתו לא תזכרנה לו

אבל עדיין יש לשאול אם אדם כזה שכבר הלך בדרך הכסילות והטפשות וכבר נאבדו ממנו רוב שנותיו,

ומעתה רואה שתאות עולם הזה ויצה״ר וחיילותיו התעו אותו מבית אביו, אביו שבשמים, ועתה יודע ומכיר האמת שהדרך אשר הלך עד עתה לא זו הוא הדרך ולא זה הוא העיר אשר עבורה שולח הנה לעולם עשייה, ושם על לבו מה שאמר שלמה ״מה ״יתרון ״לו ״לאדם ״בכל ״עמלו ״שיעמול ״תחת ״השמש, תחת השמש אין לו יתרון, אבל תורה ומע״ט שהם למעלה מן השמש יש לו יתרון, ועבורם היה תכלית בריאותו בעולם הזה ובעת צאתו רק הם מלוים אותו, ועל ידי כן מתרחשט על מעשיו ולבו מצטער והומה מה עשיתי ומה אשיב שולחי דבר ובמה אצדיק נפשי ובמה אתרצה לפני קוני - האם אין שום דבר שיוכל לתקן את אשר קלקל, והאם אין צרי ומזור למכתו ולחליו או אם עוד יש תקוה לאחריתו האם אין שום דבר שנוכל לומר על כל פשעים תכסה אהבה ושישא לו פנים על ידי כן - חלילה וחלילה להסתפק בזה אדרבה יש דרך ויש מקום שיוכל לתקן ולהטיב כל מה שעוות - כי יחזקאל אמר ובשוב רשע מרשעתו לא תזכרנה לו וכו׳.

מה עם הימים שעברו לריק

אבל דא עקא אדם כזה שעברו עליו ימים רבים ללא אלקי אמת וכבר היא משוקע בטומאה, ואמרו חכמינו זכרונם לברכה אדם שעבר עבירה ושנה בה נעשה לו כהיתר, איך יוכל לבוא לידי כך ואיך תהיה מחשבה זו עולה על לבו לילך דרך טובים ולהיות בחור בטוב ומאוס ברע, הרי מרוב ההרגל והשנות באולתו הכל נעשה לו כהיתר ולדעתו הוא מתהלך במשרים.

בעת חטאו הוא ישן ששכלו ולבו בל עמו

תוכן וענין הדבר הוא מה שאמרו במדרש על פסוק ״ויקץ ״יעקב ״משנתו וזה לשונו אל תקרא משנתו אלא ממשנתו, הכוונה הוא כי האדם שעומד בדרך רע ועובר עבירה

נקרא בשם ישן משום שאז לבו ושכלו בל עמו, שאם היה ער והיה לו שכל ישר פשיטא ופשיטא שלא היה עושה דברים כאלה, שהרי אז היה מסתכל מה למעלה ממך, עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיו בספר נכתבים, ובע״כ הוא צריך ליתן דין וחשבון, ואיך אפשר שיהיה אכזר ושונא לעצמו להשחית את נפשו השחתת עולם ואבדון, אלא משום בעת חטאו הוא ישן, וכן אמרו חכמינו זכרונם לברכה אין אדם חוטא אלא א״כ נכנס בו רוח שטות, על כן יש ליצה״ר מקום להסיתו ולהדיחו.

אין דבר בעולם שיכול להקיצו משנתו ולהעמידו על דרך אמת כמו לימוד התורה ולימוד ספרי מוסר

וכן אמרו חכמינו זכרונם לברכה על הפסוק ״ישנו ״עם ״אחד ישנו מן המצות - ואם כבר הוא ישן בשינת אולת וע״י איזה דבר יוכל להתעורר, **אני אומר לך אין דבר בעולם שיכול להקיצו משנתו ולהעמידו על דרך האמת ולסור מדרך הרע כמו לימוד התורה ולימוד ספרי מוסר, ואי לאו בר הכי הוא ילך לשמוע בלימודים שעל זה אמר ירמיה כה דברי כאש כפטיש יפוצץ סלע אם יצה״ר הוא כברזל מתפוצץ ואם אבן הוא נימוח,** ומצאנו במדרשים אם המה עושים רצונו נקראים בשם ישראל ואם לא רק נקראים בשם יעקב, מש״ה אמרה תורה ״ויקץ ״יעקב ״משנתו אדם שהי׳ רק שמו יעקב ומינה שהיה ישן, עתה נתעורר והקיץ משנתו, עתה מפרש המדרש ע״י מה זכה לבוא לידי כך שנתעורר ואיזה דבר הקיצו, מש״ה אמר אל תקרא משנתו אלא ממשנתו ע״י לימוד התורה שהוא לומד בעצמו או לדבק עצמו לת״ח [ורק לת״ח כאלו שהם צדיקים ויראי ה׳ באמת] ולהתאבק בעפר רגליהם, על ידי כן מעט מעט תסור ממנו שנתו וישוב אליו שכלו, מעתה אפשר לומר שזה כוונת המסור׳ שהחחלנו ״ופי ״אמלא ״תוכחות, ״ואוצרותיהם ״אמלא, ״את ״מספר״ימיך ״אמלא.

על ידי שמיעת ואהבת תוכחה ששותה בצמא את דבריהם נטהר לבבו - טובה באה לעולם שלא יקופח פרנסתו

ע״י שהוא שומע ואוהב תוכחה ובאופן זה שיהיה שותה בצמא את דבריהם, גורם ומסבב לו לטהר את לבבו ולמול את בשר ערלת לבבו,ולקבל על עצמו מעתה נעשה ונשמע, ומינה דתו לא יהי׳ הרעותי את מעשי, מש״ה ״ואוצרותיהם ״אמלא מאחר שמעתה שלא נשאר שום דבר שיסבב לו לקפח פרנסתי כי ע״י תוכחה טובה בא לעולם.

על ידי שמיעת התוכחה מתחרט באמת ומקבל גם שילך מעתה בדרך טובים ישיבו לו ימיו האבודים

וגם אם כבר הלך בדרך כזה שעל ידי כן נאבדו ממנו ימיו ושנותיו ולא לו יהי׳, ע״י אוזן שומעת תוכחת חיים משים אל לבו דברים הנאמרים למעלה ועל ידי כן מתחרט באמת, ומקבל על עצמו מלבד מה שילך מעתה בדרך טובים, גם לתקן במה שאפשר לו ימים שעברו ודבר זה יגרום לו שישוב לימי עלומיו והשב ישיב לו את האבידה, וזה הוא ע״י ״ופי ״אמלא ״תוכחות יזכה ״לאוצרותיהם ״אמלא, ״ולמספר ״ימיך ״אמלא, דהיינו שיהי׳ לו ממש.

פרק כג

בכלל ג פרט ד וז״ל:

תוכחה מגולה מאהבה מוסתרת

זה גופא שמקבלים תוכחה דברי כבושין וקנטורין ברצון הוא בעצמה ברכה

בראשית סימן מ״ט פסוק כ״ח: וזאת אשר דיבר להם אביהם ויברך אותם הקשה רש״י הלא יש מהם

שלא ברך אותם אלא קנטרן, ונלע״ד ליישב דהנה יש לדייק עוד מ״ט אמר וזאת אשר דיבר להם אביהם הי׳ לו לומר אשר אמר להם אביהם.

אלא כלפי שאמרו חכמינו זכרונם לברכה כל זמן שהתוכחה בעולם טובה בא לעולם וחרון אף מסתלק מן העולם, ומי הכריח לראובן ושמעון ולוי שישמעו מאביהם דברי כבושין וקנטורין הלא הי׳ בידם להניחו ולילך ממנו. אלא שמתוך שצדיקים היו ואוהבי מוסר ותוכחה, ושלמה אמר, **הוכח לחכם ויאהבך ונאמנים פצעי אוהב מש״ה הטו אזנם לקבל דבריו, מעתה בזה גופו שאמר להם דברי כבושין וקנטורין והם נתרצו באלו וקבלו ממנו בזה גופו נתן להם טובה וברכה שהרי ע״י תוכחה טובה בא לעולם וחרון אף מסתלק מן העולם,** ואיתא במדרש lדבר nדבר דברי, מורה על דברי תוכחה ודברי כבושים וזה היא הכוונה אפשר - ״וזאת ״אשר ״דיבר להם אביהם בזה גופו ״ויברך ״אותם.

פרק כד

בכלל ה - הרועים. ובו ג׳ פרטים:

בפרט א וזה לשונו:

שיהיה נדבן בתורתו גם אם על ידי כן יקצר לנפשו

איתה בירושלמי (ברכות) שבק״ש כלולים כל עשרת הדברות. ואהבת הוא נגד לא תשא - ונלענ״ד להסביר איזה שייכות והשתוות והתדמות יש לואהבת ללא תשא. דהנה איתא (בספרי) **ואהבת את ה׳ אלקיך אהבהו על הבריות כאברהם אביך.**

החובה ללמד את העם דעת

גדלותו של אברהם אבינו שלמרות השגתו הנפלאה בתורה, השאיר גודל התענוג בעסק התורה - השליך תענוג הנפלאה והעצום אחרי גוו, והיה נודד ומשוטט בארץ לפרסם אלקותו ולהרבות עבדיו ולאהבם על השי״ת ולעשות בזה רצון קונו שידע כל פעול כי אתה פעלתו

הכוונה הוא דצדקתו ותמימתו של אברהם לא היה במה שקיים כל התורה ופיזר הונו ועשרו ועשה אשל אכילה שתייה ולויה. עבור להגדיל התורה ולהאדירה ולהרבות עבדי השם דאצל איש כזה שהוא חכם ומבין כאברהם שיודע פחיתותו ושפלותו ומיעוט ערכו של עולם הזה. ומשיג גדולתו וחשיבותו וגודל ערך מעלות של עולם הבא. מעתה מדוע לא יחליף אלה באלה.

אלא מאחר שהשגות אברהם בתורה היתה גדולה מאד עד שאמרו חכמינו זכרונם לברכה ששתי כליותיו היו כמעין הנובע. ומצות ת״ת היא כנגד כולם ומלבד המצוה אמר החכם אין שמחה כהתרות הספק. והמשורר אמר מה אהבתי תורתך. ושש אנכי על אמרותיך. וטוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף. מכש״כ מי שזוכה להשיג בתורה השגה נפלאה אין לערוך ואין לשער גודל השמחה וגודל התענוג שיש לו אז. **ועם כל זה עבור שראה אברהם שרצון השם הוא שידע כל פעול כי אתה פעלתו. ולא תוהו בראה וכדי לעשות רצון קונו היה מבלה זמנו והיה מבטל עצמו מת״ת והשליך תענוג הנפלאה והעצום אחרי גוו.** והיה נודד ומשוטט בארץ לפרסם אלקותו ולהרבות עבדיו. **בזה היה ניכר תמימתו ואהבתו אשר כמות עזה אל ה׳ שיהיה לו כח לגבר חיילים נגד יצרו להשליך ארצה ולאבד עולמו הנצחיי** דהיינו להוסיף בתורה ולקיים הפך בה. והפך בה. **עבור לעשות רצון קונו.**

כוונת הספרי לאהב את השם על הבריות על ידי לימוד התורה ויראה הגם שעי״ז תגזול מנפשך להוסיף השגות בתורה

וזה כוונת הספרי ואהבת את ה׳ אלקיך אהבהו על הבריות דהיינו שתלמוד תורה ויראה להמון עם ה׳ ותקרבם אל ה׳ ולעבודתו ואף שעל ידי כן תגזול את נפשך מלהוסיף השגות בתורה. **וזה הוא בכל נפשך. נפשך דייקא.**

אין לקבל שררה אם אין ראויים לכך

ואיתא בפסיקתא על פסוק ״לא ״תשא ״שם ״אלקיך ״לשוא **לא תקבל עליך שררה ואין אתה ראוי לכך,** ודבר זה שאין הוא ראוי לכך יש לו כמה וכמה סעיפים ופארות.

המנהיג צריך להיות מחונן במעלות אלו: תלמיד חכם, צדיק, חכם, ירא השם, יהיה לו יד באגדה, להקדיש מזמנו בלימוד התורה עבור בני קהלתו

כי יש שהוא ת״ח וצדיק אבל ממנו השע אלקים חכמה. ומאחר שאין לו שכל ודעת. איך אפשר שיהי׳ הוא מנהיג ויהי׳ סובל דעתו של כל אחד ואחד.

ויש שהוא חכם אבל יראת שמים אין לו ומתוך שאין לו יראה לא יהי׳ דבריו נשמעים ואיך יהי׳ מנהיג.

ויש שהוא ריק מתורה. ויש שאין לו יד באגדה ואמרו באבות דר׳ נתן ת״ח בלא אגדה הוא כאיש מלחמה בלא כלי זיין.

ויש שהוא חושך מיושר וכל דאגתו הוא להשלים את נפשו ולמלאות כריסו בש״ס ופוסקים ואינו רוצה לבטל אפילו רגע כמימרא. ואם איש כזה הוא מנהיג. הלא צאן קדשים המה שה אובד. תה הוא ההשתוות. ״ואהבת ״את ״ה׳ ״אלקיך ללא תשא כספרי הנזכר לעיל. ואני מזהירך **אם אין אתה יודע**

בעצמך שיש לך כל המידות שהיה לאברהם דהיינו יראת שמים באמת ופזרן ונדבן בתורתו עד שלא איכפת ליה לבלות זמנו זמן זמנים טובא עבור לקדש שמו ולהגדיל התורה. יותר טוב שלא תקבל עליך שררה.

אברהם מסר שמו - שהיה יכול להשיג אם היה מתבודד להשלים נפשו היה מתפרסם ומתגדל שמו בעולם, ולא חש לקטנות שמו ולכבודו בעשיית הנפש בחרן ולימוד עם הקטנים רק מסר שמו על קדושת השם לעשות רצון הבורא שידע כל פעול שה׳ פעלו

ובזה יש לפרש כוונת לשון המדרש **איש יהודי היה וגו׳ מלמד שהיה שקול כאברהם דכתיב ביה ואברהם היה יהי׳ אברהם מסר שמו על קדושת השם אף מרדכי כן.**

הכוונה. דהנה אברהם שהיה גדול בתורה כל כך שהיה שתי כליותיו כמעין הנובע עד שהשיג בחכמתו לקיים כל התורה עד שלא נתנה. מעתה אם לא היה מבלה זמנו לילך מעיר לעיר וגם לעשות אשל. ולעשות נפש בחרן וללמוד עם קטנים ממנו. אלא הי׳ מתבודד להשלים נפשו עד היכן היה מגיע מדריגתו והשגתו. ואיך היה מתפרסם ומתגדל ״שמו בעולם. **אבל משום שידע שרצון הבורא הוא שידע כל פעול מי פועלו ולא לתוהו בראה. לא חש לכבודו ולקטנות שמו ועשה מה שעשה.** וזה הוא אפשר כוונתו **מסר ״שמו על קדושת השם שמו דייקא.**

המנהיג האמיתי אומר שאינו חפץ רק ואך לעשות רצון קונו סמיכות המשנה באבות הוי מתלמידיו של אהרן אוהב את הבריות ומקרבן לתורה למרות ששעדיין לא השלים עצמו בתורה ומאבד על ידי כן את שמו, כי מי שמניח מדותיו של אהרן בעבור השלמת נפשו והגדלת שמו נגיד שמיה, אבד שמיה

וזה אפשר נמי כוונת המשך שני משניות באבות הוי מתלמידיו של אהרן אוהב את הבריות ומקרבן לתורה, ואם יסיתך יצרך שלא לעשות כן משום שלא תבלה זמנך לריק ללמוד עם המון שהמה קטנים ופחותי ערך. הלא אדם קרוב אצל עצמו וחייך קודמין. הלא עדיין לא השלמת את עצמך בתלמוד בבלי וירושלמי, וספרא, וספרי, וזוהר, וכתבי האר״י. הלא בדרך זה אתה מאבד את שמך. מש״ה אמר התנא נגד שמא אבד שמיה, מי שמניח לעשות כעובדי דאהרן ואינו רוצה לקרב הבריות ולהדריכם לתורה. עבור שמתוך כך ירויח שיגדיל ״שמו״, יהיה שכרו אבד שמיה **אבל המנהיג האמת אומר כלום אני חפץ אלא לעשות רצון קוני.**

פרק כד

בכלל ה פרט ב וז״ל:

החיוב שרמי על מנהיג אמת לעשות

שלש הבכיות באיכה, על שהמנהיגים פשעו בשלש אלה:

א. לא הדריכו ולא הוכיחו.

ב. לא התפללו שישובו מדרכם הרעה.

ג. החטיאו אותם.

איכא סימן א׳ פסוק ב׳. ״בכו תבכה בלילה ודמעתה על לחיה

אין מנחם לה מכל אהביה כל רעיה בגדו בה היו לה לאויבים״, וצריך להסביר אריכות וכפל הלשון, שלש בכיות ושלש קובלנות.

חיוב על מנהיג אמיתי:

א. להורות לעם ה׳ דרך ה׳.

ב. להתפלל על הדור שיטיבו מעשיהם ודרכיהם.

ואפשר לומר **משום שעל שבט כהנים רמי׳ להורות לעם ה׳ דרך ה׳** כדכתיב ״שפתי ״כהן ״ישמרו ״דעת ״ותורה ״יבקשו ״מפיהו וגו׳ ואז כהנים לא אמרו איה ה׳. ושנית **רמי׳ על כל מנהיג וצדיק האמת שיתפלל על דורו שיטיבו מעשיהם ודרכיהם** כמחז״ל (סוף פ״ק דסוטה) על פסוק ״בעד ״פושעים ״יפגיע ואז מנהיגי ישראל העלימו עיניהם מאנשי דורם, שנאמר שריה כאילים ראשו של זה בצד זנבו של זה.

וכן מפרש בס׳ (כלי חמדה) פסוק ישעי׳ ״דרשו ״ה׳ ״בהמצאו, ומה יהיה הדרישה, רבש״ע סבב סיבות שיעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו. **וכהנים שבאותו דור לא די שלא הדריכו ולא הוכיחו, וגם לא התפלל שישובו מדרכם הרע.** אלא גם החטיאו אותם כדכתיב ״מחטאות ״נביאיה ״ועונות כהניה. והן הנה שלש בכיות ״בכו ״תבכה ״ודמעתה ״על ״לחיה **משום אין מנחם בהדרכה שלא הדריכו את דורם לטוב.** ״רעיה ״בגדו מלהתפלל עבורם, ״היו ״לה ״לאויבים, שגם החטיאו אותן.

כל שלש הבכית יש לבכות גם עכשיו כי ג׳ מניעות הנזכר לעיל עדיין בעיצומם ולכן אין ביהמ״ק נבנה, ולכן ציון במר תבכה גם עתה

ויומתק

זה יותר למה דאיתא במדרש על פסוק ״ודמעתה ״על ״לחיה אלו הכהנים כמו לחיים והקיבה. וכלפי שאמרו חכמינו

זכרונם לברכה כל דור שלא נבנה בימיו כאילו נחרב בימיו, דמאחר שלא זכו ולא ראו בהמ״ק בנוי בימיהם ע״כ מוכח שאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם אותן מעשים ועונות שגרמו אז להחריבה, דאל״כ מי חשיד קוב״ה חס ושלום דעביד דינא בלא דינא, ע״כ לעת כזאת שנתקיים בנו הנה ימים באים לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דבר ה׳. והנביאים מתעים את עמי ונושכים בשיניהם וקראו שלום וראשיה בשוחד ישפוטו וכהניה במחיר יורו. ע״כ ציון במר תבכה [הלא כל אלה שלש בכיות גם עתה יש לנו לבכות כי באמת .. לא טעה באברהם אבינו וזרעו שהעיד עליו הפסוק ״ומצאת ״את ״לבבו ״נאמן ״לפניך. וגם עתה בדור היתום האחרון הזה הגם שעברו עלינו קרוב ליי״ח מאות שנה שאנו מפוזרים בין העמים כשה אובד ואין דורש ואין מבקש. עם כל זה אום אני חומה חבוקה ודבוקה בך וגחלתו של אברהם אבינו לא נכבה לגמרי בלב כל אחד ואחד מבניו ועיקר סיבת הדבר שהדור הוא דור עני בתורה ובמעשים. הוא רק משום כי אין עוזר.

מנהיגי האמת שרצונם למסור גופם כבודם וממונם כדי להדריך את ישראל הם מעט מן המעט ועדת ה׳ כצאן בלי רועה כי חסר להם המעלות שהמנהיג צריך להיות מחונן בהן ולכן עם ה׳ צאן קדשים לבז

מנהיגי האמת שרצונם למסור גופם וכבודם וממונם עבור להדריך ולזכות את ישראל רק לכבוד שמו יתעלה.

הן המה מעט מזעיר. ועדת ה׳ המה כצאן בלא רועה, שזה שאמרו חז״ל על פסוק כי רבים חללים הפילה ועצומים כל הרוגיה. לא הגיע להוראה ומורה. יש בזה כמה וכמה מדריגות. יש לא הגיע להוראה כפשוטה שלא יגע עצמו מעולם בתורה ואינו יודע בטיב גיטין וקדושין. ויש שלא הגיע להוראה מחמת שיראת שמים אין לו. ויש שלא הגיע להוראה שאין לו יד

באגדה, ואינו יודע להמשיך לב ההמון בנחת, ובדברי ריצוי ובחכמה כראוי. ובין כך ובין כך עם ה׳ צאן קדשים לבז ולאכלה. והמה כיתומים בלי אב.

ציון במר תבכה על כך, מתי אבא באיזה זכות לראות פני אלקים טובים היו לי חללי חרב שרק גופו מת ולא נשמתו, אבל בדור הזה כלה לגמרי הגוף והנפש

ויש מקומות בעוה״ר תחת אשר יהיה המנהיג מגודרי גדר ועומדי בפרץ ועוצר ועוזב לחזק בדקיה של תורה הוא מהמהרסיס ומהמחבלים להחליף ולשנות. מתי אבוא ואיזה זכות יעמוד לי וארא פני אלקים, לבי לבי על חלליהם. מעי מעי על חלליהם, וירושלים תתן קולה [בראותה האמת נעדרת, ועזיבות התורה והיראה, והתערבות והתקרבות והתדמות לאה״ע בכל ענינים. והתגברות בעלי הלשון ואפיקורסת ובעלי הזרוע] הלא טובים היה לי חללי חרב מחללי רעב כאלו לשמוע דבר ה׳ (עיין הגהות אשר״י סוף פרק ג׳ מ״ק), רבינו גרשון נתאבל על בנו כשהמיר ר״ל דתו י״ד יום קו״ח לשכינה ארבעה עשר יום) דכשהוא חלל מחללי חרב רק גופו מת ולא נשמתו שהרי אמונה היה לו והאמין בה׳ ואמר שמע ישראל בעת הפרדו מעולם הזה. אבל בעוה״ר בדור היתום הזה שעוזבים התורה ומחבקים חק נכריה ובילדי נכרים ישפיקו שהיא גורמת לשרש כל עיקרי אמונה. ועל ידי כן זרעו של אברהם אבינו ר״ל כלה לגמרי גוף והנפש.

האמונה שכל הדברים המתרגשים בעולם הם רק בהשגחה עליונה שהוא מעיקרי יסודות הדת נשכח מישראל, ועל ידי כן פגה התורה חס ושלום והולכים בשרירות לבם לעשות מה שלבם חפץ

מה לי לפורטם ולהזכיר שמם הלא בכמה וכמה מקומות אשר ע״י לימוד חכמות חיצוניות אבדה אמונה ונשכח

מישראל שעיני ה׳ משוטטות בכל הארץ. וכל הדברים המתרגשים בעולם המה רק בהשגחה העליונה של גדול העצה ורב העלילה שהיא אחת מעיקרי ויסודות הדת. וסוברים ההמון שעולם כמנהגו נוהג, ודור זה גורם שתפיג תורה חס ושלום, ורשות נתונה לכל אחד לילך בשרירות לבו ולעשות מה שלבו חפץ. אוי לעינים שכך רואות. ועל מי לנו להשען רק על אבינו שבשמים שהבטיח לנו בתורתו כשיבוא זמן כזאת כי יראה כי אזלת יד כמחז״ל רבו האפיקורסם והמוסרים ונתמעטו **ת״ח כאלו המחזיקים ידי ישראל להחזירן למוטב אז כי ידין ה׳ עמו ועל עבדיו יתנחם.**

פרק כה

בכלל ה פרט ב וז״ל:

המנהיג האמיתי הוא זה שמשליך אחר גוו כבודו ופרנסתו שיש לו מהמנהיגות, והעיקר אצלו לקרב לב בנים לאביהם שבשמים, להרבות עבדי השם, להגדיל תורה ולהאדירה, מרבה בתפילה שופך דמעות לפני ה׳ שיהיו דבריו נשמעים, ויתן לו השכל ומדע איך להדריך את העם

שמות סימן כ׳ פסוק ג׳. לא יהיה לך אלקים אחרים על פני, אמרו במדרש אלו המאחרים הטובה שלא תבוא, ונלענ״ד לפרש הכוונה. דהנה ידוע כל מנהיג ודיין ושופט נקרא בשם אלקים, אשר ירשיעון אלקים. והגישו אדוניו אל אלקים. ואם המנהיג הוא מנהיג האמת, דהיינו שמשליך אחר גוו כבודו ופרנסתו שיש לו מהתמנותו, ועיקר אצלו הוא לקרב לב בנים לאביהם שבשמים. ולהרבות עבדי השם. ולהגדיל התורה ולהאדירה. ומרבה תפילות ובקשות. וגם שופך דמעות עבור ענין זה שיזכהו ה׳ שיהיה דבריו נשמעים. ושיתן לו שכל ומדע, האיך ידריך עם ה׳. **ועל דרך זה הם כל תוכחותיו ודרשותיו.** ובכה״ג אמרו חכמינו זכרונם לברכה דברים היוצאים מן הלב

נכנסים אל הלב. **וגם כן אמרו חכמינו זכרונם לברכה כל זמן שיש תוכחה בעולם טובה בא לעולם. וחרון אף מסתלק מן העולם.**

מנהיג רע רועה עצמו למלא קטנו עבור פרנסתו וכבודו ונזהר מלהוכיח בדברים החמורים, ותוכחתם הוא לפי הזמן והמקום לעשות כרצון איש ואיש, מפני שירא לנפשו פן יקופח שמו כבודו ופרנסתו

אבל יש מנהיגים ורועים שהמה רק רועים לעצמם עבור פרנסתם למלאות בטנם ועבור כבודם. ועם עדת ה׳ המה כצאן בלא רועה. ועבור שעיקר התמנותם הוא רק עבור להרבות הון וכבוד. שוקלים בפלס כל דיבור ודיבור מדברי תוכחתם ״לפי ״הזמן, ״ולפי ״המקום, כדי לעשות כרצון איש ואיש.

המנהיגים מתעים את העם ואינם מוכיחים אותם על העבירות החמורות שגורמים קיצור ימים חס ושלום ומניעת הפרנסה

במקום **שחילול שבת מצוי. מוכיח שילמדו תורה ויתנו צדקה.** ובמקום שבילדי נכרים ישפיקו ומגדלים בניהם לחבק חיק נכריה ותורה מונחת בקרן זויות, לא די שאינם מוכיחים. על זה הס מלהזכיר למרות בתוכחתו עיני כבוד ׳של הקציני ׳והנגידי ׳וגם מחנפי ׳להם, ומכש״כ שלא יוכיח בענין שמירת נדה שהוא דת משה ובעניני צניעות, פריצות הנשים. ובעניני גילוי שער ראש, שהוא דת יהדות. ומכש״כ וקו״ח שלא יוכיח מעניני שינוי השם. שבושה היא אם בשם ישראל יכונה בביתו. מכש״כ ברבים, שיקרא שמואל, אברהם, שמעון, שרה, רבקה רחל, עבור שירא לנפשו שיכול לבוא לו מזה קפוח בענין פרנסתו או כבודו.

פקח עיניך וראה איך מאשריך מתעים וצופיו עורים. התורה אמרה וחי בהם ושהותר עבור פקוח נפש לחלל שבת שהוא חיוב סקילה. אפילו יש כמה וכמה ספיקות אם חי הוא. וגם אם רק חיי שעה יחיה. ו אמר ליחזקאל צופה נתתיך ורשע אם בעונו ימות ואתה לא הזהרתו. דמו מידך אבקש **ראה ודן קו״ח אם המנהיג היה מוכיח על כל הדברים האלו דהיינו שיעשו מקוה,ושנשים יזהרו מאד מאד בנפשם על שמירת נדה ויאמר להם בפה מלא שלא יגרמו שיכרתו ימיהם וימי בעליהם עבור זה. כי עונש עון נדה הוא כעונש של אוכל ביום כיפור. והיה מזהיר אותם שלא ילכו בגילוי שער. אלא ישמרו דת יהדות כראוי. ויעשה כמו שנצטוה מה׳ קרא בגרון אל תחשך, ומורא לא יעלה על ראשו, ויפרש להם שפריצות זו לגלות שער ראשם מביא חס ושלום רעה בענין הפרנסה, ועל הבעל, ועל הבנים,** כי כן הוא (בזוהר פ׳ נשא) **וגם יאמר להם גדלו בניכם על ברכי התורה והיראה, ועבור זה תזכו לברכת התורה, למען ירבו ימיכם וימי בניכם,** וחס ושלום מכלל הן נשמע לאו.

המנהיגים גם אין מזהירין את העם על שמירת שבת שע״י חילולה נותנים כח לעמלק, ועל חילול השם שדוחה ק׳ פרנסות שהיא העבירה החמורה בתורה

וגם היה מזהיר אותם על שמירת שבת שלא יחללוהו, **כי עבור חילול שבת נותנים כח לעמלק שהוא מעולם רצועה מרדות ר״ל,** ובפרט חילול השם, היא יותר גדולה מכל עבירות. והיא החמורה שבארבע חלוקי כפרה. **וחילול השם אחת דוחה ק׳ פרנסות, ולמה יאמרו הגוים איה אלהיהם. ואיה תורתם. הלא עם ה׳ אלה ובני אל חי נקראים, וגוי קדוש:** ובנים להי׳.

ראה מה שכתב המחבר בזמנו על גודל חילול התורה וחילול ה׳, ואנן בזמנינו מה נענה אבתריה בענין עזיבת התורה של כלל ישראל והתדמותן לגויי הארץ

ועתה שמארצו יצאו עברו תורתו והפר ברית, שהרי כל עניני מסחר. וכל החניות. המה ביום שבת קודש כבששת ימי המעשה. היש חילול השם גדול מזה, וגם מדוע עוזבים מנהגי אבותיהם לעשות כל התדמות כדי לקרב עצמם לאוה״ע ולקנות אהבתם ועוברים על בחוקותיהם לא תלכו, ובאמת אין תוכחה מכמה מנהיגים על זה.

תימה האם בשביל כבוד וחירות עוזבים תורת ה׳ שאלפים שנה מסרו אבותינו נפשם עליה בגזירות ושמדות ולא עזבוה

תמה אני איך לא בינת אדם לכם, גם אם כדבריכם כן הוא שתרויחו בזה יותר כבוד ויותר חיריות, הראוי ונכון הוא למכור הבכורה עבור נזיד עדשים. לעזוב תורת ה׳ אשר היא לכם מורשה מאבותיכם ומאבות אבותיכם, אשר קבלו מסיני זה כמה אלפים שנה. וכמה שמדות וגזירות עברו עלינו עבור קיומה ולא עזבנוה, וכל זאת באתנו ולא שכחנוך.

כעת שאנו גרים במלכות של חסד ואין שום מניעה לקיים התורה נעזבנה בשאט נפש תמיה? ומבוזים אנו בעיני האומות בגלל זה

ועתה **שאנו דרים בין מלכי חסד וכל תושביה.** חוריה. כומריה. וסגניה. אנשים טובים ובעלי מדות **ואין לנו מהם שום מניעה וביטול בענין קיום תורתינו. ואנחנו נעזבנו בשאט נפש בתמי׳. לחלוף עולם עומד וקיים לעד ושכר נצחיי. עבור חיי שעה. בושה היה לכם. וגם נגד האומות אשר אתם רוצים להחניף להם ולהתדמות להם ולהתנהג כמותם להוסיף לכם אהבתם. האמת ברור הוא שאתם מבוזים בעיניהם על ידי כן,** כי חמרא בעי קרנא אודנה דהוי ליה נטלו ממנו.

כמחז״ל סהדי שיקרא אאיגרייהו זילי. כי הם יש להם תורה שלנו ויודעים מכל אלה הפסוקים שאנו מוזהרים מדת תוה״ק, להיות מובדלים בכל עניני קיום דתינו מהם, וגם ראו כל זה מאבותינו מכמה אלפים שנה שהיינו עובדים את ה׳ רק על תמונה זו שלא להתדמות לשאר אומות. ועתה רואים המה שאתם עוקרים כמה אזהרות ול״ת מהתורה. הלא משה לא בא מסיני כעת להתיר כל אלה. עבור זה יודעים בלבם גם אם אין אומרים כן בפירוש, שאתם ומנהיג שלכם וכל המתחברים והנלווים אליכם. חנפים. ובאלקי ישראל אינכם מאמינים. ואלקים אחרים אין לכם.

ה׳ הוא המעשיר והמוריש משפיל ומרומם ואין לירא מנאק באם נתרחק מהם ונלך בדרכי אבותינו הק׳ כי שומר מצוה לא ידע דבר רע

ושנית. תדעו נאמנה שעליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע, והוא המוריש. והוא המעשיר, והוא המשפיל והוא המרומם. ופלגי מים לב מלך ביד ה׳, ואם ישראל שומרים התורה כראוי והולכים רק בדרכי אבותיהם הקדושים הגם שמכח זה אנו מרוחקים מהם מאד מאד ויוכל דבר זה לפי שכלינו הדל חלילה לעורר שנאה ונזק. **עם כל זה לא נירא שמובטחים אנו שהוא אומר ועושה שדבר אחד מדבריו לא ישוב ריקם, שאמר הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל. שומר מצוה לא ידע דבר רע, הקול קול יעקב אם ישראל שומרים קול תורה שבכתב וקול תורה שבע״פ מסבב .. שיהי׳ עשו אוהב אותנו.**

המנהיג שמוכיח בדברים הנזכר לעיל בוודאי ישמעו לו כשדבריו יוצאים מן הלב, ואם לא ישמעו כולם ישמעו מחציתם,ואם לא אל כל הדברים על כל פנים מחציתן, ואם לא היום ישמעו למחר אפילו יש רק ספק אחד על צד רחוק ביותר החיוב להוכיח, כי אין הולכין אחר הרוב בפקוח נפש לחלל שבת וק״ו להציל נפשות הלקוחים למות מיתת עולם

ואם המנהיג **אמר יאמר להם כדברים האלו ומקירות לבו, בלי ספק שישמעו לו. כי דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב. ואם לא ישמעו כולם, ישמעו מחציתם,ואם לא ישמעו כולן. ישמעו מחציתו, ואם לא ישמעו לעת עתה ישמעו למחר, ויש מחר שהוא לאחר זמן. כי קול דודי דופק והגבאים אילו פגעי הזמן מחזירין תדיר, ואז אם בא על אדם דבר מה, הן בממונו או בגופו או בכל הדברים הנוגעים לו,** אז יכנע לבבו הערל, ומתוך כך משים אל לבו תוכחת דברי אלקים חיים מה ששמע ממנהיגי האמת, הגם שאז היה מקשה ערפו. אבל כעת שפקודת כל אדם גם עליו יפקד, בודאי יכנסו לחדרי לבבו ויעשו רושם. **ואם אפילו דבר זה היה קרוב לודאי שלא ישמע לו. אפ״ה אם היה נשאר רק ספק אחד, אפילו על הצד היותר רחוק. שדבריו יעשו רושם כעת. או לאחר זמן גם כן היה רמיא עליו להוכיח. הלא אין הולכים בפקוח נפש אחר הרוב אפילו לחלל שבת. מעתה דן קו״ח מכש״כ להציל נפשות** הלקוחים למות ומטים להרג מיתה כזו שהיא מיתות עולם. כמו שהזהיר שלמה **הצל לקוחים למות ומטים להרג אם תחשוך.**

מה הן הדבר שיאמר להם בתוכחתו מי היו אבותיכם ואיך הם נהגו בבעניני הדת

ולחזק דברי תוכחתו יאמר להם רבותי עבור שדברי יחזקאל הנביא ״דמו ״מידך ״אבקש נאמנים אצלי, **אני ירא**

לנפשי. ועור בעד עור וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו, וחס ושלום אין אני רוצה לאלמן את אשתי. ולייתם את בני. והכר פנים לא טוב, לכן אדברה וירוח לי. ואל אדם לא אכנה, זכרו נא והתבוננו מאין באתם ומי היו אבותיכם, ואיך קיימו ושמרו מצותיה של תורה, ואיך היתה ספונה אצלם מצות שמירת שבת ששקולה נגד כל התורה. ואיך היתה לימוד תורה וגידול בנים לתורה יקרה אצלם, ראו נא ממקבת בור נוקרתם, ומי היו אמותיכם, ואיך שמרו דת משה דהיינו שמירת והרחקת נדה בכל פרטיה. ואיך היו נזהרים בדת יהודית לילך בדרכי צניעות בעניני מלבושים. ומכש״כ בעניני שער ראשם. ובלא שינוי שם ולשון. ובפרט בעניני כשרות הבית. ואיך היו גדורים ומסויגים שלא להתערב ולהתדמות ולהתחבר לאוה״ע בכל העניינים שציותה התורה.

איך ומדוע היתה ירידה כה עמוקה במשך זמן כה קצר הגם שראיתם אצל אבותיכם ההיפוך

ועתה נא פקחו עיניכם וראו דרככם בגיא. איך ירדתם במשך זמן לא כביר עשר מעלות אחורנית בענין קיומה של תורה ואמונה. הגם שראיתם מאבותיכם היפוך כל אלה. ואם חס ושלום לא תטיבו מעשיכם איך לא תבושו להתיחס ולומר שאתם בני אברהם יצחק ויעקב. ונשותיכם בנות שרה רבקה רחל ולאה. **כן הוא החיוב שיאמר המנהיג אפילו אם יש לו קצת יראת האמת בלבבו ומאמין שה׳ ותורתו והשגחתו אמת הוא.**

אצל המנהיגים הרעים אבדה האמונה מכל וכל וזהו הסיבה לצאן האובדות

משא״כ מנהיגים רעים כהיום הזה אשר ישנו בכמה מקומות שאבדה אמונה אצלם מכל וכל [ואלה הצאן אובדות מה יעשו כי אין להם הדרכה.מעתה אפשר

כוונת המדרש כך הוא עבור שהכל הולך אחר המעמיד ואחר המנהיג. אם הוא ירא ה׳ באמת בודאי אינו נושא פנים ואינו חונף. **ואומר דברי תוכחה כראוי, ועל ידי כן מביא טובה לעולם** (כמחז״ל הנזכר לעיל).

התורה מצוה שהדיבור לא יקבל מנהיג יש לו אלקים אחרים אחרים דהיינו שרועים עצמם עבור פרנסתם ואין מוכיחים ומדריכים את הציבור

שהתורה אמרה לנו מוסר שכל ציבור וציבור שרוצים לקבל עליהם מנהיג ומורה דרך. שלא יקבלו עליהם אלקים אחרים.ומפרש המדרש הכוונת התורה **מאחר שהמה רק רועים לעצמם עבור פרנסתם, איונותנים תוכחה והדרכה לציבור. ועל ידי כן מאחרים הטובה שלא תבוא.** טובה זו שהיתה ראוי לבוא לעולם עבור תוכחה המה מאחרים.

לא כל מוכיח הוא באמת כי מהשפה ולחוץ דבריו ולבו בל עמו והתורה הזהירה שלא ימנו עליהם מנהיג חונף צבוע שמעכב הטובה מן העולם

אבל כעת איה המקום ההוא ואיזו ציבור שיקבלו עליהם מנהיג שלא יאמר תוכחה, ואם לא יאמר תוכחה יאמר (מאראל) אדרבה הלא יש לועזים מהמתקדשים והמטהרים האומרים מוסר ויראה לרוב. ולפעמים גם מקללים בתוכחתם מרוב התלהבות, ופוק חזי אני אומר לך כי יחנן קולו אל תאמין בו כי גם אז כשנראה לעין שקנאת ה׳ בוערת בו כל כך עד שמקלל בתוכחתו. תדע נאמנה כי שבע תועבות בלבו (ווייל דאס אללעס ¢רויך מאן צו דיא פערשטעלונגס קונסט). אבל בני אדם אשר רק לעינים יראו אינם מבחינים, משא״כ הבוחן לבבות וצופה נסתרות, מש״ה אמרת תורה ״לא ״יהיה ״לך ״אלקים ״אחרים ״על ״פני ולכאורה אילו שני תיבות ״על ״פני שפת יתר המה. אלא משום שיש כמה וכמה שאומרים תוכחה

ומוסר. אפ״ה הן המה המאחרים הטובה שלא תבוא, עבור שכל תוכחתם הוא רק משפה ולחוץ ולבם בל עמם. ובאמת רק דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב ולא זולת, **מש״ה הזהירה תורה לכל מקום ולכל ציבור שלא ימנו עליהם מנהיג כזה שהוא חונף, וצבוע. שמאחר ומעכב הטובה מן העולם,** ואם תאמר הלא עיקר משכורתו הוא עבור זה, הלא אין מעשיהו שום דבר, לא למד. ולא לומד. לא קיים. ולא עשה ולא עושה. רק לדרוש תוכחי דרשות הנקי [פרעדיגען] מש״ה אמרה תורה ״על ״פני לפני גלוי תועבות לבו ואני יודע שהוא מאחר הטובה משום שכל תוכחתו הוא שוא ותפל, וזה הוא המשך הפסוקים ״אנכי ״ה׳ ״אלקיך ״אשר ״הוצאתיך ״מארץ ״מצרים. והבחנתי בין טפה של בכור לשאינו בכור. אני אבחין.

איתה בספרים שכל גאולת מצרים היתה רק הכנה לגאולה העתידה בב״א. **ואין בן דוד בא עד שיכלו שופטים רעים.** שנאמר ״ואשיבה שופטיך כבראשונה״ אז יקראו לך עיר הצדק וגו׳.

פרק כו

בכלל ה פרט ג וז״ל:

איך על ידי שלא הגיע להוראה ומורה, חללים מפיל:

דברים סי׳ כ״ח פסוק כ״ח כט. יככה ה׳ בשגעון ובתמהון לבב וכו׳ עד והיית אך עשוק וגזול כל הימים. והדבר תמוה נהי שאמת הוא מי שזיכה אותו השם בשפע ועושר שיוכל לפרנס את ביתו בכבוד דבר זה ענין גדול הוא מאד - והראיה שהרי איוב אמר על זה בחרתי מעוני שבחר יותר ביסורים ממה שיהי׳ לו עניות, אבל מאחר שכבר אמר לעיל פסוק כ׳ כ״א כ״ב קללות כאלו שיש בהם כל מיני חלאים ודבר ר״ל, מעתה מה זה קללו עוד שיהי׳ עשוק וגזול כל הימים. הלא יש בכלל מאתים מנה. הלא יותר נוח לו לאדם להיות

מחזיר על הפתחים כל ימי חייו ויהי׳ בגופו בריא וחזק. ממה שיהי׳ לו עושר ויהיה מוכה בחלאים רעים ומכש״כ מיתה, ובעל הטורים מביא מסורה על ״יככה ״ה׳ ״בשגעון. ״והוא ״בשגעון ״ינהג.

מסביר באריכות בדברי תוכחת מוסר איך צריך אדם מישראל להתנהג במשך כל ימיו חייו, ובעבור שאין לו רב או מנהיג אותו המוכיחו מעביר כל ימיו ושנותיו בבהלה

ונלענ״ד לישב בדרך כזה אשר תבין כי אותו קללה עשוק וגזול כל הימים היא באמת יותר קללה נמרצת מכל מיני חלאים ודבר. ותורה קללה בדרך לא זו אף זו. דהנה (הזוהר) מפרש פסוק ״ואברהם ״זקן ״בא ״בימים שהיה זקן בדרך זה שכל הימים אשר חי ועברו עליו היו שלו ואחד מהם לא נעדר שאמרו חכמינו זכרונם לברכה ביום הדין של אדם באים כל ימי חייו כל יום ויום בפני עצמו להעיד לפני הדיין האמת לאמור אני יום רביעי בשבת חדש כסליו פ׳ מקץ שנת ת״ר היה ראובן בן לאה כל היום הזה עוסק בעבודת ה׳ ובתורתו ולמחרתו בגמ״ח ונשא ונתן באמונה. וכן להיפך אם עבר עבירה.

מעתה לפי זה **יש כמה וכמה זקנים וישישים אשר המה באמת צעירים לימים מאד מאד כי ימי חייהם לרוב היה רק לרדוף אחר עולם הזה ותאותיו. הרג בקר ושחט צאן וכיוצא באלה. והנאת עולם הזה היא רק הנאה אותה שעה לבדה שנהנה ומיד כשעבר הזמן הוא רואה בעצמו שאבד זמנו לריק.** ומה יתרון לו בכל הנאותיו שהיה לו. **משא״כ הנאות עולם הבא שפעל ועשה וקיים מצות השם ותורתו, ימים האלו נשאר לו לעולמי עד,** ואותן הימים מעט מזעיר יש לו והוא הוא הצעיר באמת ולא זקן וישיש, אבל אברהם שהיה כל ימיו שם דרך כמחז״ל השם אורחותיו סגי שוי׳ **לא אבד מכל ימי חייו אפילו יום אחד לריק. ועליו אמרה תורה בדרך שבח**

אברהם היה זקן, זקן כזה שהביא כל הימים עמו. והנה האדם בעולם הזה כל ימי חייו יש לפניו שני דרכים ושני עבודות אשר המה ערב או מועיל, או טוב ונעים, כי טוב ומועיל הכוונה מה שתכליתו הוא טוב וסופו הוא לתועלתו ולהצלתו, וערב או נעים הוא רק לפי שעה בשעה שנהנה הוא מתוק לחיך ונעים לפיו ותו לא.

והשי״ת נתן לנו תורה הקדושה וצוה על האדם לעבדה ולשמרה להיות עובד אדמתו ישבע לחם דהיינו ע״י קיום מצות תרי״ג הקדושים יש בידו לטהר ולקדש ולזכך כל רמ״ח אברים שס״ה גידים שלו עד שמכח זה יזכה ליום שכולו טוב וליום שכולו ארוך כמו שאמרה תורה כי היא חייך ואורך ימיך ורק ע״י קיומה של תורה ומצותיה הקדושים יוכל להרויח ולהשיג לרב טוב הצפון ועין לא ראתה ולא דבר ריק הוא מכם, אלא בדבר הזה בזכות קיומה של תורה תאריכו ימים, וזה הוא עובד אדמתו דהיינו הגוף שמיפה ומקדשו יפוי אחר יפוי וקידוש אחר קידוש עד שיזכה למה שאמרה תורה והתקדשתם והייתם קדושים, וזה הוא באמת הטוב והמועיל, אבל ערב ונעים, אינו מאחר שקיומה של תורה שואלת ותובעת לפרוש מכל תענוגי עולם הזה ומכל מיני מותרות בכל ענינים, באכילה, ושתיה, במלבוש, ובשינה. עד שאמרה תורה ודברת בם ולא בדברים בטלים.

וצריך שלא ישכח ה׳ אפילו רגע אחת שהרי אומרה תורה ולדבקה בו ובכל דרכיך דעהו דהיינו גם כשעוסק לפעמים ע״פ ההכרח בעניני עולם הזה דהיינו לאכול, ולשתות וכיוצא באלו צריך לשקול הכל בפלס ובמאזני משפט אשר לה׳ מה הוא הצריך לו אשר מוכרח לעשות, ומה הוא מותרות, מעתה דרך זה אינו ערב ואינו נעים, אבל טוב ומועיל הוא, ולעסוק בעניני עולם הזה ולרדוף כל ימיו אחר תאות ותענוגים. לפי שעה כשנהנה הוא נעים וערב.

אבל כשבא בימים והגיע לימי הירידה ורואה שיום הפירוד הלך ובא, לבו מצטער ונאנח עבור שרואה שכל יגיעתו לריק היה, הגם שהיה כל ימיו איש מצליח והיה לו עושר רב. ומקנה וקנין, ובתים ונחלות. שדות וכרמים, אבל מה יתרון לו בכל עמלו. הלא שלמה אמר ״לא ״יועיל ״הון ״ביום ״עברה. ודוד אמר ״ועזבו ״לאחרים ״חילם ״ולא ״ירד ״אחריו ״כבודו, ועתה בימי זקנותו עושה חשבון עם נפשו לבדוק ולפשפש ולחפש מה פעל ועשה בכל ימי חייו דרים כאלו שהמה מצות השם מאחר שהוא רואה שרק דברים אלו ילכו אתו וילוו אותו ולא לבד אתו אלא גם לפניו שנאמר צדק לפניו יהלך, ומה שעשה כל ימיו לטפל דטפל והוא באמת העיקר. ולא היה מתעסק בהם רק מעט מעט מזעיר. עתה מצטער ומתחרט על שהלך בדרך הכסילות ועזב אורחות יושר.

והנה בנח פירש״י על פסוק ״אלה ״תולדות ״נח ״נח ״איש ״צדיק, שתולדותיהם של צדיקים מהמה מע״ט, אבל בנים ובנות שנקרא גם כן תולדות שם זה הוא רק בדרך העברה ושם מושאל. אבל תולדות האמיתים המה רק תורה ומע״ט. והראיה שבעת פטירתו בניו ובנותיו רק כח בידם ללותו עד חצר מות ותו לא. אבל אותן תולדותיו שהמה תורה ומע״ט נאמר עליהם ״בהתהלכך ״תנחה ״אותך כשינשאוך מביתך לחצר מות. תורה ומע״ט שלך ילכו אתך להגין עליך משבעה דינים שעוברים עליו מעת מותו עד שיומרק עונו. ״בשכבך בקבר תשמור עליך, תורה ומע״ט שלך מצער חיבוט הקבר. והקיצות ליום הדין ״היא ״תשיחך יהיה תורה ומע״ט אשר לך מליצי יושר להמליץ בעדך.

מעתה פקח עיניך וראה מי הם הבנים והתולדות האמיתים אשר לך ומי הם התולדות אשר ראוי לקרותם בנים רק בדרך העברה ושם מושאל [וראוי ליקח מוסר מדוע היתה בת עמי לאכזר ״כיענים ״במדבר ״גם ״תנין ״חלצו ״שד

״הניקו ״גוריהן ״ועוללים ״שאלו ״לחם ״ופורש ״אין ״להם, עבור בנים ובנות כאלו שהמה רק בניו ובנותיו על דרך העברה ושם מושאל. ושם עצם שלהם הוא בנים חורגיים, עבורם טורח כל ימי חייו ומאבד זמנו היקר שהיה יוכל לקנות בזמנו חיי נצחיי. מאבדהו עבור למלאות שאלתם בכל עניני עולם הזה וכל תאותיהם בעניני אכילה. ושתיה. בעניני מלבוש, להיותם כאחד מבני חורי הארץ ולהפריז לנדוניא שלהם סך עצום מאד. וכל זה הוא עושה מרחמי אב על הבן. ולבניו ותולדותיו שהמה בניו האמיתים לא בדרך העברה ושם מושאל. עליהם הוא אכזר ואביר לב ״בהשתפך ״נפשם ״אל ״חיק ״אמותם ״ובקשו ״אוכל ״למו ״ופורש ״אין ״להם].

ועל פי הדברים האלו כשנשים עין פקיחא לדרכי כמה בני אדם ומכש״כ בכמה מקומות גדולים אשר ישיבות כרכים קשה. שמבלים רוב ויש גם כל ימיהם בהבלי שוא לרדוף אחר תאות עולם הזה בכל פרטיו הן באכילה. ושתיה. ובמלבוש, ובשאר תענוגים שרים ושרות. שדה ושדות. והיה כנור ונבל ותוף וכו׳. וגם שיבה זרקה בו והוא לא ידע, ואין איש שם על לב כי יבוא אחרית ימיו כי יפקוד מה אשיבנו.

ו

כל זה מגיע להם מפני שלא היה להם רב או מנהיג אמת שהיה מוכיח להם בוודאי היו שומעים לתוכחתם לכל הפחות בסוף ימיו כשמוטל על ערש דוי

ואם ספק אם היה בכל המקומות האלו רב או מנהיג שהוא מאנשי האמת אם היה מוכיח אותם על דרכיהם, והיה אומר להם מה יהיה בסופם, אם תוסיפו לעשות כאלו וכאלו להמיר כבודו בלא יועיל, כמה וכמה היה שומעים לדבריו, גם בימי בחרותם ובעלייתם,ויש אשר היה משליכים דבריו אחרי גוום. אבל כשהגיע לימי ירידה. וכש״כ בימי הזקנה, ומכש״כ

בימי עוני וצרה בודאי היה שומעים לתוכחתו (ומכש״כ וקו״ח ובן בנו של קו״ח אם כבר הגיע לסוף ימיו וגם מוטל על ערש דוי אם אז היה אומר לו תוכחת מוסר דבר דבר על אופניו כמה ימים עברו לו ואיך ובאיזה אופן עברו לו. ומה עסק בהם עבודת יצרו או עבודת יוצרו. ושהשאול אין בית נמוס לו. אלא ע״כ צריך ליתן דין וחשבון על כל מעשיו ודרכיו מעודו ועד היום הזה, ואח לא פדה יפדה איש ולא יתן אלקים כפרו. ואם אין אני לי מי לי ובאמת כשאני לעצמי מה אני הפלגה לגדלות דיש קונה עולמו בשעה אחת ותשב אנוש דכא עד דכדוכה של נפש והחפץ אחפוץ במות רשע כי אם בשובו רשע מדרכיו וחי. והכל הולך אחר החתום. ואשרי זקנתינו שכפרו על ילדתינו) **שלא די שדברי תוכחתו יעשה רושם בלבו עד שיתעורר משינתו זה שבעים שנה מתרדימות ושינת שכרות מיין תענוגי עולם הזה ויקיץ ויתודה בלב נשבר ונדכה.** ה׳ אלקי בושתי ונכלמתי להרים ראשי, ובדרך רע הייתי עומד כל ימי חיי. אל תשליכני לעת זקנותי שאזכה שתקבלני ותשיבני לתורתך וכשתגיע עת פרידתי יהיה שלום במנוחתי, אלא גם יתן תודות אלף אלפים וינשק עפר רגליו עבור שעלה על דעתו לעוררו לזה.

הרב או המנהיג האמיתי איזה אושר גורם לו בתוכחתו בעולם הבא אחרי שמתחרט על התנהגותו במשך כל ימי חייו על אדמות

ואם הרב הצדיק עושה כן מה גרם לו ומה נתן לו בזה - מה נתן - תחת ״אשם ״לא ״תכבה ותחת ״תולעתם ״לא ״תמות, ותחת ״דראון ״לכל ״בשר, ותחת ״אחרית רשעים נכרתה״, ולזכר עולם יהי׳ צדיק מכש״כ ומכש״כ הבעל תשובה שגדול מצדיק ומה יתן לו עוד.

ראה מה גורמים המנהיגים הכוזבים לבני קהלתם

מעתה ראה אותם האנשים הרשעים החדשים האלו והכופרים בה׳ ובתורתו באמת, מעט מע״ט אשר עושים לעיני בני אדם ללבוש אדרת שער וכיוצא בו לנהוג כמנהג הפרושים הוא רק למען כחש, ובאמת הם רוצחי נפשות צאן קדשים בני אברהם אשר כל ימיו טרח להרבות עדר השם ולקבץ ולרבץ פועלים לתורה, עתה בדורינו בעוה״ר שנתמעטו התורה והיראה, והאמת נעדרת, אוי לעינים שכך רואות, ולאזנים שכך שומעות, נתקיים בנו באלו המקומות כד רגיז רעי׳ על עני׳ עביד כגודא מסמיותא, שהמה בהנהגתם הרעה מסיתים ומדיחים עם ה׳ להביאם על דרך כזה שברבות הימים יאמרו הם וקו״ח בניהם איש ״לאוהליו״ ישראל מפרש בזוהר ״לאוהליו״ אותיות אלקיו ואין לנו חלק בה׳ ובתורתו מי אדון לנו חלילה, והורסים ופורצים גדרי סייגים חז״ל וגם עוקרים פסוקים מפורשים בתורה ״בחוקותיהם ״לא ״תלכו ״הן ״עם ״לבדד ״ישכון ״ובגוים ״לא ״יתחשב, וכל מגמתם וחפצם המכיר אותם ואת דרכם הרע הוא רק להחליש ולהרוס את הדת, והן הן שלוחי הס״ם וסוף מחשבתם לקרב אחת אחת לאוה״ע להיות לעם אחד, ולא די שאינם מדריכים אותם לעוררם משינתם לומר להם כדברים הנזכר לעיל בימי בחרותם או בזקנותם או בעניים או בימי צרותם, אלא גם מוסיפים טומאה על טומאה טפשות על טפשות עד שאפילו בעת פרידתם לא זכרו אחריתם אם המה בני אל חי וקבלו תורת אמת ועול מצותיו על צואריהם, כי רשעים האלו אפילו על פתחן של גיהנם אינם חוזרים, אלא אז גם במותו, ובהלויתו, ובהשלכתו לבור׳ ובמעמד ומצב של קברו הכל עושים כדי להתדמות אל שאר האומות למרות עיני כבודו שגזר ואמר ״ובחוקותיהם ״לא ״תלכו, וא״כ מה יהי׳ באחרית אלה אם נגודא מסמיותא והוכה בעורון והוא הוא המנהיג

צאנו, אוי ואבוי על שבריהם של עניי הצאן בכמה פחתים. ובכמה בורות ובכמה קוצים נעשה להם שבר על שבר ופצעים וחבורה ומכה טריה. מעתה אם תתן בכף מאזניים כל צער ועוני ויסורין ומיני, רדיפות ועגמות נפש שיוכל להיות בעולם הזה, ואחר כך תתן בכף השניה עונש המר הגדול הזה שבני אברהם יצחק ויעקב שהם עמוסים מני בטן וזרע קודש מחצבתה והבן יקיר לי אפרים ונקראים אצל השם בתורה ובכתובים בכל מיני לשון של חיבה ״בנים ״אתם ״לה׳, ״ממלכת ״כהנים. ״וגוי ״קדוש, ״בני ״אל ״חי, ״והי׳ ״האמירך ״היום ״ומי ״גוי ״גדול, ״כי ״מי ״גוי ״גדול, ״עם ״ה׳ ״אלה. ועיקר הדבר שזכו לכל זה הוא אשר ״בחר ״בנו ״מכל ״העמים ונתן לנו את תורתו ועל ידי כן חיי העולם נטע בתוכינו. **ואם מעניש השי״ת בדור האחרון הזה באיזה מקומות, שיהי׳ להת מנהיגים רעים מיצה״ר ומערב רב שהמה גוזלים וחומסים אותם ואת בניהם מכל אלה, בהדרכתם הרע אשר כל כוונתם למלאות בטנם ולאסוף הון ועבור זה עושים מסחר בנפשות צאן קדשים, וגם כדי להחניף פני הדור הרשעים ולעשות רצונם.** לא די שאינם מרימים קרן התורה והיראה [באמת הלא יש בכל מקום ומקום אנשים כאלו אשר הי׳ שומעים להם ויחלו כמטר להם] אלא מוסיפים רעה על רעה שמשפילים ודוחפים אותם בידים כדי לרומם קרן הרשעים והשקר והם לא להזכיר שם ה׳, אטו לא יכריע כף הזה, וראוי לבכות ולצעוק בקול מר ואיש את רעהו יעזורו ולאחיו יאמרו חזק וילכו להפיגן בלילי בשווקים וברחובות ובחוצות ויאמרו ״אי ״שמים ״אי ״אדמה אל תתנו מקום לזעקתי ״לא ״אליכם ״כל ״עוברי ״דרך ״היש ״מכאוב כמכאובי כי צוה ה׳ ליעקב סביביו צריו הרוצחים את נפשותינו ונפשות בנינו ובנותינו מחיי עולם, הבטחת לנו ״ואף ״גם ״זאת ״בהיותם ״בארץ ״אויביהם ״לא ״מאסתים ״ולא ״געלתים וכו׳.

עורה למה תשן ונקום לעינינו נקמת דם עבדיך השפוך,
ובפרט כי ירדנו לירידה התחתונה ושחה לעפר נפשינו,
כי יש כמה וכמה נפשות ישראל במקומות הרעים האלו אשר הם משוקעים בטומאה ונשכח אצלם מבטן מייצאו וממקור אשר נחצבו אשר הן המה בכל רע ולא ידעו כי בנפשם הוא.

מעתה קיים הבטחתך אשר אמרת ״כי ״שחה ״לעפר ״נפשינו ״קומה ״עזרתה ״לנו - מעתה בזה מיושב הפסוק הנזכר לעיל מתחילה אמר רק קללות כאלו שרק נוגעים בעניני עולם הזה ואחר כך הוסיף ואמר שיהיה לך עונש כזה שאם תזקין ותגיע לשיבה, עם כל זה כשתמות לא די שלא תזכה להיות זקן ובא בימים, אלא נהפוך ״הוא ״אך ״עשוק ״וגזול ״כל ״הימים, הכוונה כל ימי חייך שעברו עליך יהיה גזולים ואבודים ממך, וע״י מה בא לך כן, ״ככה ״ה׳ ״בשגעון ״ובעורון, ומסורה, ״והוא ״בשגעון ״ינהג, שאתה בעיניך דומה לך שאתה רואה, ובאמת טח עיניך מראות, ושורש הדבר הוא שהביאך לכל אלה, ״ככה ״ה׳ ״בתמהון ״לבב, תרגומו בטפשות לבו, והמנהיג הדור נקרא לב, כמבואר (ביערות דבש) ובמקומות הרבה לקיים מה שאמרו חכמינו זכרונם לברכה כד רגיז רעי׳ על עני׳ עביד נגודא מסמיותא, מעתה קיים הבטחתך אשר הבטחת ״כי ״שחה ״לעפר ״נפשינו ״קומה ״עזרתה ״לנו ״ואשיבה ״שופטיך כבתחילה וגו׳:

פרק כז

בכלל ה פרט ג וז״ל:

מיישב מדוע הוצרכה תורה להזהיר גבי לא תעמוד על דם ריעך ולומר אני ה׳ שהוא דבר שכלי, מיישב השייכות להפסוק שלאחריו לא תשנא וגו׳ הוכח תוכיח את עמיתך

לא **תעמוד על דם רעך אני ה׳**. פירש״י לראות במיתתו ואתה יכול להצילו כגון טובע בנהר וחיה או לסטים באים עליו

אני ה׳ נאמן לשלם שכר ונאמן ליפרע, וצריך להבין מדוע הזהיר ה׳ ואיים כל כך על מצוה זו שאמר אני ה׳ נאמן לשלם שכר ונאמן ליפרע הלא אם לא הזהיר ואיים, גם כן הי׳ מקיים מצוה זו הלא מצוה זו שכליות הוא דהיינו הנקרא אצלם (מענשהיים) כי מי יוכל לראות במיתת חבירו ובידו להצילו ולא יצילהו, אתמהה - זו אחת שצריך ביאור.

ושנית הוא, שצריך להבין המשך פסוקים, שבפסוק שלאחריו כתיב ״לא ״תשנא ״אחיך ״בלבבך ״הוכח ״תוכיח ״את ״עמיתך ואמרו חכמינו זכרונם לברכה הוכיח תוכיח אפילו מאה פעמים.

ואפשר לישב ולפרש חדא בירך חברתה, דמן הצריכות הי׳ שהתור׳ יגזור ויזהיר, ויאיים על מצוה זו של ״לא ״תעמוד ״על ״דם ״רעך משום דיש בעוה״ר בכמה וכמה מקומות **שמלא דם הרוגים ונגוא לו דם בחוצות, ויש בני אדם שיוכלו להציל הלקוחים למות ואין דורש ואין מבקש.** מש״ה הזהירה תורה **אני גוזר עליך ״לא תעמוד ״על ״דם ״רעך אם שבידך להציל חבריך ממיתה. אל תשים ידך בצלחת כי יבוא יומך ותתן דין וחשבון לפני.ואני ה׳ הגוזר, והמצוה, והמאיים. שאני אני הוא נאמן לשלם שכר ונאמן ליפרע.**

והנה לבאר כל הענינים הנוגע לשורש דבר זה, תקצר היריעה מהכיל, רק נדבר מאיזו פרטיים וממנו תדין על השאר, וישמע חכם ויוסיף לקח, .. אמר ליחזקאל סי׳ ל״ג פסוק ח׳ ״באמרי ״לרשע ״רשע ״מות ״תמות ״ולא ״דברת ״להזהיר ״רשע ״מדרכו ״הוא ״רשע ״בעונו ״ימות ״ודמו ״מידך ״אבקש.

אחז״ל (בשבת) בעון ביטול תורה, בעון שנאת חנם, בעון נדרים, וכן במקום שהזכרת שם שמים מצוי, בעון מזוזה, בעון לשון הרע. בנים מתים חס ושלום, בעון ניבלות פה צרות רבות וגזירות קשות מתחדשות ובחורי שונאי ישראל

מתים, ויתומים ואלמנות צועקים ואינם נענים. בכל אזהרות של עריות יש כרת ועירי דהיינו כשיבוא יום הגמול יהיו נכרתים ימיו ולא יהי׳ לו בנים. או יקרברם. על כל מלאכת שבת יש כרת. על שמירת נדה אם אינו נזהר כראוי יש כרת. ער ואונן שהי׳ קטנים וגם קודם מתן תורה ראה מה עלתה להם על ענין עון ז״ל ״וימת ״אותו ״וימת ״גם ״אותו.

תורה רמיא לכל אדם אם הוא יודע ספר לקבוע עתים בכל יום לתורה. אם גמרא. אם מדרש. ואם הוא עני בדעת עם כל זה חייב מיהת לקרות ״מנורת המאור״ או ״קב הישר״. וכיוצא בהם. ואם אינו יודע בלי ניקוד. יקרא במנוקד. שהרי מנחת העני שהיא רק עשירית האיפה. היא חשובה אצל כמו פר של עשיר.

אבל מצוה זו הגם שהיא עומדת ברומה של עולם כל כך עד שהיא תחילת דינו של אדם ששואלים אותו ביום הדין. עם כל זה בני אדם מזלזלים בהם ונעשה להם כהיתר וכשהם פנוים ממלאכתם ומעסקם באים יחד בקיבוץ ואחוזת מרעים ומבלים זמנים לדבר בדברים בטלים דבר שחוק והיתול והלואי שלא יהי׳ מדברים האיסורים, וכשאומרים להם מדוע אינכם קובעים עתים לתורה משיבים דרך שחוק אתה רוצה שאהי׳ חסיד, או צדיק, כל כך נעשה להם עבירה זו כהיתר.

אבל היראה ה׳ והת״ח שהוא שכינו ומיודעו ומכש״כ הרב של העיר צריך לקרוא אותו ולדבר עמו רכות וצריך להבינו גודל מצוה זו וצריך להסביר לו ולומר לו מדוע אינך רוצה לקבוע זמן ללמוד תורה עבור שאתה כרחם אב על בנים ודומה בעיניך שבאותה שעה שתלמוד תורה בזה אתה גוזל לבניך, לכן תיגע עצמך עבורם כל היום ליתן להם די צרכם. באכילה, ושתיה, ומלבוש.

פקח עיניך ופתח לבך, מה שאני אומר לך כעת, אתה הולך למרחקים עם טרחות גדולות. בקור. וחום, ביום.

ובלילה, עבור שאתה אוהב לבניך להאכילם ולהלבישם ומה היא אהבה שאתה נותן להם, חיי שעה, ואחר כך כשאתה פנוי ממלאכה וממסחר אתה אתה כאחד מיושבי קרנות, **בזה אתה לוקח סכין ותוחב אותו בלב בניך ובנותיך ואתה הורגם,** כי הושע אמר ״ותשכח ״תורת ״ה׳ ״אלקיך ״אשכח ״בניך ״גם ״אני, ואמרו חכמינו זכרונם לברכה בעון ביטול תורה בנים מתים.

עתה אמור לי איה חכמתך ליגע עצמך כל היום וכל הלילה לילך למרחקים עבור אהבת בנים ליתן להם חיי שעה, בזה אתה כרחם אב על בנים. ושלא לדבר דברים בטלים. ולילך לבהמ״ד שעה אחת וללמוד גמרא. מדרש, או מנורת המאור, ובזה אתה נותן חיים ואריכות ימים לבניך ובנותיך, בזה אתה אכזר לבניך ואינך רוצה לעשות, איה תבונתך - ואטו היעלה על הדעת אם אומרים לו ענין זה כדברים האלו בדברי רכות ומביאים לו ראיה מפסוקי התנ״ך ומאמרי חז״ל, שלא ישמע לו. בתמי׳. הלא בודאי יקבל על עצמו מכאן ולהלאה לעשות כן. ויעשה כן. ועוד יוסיף שיהי׳ נחמר לבו בקרבו ויבכה בדמעות שליש על אולתו שלא עשה כן עד עתה ויאמר במר נפשו עתה אני רואה שהפורש מן התורה כפורש מן החיים. אני לא שמעתי דבר זה מעולם שכל כך הוא גדול מצות קובע עתים לתורה, ועתה אני רואה שבשלי היתה הרעה הזאת אשר בשנה העבר מתו שני ילדי ר״ל ולפצעי וחבורתי המה. ובאמת מי הרג אותן הילדים. לא האב שהיה בטל מתורה הרי לא ידע מעונש עון זה. אלא הת״ח שהוא שכינו ומיודעו או הרב בעיר שעינים להם ולא יראו ופה להם ולא ידברו. המה היו רוצחי הילדים ההמה. כמו שנאמר ליחזקאל ״צופה ״נתתיך ״ודמו ״מידך ״אבקש.

וכן מהדברים העומדים ברומו של עולם ובני אדם מזלזלים בהם ונעשה להם כהיתר. **הוא שמאחרים מצות לשבת**

יצרה, ובאים בימים ושנים ושומעים לעצת יצה״ר שצריך שיהיה לו בתחילה הון רב כדי שיהיה לו ממה לפרנס. וכן ממתין זמן אחר זמן עד שיזדמן לו זיווג עם עושר רב ובתוך כך נעשה מה שנעשה. כי ימי הילדות והשחרות לא לבד השנים והחדשים והשבועות והימים. אלא גם השעות המה מסוכנים מאד מאד. ויש שמאבד עולמו בשעה אחת וחטא אחד יאבד טובה הרבה, בשחוק, והיתול. בהרהור עבירה. בקריבה דגילוי עריות, ומחולת, ובחיבוק ונישוק, ומקשה עצמו לדעת ולבסוף אם אחר זמן רב. נושא אשה ומוליד בנים נתקיים הפסוק ״אשר ״טפחתי ״ורביתי ״אויבי ״כלם. כמפורש בזוהר ובמדרשים שעל חטא מז״ל ראוי לו מיד עונש כרת. אלא מידת הרחמים אומר המתין לו עד שישא אשה ויוליד בנים ויוקח נפש תחת נפש. ומכש״כ מי שנכשל בגופן של עריות כמו שיש בעוה״ר בדור היתום וחצוף הזה, אוי לאזנים שכך שומעות, ואוי לעינים שכך רואות במקומות הגדולים שיש בתי וועד לזנות ״כשור ״אל ״טבח ״יבוא ״שמה ״וכעכס ״אל ״מוסר ״אויל ומה יהי׳ בסופם נעשים עניים ואביונים. וקוברים את בניהם. ומתים בחצי ימיהם. שעל עון עריות נאמר כרת ועירירי. ושלמה אמר ״רועה ״זונות ״יאבד ״הון. ״ובעד ״אשה ״זונה ״עד ״ככר ״לחם [ואטו יש ספק אם ירא ה׳ באמת שיאמר דברים היוצאים מן הלב לאיש הזה בימי בחרותו. כדברים האלו הנזכר לעיל. וכן יאמר גם כן לאביו ולאמו ויזהיר אותם להשיאו אשה. ויזהירו אותו שלא ילך בדרך חטאים ובמושב פרצים].

אטו יש ספק שלא יכנסו ללב הלא אמרו חכמינו זכרונם לברכה הלכה פסוקה דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב. ואם הת״ח או הרב לא הוכיח כדברים האלו ונעשה במקומו כמה בחורים בני שמונה ועשרים שנה עד שנושאים נשים ואחר כך מתים המה בחצי ימיהם ר״ל וגם קברו מתחילה שמונה ילדים ר״ל עד שגדלו שנים. מי הוא זה

ואיזה הוא השופך דמים אלה. רק נביאיך שהמה רק רועים את עצמם ודואגים רק על ענין פרנסתם והכנסתם. ועדת ה׳ המה כצאן בלא רועה. **הן המה הרוצחים.**

וגם יש מהדברים שבני אדם מזלזלים בהם ונעשה להם כהיתר עבור שאין יודעים חומר האיסור. לחלל שבת ע״י אמירה לגוי. שיש לו שדות שהוא עובד אותם, בהמתו נח בשבת, אבל משרתיו עושים בשבת כמו בחול. והם אינם יודעים שכנס״י אמרה שעריבים לי דברי סופרים יותר מיינו של תורה. ועובר על דברי חכמים חייב מיתה. וכל מקום שנותנים חכמים עיניהם. או מיתה או עוני. ונחמיה אמר ״ואקללם ״ואמרטם עבור שחיללו שבת בעניני מסחר. ועונש על זה ״והצתי ״אש ״בשערי ״ירושלים. והנה אם לבסוף נשרף כל הונו עד שנשאר ערום וריק. מי גרם לו זאת. רק הת״ח או הרב שהיה לו להזהירו שישמור שבת כראוי ולא יבוא לידי עוני.

וכן נעשה להמון עם כהיתר ענייני רבית שרוצה להרבות בעסקים. ועובר המלוה על חמש לאוין לוקח רבית קצוצה. ולוה על שלש לאוין. וכוונתו בהלואה זו ובנתינת הרבית כדי להגדיל מסחרו ועסקיו ועל ידי כן יהיה לו הצלחה יתירה. ואינו יודע כי חסר יבואנו.כי אמרו חכמינו זכרונם לברכה שנכסיו מתמוטטים ואינם עולים. וגם בא הונו ליד עמלק. וכן אמר שלמה ״מרבה ״הונו ״בנשך ״ותרבית ״לחונן ״דלים ״יקבצנו. ואם אחר כך אירע לעשיר זה שנתן רבית ולקח רבית. מקרים רעים מכל מיני הזיקות והפסדות הנקרא בלשון המון [מאלערן]. מי גרם לו זאת, הלא הת״ח או הרב שעליו היה רמיא להזהירו ולהודיע חומר איסור רבית שהוא כאלו כופר באלקי ישראל - והם לא עשו כן. וכן בכמה וכמה דברים וכיוצא באלו - מעתה יש לי לומר שזה הוא כוונת הפסוק ״**לא** ״**תעמוד** ״**על** ״**דם** ״**רעך.** אתה הת״ח או צורבא

מרבנן או המנהיג אם אתה רואה שחבירך יכול לבוא לסכנת מיתה או הוא או בניו. או להספיד ממון. אני מזהירך שלא תעמוד ותראה זאת ותשתוק אלא עליך רמיא להציל חיי חבירך וממון חבירך בכל יוכלתך כמו שנאמר ״**הצל ״לקוחים ״למות.** וגם נאמר ״והשבות ״לו. ואם תעשה כואני ה׳ נאמן לשלם שכר. ואם לא תעשה כן אני מאיים אותך ואני מזהירך אני ה׳ נאמן ליפרע.

ואם תאמר מה אני יוכל לעשות. ע״כ בא הפוסק שלאחריו ומפרש כוונת הפסוק הראשון והוא, שלא תשנא אחיך בלבבך, שבאמת הנביאי השוא והחניפים שהמה רק אלקי כסף ואלקי זהב. **כל התמנותם ורבנותם הוא רק למלאות בתיהם הון ואינם מוכיחים ואינם מדריכים ונשאר כל דרך איש ישר בעיניו הנקרא בלשונם** [איין מענשענפריינד. ער ¢אלייידיקט נימאנד]. ואצל המון נראה שהוא אוהב להם עבור שמניח לילך כל אחד ואחד בשרירות לבו הרע.

ובאמת **אוי לאותו אהבה כי אחרית אהבה זו מרה כל ענה.** ועל זה אמרה תורה באזהרה ״לא ״תשנא ״את ״אחיך ״בלבבך. אלא לא תשתוק. ״הוכח ״תוכיח ״את ״עמיתך לא פעם אחד ושתים ושלש אלא מאה פעמים. ותודיעו מה הוא ענין חטאות נעורים וגודל פגמו וענשו. ומה הוא ענין מאחרי שבת. ומה הוא ענין חילול שבת הגם שהיא רק באמירה לגוי, ומה הוא ענין נתינות ולקיחות רבית, וגם מה הוא ענין ללמוד תורה בכל יום וגודל שכרה ועונש המבטלו. ותאמר להם אחי אם חס ושלום לא תשמעו לי הגם שכעת שעתכם מוצלחת אבל אני רואה ימי העוני והצרות שיבוא חס ושלום. ואם יהיה פיך ולבך שווים בתוכחה זו. אין ספק שדבריך יהיה נשמעים. **ובזה תציל את דם רעך ודם בניו ובנותיו. וגם דמים תרתי משמע. שנכסיו והונו. גם כן נכללים**

בכלל דם. וזה הוא ״לא ״תעמוד ״על ״דם ״רעך אני ה׳ נאמן לשלם שכר.

פרק כח

בכלל ה פרט ג וז״ל:

תהלים סימן ע״ט פסוק ו׳, ״שפוך חמתך על הגוים אשר לא ידעוך ועל ממלכות אשר בשמך לא קראו כי אבל את יעקב ואת נוהו השמו״.

אפשר להסביר, דהנה להתאונן ולהצטער על צרות ושוד ושבר שבא לאחינו בכמה מקומות היושבים במדינת (ביהסוואס הערט זיך חוסלבוחרלצתהמ

קט5אומות העולם האלו שאנו דרים בהם. הן המה אנשי רשע, ואנשי חמס,ואנשי עול, ועם לא היה, חלילה וחלילה לומר כן, ואם תאמרו כן, מעלתם וכפרתם בשתים.

חדא. בהשגחות ה׳, הלא הוא הוא עין רואה מלא הארץ כבודו. ״ועיני ״ה׳ ״משוטטת ״בכל ״הארץ ומה׳ ״מצעדי ״גבר ״כוננו, ״ועיניו ״פקוחות ״על ״כל ״דרכי ״בני ״אדם ״לתת ״לאיש ״כדרכיו ״וכפרי ״מעלליו. ואמרו חכמינו זכרונם לברכה אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אא״כ מכריזין עליו מלמעלה. ובראשית השנה נגזר מי יעני, ומייעשר,ומי ישלו, ומי יתיסר וכו׳. ואם תאמרו כן, כפרת בהשגחות ה׳ חלילה.

ושנית, אם תאמרו כן על אומות שאנו דרים בתוכם ויש לנו אכסניא אצלם, הלא עברתם על אזהרות התורה שאמרה לנו ״לא ״תתעב ״מצרי ״כי ״גר ״היית ״בארצו.ואמרו חכמינו זכרונם לברכה בירא דשתית מינה מיא לא תשדי בי׳ קלא, ואמרו במדרש קו״ח הדברי׳, ומה המצרים שלא קבלו

את ישראל אלא לצורך עצמן לעבוד בהם עבודת פרך כל עבודתם בשדה. אפ״ה הואיל והי׳ להם לישראל אכסניא אצלם. הזהירה תורה ״לא ״תתעב ״מצרי. מעתה האומות שאנו דרים בהם שהמה מגדוליה׳ ועד קטניה׳.מלכיה. ושריה. וכומריה וחוריה. וסגניה, כולם אנשי חסד, אנשי אמת. בעלי מדות טובות, ושומרים אותנו, ויש לנו חירות בכל עניני מסחר לחיות אותנו, ואחרון הכביד שאין לנו בעניני שמירות התורה וקיום דתינושום מניעה וביטול מהם, כמה וכמה טובה כפולה ומכופלת אנו מחויבים להודות להם ולהתפלל על שלומם וטובם.

אלא בני. בני. תדעו ידיעה נאמנה וברורה שעיקרן של דברי׳ כך הוא. גם עתה בעת אשר גזלו וחמסו אותנו עדיין הם שלמי׳וטובי׳ עמנו. ואין להאשים אותם בשום דבר. אלא ״מה ״יתאונן״אדם ״חי ״גבר ״על ״חטאיו, שלמה אמר ״פלגי ״מים ״לב ״מלך ״ביד ״ה׳ ״אל ״כל ״אשר ״יחפוץ ״יטנו, ״ולב ״מלך ״ושרים ״ביד ״ה׳. ״ואם ״ה׳ ״לא ״ישמור ״עיר ״שוא ״שקד ״שומר, ״ואם ״ה׳ ״לא ״יבנה ״בית ״שוא ״עמלו ״בוניו ״בו.

מעתה אתם אתם, גרמתם כל זאת במעשיכ׳ אשר לא טובי׳, כי זה בעוה״רבותבשנים אשר פסקה התורה ממדינתכם והילדים בעודם קטני׳ ורכי׳, המה גמולי מחלב. ועתיקי משדים של תורה אשר דדיה ירווך בכל עת. ובילדי נכרים ישפיקו ושלחו אותם לחבק חיק נכריה ובבתי נכרים, ואם אין תורה אין יראה.

ואמרו בירושלמי (שבת)חר מעכס כנ סכענ

ס

סכענ נ

סטאטאגקיגקימגק

גקקאג

שנתקיים בהם בעוה״ר כמה קללות מתוכחה ״חמורך ״גזול ״לפניך ״ולא ״ישוב ״לך, ״צאנך ״נתונות ״לאויבך ״ואין ״לך ״מושיע ״פרי ״אדמתך ״וכל ״יגיעך ״יאכל ״עם ״אשר ״לא ״ידעת ״והיית ״רק ״עשוק ״ורצוץ ״כל ״הימים. שכמה וכמה מקומות אשר גזלו ושדדו מהם כל הונם ורכושם ונשארו בערום ובחסור כל. וכמה מהם שהכו בפצעים ובמכות אכזריות. וכמה וכמה נשים שאנסו אותם וטמאו אותם. וכמה מהם שנהרגו. ומעתה בדור היתום הזה יש לזעוק בקול מר. לבי, לבי, על חלליהם: מעי, מעי, על חלליהם בכפלים. ולומר מה זאת עשה ה׳ להם ולא שאין אני יודע מה שאמר שלמה ״אולת ״אדם ״תסלף ״דרכו ״ועל ״ה׳ ״יזעף ״לבו. יודע אני פסוק זה. רק צעקתי וזעקתי הוא הלא אתה אבינו ואנו בניך ואנו צאנך ואתה רועינו. ויודעים אנו מה שאמר דוד ״עמו ״אנכי ״בצרה. ואמרו חכמינו זכרונם לברכה בזמן שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת קלני מראשי קלני מזרוע. ואם אפ״ה אתה מייסר ומעניש את בניך כוונתך הוא להשיבם מדרכם הרע ולא אבדו אבידת עולמית, מעתה בדור היתום הזה שבכמה וכמה מקומות ועירות בניך בני בחוניך המה מפוזרים כצאן בלא רועה ואין מדריך ומנהל להם.ואדרבה בכמה מקומות. מאשריך מתעים אותם כנהוג בעוה״ר. מסיתים אותם מרדכי התורה ולילך ולדבק ולהתערב ולהתדמות לדתות אוה״ע.

מעתה מעי, מעי, המו על דם אחינו שנשפך ולזעוק מר על מה שוא הכית אותם. הלא מוסר לא לקחו. כי אם היה להם מנהיגי האמת. היו אומרים להם בני, בני, זכרו נא בני מי אתם, אתם בני אל חי, בני אברהם יצחק ויעקב.וקבלתם עליכם בכמה וכמה בריתות. וכמה וכמה אזהרות לשמור תורתינו הקדושה. וישעי׳ אמר ״מי ״את ״ותיראי ״מאנוש ״מיות ״ומבן ״אדם ״חציר ״ינתן.ודוד אמר ״ה׳ ״לי ״בעוזרי ״ואני״אראה ״בשונאי, ״וכל ״גוים ״סבבוני

״בשם ״ה׳ ״כי ״אמילם, ותורה אמרה כל זמן שקול קול יעקב כל זמן שיש לישראל זכות תורה שבכתב וזכות תורה שבע״פ וזכות תורה ותפילה. אזי אין ידים ידי עשו. ואין לו כח בשום ענין לעמלק שיבוא. אלא אם ישראל תחילה מרפים ידיהם מן התורה. אבל אם ישראל הם מחוזקים בקיום מצות התורה ובלימוד התורה אזי ה׳ ילחם לנו, כמו שהשיב התנא למין שאמר לו בלשון תמיה גדול הכבש הרועה בין שבעים זאבים. והשיב לו לא כן הוא אלא גדול הרועה השומרן. וכן הבטיחה לנו התורה כמבואר במדרש ״על ״כן ״יאמר ״בספר. אתם אין לכם להזדיין בשום דבר. כי אם תשמרו שמירות התורה כראוי כמו שקבלתם וראיתם מאבותיכם ומאבות אבותיהם, וזה הוא ״על ״כן ״יאמר ״בספר אין לכם אלא ללמוד בספר התורה. ואז א״כ תעשה מלחמות ה׳. כל מלחמות שיהי׳ לא תראו ולא תחתו כי ה׳ איש מלחמה הוא ילחם לכם: וזה מלחמות ה׳.

מעתה מה זאת עשה ה׳ לנו שבא עלינו כל הצרה הזאת. הלא אל אמונה הוא ואין עול. ולא תאמרו שרק מקרה הוא, ולא מה׳, אלא ש **שר׳ יוחנן הוכיח אנשי דורו** ואמר בזה הלשון גליל. גליל שנאת התורה [דהיינו כפרת בה׳ ובהשגחתו ודמית לומר נשתנו העתים. ומאחר שאנו מעורבים בין אוה״ע, אם אנו נהיה מרוחקי׳ מהם דהיינו שנלמוד ונגדל בנינו רק בתורת משה ורבינא ורב אשי, נהיה אנו משונאי׳ ומתועבי׳ בין אוה״ע,וגם מאין יבוא פרנסתינו. ע״כ תסיתם יצרם הרע לנטות מדרכי התורה ולהתערב עמהם ולהתדמות אצלם בשינוי לשון. בשינוי שם. בשינוי מלבוש. מלבוש נכרי. וקצוצי פאה וזקן. ופסקה צניעות של נשים כשירות מתוך זה. בעניני פריצות מלבושים.ובעניני פריצות גלוי שער ראשם. וגם בוחרים מנהיגיה׳ חדשים מקרוב באו שיאמר להם דרשה בלשון לאומי׳. והכל הוא כוונת היצה״ר כדי להתדמות ולהתערב עמהם ולהחניף להם, וגם בענין בתי בהכנ״ס שלהם

עזבו ונטו מדרכי אבותיהם, ובנו במה לעצמם להיות בעוה״ר לעם אחד, ובנו בית תפילתם ממש כבית תפילת של שאר אומות, וגם שאר מנהגי ישראל הרסו ועזבו למרות עיני כבודו שאמר ״בחוקותיה׳ ״לא ״תלכו. לעשות חופה בבהכנ״ס, ובעניני הקפות. ובהלויית המת, והכל הוא שטפש כחלב לבם וכפרו בהשגחות ה׳ לומר ואמרו אם נניח מכמה וכמה סייגים וגדרי התורה המרחקי׳ אותנו מהם. יהיה לנו יותר חן ואהבה אצלם ועבור כל אלה נחיה בגוים, ובאמת מי שיש לו מוח בקדקדו יראה שלא כן הוא. אלא אם אנו שומרים התורה כראוי עם כל דקדוקיה ופרטיה. הגם שבאמת מצד השכל אנושי היה ראוי שנהי׳ מושנאים בעיניה׳. אבל התורה הבטיחה ״שומר ״מצוה ״לא ״ידע ״דבר״ רע, ״הנה ״לא ״ינום ״ולא ״יישן ״שומר ״ישראל, ואדרבה אם האומות רואים שישראל שומרים התורה לאמיתה. הם משבחים ומפארים אותנו ואומרים ״רק ״עם ״חכם ״ונבון ״הגוי ״הגדול ״הזה ״אשר ״לו ״חוקי׳ ״ומשפטי׳ ״צדיקי׳ ״ואום ״אני ״חומה ״חבוקה ״ודבוקה ״בך. ״וכל ״זאת ״באתנו ״ולא ״שכחנוך. כן אוה״ע אומרי׳ עלינו לשבחנו.

אבל אותן הכופרי׳ בה׳ ובהשגחתו ורוצים בביטול התורה. ובשינוי מנהגי דתינו, לקנות אהבתם מתוך כך. בזה טועים הם, כי לבסוף כשבא זמן לגבות. נותן ... בלב אוה״ע שנאה גדולה וכבושה וגוזלים, וחומסים. ומכים. ופוצעים. הגם שהיו שותים מתחילת יין במסיבה אחת והיו הולכים זה אצל זה בהלויות המת. או לשמוע (פרעדיג), וירמי׳ אמר ארור ״הגבר ״אשר ״שם ״בשר ״זרועו. ומכש״כ וקו״ח ובן בנו של קו״ח להתחכם נגד תורתינו הקדושה ולנטות מדרכיה לקנות עבור זה אהבת אוה״ע וטובתם. בוזה לך, ולעגה לך. בני ציון המצוינים בתורה ובמצות המאמינים בה׳] - גליל. שנאת התורה דהיינו מטעמי׳ הנזכרי׳ לקנות אהבת האומות. אני אומר לך סופך לבא לידי מסיקים. דהיינו שיגזלו אותך ויכו

אותך - כללא של דבר הוא שאומות האלו אשר גזלו וחמסו אותך והכו אותך ועשו לך כל הצרות האלו. הם לא עשו לך שום דבר. אלא הן המה שלוחי השם ״לתת ״לאיש ״כדרכיו ״וכפרי ״מעלליו.

ואחז״ל ארבע מיתות בטלו. דין ארבע מיתות לא בטלו. ונתן בלבם שיעשו לך כל אלה. שמא מתוך כך תתחרט ותתנחם על מעשיך הרעים. ותאמר אלכה ואשובה אל אישי הראשון. ואלך מעתה בדרכי אבותי לשמור שבת כראוי. ולגדל בנים רק על ברכי התורה והיראה.ולרחק מללמוד חכמות חיצוניות [רק כתב ומכתב אשר הוא ציווי המלך ותו לא] ואתנהג מעתה אני ובני ביתי בדרכי אבותי. בלשון, בשם. ובמלבוש. שנהיה מצוינים בין האומות, ונקבל על עצמינו מנהיג ומורה דרך כזה שהוא ת״ח וירא שמים באמת ודורש בלשון יהדות. **ואז אם היה׳ להם מנהיג כזה והי׳ מעורר לבם על דרך זה, ובלי ספק שהיו שומעים לתוכחתו. כי נכרים דברי אמת וקושטא קאי ודברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב. אז לא היו צרות שבא להם צרה. מאחר שצרה היתה סיבה והביאם לידי כך שנעשו מעתה בינם למקום.** תחת שהיו מתחילה לא עמי, והוא יכאיב, ויחבוש, וימחוץ, וידיו תרפאנה, **ובמעט זמן יוכל ה׳ להושיע להם בשפע ובכל טוב עד שישלים להם חסרונם.**

משא״כ בעוה״ר בדור היתום זה שבמדינה הזאת כמעט בכמה מקומות אין דורש ואין מבקש, והאמת נעדרת וכד רגיז רעי׳ על ענייי׳ עביד נגודא מסמיותא. מאשרים שלהם המה מתעים, **ובודאי אותן הרוצחי׳ שלא הגיעו להוראה ומורים וצודדין נפשות ישראל לנטותם מדרכי חיים לדרכי מות עבור למלאות בטנם,** בודאי הן המה לא יאמרו להם כדברי׳ האלו הנזכרי׳ לעיל. רק יאמרו שאוה״ע המה אנשי חמס ואנשי עול [ובאמת לא תהי׳ כזאת בישראל

המאמיני׳. להוציא שם רע על האומות שאנו דרים בתוכם ושותים מימיה׳] ומאחר שלא ישמעו תוכחה איך יעלה על דעתם להטיב מעשיה׳ ולשוב לה׳. הלא כללא הוא עבר עבירה ושנה בה נעשה להם כהיתר.

מעתה יש עלינו לקונן על צערם ועל שברם ולומר אל ה׳ בקובלנא, הלא אב הרחמן אתה וכוונתך בתוכחתך כדי שיחפשו דרכם, מעתה על מה שוא הכית אותם. הלא אין אתם יודע עד מה׳ וזה אפשר כוונת הפסוק שאמר דוד על זמן החרבן. ״שפוך ״חמתך וכו׳ שהי׳ דוד מעורר מדות הדין והעונש על מנהיגיהם שהיו אז כמו שנאמר ״נביאיך ״חזו ״לך ״שוא ״וטפל ״ולא ״גלו ״על ״עונך, ואמר עליהם דוד רבש״ע ״שפוך ״חמתך על ממלכות דהינו מנהיגים ורבנים. כמחז״ל (בגיטין) בי מלכים ימלוכו. מאן מלכי רבנן. ״אשר ״בשמך ״לא ״קראו כמו שפירש״י (ויקרא) על פסוק ״ויקרא שם ״אברם ״בשם ״ה׳ דהיינו שהודיע ופירסם לאנשי עולם שמו של ותורתו, אז ״כי ״אכל ״את ״יעקב ״ואת ״נוהו ״השמו כשבא לישראל עת צרה כזאת שגזלו, וחמסו אותם. והכו.ופצעו. אז כשהיה לבבם נשבר מצרות ועינוים, אם היו הממלכות שלהם אומרי׳ להם תדעו שאין הנחש ממית אלא החטא ממית, וסיבת ירידתכם ונפילתכם הוא. חילול שבת, ובזיון ומיאוס התורה. ופריצות נשים בעניני מלבושים, ובפרט בגלוי שער, ואחרון הכביד להתדמות אל הנכרים ולעבור על ״בחוקותיהם ״לא ״תלכו, בכל הדברים הנזכרים לעיל הן גרמו לך זאת, כמו שאמר המליץ ״זדון ״לבי ״עשה ״לנפשי ״את ״אשר ״אויבי ״לא ״יכול ״עשהו, ואם היו אומרים להם כן בודאי היו הרבה מהם עשו תשובה, מעתה מי הוא הגורם שיש להם פצעים חנם. הן המה הממלכות אשר בשמך לא קראו. מעתה ראוי. ראוי, הוא שתשפוך חמתך עליהם, ותקיים מה שאמרת ע״י ישעי׳ ״ואשיבה ״שופטיך ״כבראשונה ״ויועציך ״כבתחילה, ״אחרי ״כן יקרא לך ״עיר ״הצדק וכו׳.

מכאן תוכחה מגולה מאהבה מוסתרת לכמה וכמה מקומות אשר סביבותינו אשר נוטים אחת אחת מרדכי אבותיהם ובוחרים באלהים חדשים והעיזו פניהם לעבור ולהרוס כמה אזהרות של תורה וכמה גדרי ומנהגי חז״ל כדי להתדמות ולהתחבר ולהחניף לאוה״ע. הלואי שישובו ויטיבו מעשיהם ויתמו חטאים מן הארץ, ואם חס ושלום לא כן יעשו, כמה וכמה תגדל ענשם. שיאמר עליהם מידת הדין ביום הגמול והעונש אמרתי הלא תראו ותקחו מוסר. מי הוא המדינה בכל המדינות אשר סביבותינו אשר עזבו ומאסו בתורת ה׳ וחבקו חק נכריה המה ומוריהם וילדיהם יותר ממדינת (פיהם) ומי הוא ואיזה הוא אשר זכה להשליך אחרי גווים מנהגי ישראל ולהתערב עם אוה״ע ולהתדמות להם ולהיות להם [¢ילדונג] יתר ממדינת (פיהם). ועם כל זה ראו מה עלתה להם ואיזה אהבה ואיזה טובה גרם להם עזיבת ומיאוס התורה ועזיבות גדרי וסייגי חז״ל אשר אמרו שנהי׳ מצוינים, והמה התחברו והתערבו והתדמו עמהם. מה היה סופם, ומי יודע מה יהיה עוד [והלואי שישובו ויטיבו מעשיהם].

מעתה איך טח מראות עיניכם בכמה מקומות במדינות [אונגארן] ומהשכל לבבם ועליך אמר ירמי׳ ״ההמיר ״גוי ״אלהים ״והמה ״לא ״אלהים ״ועמי ״המיר ״כבודי ״בלא ״יועיל ״אותי ״עזבו ״מקור ״מים ״חיים ״לחצוב ״להם ״בורות ״נשברים אשר לא יכלו המים. **וקבלה בידינו בהכנ״ס שעושין בה מחלוקות לסוף יעשה בית ע״ז, מעתה אם מחלוקות בין אדם לחבירו כך מחלוקות שבין ישראל לאביהם שבשמים עאכו״כ.**

מעתה אם ראיתם כל אלה מאחינו אנשי (פיהם) ועם כל זה חס ושלום ״על ״מה ״תוכו ״עוד ״תוסיפו ״סרה לנטות מדרכי התורה ולבחור בחדשים - דעו נא וראו מה יהיה בסופכם - והלואי, ואולי. שאזכה שיכנסו דברים אלו בלבכם

ויתמו חטאים. ״תוסיפו ״סרת וכו׳. בזה שנתעשר עושר גדול והרויח בזמן לא כביר הון עתיק, היה לו להתעצב ותאבל עליו נפשו ויתמרמר בבכי לומר מה זאת עשה ד׳ לי להיות מן הגנים שאוי להם שגלו מעל שולחן אביהם ולהענישני בעונש המר להחליף עולם קיים שלי בעולם עובר, שלא יהיה מאותן שאמרה התורה להאבידו. ועל ידי כן היה ראוי שישוב ויחזור וישוב לד׳ ולתורתו ויתאמץ מעתה ביתר שאת בשמירות התורה בכללה, והם לא די שלא עשו כן אלא תוסיפו סרה. כל מה ששעתם יותר מצלחת, המה יותר מרשיעים ובועטים בד׳ ובקיום תורתו, ראה טפשות לבבם וסמיות עיניהם.

פרק כח

בשאלה ד וז״ל:

במה יודע אם המנהיג והמורה כפיו כן לבו

תשובה מביאור הפסוקים הבאים יבואר שאלתך

המופת והאות שכפי מגיד התוכחה כן לבו, כשמוכיח ותוכחתו נשמעת אצל אנשי דורו ואין משנים דבריו

שמואל א סימן ג׳ פסוק י״ט כ׳, ״ויגדל ״שמואל ״וד׳ ״היה ״עמו ״ולא ״הפיל ״מכל ״דברו ״ארצה, ״וידע ״כל ״ישראל ״מדן ״ועד ״באר ״שבע ״כי ״נאמן ״שמואל ״לנביא ״לד׳:

אפשר להסביר המשך הפסוקים, דהנה הגם שאדם יראה לעינים ורק ד׳ יראה ללב. ויש הרבה ממנהיגים ומורים ומוכיחים מהמתקדשים והמטהרים שהמה חנפים וצבועים, ואין בידינו לידע להבדיל בין הטמא והטהור ובין הקודש ובין החול, עם כל זה יש מקום להודיע ולהגלות מי הוא העושה מלאכתו באמונה ומי ברמיה, **כלפי שאמרו**

חכמינו זכרונם לברכה דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב. ואדם שיש בו יראת שמים דבריו נשמעים, אם אנו רואים שיש אחד שמדריך ומוכיח ותוכחתו נשמע אצל אנשי דורו, ואחרי דבריו לא ישנו. זה הוא מופת חותך שכל דבריו ומעשיו המה כולו כליל לד׳ לבדו, שאל״כ לא היה זוכה לזה, וזה הוא כוונת הפסוקים ע״י שלא הפיל מכל דבריו ארצה היינו שכל דברי תוכחתו ומוסריו [המכונה דברים] היה מקובל בלב השומעים לעשות פרי קודש, על ידי כן ידעו ונתברר להם כי נאמן שמואל לנביא לד׳, שכל דברי תוכחתו הוא רק עבור ד׳ לבדו] ומשמעות נביא הוא המדבר והמוכיח כפירש״י (שמות סימן ז׳ פסוק א)].

פרק כט

בשאלה ה וז״ל:

אם נוסח מצות תוכחה משתנה לפי המקום ולפי הזמן או לא

תשובה מביאור הפסוק הבא יותר ספיקתך

יש דרך תוכחה שיוכיחנו על פניו כל העונשין והקללות הנאמרים בתורה על עון זה - זה מועיל רק לחכם וירא שמים

תורה אמרה הוכח תוכיח את עמיתך. ויש בענין קיום מצוה זו שני דרכים, או שיוכיחנו על פניו ויאמר לו דברים כהווייתן, מדוע אתה מחלל שבת, אי אתה יודע שתורה אמרה מחלליה מות יומת, מדוע אתה אינך קובע עתים לתורה, אטו נקל בעיניך קללות חכמז״ל שאמרו כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק מביא עליו יסורים אכזריים ועיכרין אותו מלבד עונש עניות ועונש מיתות בנים המעותד לבוא על ביטול תורה, הלא דבריהם כגחלי אש ונשיכתן נשיכות שועל ועקיצתן עקיצות עקרב, וכן כיוצא באלו.ודרך הזה הוא רק מועיל אם הנוכח הוא חכם וירא שמים, לקיים מה שנאמר הוכח לחכם

ויאהבך, משום שהוא יודע ממקרא שכתוב נאמנים פצעי אוהב.

יש דרך תוכחה - לעני בדעת וחלש ביראת שמים ולפעמים לאמוד בנכסים שגם לאנשים כאלו צותה תורה הוכח תוכיח, בדרך חנופה ברמז ובהבלעה והתלבשות בדברי תורה

אבל מי שהוא עני בדעת ויראתו אל ד׳ דלה וחלושה היא. **ולפעמים אם הוא אמוד בנכסין יש לו גם גאוה ורם לבב,** ועבור שלש אלה אם יוכיח אותו בנוסח דברים הנזכרים לעיל לא די שתוכחתו לא יעשה רושם שיהיה סר למשמעתו שיטיב על ידי כן דרכיו וישוב ממעשיו הרעים, אלא גם ישנא אותו, לקיים מה שנאמר אל תוכח לץ פן ישנאך, והתורה צותה מצות הוכח תוכיח גם לאנשים כאלו, לכן לאיש כזה וכיוצא בו צריך המוכיח להתחכם מאד ויהיו דבריו דברי תוכחתו מועטים באיכות ובכמות שלא לבד שצריך לזהור מלומר לו ביזוים וחרופים וקללות, אלא גם צריך להחניף לו [כמבואר בהנהגות (מהר״ם פדוואה) הרב בתוכחתו לתלמידיו מותר לו להחניף אם רואה שעל ידי כן יקובלו דבריו יותר, הגם שהחנופה היא אחת מארבע דברים הגורמים שלא לקבל פני השכינה] ועיקר התוכחה שהוא מוכיח אותו צריך שיהיה ברמז ובהבלעה ובדרך התלבשות בדברי תורה כאלו שהמה כתפוחי זהב במשכיות כסף ואז כולי האי ואולי שגם הוא ואנשים כיוצא בו יקבלו דברי תוכחתו.

כשכל הדור בדרגה זו צריך לומר עוד תוכחה על זה שצריך לומר להם בדרך רמז והבלעה מפני שנתמעט היראה ואהבת התורה

אבל אם הדור ירד כל כך עד שהאמת נעדרת, ויראה ואהבת התורה נתמעטו עד שהמנהיג אם רוצה להוכיח אנשי

דורו צריך ליזהר בתוכחתו בכל אלה. אזי מלבד שימלא פיו תוכחות על החטאים והפשעים שעשו, עוד נוסף לו תוכחה אחרת שמוטל עליו להוכיחם עבור שהם דלים ורקים כל כך באהבת השם ותורתו עד שהוא מוכרח לשום לפיו מחסום.ורק להוכיחם בדרך רמז והבלעה.

משה הוסיף להם דברי כבושין ותוכחה מה שהי׳ צריך להוכיחם בדרך רמז

ואיתא (במדרש) כל מקום שנאמר דבר. דברי, דברים, מורים על תוכחה. וזה אפשר כוונת (פסוק א סימן א דברים) ״אלה ״הדברים ״אשר ״דבר ״משה ״אל ״כל ״ישראל ״בעבר ״הירדן, ״במדבר, ״בערבה, ״מול ״סוף, ״בין ״פארן ״ובין ״תפל, ״ולבן ״וחצרות, ״ודי ״זהב. ופירש״י שהם כל המקומות שהכעיסו לפני המקום סתם את הדברים והזכירן ברמז. וזה הוא ״אלה ״הדברים ״אשר ״דבר ״משה והיה לו לומר אשר אמר, אלא משום שהיו כל כך חלושים באהבת ה׳ ובתורתו עד שהוצרך משה לומר להם תוכחתו רק ברמז, על זה גופו, ״אשר ״דבר, הוסיף להם דברי כבושים ודברי תוכחה.

״הלא אתם בני אבות העולם אשר מסרו גופם ונפשם עבור ד׳ וקיום תורתו והיה ראוי שאתם מבני בניהם שתלכו בעקבותיהם שאש אהבת ה׳ תבער בקרבכם עד שגודל אהבה הזאת תכסה לכל פשעים ולכל הבזיונות וחרופים שאומר לכם המוכיח עבור להדריך אתכם לדרך הישרה״.

אם מרגישים שאי אפשר לומר תוכחה בדברי קינטור מזה אפשר לדעת איך היא הנפילה הגדולה מהאבות באהבת ה׳ ותורתו ועל זה צריך להצטער ולבכות אל ה׳ שימול ערלת הלב ולבקש מה׳ לב טהור ברא לי אלקים ורוח נכון חדש בקרבי

ואם אתם מרגישים בעצמכם שיארע לכל מדברי תוכחה כזאת הנאמרה בקונטירין. מינה תוכלו לידע איך נפלתם מאגרא רמא לבירא עמיקתא בענין אהבת אבותיכם אל ד׳ ולתורתו. ועל זה גופו היה ראוי שתצטערו ותבכו לד׳ שיהיה בעזרכם למול את ערלת לבבכם, ובקשתכם מה׳ יהיה לב טהור ברא לי אלקים ורוח נכון חדש בקרבי.

פרק ל

בשאלה ו וז״ל:

הא דאיתא בזוהר מאן דנטיר הברית כל נזקי לא יכול לקרביה ליה איך מרומז זה במקרא

תשובה מביאור הפסוק הבא תמצא מבוקשך

ביאור הכתוב: עמוס סימן ה פסוק י״א, ״שנאו ״בשער ״מוכיח ״ודובר ״תמים ״יתעבו ״לכן ״יען ״בושסכם ״על ״דל ״ומשאת ״בר ״תקחו ״ממנו, ״בתי ״גזית ״בניתם ״ולא ״יתשבו ״בם ״כרמי ״חמד ״נטעתם ״ולא ״תשתו ״את ״יינם.

כששונאים המוכיח אבל אין מבזים אותו רק כשמוכיח על צניעות בושת ושמירת היסוד ועל ידי כן נמנע מלהוכיחם על זה באה הגלות - בתי גזית בניתם ולא תשבו בה

קשה **תחלה רק אמר שנאו בשער מוכיח, אחר כך הוסיף ואמר ודובר תמים יתעבו, שהרי תיעוב משמעותו יותר**

ריחוק מלשון שנאה, אפשר להסביר דהנה ידוע עיקר הגלות היה עבור פגם ברית, סוחטי, שוחט׳ הילדים. **והדור שהוא עז וחצוף הגם ששונאים לשמוע תוכחה בכללה. עם כל זה אינם רודפים להמוכיח לבזותו, אבל אם מוכיח בענין צניעות ובושת ושמירת היסוד. בזה הטיב חרה להם, עש שמתעבים אותו ותוכחתו.** וידוע יסוד מכונה בשם בר, ותוכחה נקראת משאה.

וזה אפשר כונת הפסוקים שנאו בשער מוכיח, ודובר תמים יתעבו (כפירש״י התהלך לפני והיה המים), לכן יען בו כסנם על דל ומשאת ברתקחו ממנו, תוכחה להזהירו לשמור מידות היסוד, אתם מונעים מלהשמיע תוכחה כזו.מש״ה בתי גזית בניתם ולא תשבו בם וכו׳, **הרי לפניך הגם שהיה להם הרבה עבירות אחרות שהרי אמר שנאו בשער מוכיח, ע״כ שעברו על התורה, ואפ״ה רק אמר יען משאת בר תקחו ממנו זה היה סיבה להיות אבדה הארץ** ר״ל.

פרק לא

בשאלה ז וז״ל:

החכם המורה צדק איזה תפלה צריך שיעריך קודם תוכחתו

תשובה מביאור הפסוק הבא יבואר שאלתך

יש להתפלל לפני אמירת התוכחה אל ה׳ שיזכהו שתוכחתו ימצא חן בעיני השומעים

דברים סימן כ פסוק ב: ״והיה ״כקרבכם ״אל ״המלחמה ״ונגש ״הכהן ״ודבר ״אל ״העם.

וקשה היה די שיאמר ודבר הכהן אל העם, מה הוא ונגש, אלא הכוונה אפשר הוא. דהנה ידוע כל מקום שנאמר דבר, דברי, הוא תוכחה, וכאן הוכיח אותם הירא ורך הלבב כפירש״י שם. **אבל לאו כל אדם זוכה שיהיה תוכחתו עושה**

רושם ודבריו יהיה נשמעים וצריך לזה סייעתא דשמיא. מש״ה אפשר הכוונה ונגש הכהן, אין הגשה אלא תפלה ששפך שיח בעתר אל ד׳ שיהיה בסעדו שתוכחתו יעשה פרי קודש בלב השומעים.

מזקנים נתבונן

ומזקנים נתבונן שכל מנהיג ומנהיג שרצונו לעשות מלאכתו מלאכת ד׳ באמונה והוא להנהיג ולהדריך בניו של מקום על דרכי התורה והיראה כראוי ושלא יהיה בהם פרץ ויוצאת, צריך שירבה בתפלה אל ד׳ שיזכהו לזה שדבריו דברי תוכחתו ימצא חן בעיני השומעים ועשה את אשר חפצתי והצליח אשר שלחתיו,לקרב אותם לאביהם שבשמים. ואז ד׳ שהוא רואה ללבב אם יראה כוונתו הטהורה. בודאי תפלתו יעשה רושם, כדכתיב טוב ד׳ לקוויו לנפש הדרשנו.

פרק לב

בכלל וצופה נתתיך ובו ד׳ פרטים - בפרט א וז״ל:

לוקח נפשות חכם

האיש החכם והמסכן עצמו במיעוט השגתו בתורה לעצמו כדי להדריך אחרים הוא ממלט את העיר בחכמתו

קהלת סימן ט׳ פסוק טו. ומצא בה איש מסכן חכם ומלט הוא את העיר בחכמתו ואדם לא זכר את האיש המסכן ההוא.

קשה כמו שאמר תחילה ״איש ״מסכן ״חכם, היה לו לומר נמי בסיפא ״ואדם ״לא ״זכר ״את ״המסכן ״החכם, וגם גוף הדבר קשה מ״ט אדם לא זכר את האיש הלא קרא

צווח טובה חכמה מכלי קרב, וטובה חכמה מגבורה והיה להם לידע שהוא יכול להושיע ולהמלט.

והנה על מה שאמרו חכמינו זכרונם לברכה (חגיגה) אם הרב דומה למלאך ה׳ צבאות למוד תורה ממנו. מפרש (הפלאה) הכוונה שאם הרב רוצה לקצר את נפשו מענין השגות התורה ורוצה בכך להיותו בבחינות עומד ולא הולך עבור טובות התלמידים כדי להדריך רבים בתורה וביראה, ומלאך נקרא עומד, ועל פסוק חכמות המסכן בזויה אמרו חכמינו זכרונם לברכה זה הממסכן עצמו מדבריו שהוא נאה דורש ואין נאה מקיים.

והיה נלענ״ד לפרש על דרך חכמז״ל כוונת הפסוק ״ומצא ״בה ״איש ״מסכן ״חכם ״ומלט ״את ״העיר **שכל כך גדלה אהבתו אל אנשי עירו ושוחר טובתם ומבקש הצלחתם שעבור כן מבטל עצמו וגוזל וחומס את נפשו בענין השגות התורה ומבטל עצמו ומבלה זמנו עבור הדרכות וללמד להועיל לאחרים,** וזה הוא ״ומצא ״בה ״איש ״מסכן ״וחכם שכל כך הוא רועה נאמן לצאנו צאן קדשים עד שעבור הדרכתם הוא ממסכן את עצמו ממה שהיה יכול להשיג עושר גדול בלימוד התורה הן בבחינות לגמור והן בבחינות לסבור לעשות ספרים.

לא עלתה על דעתם שימצא איש כזה שימסכן ייבטל עצמו עבור טובות והצלות אחרים

אין קץ אם לא הי׳ טורח בהדרכתם.

וזה הוא הוונה ״ואדם ״לא ״זכר ״את ״האיש חמסכן ״ההוא, המסכן דייקא, שבאמת ידעו שע״י חכמה יכולים להציל ולמלט העיר אבל איך ובאיזה אופן, אז דוקא אם אהבת הדרכות עם ה׳ יקר בעיניו כל כך עד שעבור זהרוצה לקצר ולהפסיד נפשו מתורה ועבודה ואיש אמונים כזה מי ימצא, ומי הוא זה ואיזה הוא, לכן היה אצלם לאחר יאוש

שתמלט העיר ממלך גדול המסבב אותו משום שאדם לא זכר האיש המסכן ההוא. שזה לא עלתה על דעתם שימצא איש כזה שאהבות ה׳ כל כך עצורה בלבו שכדי להגדיל התורה ולהאדירה שימסכן ויבטל עצמו עבור טובות והצלות אחרים.

פרק לג

בכלל ו פרט א וז״ל:

בראשית סימן לב פסוק יא :קטונתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך כי במקלי עברתי את הירדן הזה ועתה הייתי לשני מחנות.

קשה מאד לפי מה שפירש״י (סימן מז פסוק כט) ״ועשית ״עמדי״חסד ״ואמת חסד שעושין עם המתים זה חסד של אמת, א״כ מאיזה טעם אמר יעקב כאן מכל החסדים ומכל האמת, וגם כן קשה איך אמר (בפסוק ח) ״אם ״יבוא ״עשו ״אל ״המחנה ״האחת ״והכהו ״והיה ״המחנה ״הנשאר ״נפליטה, איך היה דבר זה אצלו כל כך מלתא פסיקא. וגם כן קשה לבן שהי׳ מלך בחרן איך השפיל עצמו כל כך עד שהתורה כתבה עליו ״אביכן ״התל ״בי ״והחליף ״את ״משכורתי ״עשרת ״מונים וגם רדף אחר יעקב ובקש לעקור את הכל מה חרי אף הגדול הזה עד שהוצרך להזהירו השמר לך מדבר עם יעקב,וגם מה טעם בא עשו דוקא לעת כזאת ללחום עם יעקב,והיותר קשה יעקב שהיה מובחר שבאבות וגדלה מדריגתו עד שדמות דיוקנו חקוק למעלה, בלה זמנו לריק להיות עשרים שנה שומר ורועה צאן לבן עד שאמר ותדד שנתי מעיני.

אם לא תיקן האדם מעשיו מתגלגל עד ג׳ פעמים באדם - אם עדיין לא תיקן מגלגל בחי, דומם, צומח

אלא כוף אזנך ושמע דברי חכמים וחידותם כי יש דברים בגו כי תורה אמרה יחי ראובן ואל ימות (ותרגום אונקלס)

ומותא תנינא אל ימות, ואיתא (ברבי׳ בחיי) כאן מרומז בתורה סוד הגלגול שאם יצא אדם מעולמו ולא פעל ועשה עם נפשו ולא קנה מה שהיה לו לקנות, אזי מוכרח הוא להתגלגל ולבוא עוד הפעם לזה העולם העשיי׳, ועד פעמים ושלוש אם מת, ואם בכל אלה לא תיקן את מעשיו, מגולגל באדם, דינא להתגלגל באדם, ואם גם אחר כך עמד במרדו ומת ברשעו אזי ענשו להתגלגל בדומם, בצומח, בחי, כפי מה שגזרה חכמתו יתעלה.

דור המבול נתגלגלו בדור ההפלגה, ואחר כך בדור סדום, ואחר כך בצאן לבן - יעקב תיקנם

ואיתא (בגליא רזא) שדור המבול נתגלגלו בדור הפלגה, וחזרו והרשיעו ונתגלגלו בדור סדום ועמדו במרדם ונאבדו עד שנגזר עליהם ונתגלגלו במדריגות חי ובאו בצאן לבן, מש״ה יעקב שהיה איש תם מנעוריו ולא שכב י״ד שנה ועסק בתורה והיה בן פ״ד שנה ושבח עצמו לומר כחי וראשית אוני, היתה זכותו וצדקתו וגדולתו בתורה כדאי שיכול לעלות אותן נפשות ולתקנם ולהביאם ממדריגות חי למדריגות מדבר עד שהביאם למצרים ושם פרו וישרצו וירבו ויעצמו.

לבן רדף אחר יעקב להוציא הנפשות העשוקים מתחת ידו וכן עשו כוונתו היתה לזה

וידוע שחמד רשע מצוד רעים שכל תאותו של סט״א להיותו צודד נפשות העשוקים תחת ידו והיא חיותו. וזה שצעקו בני לבן ואמרו ״לקח ״יעקב ״את ״כל ״אשר ״לאבינו, ועבור כן רדף לבן אחר יעקב להשיגו. וזה היה נמי כוונת עשו עם ארבע מאות כוחות חיצונים שבא עתה להלחם עם יעקב ליקח ממנו אותו השבי.

רבא ע״י שבזכותו הגין על אנשי עירו מחוזא נתקטנה מדריגתו ממדריגת אביו, יעקב שהציל נפשות העשוקים בזכותו כמה

והנה אמרו חכמינו זכרונם לברכה (בתענית) שאביי זכה שבא לו שלמא מרקיע בכל מעלי שבתא, ולרבא רק בכל מעלי דיומא כיפורא, ולא מפני שאביי גדול מרבא, אלא משום שרבא היה ראש לבני מחוזא והיה צריך מזכותו להגין עליהם מש״ה נתקטן מדריגתו ממדריגות אביי, מעתה אם רבא מכח הגנתו נתקטן, יעקב שמכח זכותו הגדול שעשה והציל נפשות העשוקים אלה מיד עושקיהם, ומיד לבן שהיה ראש של סט״א כמה וכמה מזכיותיו היה צריך לפזר עבור זה, ועד היכן נתקטן מדריגתו באיכות וכשנרצה לעיין לכל מיני צדקות וגמ״ח ופדיון שבוים שבעולם, אין לך גמ״ח באיכות ובכמות יותר מזה.

וזה הוא אפשר כוונת הפוסק ״קטנתי את ״עבדך כמו עם עבדך וע״י עבדך, דהיינו שזיכתני להוציא ממסגר אסיר עד ״שהייתי ״לשני ״מחנות וזה הוא ״אם ״יבוא ״עשו ״אל ״מחנה ״האחת ״והכהו ואז ״מחנה ״הנשאר ״יהיה ״לפליטה משום שכל תאות של סט״א רק הוא להיות וישב ממני שבי, **וזו היא העבודה הגדולה שהשם רוצה מאתנו שע״י לימוד תורה לשמה וקיום מצותיה בעבודה תמה עבודה שלימה שמוטלת לכל אחד מישראל איש לא נעדר,** על ידי כן יש בכוחו וביכולתו לעשות חיל שיתנוצצו ניצוצי קדושה והנשמות עשוקות מיד עושקיהם וידבקו בישראל כמחז״ל (בחגיגה) לא גלו ישראל אלא כדי ללקט גרים.

בכלל ו פרט א וז״ל:

נח שנקרא איש צדיק תמים איך שייך לומר שלא קיים מצות תוכחה, איך שייך שיהי׳ נחשד על הגזל. בגמ׳ איתא בפירוש שנח הוכיחם

איתא (בזוהר) **מש״ה נקרא מבול מי נח משום שהיה לו למחות לאנשי דורו ולא מיחה,** וקשה מאד איך העידה התורה ואמרה נח איש צדיק תמים היה בדורותיו הלא מצות הוכח תוכיח היא אחת מרמ״ח מצות עשה, **וארור אשר לא יקום היא אחת משס״ה ל״ת,** ואם אלה לא קיים ואיך היה צדיק תמים.

ואיתא (בתנחומא) על פסוק ונח מצא חן משמע שהוצרך לחן, והוא לא היה ראוי להיותו הענש, משום שמעוון ע״ז ועריות שחטאו דור המבול היה נח נקי, ולא מעון גזל, מש״ה הוצרך למציאות חן, ועל זה נמי קשה מאחר שהתורה אמרה צדיק תמים איך אפשר שהיה נחשד על הגזל.

עיין מחז״ל (סנהדרין דף ק״ח ע״ב) דרש רבא לפיד בוז מלמד שהיה נח הצדיק מוכיח אותם ואומר להם דברים שהם קשים כלפידים והיו מבזין אותו, **וא״כ מזה מוכח שבאמת היה מוכיח אותם** ואיך אמר (הזוהר מי נח.

הרמב״ם סובר שבמצוות שבין אדם למקום מותר להוכיחם גם בדרך בזיון ובדברים קשים, ובמצוות שבין אדם לחבירו צריך להזהר שלא לקנטר ולא לבייש, נח הוכיחם קשות גם בעבירה שבין אדם לחבירו

ונלענ״ד אפשר לישב כל זה וממנו יהי׳ ראיה לשיטות (רמב״ם) דס״ל דכשמוכיח לישראל במצות שבין אדם למקום מותר לו להוכיחם גם בדרך בזיון ובדברים קשים, אבל אם התוכחה הוא במצות שבין אדם לחבירו צריך

לזהר בדבריו שלא לקנטרם ושלא לביישם, דבאמת נח הצדיק לא נחשד חס ושלום על הגזל וגם כן לא נחשד להיות נושא פנים לרשעים שלא לקנא קנאת השם ובודאי הוכיח והוכיח אלא שדברי תוכחתו לא היה בנחת ובמתון ובלשון רכה, אלא היה מוכיח בלפידים, ומש״ה לא היה דבריו נשמעים.

על ע״ז וג״ע שהם בין אדם למקום שפיר הוכיחם קשות, אבל על הגזל אילו היה מוכיחם בנחת היו דבריו נשמעים

מעתה על עון ע״ז ועריות שזה מצוה בין אדם למקום ששם מותר לו להוכיח גם בדרך כזה, לא היה לו לתפוס עבורם ולהיות נענש בשבילם בשום דבר, משא״כ בעון גזל שזה מצוה בין אדם לחבירו ושם אסור לו להוכיח בדרך בזיון מש״ה נקרא עון גזל שלהם גם עליו, שמא אם היה מוכיח אותם בנחת היה דבריו נשמעים להם.

נח איש צדיק תמים שבפועל אין בו חטא, ונחשד על הגזל, שלא הוכיח, בדברים רכים רק בקשות ול״ה תוכחה

מעתה שפיר אמרה תורה נח איש צדיק תמים דבאמת בפועל לא חטא בשום דבר ואפ״ה שפיר אמר (התנחומא) נח מצא חן שנחשד על הגזל (והזוהר) אמר מי נח שלא הוכיח, משום דעל הגזל היה לו להוכיח רק בדברים רכים, והוא הוכיח בקשות, מש״ה לא הוי זו תוכחה, ומינה ראיה (לרמב״ם) דבדברים שבין אדם למקום מותר להוכיח אפילו בקשות, ואל״כ היה לו (לתנחומא) לומר דנח היה עמהם גם בחטא זנות וע״ז.

התוכחה צריכה להיות כראוי וכן הנהגתו צריכה להיות כיאות כדי שלא יהיה פתחון פה לומר שהוא גרם שלא יתקבלו דבריו

ויצא לנו מזה תוכחות מוסר **כמה מוטל על מנהיג שהוא**

חכם וירא ה׳ להשגיח על דרכיו ועל דיבורו בעניני תוכחתו ועל ההלוכות אנשי ב״ב בכל ענינים כדי שלא יהי׳ לו אלה לקוץ מכאיב ולסילון ממאיר ביום הדין שיאמרו לו אילו היו דבריך יותר בנחת או אילו היית מכבד לבני אדם יותר ולהראות להם פנים צהובות פנים שוחקות, או אילו היו בניך ובנותיך יותר צנועים וגדורים בדרכי התורה והיראה, או אילו לא היית מרבה סעודה בכל מקום, ואילו לא היה אהבות ממון והכבוד כל כך יקר בעיניך, על ידי כן היית אהוב להם יותר והיו דבריך נשמעי׳, מעתה אתה גרמת כל אלה, ומכש״כ והוא העיקר שיהי׳ לו השגחה יתירה על עצמו שיראתו אל ה׳ תהיה תמה ובלא לב ולב כמחז״ל אדם שיש בו יראת שמים דבריו נשמעים. וגם בתוכחתו להמון עם אין לו להעריך מעשיהם אשר לא טובים נגד אהבתו ויראתו הגדולה אל ה׳. מתוך כך תגדל אצלו חטאם עד למאד עד שראוים המה לקללם ולמורטם ולכנותם בשם פושעים מורדים, אלא צריך לקיים לדבקה בו הדבק בדרכיו והוא אמר ולביתיעקב חטאתם אילו עם הארץ שזדונות נעשה כשגגות הן מחמת חסרון ידיעות התורה שהיא פתח עינים ותבלין ליצה״ר לראות ולהבחין בין דרך האמת ובין דרך השקר. והן מחמת דעתם העניה שהוא מבולבל מסיבות שיכורת משום שכמעט כל ימי חייהם המה טרודים בעניני עולם הזה לפרנס ביתם ועל ידי כן המה מעורבים בין אוה״ע, **ואם ישים דברים אלו על לבו קודם תוכחתו, אזי יראה בעיניו של אנשים כאלו ראוי הוא שדמות ותואר התוכחה יהי׳ בנוי על יסודות של דברי ריצוי ולשון רכה, ועל כולם אהבת האמת לקרב את ישראל לאביהם שבשמים.**

פרק לה

בכלל ו פרט א וז״ל:

התלמידי חכמים צריכים להשגיח על העם המון עם הפחותים ולהדריכם ולהוכיחם בחכמה ומוסר ולחזק לבם באמונה אמיתית שהוא זן ומפרנס

שמות סימן י״ז פסוק ב׳: וירב העם עם משה, (פסוק ג׳) וילן העם עם משה, (פסוק ד) מה אעשה לעם הזה עוד מעט וסקלוני (ובפסוק ז׳) כתיב על ריב בני ישראל, (ובפסוק ח׳) וילחם עם ישראל. קשה מאחר דשינתה התורה ואמרה ג״פ עם,ולא ישראל, ע״כ דרק אותן שהתלוננו והתרעמו,מן העם היו, ומדוע אמר (בפסוק ז׳) על ריב בני ישראל. טובי׳ חטא וזיגוד מנגיד בתמי׳. וגם צריך הסבר מה ענין ויבא עמלק לכאן.

עיין (שבת דף נ״ה ע״א) אמר ר׳ חנינא ה׳ במשפט יבוא עם זקני עמו ושריו, אם שרים חטאו זקנים מה חטאו,אלא על זקנים שלא מיחו בשרים.

איתא מי שחוטא בשפיכות דמים ואבזרייהו ועל ידי כן פוגם באבא חכמה אז הקליפה הנקרא כלב יכול לשלוט בו, ואמרו חכמינו זכרונם לברכה עצומים כל הרוגיה זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה, (ויחזקאל) אמר צופה נתתיך רשע בעונו ימות ודמו מידך אבקש.

ה׳ הקפיד על ישראל הת״ח שלא השגיחו על העם הפחותים להדריכם ולהוכיחם בחכמה ומוסר וכל מבוקשם היה צריך להיות שיזכו לקרב בנים לאביהם שבשמים

מעתה אפשר לומר שבאמת המתלוננים והמתרעמים רק מן העם היו והן המה הפחותים ולא זולת, **אבל ה׳ הקפיד על ישראל הן המה הת״ח** (כמבואר בזוהר במקום אחר) **מדוע לא השגיחו על העם להוכיח ולהדריך אותם בחכמה ומוסר ולחזק בלבבם אמונת האמת שידע בבירור שמלא כל הארץ**

כבודו ועיני ה׳ משוטטות בכל הארץ, ומאתו לא רעות תצא, **והוא זן ומפרנס ומשפיע ומחיה את כל, ואם היו מטריחים עצמם יום יום להנהיגם אותם בדרך כזה והיה כל מבוקשם אל ה׳ שיעזור אותם שיהיו דבריהם נשמעים ויזכו לקרב בנים לאביהם שבשמים ולקבוע בלבבם במסמרות נטועים אהבות ה׳ ותורתו ויראתו באמת, אזי בודאי לא היה באים לידי כך שעבור חוסר מים בזמן מה יאמרו היש ה׳ בקרבנו להיותם כמסתפק באחד המיוחד מעקרי אמונה ודת, וכללא הוא אם שכוח תשכח השוכח משנתו שוכח מעט מעט היום מעט ומחר מעט והוא חסר ואתי חסר ואתי.** וכן הוא בענין מיעוט היראה וקלות הדעת. עיין (ש״ך יו״ד סימן א׳ אות ח׳) (ובתבואות שור) **דאדם רשע דומה למקוה שנחסר שחסר ואתי וחסר ואתי. דיצה״ר בוער מעט מעט.**

ישראל הת״ח במיעוט הדרכתם גרמו שהעם המון עם הפחותים יתלוננו ולכן נקראת על שמם ולכן וילחם עם ״ישראל״ ברפידים שרפו ידיהם מן התורה להדריך ולהוכיח

מש״ה נאמר (בפסוק ז׳) ״על ״ריב ״בני ״ישראל ״לאמור ״היש ״ה׳ ״בקרבנו, באמת רק העם אמרו **כן אלא משום שהם גרמו כן, בפשיעתם במיעוט הדרכתם נקרא על שמם כמו פרתו של ר׳ אלעזר בן עזריה,** מש״ה אתי שפיר ״ויבא ״עמלק ״וילחם ״עם ״ישראל ״ברפידים משום שרפו ידיהם מן התורה **מלהדריך ולהוכיח,** ואז נכשלו להיותם בכלל עצומים כל הרוגים ופוגמים באבא חכמה, על ידי כן יש לעמלק שהוא קליפות כלב שליטה ר״ל.

מוסר השכל לברוח מן השררה והתמנות שרב או מנהיג איך יכול לומר טהרתי מחטאתי כי קשה לדעת דרך התוכחה

ומוסר היוצא לנומזה **הוא כמה וכמה צריך האדם שיש לו**

יראת ה׳ להרחיק עצמו ולברוח מלקבל שררה והתמנות, דאם בעניני נפשות עאכו״כ, דמי יאמר זכיתי לבי כשהוא בפני עצמו, מכש״כ וקו״ח מי יאמר טהרתי מחטאתי כשהוא רב או מנהיג הלא אמרו חכמינו זכרונם לברכה **תמה אני אם יש בדור הזה היודע להוכיח** וטוב פת חריבה ושלוה בה וטוב ארוחת ירק ואהבה שם.

אם נגזר עליו להיות בעל שררה יתפלל תמיד אל השם שדבריו יתקבלו ויזכהו לקרב בנים לאביהם שבשמים

אבל אם רואה שמן ה׳ הוא, והוא גזר ואמר לרעות עם ה׳ צאן קדשים, כמה תהי׳ עיניו ולבו תלוי אל ה׳ ולהתפלל הצילני מדמים אלקים ואלמדה פושעים דרכיך וחנני מאתך שימצאו דברי חן, ואהי׳ אני אהוב להם והדריכני בנתיב מצותיך והורני דרך אלך, כי מבלעדך מי יוכל לשפוט את עמך הכבד הזה, ואחרון הכביד שיטהר וינקה עצמו לבדוק פשפוש אחר פשפוש שלא יגרמו מעשיו שיתרחקו ממנו, וישמע חכם ויוסיף לקח, ואם אלה וכיוצא באלה יתפלל אל ה׳ מעמקי קירות לבבו אזי יאמר נא ה׳ ראו כמה הם החביבים ויקרים בני לרועיהם עד שכל צרכי עצמו וביתו המה טפלים, ועיקר תפילתו ובקשתו ועתירתו הוא, זכני לקרב לב בנים לאביהם שבשמים, ועליהם ועל כיוצא בהם נאמר, ודע שמתן שכרן של פרנסי ישראל לעתיד לבוא.

פרק לו

בכלל ו פרט א וז״ל:

שבט לוי הי׳ מרובה באוכלסין משום שכל ישראל בניו ע״י שהם מורים להם משפט ותורה והוי כאילו ילדום

אחז״ל המלמד את בן חבירו תורה כאילו ילדו וכן פירש״י (במדבר על פסוק אלה תולדות משה ואהרן) **וגם** מלתא

דמסתבר הוא שהרי אביו רק הביאו לחיי עולם הזה ורבו הביאו לחיי עולם הבא ומש״ה אמרו אבידת אביו ואבידת רבו, אבידת רבו קודמת, ואיתא (במדרש) כשילדה לאה בן שלישי קרא שמו לוי משום שעתיד ללוות בנים למקום שהרי משה ברך אותו יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל ומעתה אין בכל השבטים שהוא מרובה באוכלסין כמו שבט לוי שהרי כל ישראל המה בניו, ובזה אפשר ליישב לשון ״על ״כן הנאמר בלוי (בסימן כ״ט פסוק ל״ד בראשית) שפרש״י כל מקום שנאמר על כן מרובה באוכלסין חוץ מלוי, ולענ״ד נראה כמו שכתבתי.

בני ע״י שהוא תלמידו בוודאי מזכה אבא - רבו, לכן ייגע האדם לעסוק בענינים שהם תועלת לדורו ובפרט בעניני תורה ויראה וקיום

ואם אמרו חכמינו זכרונם לברכה ברא מזכא אבא, מכש״כ ויותר מסתבר מי שהוא בנו בבחינות שהוא תלמידו עאכ״כ. וכן אמרו חכמינו זכרונם לברכה (חגיגה דף ט״ו ע״ב) דזכותו של ר׳ מאיר גרם הצלתו של אחר רבו. מעתה כמה יש לו לאדם לטרוח בכל מיני יגיעות, ולא יחוש משיחתן של יושבי שער ולעג השאננים וליצנות הזדים **ויעשה עצמו כשור לעול וכחמור למשאוי לעשות בעצמו או מיהת לסבב דברים כאלו שהמה לתועלת לאנשי דורו בעניני התורה והיראה בכל ענינים ובפרט בענין קיום מצותיה שיתרבה עבדי ה׳ ויתגדל כבוד שמים על ידו מתרי טעמא.**

א. שאין עבודה נבחרת מלקרב בנים לאביהם שבשמים שהרי התורה לא העידה על אברהם כי ידעתיו מפני שמסר נפשו בכבשן האש או שמסר בנו יחידו לקרבן רק למען אשר יצוה את בניו וגו׳

ב. שיזכה בחייו וגם אחרי מותו שמאות ואלפי רבבות ילמדו ממנו לעבוד את ה׳

חדא שאין לך עבודה בכל קיום תרי״ג שנכבדות מדובר בה והיא נבחרת לה׳, כעבודה זו שגורם לקרב לב בנים לאביהם שבשמים שהרי תורה העידה כי ידעתיו, לא אמרה תורה עבור שמסר נפשו בכבשן אש או שמסר בנו יחידי לעקידה, אלא אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו.

ושנית, הלא עבודת התורה והחכמה ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים ומה צדקותינו ומה גבורתינו וכשאני לעצמי מה אני ואם יזכה שבחייו וגם אחר פטירתו רבים ישתו בצמא את דבריו וממנו ילמדו לעבוד את ה׳ אשרי לו אם טובים השניים מן האחד, מכש״כ מאות ואלף ואלפי׳ רבבות.

פרק

לז

בכלל ו פרט ב וז״ל:

הצל לקוחים למות

הגאולה תלוי׳ במנהיגים - המנהיג נקרא רואה מפני שעליו החובה להשגיח לראות ולפקח על צאן מרעיתו והכל הולך אחר המנהיג

הכל הולך אחר המנהיג. עיין (מא״ד ח״ש דף ע״ט ע״א ד״ה לא תשא) שהרי הפסוק העיד ואמר אשיבה שופטיך כבראשונה, **ואם הגאולה תלוי בזה ע״כ שענין גדול הוא מאד, ומנהיג נקרא בשם רואה משום שעליו מוטל להשגיח ולראות צרכי ציבור ולפקח עליהם.** וכן מפורש (בפסוק שמואל) ולנביא היום יקרא לפנים רואה, וזה הוא אפשר כוונת הפסוק ״ונודע ״בגוים ״זרעם ״וצאצאיהם ״בתוך ״העמים שיהי׳ הנהגתם בכל ענינים בבחינות מצויינים שם ועם ה׳ אלה שיהיה ניכר בחוצות בכל שהוא יהודי ובגוים לא יתחשב במלבוש. ובשם,

ובלשון ובמדות ענוה. ורחמנות. וצניעות. וכיוצא באלה. וחוזר ומפרש הפסוק, מי יביאם לידי כך לדרך כזה.

המנהיגים ורועי אמת כל דאגתם וטרחתם יהי׳ בתוכחתם להדריך ולנהל שגם אחרים יכירו כי זרע ברך ה׳ המה

ואמר ״כל ״רואיהם ״יכירום ״כי ״הם ״זרע ברך ה׳ מאחר שיהיה להם מנהיגים ורעי אמת יהי׳ כל דאגתם וטרחתם בתוכחתם להדריכם ולנהלם באופן בזה שיכיר יכירנו לאחרים ״כי ״הם ״זרע ״ברך ״ה׳. והתמנותם של המנהיגים היא אחת מהדברים ש[illegible] מכריז עליהם כמחז״ל (ברכות) פרנס טוב. ואתה אמרת ע״י (הושע) על פסוק ועלה מן הארץ על שאלות ישראל אימתי אתה גואלינו ואמרת ועלה מן הארץ כשתרדו למדריגה התחתונה. ואתה אומר ועושה ודבר אחד מדבריך לא ישוב ריקם שהרי אם תראה תואר ומעמד של דלות ועוני הדור וגם מה שאמרו חכמינו זכרונם לברכה סוף (סוטה) מינה תראה שכבר נתקיים הכל ועומדים ומצפים אנו על סיום דבריהם שם, שסיימו על מי לנו להשען על אבינו שבשמים שהבטיח ואמר (ישעיה סימן א׳ פסוק כ״ג כ״ה כ״ו) שאם יגיע זמן ששריך סוררים חברי גנבים כולו אוהב שוחד ורודף שלמונים ואסירה כל בדיליך ואשיבה שופטיך כראשונה ויועציך כבתחילה.

פרק לח

בכלל ו פרט ב וז״ל:

מי שרוצה להיות עובד ה׳ באמת לא יחזיק תורתו בתוך מיעיו כי יש לו ליראה מקללות משה ושלמה - כשרעב לדבר ה׳ בעולם מוטל חיוב על כל איש שיראת ה׳ אמת בלבבו לקרוא בחוצות שמעו מוסר וחכמו, ואם אינו עושה כן כל צדקותיו ותורתו לחנם הם - אם לאו בר הכי הוא יעמיד אנשים

שמות סימן ל״ב פסוק כ״ו: ויעמוד משה בשער המחנה ויאמר מי לה׳ אלי ויאספו אליו כל בני לוי.

אפשר הכוונה הוא דמי שרצונו להיות עובד ה׳ באמת אין די בזה לקיים ותורתך בתוך מעי ולהחזיק טובה לעצמו כי יש לו ליראה מקללות משה ומקללות שלמה אחריו, שלמה אמר מונע בר יקבוהו לאום, ופסוק זה סתמא נאמר בכל מקום ובכל עת ובכל זמן, ומשה אמר ארור אשר לא יקים את כל דברי תורה הזאת. ואמרו (בירושלמי) למד ולימד קיים ועשה והיה בידו להקים ולא הקים הרי זה בכלל ארור, מכש״כ אם באו ימים כאלו שיש רעב בעולם לשמוע דבר ה׳ ואין חזון נפרץ ועוללים שואלים לחם ופורש אין להם, אזי הלא חיוב מוטל לכל איש שיראת ה׳ אמת בלבבו לקצר את נפשו ולקרוא בפתחי שערים ובראש הומיות שמעו מוסר וחכמו ואל״כ עושה, אזי כל תורתו וכל צדקותיו מגן שוה.(ואם לאו בר הכי הוא כי יש זוכה למשנ׳, ויש זוכה לאגדה, ויש זוכה לכולם, או מסיבות טרדות משא הציבור, או מחסרון כוחו, מוטל עליו מיהת לסבב בחכמתו ולא ינוח ולא ישקוט עד שיעמוד ע״י גירי דיליה אנשים יראי׳ וחכמים שילמדו עם המון דיני התור׳ הצריכים להם, ויראת שמים בכל יום ויום לעת ערב, ומה גם בשבת לעשות קהלות קהלות לזה).

מי שאינו עושה בנים למקום ודאגתו הוא רק למלאות בטנו ותורתך בתוך מעי, אין ראוי לומר עליו שהוא לה׳

וזה אפשר כוונת הפסוק הנזכר לעיל משה רק הכריז ואמר מי לה׳ אלי דהיינו מי שלבבו נאמן ושלם אל ה׳ באמת ״**ויאספו ״אליו ״כל ״בני ״לוי, הן המה אנשים כאלו שכל דאגתם לטרוח ולחבר בנים למקום כמחז״ל קרא שמו לוי משום שעתיד ללוות בנים למקום, עליהם ראוי לומר שהם לה׳,** משום שאל״כ אין ראוי לומר עליו שהוא לה׳ דאיך נוכל לומר שלבבו נאמן לה׳ אם כל עסקו ודאגתו הוא רק למלאות בטנו לקיים מה שנאמר ותורתך בתוך מעי ולא איכפת ליה בנזק המלך מלכו של עולם להיותו רועה בניו של מקום, בני ציון היקרים תתעלפנה בחוצות ושאר לו ללחם ופורש אין להם **וכי זה הוא הדרך של מי שלבבו נאמן עם ה׳ לעמוד מרחוק על דם בניו ובנותיו מלהושיעם.**

פרק לט

בכלל ו פרט ב וז״ל:

איך שייך לומר בבי״ד של מעלה ואם לא הלא הכל גלוי לפני מלך המשפט

בראשית סימן י״ח פסוק כ״א: ארדה נא ואראה הכצעקתה הבאה אלי עשו כלה, ואם לא אדעה.

הדבר תמוה מאד איך שייך לומר ״אם ״לא, לפני ב״ד ששופטיה המה בני אדם שהמה רק יראה לעינים יוכל להיות שלפעמים יעלילו על בני אדם עלילות שקר שגנבו וכיחשו ורצחו, ובאמת אחר חקירה ודרישה נתברר ששקר ענה בם, וכשרים ונקיים המה, אבל אותן המלאכים המקטרגים לפני ב״ד שלמעלה על מעשה בני אדם הנוכל לומר שגם שם יוכלו לשקר, הלא דובר שקרים לא יכון לנגד עיני, והמלך

המשפט אשר שם הוא יודע מחשבות וצופה נסתרות. מעתה אותן בני אלקים שקטרגו וענו ואמרו, ודאי כדבריהם כן הוא, שאל״כ איך יעיזו פניהם להעיד שקר.

האב - קרוב שאינו מוכיח מחמת איזה סיבה שהיא שהוא נמנע מכח אופיו החלוש העבירות הם על שמו

ונלענ״ד אפשר לישב, דהנה על שני דרכים יוכל אדם להיות נקרא לפני ה׳ רשע ועובר על התורה וראוי להענש.

הדרך האחד הוא, אותן שס״ה ל״ת שהזהירה התורה שלא לעשותן נפשו הרעה אותה ויעש אותן בפועל ובקום ועשה, וכן אותן רמ״ח מצות שצותה התורה עלינו לעשותן הסית אותו לבו הרע שימנע מעשות אותם ומלקיימם.

והדרך השני הוא, שהוא בעצמו באמת נזהר בשמירות התורה בכל ענינים בקיום מצות עשה ובאזהרות ל״ת בכל דקדוקיה ופרטיה, אבל רכות לבבו ועצלותו או שאינו רוצה לבטל עצמו מעבודתו ולימודו, או עבור שרוצה להיות אהוב לבני אדם ואינו רוצה להתקוטט עמהם, וכיוצא באלו הרבה הם מונעים אותו שלא ישים עין פקיחא שלו על בניו ובנותיו וכלותיו לגדלם ולנהלם ולהדריכם על פי דרכי התורה והיראה וכן לקרוביו ואנשי משפחתו.

מנהיג - מורה - רב שאינו מוכיח לאנשי עדתו ודורו כראוי נקראים העוונות על שמו ותלויים בראשיהם וה׳ במשפט יבוא עמהם

וכן אם הוא מנהיג ומורה ורב מלהוכיח לאנשי עדתו ודורו כראוי הגם שצותה התורה ואמרה הוכח תוכיח, ואשימם בראשכם אשמות הדור תלוי בראשי דייניהם, וכשלו איש באחיו איש בעון אחיו, והודעתם לבניך ולבני בניך יום אשר עמדת, המלמד את בנו ובן בנו תורה כאלו קבלו מהר

סיני, פרתו של ר׳ אליעזר בן עזריי יצאת ברצועה שבין קרניה, לא שלו היתה אלא של שכינתה ומתוך שלא מיחה בה נקראת על שמו, וכן הוא (בזוהר) המבול נקרא מי נח משום שלא מיחה בהם ולא הדריך אותם, ה׳ במשפט יבוא עם זקניעמו ושריו, אם שרים חטאו זקנים מה חטאו אלא אימא על זקנים שלא מיחו בשרים. ואמרו (בירושלמי) למד ולימד קיים ועשה והיה בידו להקים ולא הקים הרי זה בכלל ארור, לא למד ולא לימד, לא קיים ולא עשה, והיה בידו להקים והקים הרי זה בכלל ברוך אשר יקים את כל דברי התורה הזאת. ומאחר שאמרו חכמינו זכרונם לברכה (כתובות דף כ״ב) למה לי קרא סברא היא מינה מוכח כל שהיא סברא חיצונה ואלימא דאורייתא היא.

העונש של העובר עבירה אצל בני נח בפועל יותר חמור מהעונש של מי שאינו מוחה שנענש רק ביסורין - לכן הגם שהקיטרוג אמת הוא רק יכול להיות שהרשיעו לעשות רע בפועל ממש, או שרק לא הוכיחו ולא הדריכו אחרים

מעתה מסתבר שעונש של הרשע על דרך השני שהוא בפני עצמו צדיק תמים הוא, ורק עבר על מצוה אחת שצותה הורה הוכח תוכיח ומש״ה כל אותן עבירות שהיה נסוג אחור מלהוכיח עליהן נקראים על שמו. אינו שוה לעונש הרשע על דרך הראשון שהרשיע במזיד בקום ועשה לעבור על התורה ומצותיה, משום שסוף סוף לא עבר אותן העבירות בפועל ובמעשה - והנה יש לדייק הלא חמשה כרכין נהפכו ומדוע אמרה תורה זעקת סדום ועמורה כי רבה, אלא משום ששני אלה היה מטרפולין והיה בידם למחות בעוברי עבירה ולא מיחו, משי״ה הזכירה התורה רק אותן, אבל השופט כל הארץ לא יעשה משפט חלילה וחלילה, משי״ה כשבא לפניו הקטרוג כמקרא שכתוב זעקת סדום ועמורה כי רבה, אמר ודאי אותו הקטרוג אות הוא משום שלפניו חנף לא יבוא ולא יגורך רע, אבל יכול להיות שהרשיעו והזידו לעשות רע בפועל

ממש, **או רק שלא הוכיחו ולא הדריכו לאחרים לעשותה,** ומינה שאין ענשם ופרענותם שוה, וזה הוא אפשר כוונת הפסוק ״הכצעקתה ״הבא ״אלי ״עשו, בפועל בקום ועשה ממש, אז ״כלה אכריתם ואכלם לגמרי. ״ואם ״לא, הכוונה שלא הרשיעו בפועל, **והקטרוג הוא רק שהמה רשעים וחטאים משום שלא מיחו ולא הדריכו לאחרי׳, נהי לפוטרם בלא כלום אי אפשר** אבל לכלותם לגמרי נמי לא, אלא אז ״אדעה אפרע מהם ביסורין. (אבל קשה על חילוק הזה, ממחז״ל (שבת דף נ״ה) ממקדשי תחלו שכתבו תיו תמות, וצריך לחלק שאני ישראל דקבלו ערבות ומתוך שלא מיחו נקרא עבירו׳ ממש על שמו, משא״כ אצל בני נח דליכא ערבות ורק רמיא עליהם לקיים מצות דינין מש״ה רק ראוים המה שיענשו שלא קיימו מצות דינין, אבל לא כל העונשין של העוברי עבירה שיענשו גם המה).

פרק מ

בכלל ו פרט ב וז״ל:

ההשוואה בין אשר נשבעתי מעבור מי נח עוד לכן נשבעתי מקצוף עליך הוא, שהמבול בא על שנח לא הוכיחם ובזמן החורבן לא היו לישראל מנהיגים ורועים נאמנים שהוכיחום, לכן כמו שבמי המבול המליצה מדת הרחמים שאם הי׳ להם מנהיגי אמת הי׳ שומעים לתוכחתם לכן נשבע ה׳ שלא יביא עוד מבול, כן בזמן החורבן מאותו הטעם נשבעתי מקצוף עליך

ישעי׳ סימן נ״ד פסוק ט: כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבור מי נח עוד על הארץ כן נשבעתי מקצוף עליך ומגער בך, צריך הסבר לענין מה יש דמיון לשבועה של מקצוף עליך לשבועה של מעבור מי נח, ואפשר לומר למה שמפרש (הזוהר) **שמש״ה נקרא המבול מי נח משום שלא הוכיח אותם,**

כמו פרתו של ר׳ אליעזר בן עזרי׳, ובזמן חרבן ירושלים היה אותו הדור עני ודל ממנהיגים ורועים נאמנים, שכהנים וצדיקי הדור היו מעלימים עין מלהדריך ומלהוכיח כמקרא שכתב הכהנים לא אמרו איה ה׳ ותופשי התורה לא ידענו והיה שריה כאילים כאיל ראשו של זה בצד זנבו של זה ולא הוכיחו זה את זה, והנביאי השקר המסיתים והמדיחים הם נתנו עינם הפקוחה להדריך להמון עם ולהטעות אותם מדרכי התורה והיראה כדכתיב נביאך חזו לך שוא ותפל ולא גלו על עונך ומיכה אמר הנביאים המתעים את עמי הנושכים בשיניהם וקראו שלום, ואז מה יעשו ההמון שלא יחטא, וכיון שכן אין ראוי להיותם נענשים כל כך. וזה הוא אפשר כוונת הפסוק ״כי ״מי ״נח ״זאת ״לי כמו שנשבעתי מעבור מי נח עוד על הארץ משום שמידת הרחמים המליץ עליהם **אילו היו להם מנהיגי אמת היה שומעים לתוכחתם,** כן מאותו טעם נשבעתי גם כן מקצוף עליך ומגער בך.

המלצת טוב על עם ישראל בדור עני על אדמת נכר ומסיתים ומדיחים אותם ונתמעטו תלמידים המחזיקין ידי ישראל למוטב

מעתה יש מקום לדבר טוב על ישראל ולהמליץ עבורם, אם אז שהיה יושבים שלוים ושקטים בארצם איש תחת גפנו ותחת תאנתו ולא היו שיכורים להיות דעתם מבולבלת מעול הפרנסה וכלכלה, ולא היו מעורבים בין אוה״ע ועיניהם רואים בהמ״ק בנוי בתפארתה, עם כל זה ראה ה׳ לדונם לזכות משום שאנשי אמונה אבדו ואנשי חסד נאספו ואין אשכול איש שהכל בו לאכול, עתה שאנו עם עני ודל וכמעט בנפשינו נביא לחמינו ואנו על אדמת נכר, ועיר אלקים מושפלת עד שאול תחתיה ונתקיים בנו כעת כי שחה לעפר נפשינו, נפשינו דייקא, משום שאזלת יד נתמעטו התלמידים, תלמידים כאלה המחזיקין ידי ישראל להחזירן למוטב, ואפיקורסים והכופרים

והצבועים המסיתים והמדיחים שרצו ורבו בארץ, מעתה מה יעשה ההמון שלא יחטא, וכלפי שאמרו חכמינו זכרונם לברכה חוצפא כלפי שמיא מהני וגם מאהבת ישראל הבוערת בקרבי ולבי לבי על חלליהם אשר בחוצות עברים נגואלו בדם מרבים חללים הפילו ועצומים כל הרוגיה, ומכש״כ שאתה החלות להראות את עבדיך שהרי אמת לנו ע״י עבדך ישעי׳ אל תתנו דמי לו, עצור במילין לא אוכל מלדבר גם נגד השם, זכור נא שני דבריך אלה, כבר היה זמן שאמרת הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשועים כי מדי דברי בו זכור אזכרנו עוד, ולמה לנצח תשכחנו תעזבנו לאורך ימים, וכבר אמרת בשבועה מקצוף עליך ומגער בך כנזכר לעיל ולמה מאוס מאסת קצפת עלינו עד מאה, הלא אין שכחה לפני כסא כבודך.

פרק מא

בכלל ו פרט ב וז״ל:

ודמו מידך אבקש. אפשר על שני דרכים: א. שלא הוכיחם כלל מאיזה סיבה. ב. שהוכיחם רק לא דיבר להזהיר רשע כי מפני שאין בו יראת שמים אין דבריו נשמעים ואין יוצאים מן הלב

תהלים סימן נ״א פסוק ט״ו ט״ז: אלמדה פושעים דרכיך וחטאים אליך ישובו הצילני מדמים אלקים.

יחזקאל אמר (בסימן ל״ג פסוק ז׳ ח׳) צופה נתתיך לבית ישראל ולא דברת להזהיר רשע מדרכו הוא רשע בעונו ימות ודמו מידך אבקש.

והנה דבר זה שלא דיבר להזהיר רשע מדרכו, יוכל להיות על שני דרכים, האחד כפשוטו שמנע עצמו מלהוכיחו מסיבות דבר מהדברים, או שבאמת הוכיחו ועם כל זה לא דיבר להזהירו, והוא כלפי שאמרו חכמינו זכרונם לברכה

דברי׳ היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב ואדם שיש בו יראת שמי׳ דבריו נשמעים.

לפני אמירת תוכחה יש לטהר ולכבס עצמו מכל סיג שלא יהי׳ בתוכחתו שום כוונה אחרת בלתי לה׳ לבדו שיכנסו דבריו בלב שומעיהם. דוד המלך ביקש לפני שאמר אלמדה פושעים דרכים, אל תשליכני מלפניך, והצילני מדמים.

לכן אם קודם תוכחתו היה מנקה ומטהר ומכבס לבו מכל סוג שלא יהיה בתוכחתו שום כוונה אחרת בלתי לה׳ לבדו וגם היה מפשפש במעשיו לחפש בחורין ובסדקים לקדש ולטהר עצמו לפני ה׳ שיהיה הוא במדריגות כולך יפה רעיתי, אזי היה מעשיו הרצוים לפני ה׳ גורמים שדיבורו והבל פיו יבקע לבבות השומעים לעשות בהם פרי קודש. ואם לא עשה כן הגם שהוכיח עם כל זה יש לו לירא שיאמרו לו כעת דמו מידך אבקש בעבור שלא הוכחתו כראוי. וזה הוא אפשר כוונת הפסוקים (שבפסוק י״ג י״ד) בקש מה׳ אל תשליכני מלפניך השיבה לי ששון ישעך כפירש״י שישב עליו רוה״ק. ״אלמדה ״פושעים ״דרכיך ״והצילני ״מדמים ״אלקים שלא יאמרו אילו היה מעשיך יותר טובים לפני ה׳ היה דבריך עושים רושם וזה הוא ״הצילני מדמים. עיין (מא״ד ח״א כלל ה׳ פרט ג׳ ד״ה לא תעמוד על דם רעך).

פרק מב

בכלל ו פרט ד וז״ל:

תפקיד המנהיג החובה המוטלת על המנהיג

במדבר סימן כ״ז פסוק י״ז: אשר יצא לפניהם ואשר יבא לפניהם ואשר יוציאם ואשר יביאם ולא תהיה עדת ה׳ כצאן אשר אין להם רועה. קשה מאחר שכבר אמר יצא לפניהם ויבא לפניהם יוציאם ויוביאם, ע״כ שהמנהיג שלהם

יהי׳ לו עין פקיחא עליהם לפקח טובתם יומה לו עוד לומר ולא תהיה עדת כצאן אשר אין להם רועה.

ואפשר לומר דהתורה רמזה לנו בזה מוסר גדול.

והוא דיש מנהיג ישראל, יש מנהיג ישראל, יש שמנהיג שהגם שכל דאגותיו הוא רק לטרוח ולהתעסק בצרכי ציבור ובטובת הכלל של אנשי דורו, ועם כל זה דורו הוא דור יתום יתומים בלא אב.

ויש **מנהיג שטורח לטובת הכלל וגורם בהנהגתו שיש לישראל רועה, רועה נאמן,** דהיינו כמחז״ל (גיטין ס״א) מאתרי׳ דר׳ יאשי׳ את שמלמד להמון מדי שבת בשבתו מצות ה׳ וקיום תורתו בכל ענינים **וגם משגיח על גוזלייהו רכיכו איך יהי׳ מצות והודעתם לבניך שכעת יעשה מגדיים תיישים דהיינו ילדים כאלו אשר מקטפיה ידיע שהמה עלולים לקבל תורה וטהרה וקטן גדול יהי׳ מטריחין עצמם בכל כוחם ללמדם ולנהלם עד שכעת יצא לצורף כלי, ולאותן ששכלן ולבם להשכיל דל ורזה,** דאגתם עבורם ללמדם מיהת שלא יהי׳ ריק ונעור מתורה לגמרי ולהורותם דרכי מוסר ויראה.

סתירת זקנים בנין ובנין נערים סתירה

(עיין מא״ד ח״א כלל ד׳ פרט ב׳) כלפי שאמרו חכמינו זכרונם לברכה סתירת זקנים בנין ובנין נערים סתירה. ואמרו חכמינו זכרונם לברכה (ב״מ) שרבי שלח לר׳ חייא ושאל על נטורי קרתא והביאו לו סנטרא וכו׳ ואמר הן הן נטורי קרתא - חרובי קרתא הן, וכבר נתכנסו אוה״ע אצל בלעם ולאבינומם הגרדי בשאלה במה אנו יכולים להזדווג לאומה זו ואמרו להן חזרו לבתי כנסיות ולבתי מדרשות שלהם אם התינוקות מצפצפים בקולם אי אתם יכולים להם ות״ת היא כנגד כולם.

אבל **איזה תלמוד רק עם יראת שמים, שהרי על מה אבדה ארץ רק עבור עזבם את תורתי. כפירוש** (ר׳ יונה) שלא

למדו לשמה. ואיתא (במדרש) ששאל מין לתנא גדול הכבש שרועה בין שבעים זאבים, אמר לו גדול הרועה השומרן.

המנהיג שאינו מנהיג כראוי עובר על ארור עושה מלאכת ה׳ ברמיה

והנה המנהיג שהוא ירא ה׳ ורוצה להנהיג בניו של מקום באמונה ובתמים ודבר זה אי אפשר אלא אם מנהיג ומדריך אותן באופן כזה ובבחינה כזאת שיהיו המה ראוים עבור מעשיהם הטובים שיהי׳ ה׳ משרה שכינתו בתוכם, ומינה שאיכא גדול הרועה השומרן. משום אם אין עושה כן גם אם הוא אוהב לאנשי דורו אהבה עזה אהבה נאמנה ודורש שלומם וטובתם בכל כוחו ובכל יכולתו, עם כל זה שונא הוא להם ובכלל ארור עושה מלאכת ה׳ ברמיה, עבור מה כוחינו מה חכמתינו הלא עיני בשר לנו. הלא לפעמים עושה אדם דבר ונראה בעיניו שהוא הצלחה וטובה גדולה ובמעט זמן נודע לו שנהפוך הוא.

וכן על דרך זה יש כמה וכמה דברים שאנו צריכים להודות ששוא תשועות אדם ואם ה׳ לא ישמור עיר שוא שקד שומר, ואם הוא ינוח ומי ינוע - ואם הוא ישקיט ומי ירשיע.

ודבר זה מלתא דמסתבר הוא **והדעת נוטה דמה לי אם העלים עין לגמרי מלהוכיח ומלהדריך, או שהוכיח והדריך אבל כדבעי למעבד לא עביד, ומתוך כך גרם שלא הועילו דבריו, וכיון שהנביא אמר דמו מידך אבקש, כמה יש לו לאדם לשום עין פקיחא והשגחה יתירה על איכות וכמות לימוד תורתו וקיום מצות השם בטרם שיאמר תוכחה להסרים למשמעתו.** עיין (מא״ד ח״א כלל ה׳ פרט ב׳).

ואם בדיני ממונות הקל צותה תורה שיראה הדין כאילו הרב מונחת לו בין יריכותיו וגהינם פתוחה מתחתיו כדי שמתוך כך יהא לו מורא שמים שלא לעוות הדין, ע״י תוכחה

כראוי שעבורה טובה בא לעולם וחרון אף מסתלק מן העולם. **מעתה אם חס ושלום מכח מעשיו הגרועים יסובב שלא יהי׳ דברי תוכחתו נשמעים ומתוך כך גורם חלילה להיפוך להביא חרון אף. כמה וכמה מחויב הוא לכבס לבו בבורית ולשפוך שיח לפני ה׳ שלא יהיה הוא בכלל שופכי דם נקי, דהיינו שכל טרחותיו ויגיעותיו יהי׳ להורות לעם ה׳ דרכי ה׳ המעשה אשר יעשון, ולקיים צאי לך בעקבי הצאון ורעי את גדיותיך על משכנות הרועים כפירש״י שם דהיינו שטורח לסבב שהגדיים בעודן רכים שלא יטנפו צמרן, דהיינו שיהי׳ להם מלמדים ומורי׳ שהם יראי ה׳ שיקוים בהם חנוך לנער על פי דרכו, גם כי יזקין לא יסור ממנו, וגם כשיגדלו בימי שחרותם ובחרותם ישגיח עליהם להזהיר אותם שתהי׳ יראת ה׳ חתולתם, ומרחיק אותם מלימוד חכמות זרות ומלחבק חיק נכריה.**

[ולא ישכח מאזהרה שנאמר ליחזקאל ״צופה נתתיך״ הלא **אותו הצופה גם אם רוצה לעשות מלאכתו באמונה, הלא לאו כל אפין שווין שאם רואה שגדודים רוצים לבוא העיר ורק מגמתם לשלול שלל ולבוז בז, או אם רואה אויב ושונא שבחים מזויינים להרוג או ליהרג שאז אם רואים שבחי׳ על עסקי נפשות רמיא עליו לתקוע בשופר ולהתריע שידעו כל אני עיר ויעמדו על נפשם ולא ינוח ולא ישקוט עד שיראה כל אנשי עיר המה חלוצים ועומדים חמושים ומזויינים משא״כ הדבר אם באים רק על עסקי ממון** וכו׳...

להרחיק כמטחוי קשת מספרים חיצונים

לא אוכל לעצור במילין מלספר לך מעש׳ שהי׳ ומינה תדע כמה צריך להרחיק ויותר ויותר ממטחוי קשת מלהסתכל בספרים החיצונים האלו ולהשגיח מאד על **בניו וב״ב בזה.**

דהנה אמרו חכמינו זכרונם לברכה בראתי יצה״ר בראתי

תור׳תבלין דהיינו מי שיש בו ידיעה מתורה שבכתב ושבע״פ ומדרשים אגדות ופירושיהן ועל ידי כן נתייסד ונשרש מעודו האמת בלבבו **הגם שגם אחר כך אשרי מי שלא חמאן אותן ספרי תפלות ספרים החיצונים אפילו אותן ספרים שמדברים מעיניני חכמות, אי אפשר שלא יעורב בהן מינות ואפיקורסת כידוע לכל מבין ובקי בהן, כי באותו זמן שמבלה זמנו לעיין בהם, באתרי דליעול ירק סרוח ליעול בשרי וכווי יוכל לעסוק בתורה ה׳ שע״י קונה לנפשו חיי נצחיי,** אבל אפ״ה אם נפשו אותה לעיין גם בהם לפרקים אין סכנה לו כל כך, עיין (אבן עזרא בשלח) בענין קריעות ים סוף, ועיין (ספר הברית) מה שהאריך לא בתירוצים וראיות שכליות וחקירות, אלא בדברים הנקראים לעין שכן הוא האמת, עיין (אבן עזרא בשלח) בענין המן, ואם הקורא בספריהם בענינים אלה הוא צורב ותורניי הוא מבין בעצמו פתיותם וטפשותם ושקריהם ואיך המה קצרי הראות, אבל אם אדם שלא למד מעולם לא מקרא ולא משנה ולא גמרא ולא מדרש.

אבל לקרות בספרי אשכנז באופן שלהם למד ורגיל הוא, מעתה אם אותו איש המוניי אשר הוא עני בדעת דעת תור׳ אם בראשית או באמצע ימיו או אם הוא כבר בן חמשים נפתה לבו להתחבר אל כת הכופרים ואפיקורסים ויפתוהו לעסוק בספרים החיצונים אשר מחבריה׳ היו מהכופרים בכל עיקרי אמונה וכל תכלית חיבורם הוא רק להתלוצץ וללעוג על כמה ניסים ואותות ומופתים המפוזרים בתורה ובנ״ך בדרך חקירה.

מעתה כשרואה זאת הלא אפיקורסת חלק משמן חכו ושאני מיטת דמשכי, אז דומ׳ בעיניו כאילו ראה עתה כי לו נפתחו השמים וראה עולם חדש וממנו נודע לו שאין להאמין בכל עיקרי ושורשי אמונה, ומה שעשה משה עשה רק לפני אנשי׳ כאלו שהיה קצרי הראות וקטני שכל, וא״כ מעתה

הותר׳ לו הרצועה על כל העבירות שאסרה והזהירה התורה, ובעוה״ר לא מפי השמועה ולא מפי אומדנא אני כותב דברים אלה, אלא עיני ראו ולא זר, הגם שאם לא ראיתי ידעתי כן מסברא דנפשאי, אבל מעשה רב - ומינה ידע להזהר שלא יהא ממשחית נפשו ומאותן שאמר עליהן שלמה כמעט הייתי בכל רע ר״ל.

במשכיל אל דל דף סט בפרט ג׳ וז״ל:

ומי הוא אשר אמת בלבבו שיוכל להכחיש כעת דבר זה הלא בעוה״ר כמה וכמה ממנהיגי הדור שלפני איזה שנים היה מוחזקים אצל אנשי דורם מת״ח הכשרים. באמת החכמים מחוכמים היראים אשר מעודם לא נעו מדרכי חכמז״ל וכפי מה שראו מאבותיהם נטייה כל דהו וחתולתם היא יראת ה׳ הטהורה מספרי מוסר של צדיקים המפורסמים אצלם היו נחשדים, כי בעניני היראה ומה שנוגע לשמירות גדרי התורה מה שסייגו חכמים הראשונים, הפורץ בהם או המזלזל, הפרט יעיד על הכלל - אבל אז כמעט לבא לפומא לא גלי. ועתה שהגיע העת שחוצפא יסגא ומסוה הבושה חלף והלך לו וכל אחד אומר אני ואפסי ומי אדון לי. עתה נגלה בהתתו, **ואוי לדור שעלתה בימיהם כך, כמה חרופים וגדופים וכמה כפירות ואפיקורסת אשר ראוי לקרוע עליהם, ואוי לאזנים שכך שומעים, אשר נאמרו ונשנו בפומבי ובפרהסיא על ה׳ ועל תורתו מכמה וכמה מנהיגי הדור אשר כעת נתודע שהמה תלמידי צדוק ובייתוס, ומי הוא זה אשר גם עתה יכחיש ויאמר שיוכל להרכיב דברים אלו עם התורה,** ועם כל זה יהיה ירא ה׳ - או שהוא משוגע וחסר דעה, או שגם הוא כופר ואפיקורס כאחד מהם.

בכלל ט פרט א וז״ל:

קול ענות אנכי שומע - איך שודדנו

תפקיד האדם לעשות רצון קונו - עלול לשגיאות - אין חבוש מתיר עצמו - היסורים ומקרים רעים לא יועילו לו שייטיב מעשיו

ירמיה סימן ל״א פסוק י״ד: כה אמר ה׳ קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה מאנה להנחם על בניה כי איננו, צריך הסבר כפל הלשון נהי בכי תמרורים, מבכה מאנה להנחם, ועוד מ״ט דוקא נשמע הקול ברמה.

עיין (מא״ד ח״א כלל ה׳ פרט ג׳ ד״ה שפוך חמתך) עבור שתכלית חיי אדם בעולם הזה הוא לעשות רצון קונו ולקיים תורתו ועל ידי כן כעת יזכה נפשו לחזות בנועם ה׳ ולהנות מרב טוב הצפון, אבל האדם גבור שמאדמה לוקח, הוא עלול לשגיאות שבגללם הוא עוכר שארו וחומס נפשו, ומרמי השם שהוא ידע יצרינו עין השגחתו עליו כאב את בן ירצה לשחרו מוסר, אבל כללא הוא אין חבוש מתיר עצמו מבית אסורים, ואדם קרוב אצל עצמו ואינו רואה נגעיו ודרך איש ישר בעיניו ועל ידי כן גם היסורים ופגעים ומקרים רעים לא יועילו לו שיטיב מעשיו.

חיוב למנות צדיק חכם בכל מחוז ועיר - לפקח לקרב לב בנים לאביהם שבשמים

מש״ה ציותה תורה הקדושה שופטים ושוטרים תתן לך, **והחיוב מוטל על כל מחוז ומחוז ועל כל עיר ועיר, ועל כל מקום ומקום, למנות עליהם איש צדיק חכם עובד ה׳ באמת שתהיה עינו פקוחה על אנשי עירו ומקומו ולכל המסתופפים בצילו לקרב לב בנים לאביהם שבשמים,** והגם שיש אנשים מאנשים שונים בעניני אמונה ויראה ואהבת השם **ולשמוע תוכחה ומוסר,** ולאו כל אפין שווין שיהיה במדריגות

כולך יפה רעיתי, **עם כל זה כשיש זמן של משלחת מלאכי רעים והן הן הגבאין המחזירין שהיסורי׳ גורמין להיות אז יכנע לבבם הערל.**

על מה ומי הוא המסבב היסורין - מטיבים מעשיהם - לא אלמן ישראל

אם אז המנהיג האמת במתק שפתיו ובנועם דבריו יאמר דברי תוכחתו כתפוחי זהב במשכיות כסף לבאר ולהסביר להמון עם על מה זה ועל מה זה הן המה היסורים, ומי הוא המסבב אלה, ומי הוא המשלח, וע״י מה יסובב שילכו ויפסקו, אזי בודאי גם אנשים כאלו שבזמן אחר לא הטו אזנם לשמוע דברי מוכיחיהם, אבל כעת לא לבד שישמעו וישמעו אלא גם ישתו בצמא את דבריו אלה ויתרצו לתוכחתו להיות דבריו נכנסים בלבבם ויגרמו להיותן מתקנים ומטיבים מעשיהם בכל ענינים, **וכל זה אם יש מנהיגי אמת, אזי אשרי לדור שהמה שרוים בתוכם, כי ע״י יסובב שלא אלמן ישראל מאלקיו ומתורתו.**

אוי לדור שהמה כשה אובד כצאן בלב רועה - שעל ידי כן יטיבו מעשיהם

אבל אוי ואבוי ואהה לדור כזה שהמה כשה אובד וכצאן בלא רועה, רועה נאמן, ויתומים בלא אב אשר את בן ירצה, שאז בדור עני כזה איזה תקוה ואיזה אחרית יש לענייי הצאן האלו שילכו דרך נכוחו ולא יעבטו אורחותם הלא גם אם רעה תבוא עליהם ויענשו, מי ינוד לך ירושלים, ומי יסור לשאול לשלום לך הלא האמת נעדרת, מי יטריח לבאר להם אלה דברים הדברים כדי שעל ידי כן יטיבו מעשיהם וישובו אל ה׳ כנודע ומפורסם.

רחל מבכה על בניה - שגלו בין העכו״ם - מאנה להנחם - אין להם רועה שעל ידו יטו בו דרכם - שיאמר להם אל ירך לבבכם בטחו בה׳ ושובו אליו ויושיע אתכם

עיין תרגום יונתן ופירש״י שבעיר רמה צוה נבוזרדן את ירמיה שיעזוב את בני הגולה וילך אל גדלי׳ לירושלים, וכשראתה רחל שהיא כנס״י כן, שנוסיף רעה על רעה ושבר על שבר, השמיעה קולה ברמה בדרך ״נהי ״בכי ״תמרורים. מעתה סיפא דקרא מפרש לרישא לבאר לנו מה הוא סיבות של נהי בכי תמרורים שלה, ואמר ״מבכה ״על ״בניה, מפרש (המצודות) שגלו בין העכו״ם, ואחר כך אמר על דבר זה שגלו, נהי שיש לבכות על זה, אבל לא כל כך למאן מלהתנחם, **אבל עתה ברמה שנשלח מהם ירמי׳ מנהיגם האמת שהיה להם לאב לטרוח לקיים בהם והודעתם לבניך, מעתה מי יוכיחם, ומי ינהלם, מי ידריכם, מי יבאר להם בגלותם ובעניים ובעת צרתם ודחקם לומר להם בני אל ירך לבבכם ובטחו בה׳ ושובו אליו ויושיע אתכם ויטיב לכם ויערב לכם, הלא המה כעת יתומים.** מעתה רעתם כפולה ומכופלת נתגרשו מארצם אה״ק לאמור לך עבוד אליהם אחרים בארץ הטמאה ונכריה, ובמצור ובמצוק, שגלו משלותם ועושרם להיותם בדלות ובעוני, ואחרון הכביד וצרות אחרונות משכחות הראשונות, הלא תכלית הנרצה מכל אלה הוא שעל ידי כן ישובו אל ה׳ ולהטיב מעשיהם להיותם נקראים בנים למקום, ולעת עתה גם זה חסר להם שלא אדונים לאלו. וזה הוא ״על ״בניה ״כי ״איננו שאין תקוה לאחריתי שאראה את בני עוד שיהיו הולכים בדרכי התורה והיראה להיותם ראוים ליחסם בשם בניה של רחל.

המנהיגים מסטרא דערב רב - התוכחה שלפעמים משמיעים לא ישא פרי - ציון במר תבכה

ועבור זה **יש לקונן ולהצטער על דורינו דור עני ודל, כי יש כמה וכמה מקומות אשר מפוזרים שם עם ה׳ ודורש אין להם להודיעם ולעוררם הדרך אשר ילכו בה והמעש׳ אשר יעשון, ואם גם לפעמים שומעים דבר מוסר ותוכחה ממנהיגיהם, המה שוא והתל, ועקרים מלעשות פרי קודש, עבור שהוא מעורב בסיגים מחשבות פיגול. עושר. וכבוד. ושם.** וידוע הוא מה שאמרו חכמינו זכרונם לברכה **תוכחות דבר ה׳ כערך וכפי מה שיצאו מן הלב כן באופן זה נכנסים אל הלב,** ועבור כן כנס״י המכונה ענייה בראותה צער ועוני בניה היא סוערה לא נוחמה, **והוה על הוה כי יש גם כן מקומות הרבה שלא לבד שמנהיגי אמת אין להם להיותם שוחרי טובתם, אלא גם נהפוך הוא,** כי המה מסטרא דערב רב המסיתים ומדיחים המון עם ה׳, וכל כוונתם ופרי מחשבותם לסבב שלא יזכר שם ישראל עוד, ולהשכיח תורה מישראל חס ושלום, שעליהם ציון במר תבכה ותאמר ציון עזבני ה׳ וה׳ שכחני.

הוצאת:

"חברה מזכי הרבים העולמי"
מפעל עולמי להצלת הדת
מיסודו של הגה"צ רבי שלום יהודה גראס
כ"ק מרן אדמו"ר מהאלמין שליט"א

CHEVREH MAZAKEI HARABIM HOILUMI
MIFAL OILUMI L'HATZULAS HADAS
Under The Supervision Of Rabbi Sholom Yehuda Gross
The Head Of The Rabbinical Court Of Holmin

מצוה גדולה לזכות את הרבים

ולפרסם את כל ספרי הערב רב

בבתי כנסיות – בבתי מדרשות – בשמחות – לכל החברים וידידים

ולכל אחד ואחד מישראל – להציל את עם ישראל מן הערב רב

וכל המזכה את הרבים זוכה לבנים צדיקים

* * *

לקבלת הספרים בחינם:

להתקשר להרב אברהם ווייס

בבית המדרש "עטרת ישעיה" האלמין

רחוב נחל לכיש 24/3 • רמת בית שמש ארץ ישראל

Cong. Of Holmin, Nachal Lachish 24/3
Ramat Beth Shemesh 99093, Israel
011-972-548-436-784

בעזהשי"ת

ספר

"מי לה' אלי"

בו יבואר:

א. מעשה נורא בהשגחה פרטית.

ב. יום הנורא – ט"ז בתמוז" שהערב רב עשו את העגל.

ג. התיקונים שצריכים לעשות לתקן הקלקול הגדול הזה, ומה תקנתו? מי הם המקלקלים, מי הם המתקנים? מי יזכה? ומי לא יזכה? [השכר והעונש].

ד. מעשה נורא מהחפץ חיים זצ"ל.

ה. החילוק הגדול (אחר מעשה העגל), בין אלו ששמעו את משה שצועק מי לה' אלי, ורצו תיכף ומיד לקראת משה רבינו עליו השלום, ומה בין אלו שלא שמעו את הכרוז ולא הקשיבו בקולו של מרע"ה.

ו. ביאור בדברי החפץ חיים זצ"ל מדברי הזוהר הקדוש - החילוק בין גן עדן העליון לגן עדן התחתון.

יום גבר האויב ותבקע העיר
שבעה עשר בתמוז תשס"ז לפ"ק
פה עיה"ק בית שמש יצ"ו

בס"ד

הַסֵּפֶר נִדְפַּס לְזְכוּת אֶת הָרַבִּים

וּמִתְחַלֵּק בְּחִנָּם לְכָל דּוֹרֵשׁ וּמְבַקֵּשׁ

v

ענין השכר ועונש הוא אחד מהיסודות הגדולים בקדושת ישראל וטהרתן

v

הרשות נתונה לכל מי שברצונו להדפים קטעים מספר זה או כל הספר בכל לשון שהוא בכל מדינה ומדינה, כדי להרבות תורה ויראת שמים בעולם ולעורר לבות אחינו בני ישראל לתשובה שלימה.

v

שם המחבר לא נזכר, כי לא הבאנו בו אומר הבא מן החדש רק דברים בשם אומרם, וקבל האמת ממי שאמרה.

ספר
"מי לה' אלי"

– פרק א' –

מעשה נורא בהשגחה פרטית

אצלנו בחברה מזכי הרבים ידוע, שכל ההצלחה שלנו הוא, כי הרבה פעמים אנחנו מכניסים ביום אחד אפילו מאה וחמישים שעות (כמה עסקנים ביחד) **כדי לגמור את העבודה בתוך זמן קצר, זאת אומרת שחלק מן הפועלים העוסקים בהפצת היהדות עובדים מעת לעת שלם ויותר, [והרבה פעמים רואים אחר כך דברים נפלאים], ואכמ"ל.**

מי לה' אלי

וזה מה שקרא עכשיו, עבדנו לסדר הספרים של הערב רב, הרבה אנשים, הרבה שעות, בכל הכוחות כמעט עד כדי חלשות, ובס"ד גדולה שאין להעריך גמרנו העבודה בט"ז בתמוז.

ביום י"ז בתמוז בבוקר, אחד מן העסקנים למד בספר לוח "דבר בעתו", וראה מה שאתם תראו כעת. ותבינו שהקדוש ברוך הוא מנהיג את העולם בהשגחה פרטית, שהתיקון הזה [המלחמה נגד הערב רב], נעשה בדיוק ביום הזה שהערב רב עשו את העגל (והרגו את החור, וגם רצו להרוג את אהרן הכהן אם לא יעשה להם את העגל), ולכן מי שרוצה לזכות למה שרבינו הקדוש בעל חפץ חיים זצ"ל ועוד צדיקים קדושים זכו, [ראה בספר הערב רב חלק ט"ז] יראה ויעשה לזכות לפרסם הספרים האלו בכל העולם כולו. [ראה להלן].

* * *

מי לה' אלי

– פרק ב' –

יום הנורא - "ט"ז תמוז" שהערב רב עשו את העגל

<u>יום הנורא "ט"ז תמוז" שהערב רב עשו את העגל בב' אלפים שנת תמ"ט</u>: טעו ישראל בהיותם למרגלות הר סיני (!), כי משה רבינו עליו השלום בושש לרדת מההר, וערבב השטן את העולם בחושך ואפילה, שיטעו לחשוב שמת (רש"י תשא), ויקהל הערב רב על הזקנים ותבעום לעשות להם **אלהים אחרים אשר ילכו לפניהם וכו'**, ומשלא שמעו להם – **הרגום** (תנחומא בהעלותך, י"ד).

מי לה' אלי

הערב רב שחטו את חור

ויפנו לחור בן כלב ומרים הנביאה, ויוכיחם, ויהרגהו גם כן (סנהדרין ז.), ויבואו לאהרן "ויבן (= הבין) מחור הזבוח לפניו" ונתיירא שלא ירצחוהו נפש, ויעש ביצוע בדין (שם), ויצא העגל הלז שנעשה מתכשיטי האספסוף ומעשה שטן הצליח שהיתה בו רוח חיים (רש"י תשא, ור' תוספות שאנץ סוטה י"ב).

שכר הנשים שלא פרקו נזמי הזהב שלהם להערב רב

הנשים לא התפרק, על כן ניתן להם ראש חודש כיום-מועד שלא תעשינה בו מלאכה (אורח חיים סימן תי"ז. ועיין עוד במנהגי

ראש חודש, ביום ל׳ בתשרי וביום א׳ בתמוז).

ביום שנעשה בו העגל ט״ז בתמוז, ראוי לקרוא קריאת שמע בחצות היום

מהראוי לקרוא קריאת שמע בחצי היום כי בא שש, לפי מה שכתוב בתיקונים, תיקון ע׳ להגביר האמונה נגד הכפירה (מל״ח ט, ט)

ראה בלוח יום ביומו ביום ב׳ דראש חודש תמוז, על פי ה״מורה נבוכים״, (ג, כט) על מנהג עובדי עבודה זרה לבכות בב׳ תמוז (יחזקאל ח, יד).

* * *

ז׳מני ת׳שובה מ׳משמשים ו׳באים

דורשי רשומות היו אומרים: **תמו״ז, ראשי תיבות: זמני תשובה ממשמשים** ובאים, הימים מתקצרים והלילות מתארכים, וכך חשים הכל שהזמן קרב ובא יותר לימים הנוראים (**מיום א׳ תמוז עד מאה ימים, חל יום הכיפורים**).

ז׳ריזים מ׳קדימים ו׳עושים ת׳שובה

לכן גם **זריזים מקדימים ועושים תשובה** (**בימים אלה הוות דא מרגלא בפומיה בעל הספר הקדוש בעל אהבת ישראל זצ״ל**).

* * *

– פרק ג' –

המלחמה נגד הערב רב

מעשה נורא מהחפץ חיים:

ויעמד משה בשער המחנה ויאמר:

"מי לה' אלי"

ויאספו אליו כל בני לוי:
(שמות לב כו)

החילוק הגדול (אחר מעשה העגל), בין אלו ששמעו את משה שצועק מי לה' אלי, ורצו תיכף ומיד לקראת משה רבינו עליו השלום, ובין אלו שלא שמעו את

מי לה' אלי

הכרוז ולא הקשיבו בקולו של משה רבינו ע"ה.

בספר ליקוטי חפץ חיים דף קס"ח וזה לשונו:

רב אחד ביקר אצל החפץ חיים זצ"ל כשעמד לפניו שאלו החפץ חיים זצ"ל האם הוא כהן או ישראל? השיב לו הרב "ישראל" אני, אמר לו החפץ חיים "אני כהן"! – חזר בעל החפץ חיים ושאלו : היודע אתה מה הנפקא מינה בזה שאני כהן ואתה ישראל? – ומיד השיב בעצמו: לכשיבא משיח צדקינו במהרה בימינו, יעלו כולם לירושלים וכל אחד מישראל יחפוץ להכנס לעזרה ולהקריב קרבנות ולעבוד את עבודת בית המקדש.

כולנו נרוץ אל שערי בית המקדש, וכשיגיע עד השער יעמדו שם שוערים ויבדקו את כל הרוצים להכנס, ואז

מי לה' אלי

יפרידו בין שנינו. לי יתנו להכנס פנימה, ואילו אתה תידרוש להישאר בחוץ.

קנאת הנשארים בחוץ תהיה גדולה עד מאוד, שהנה הכהנים יזכו לדבר הנכסף – לעבוד את עבודת הקודש, ולישראלים לא תינתן רשות לעבודה, המשיך החפץ חיים ושאל" היודע אתה מהו הגורם למצב זה? הבה ואספר לך: לפני כשלושת אלפי שנה, עמד משה במדבר וקרא: מי לה' אלי!, אבות אבותי נזדרזו לשמע הקריאה והתייצבו לפני משה, אבות אבותיך לא נענו לקריאה. כשכר על היענותם לקריאה, זכו אבות אבותי במעלת הכהונה. וסיים החפץ חיים את דבריו באמרו: "לשם מה אני מספר לך את כל זה?

היות שלכל איש מישראל יש רגעים בימי חייו, שבהם הוא שומע קול פנימי המכריז ואומר:

מי לה' אלי?

כאשר תשמע קריאה זו ביום מן הימים מהדהדת בליבך פנימה, חושה, אל תעמוד!!!

אל תחזור על השגיאה של אבותיך! אשר הפסידו לנצח דבר נפלא שיכלו לקבל בקלות, ולא נענו לקריאה. אלא רוץ מיד לקול הקריאה, לבל תחמיץ את ההזדמנות!!!

עוד אפשר לפרש ולהבין בביאור דברי החפץ חיים זצ"ל, במה שכתוב בזוהר הקדוש, ומובא בחק לישראל יום ב' פרשת חקת, וזה לשונו:

* * *

– פרק ד' –

החילוק בין גן עדן העליון לגן עדן התחתון:

תָּא א) חֲזֵי, זַכָּאִין דְּזַכָּאן לְאִתְקַשָּׁרָא בִּצְרוֹרָא דְחַיֵּי,

תרגום הזוהר

א) בוא וראה, צדיקים הזוכים להתקשר בצרור החיים, הם זוכים

לראות בכבוד המלך העליון הקדוש, כמו שאתה אומר לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו. והם המדור שלהם הוא

שלד חקת ליום שני

זוהר

אינון זַכָּאן לְמֶחֱמֵי בִּיקָרָא עִלָּאָה דְמַלְכָּא קַדִּישָׁא, כְּמָה דְאַתְּ אָמַר (תהלים כז ד) לַחֲזוֹת בְּנוֹעַם יְיָ וּלְבַקֵּר בְּהֵיכָלוֹ. וְאִינוּן מָדוֹרֵיהוֹן יַתִּיר וְעִלָּאָה מִכָּל אִינוּן מַלְאָכִין קַדִּישִׁין וְכָל דַּרְגִּין דִּילְהוֹן, דְּהָא הַהוּא אַתְרָא (נ"א חֶדְוָה) עִלָּאָה לָא זַכָּאן עִלָּאִין וְתַתָּאִין לְמֶחֱמֵי לֵיהּ, הָדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה סד ג) עַיִן לֹא רָאָתָה אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ וְגוֹ'. ב)וְאִינוּן דְּלָא זַכָּאן כָּל כָּךְ בְּאִינוּן דּוּכְתֵּי, אִית לוֹן לְתַתָּא כְּפוּם אָרְחַיְהוּ. וְאִלֵּין לָא זַכָּאן לְסַלָּקָא לְהַהוּא אֲתַר וּלְמֶחֱמֵי כְּמָה דְחָמָאן אִינוּן דִּלְעֵילָּא, וְאִלֵּין קַיְימֵי בְּקִיּוּמָא דְעֵדֶן תַּתָּאָה וְלָא יַתִּיר. וְאִי תֵּימָא מָאן עֵדֶן תַּתָּאָה. אֶלָּא דָּא עֵדֶן דְּאִקְרֵי חָכְמָה תַּתָּאָה, וְדָא קַיְימָא עַל גַּן דִּבְאַרְעָא, וְאַשְׁגָּחוּתָא דְהַאי עֵדֶן עֲלֵיהּ (וְלָא יַתִּיר), וְאִלֵּין קַיְימֵי בְּהַאי גַּן, וְאִתְהֲנוּן מֵעֵדֶן דָּא. ג)מַאי בֵּין עֵדֶן תַּתָּאָה לְעִלָּאָה. כִּיתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ. עֵדֶן תַּתָּאָה אִקְרֵי עֵדֶן, דְּכַר. עֲלֵיהּ כְּתִיב עַיִן לֹא רָאָתָה אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ. הַאי עֵדֶן תַּתָּאָה אִקְרֵי גַּן לְעֵדֶן דִּלְעֵילָּא, וְהַאי גַּן אִקְרֵי עֵדֶן לְגַן דִּלְתַתָּא. וְאִלֵּין דְּמִשְׁתַּכְּחֵי בְּגַן תַּתָּאָה אִתְהֲנָן מֵהַאי עֵדֶן דְּעִלַּיְהוּ, בְּכָל שַׁבָּת וְשַׁבָּת וּבְכָל יַרְחָא וְיַרְחָא, הָדָא הוּא דִכְתִיב (שם סו כג) וְהָיָה מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ. ד)וְעַל אִלֵּין אָמַר שְׁלֹמֹה מִן הַחַיִּים אֲשֶׁר הֵמָּה חַיִּים עֲדֶנָּה (קהלת ד ב), דְּהָא אִלֵּין בְּדַרְגָּא עִלָּאָה יַתִּיר מִנַּיְהוּ. מָאן אִינוּן. שֶׁכְּבָר מֵתוּ וְקַבִּילוּ עוֹנְשָׁא תְּרֵי זִמְנֵי. וְאִלֵּין אִקְרוּן כֶּסֶף מְזוּקָק, דְּעָאל לְנוּרָא זִמְנִין וּתְרִין, וְנָפִיק מִנֵּיהּ זוֹהֲמָא וְאִתְבְּרַר וְאִתְנְקֵי. וְטוֹב מִשְׁנֵיהֶם אֶת אֲשֶׁר עֵדֶן לֹא הָיָה. הַהוּא רוּחָא דְקָאֵים לְעֵילָּא וְאִתְעַכָּב לְנַחְתָּא לְתַתָּא, דְּהָא קָאֵים בְּקִיּוּמֵיהּ, וְלֵית לֵיהּ לְקַבְּלָא עוֹנְשָׁא. וְאִית לֵיהּ מְזוֹנָא מֵהַהוּא מְזוֹנָא עִלָּאָה דִּלְעֵילָּא לְעֵילָּא. ה)טַב מִכַּלְהוּ, מָאן דְּלָא אִתְפְּרַשׁ וְלָא אִתְגַּלְיָא, וְכָל מִלּוֹי בְּסִתְימָא אִינוּן. דָּא הוּא זַכָּאָה חֵסִידָא דְנָטַר פִּקּוּדֵי אוֹרַיְתָא וְקַיְיִם לוֹן, וְאִשְׁתְּדַל בְּאוֹרַיְתָא יְמָמָא וְלֵילֵי, דָּא אִתְאַחִיד אִתְהֲנֵי בְּדַרְגָּא עִלָּאָה עַל כָּל שְׁאָר בְּנֵי נָשָׁא, וְכַלְּהוּ אִתְאַחֲדָן (נ"א אִתּוֹקְדָן) מֵחֲפָּה דְהַאי:

תרגום הזוהר

יותר עליון מכל המלאכים הקדושים וכל מדריגותיהם, כי מקום עליון זה אין העליונים והתחתונים זוכים לראותו. זהו שכתוב עין לא ראתה אלהים זולתך וגו'.

ב) ואלו שאינם זוכים לעלות כל כך כמו אלו, מקום יש להם למטה כפי דרכיהם, ואלו אינם זוכים למקום ההוא ולראות כמו שרואים אלו שלמעלה, ואלו עומדים במקום של עדן התחתון ולא יותר. ואם תאמר מהו עדן התחתון. אלא זה הוא עדן שנקרא חכמה התחתונה, והיא עומדת על הגן שבארץ וההשגחה של עדן הזה עליו, ואלו עומדים בזה הגן ונהנים מעדן הזה.

ג) מה בין עדן התחתון לעדן העליון. כיתרון האור מן החושך. עדן התחתון נקרא עדנה, שהיא נקבה. עדן העליון נקרא עדן, שהוא זכר, עליו כתוב עין לא ראתה אלהים זולתך. זה העדן התחתון נקרא גן כלפי עדן שלמעלה, וזה הגן נקרא עדן כלפי הגן שלמטה. ואלו הנמצאים בגן שלמטה נהנים מאותו העדן שעליהם, בכל שבת ושבת ובכל חודש וחודש, זהו שכתוב והיה מדי חודש בחדשו ומדי שבת בשבתו וגו'.

ד) ועל אלו אמר שלמה, מן החיים אשר המה חיים עדנה, כי אלו הם במדרגה עליונה יותר מהם. מי הם אלו. היינו אלו שכבר מתו וקבלו עונשם שתי פעמים. ואלו נקראים כסף מזוקק, שנכנס לאור פעם ושתים ויצא ממנו הזוהמא, ונתברר ונעשה נקי. וטוב משניהם את אשר עדן לא היה, היינו הרוח ההוא העומד למעלה ומתעכב מלרדת למטה, שזה עומד בקיומו ואין לו לקבל עונש, ויש לו מזון מהמזון ההוא העליון שלמעלה למעלה.

ה) טוב מכולם, מי שלא נפרד מהקב"ה, ואינו בגלוי, וכל דבריו הם בצנעה. זה הוא זכאי חסיד ששמר מצוות התורה וקיים אותן ועסק בתורה יומם ולילה, זה נאחז ונהנה

במדריגה עליונה על כל שאר בני האדם, וכולם נשרפים מחופה של זה:

קובץ ספרי

ערב רב

כרך א׳

ספר הערב רב וכל המסתעף

❖

על פי ספר הזוהר

*

א. בראשית

*

ב. שמות

*

ג. ויקרא

*

ד. במדבר

*

ה. דברים

1

חברה מזכי הרבים העולמי

קובץ ספרי

ערב רב

כרך ב׳

ספר הערב רב וכל המסתעף

❖

על פי ספר תיקוני זוהר וזוהר חדש וכתבי האריז"ל

*

ו. תיקוני זוהר

ז. זוהר חדש

ח. עץ חיים

ט. שער הגלגולים

י. שער הפסוקים

יא. שער הליקוטים

2

חברה מזכי הרבים העולמי

קובץ ספרי

ערב רב

כרך ג׳

ספר הערב רב וכל המסתעף

❖

על פי כתבי האריז"ל ומגלה עמוקות

*

יב. עץ הדעת טוב

יג. שער מאמרי רשב"י, ליקוטי תורה, משנת חסידים

יד. מגלה עמוקות על התורה

טז. מגלה עמוקות ואתחנן

3

חברה מזכי הרבים העולמי

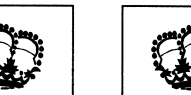

קובץ ספרי

ערב רב

כרך ד׳

ספר הערב רב וכל המסתעף

❖

על פי ספרי קבלה וחסידות

*

טז. ספר מנהיגי הדור האחרון

*

יז. ספר מנהיגי הערב רב והסטרא אחרא

*

יח. ספרי קבלה

4

חברה מזכי הרבים העולמי

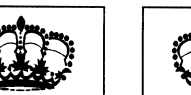

קובץ ספרי

ערב רב

כרך ה׳

ספר הערב רב וכל המסתעף

❖

על פי ספרי קבלה וחסידות

*

יט. ספרי קבלה

*

ספר ביאת המשיח ח"א

*

ספר לב יצחק לפורים

*

ספר מי לה' אלי

5

חברה מזכי הרבים העולמי

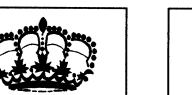

קובץ ספרי

ערב רב

כרך ו׳

ספר הערב רב וכל המסתעף

❖

על פי ספרי קבלה מוסר וחסידות

*

שכר ועונש פרשת פנחס

דיני ערבות תוכחה ומחאה

*

שכר ועונש פרשת מטות

הערב רב במשנת רבינו הלל מקאלאמייא זצ"ל

6

חברה מזכי הרבים העולמי

קובץ ספרי

ערב רב

כרך ז׳

ספר הערב רב וכל המסתעף

❖

על פי ספרי קבלה וחסידות

*

דרך האמת

*

הערב רב בימות המשיח חלק א-ב-ג

*

91 גליונות שמע ישראל

*

26 גליונות מי לה' אלי

*

הצילו מן הערב רב בעוד מועד

7

חברה מזכי הרבים העולמי